

ΒΟΛΙΝ

Ι. Η ΑΓΝΩΣΤΗ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

ΔΙΕΘΝΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

**Η ΑΓΝΩΣΤΗ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ**

VOLIN

**Η ΑΓΝΩΣΤΗ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ**

Α' ΑΠΟ ΤΟ 1903 ΙΣΑΜΕ ΤΟΝ ΟΧΤΩΒΡΗ

Μετάφραση:
Σεραφείμ Ζάκκα

**ΔΙΕΘΝΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ**

Ὁ πρῶτος τόμος τοῦ βιβλίου τοῦ ΒΟΛΙΝ «Ἡ ἄγνωστη Ἐπανάσταση», ἐκδόθηκε ἀπὸ τὴ ΔΙΕΘΝΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1975.

Μετάφραση: Σεραφεῖμ Ζάκκας.

Δεύτερη ἔκδοση: Νοέμβριος 2007

Κεντρικὴ Διάθεση:

Ἐκδόσεις ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Ἰπποδάμου 7, Παγκράτι, Τ.Κ. 116 35

Τηλ./Fax: 210 7516213

Ὁρες Λειτουργίας: 12 π.μ. – 8 μ.μ.

Λίγα λόγια για τὸν συγγραφέα

Ὁ Βασίλοβιτς Μιχαήλοβιτς Ξιχενμπόουμ — πιδ γνωστὸς μετὰ τὸ ψευδώνυμο Βολίν — γεννήθηκε στὴν περιφέρεια τοῦ Βοροζέε στὶς 11 Ἀγούστου 1882.

Ἡ οικονομικὴ ἀνεση τῆς οἰκογένειάς του — κ' οἱ δοὺ γονεῖς του εἶταν γιατροὶ — ἐπιρρέφανε στὸν Βολίν νὰ συνεχίσει τὶς σπουδές του μέχρι τὸ Πανεπιστήμιο. Γράφτηκε στὴ Νομικὴ Σχολὴ τῆς Πειροπόλης, ἀλλὰ γρήγορα τὴν ἐγκατέλειψε, ἐπηρεασμένος καθὼς εἶταν ἀπ' τὶς σοσιαλιστικὲς ἐπαναστατικὲς ἰδέες. Τὸ 1905 πῆρε ἐνεργὸ μέρος στὰ γεγονότα. Ἐξαιτίας αὐτῆς του τῆς δράσης συνελήφθη ἀπ' τὴν τσαρική ἀστυνομία, φυλακίστηκε καὶ στὴ συνέχεια ἐκτοπίστηκε. Ὅμως κατόρθωσε νὰ ἀποδράσει τὸ 1907 καὶ νὰ καταφύγει στὴ Γαλλία.

Στὸ Παρίσι συμπλήρωσε τὶς γνώσεις του πάνω στὸ κοινωνικὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα. Στὸ μεταξὺ συνέχισε νὰ κινεῖται μέσα στοὺς κόκλους τῶν ρώσων ἐμιγκρέδων. Ἡ γνωριμία του μετὰ τὸν Καρέλιν τὸν ἐπηρεάσε βαθιὰ καὶ τὸν ὀδήγησε νὰ ἐγκαταλείψει τὸ σοσιαλεπαναστατικὸ κόμμα καὶ νὰ ἐνδιαφερθεῖ γιὰ τὶς ομάδες τῶν ἀναρχικῶν ἐμιγκρέδων.

Τὸ 1913 ἔγινε μέλος τῆς διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς Δράσης καὶ ἀφοσιώθηκε στὴν προπαγάνδα ἐναντίον τοῦ ἐπερχόμενου πολέμου. Τὸ 1915 ἡ δραστηριότητά του εἶχε πάρει τέτοιες διαστάσεις ποὺ ἡ κυβέρνηση Βιδιανί - Μιλλερὰν ἀποφάσισε νὰ τὸν σπλλάξει, νὰ τὸν κλείσει σὲ στρατόπεδο συγκέντρωσης μέχρι τὸ τέλος τοῦ πολέμου καὶ κατόπι νὰ τὸν ἀπελάσει. Ἐχοντας εἰδοποιηθεῖ γι' αὐτά, ὁ Βολίν κατόρθωσε μετὰ τὴ βοήθεια γάλλων συντρόφων νὰ πάει στὸ Μπουρντώ καὶ νὰ προσληφθεῖ σὰ θερμαστής σ' ἕνα ἐπερωκεάνειο. Ἔτσι πῆγε στὶς Ἐνωμένες Πολιτεῖες, ἀφήνοντας στὴ Γαλλία τὴ γυναῖκα του καὶ τὰ τέσσερα παιδιὰ του.

Ἀρκετοὺς μῆνες πρὶν, ὁ Βολίν εἶχε ἀρχίσει νὰ στέλνει στὴν Ἀμερικὴ ἀνταποκρίσεις ἀπ' τὸ Παρίσι σὲ μιὰ ἐβδομαδιαία ἀναρχο-συνδικαλιστικὴ ἐφημερίδα, τὴ «Γκόλος Τροῦντα» (Φωνὴ τῆς Ἐργασίας). Ἡ ἐφημερίδα αὕτη εἶταν ἐπίσημο ὄργανο τῆς Ὀμοσπονδίας

των Ἐνώσεων τῶν Ρώσων ἐργατῶν στίς Ἐνωμένες Πολιτεῖς καί στόν Καναδά (μιὰ Ὀμοσπονδία πολῶ ἰσχυρή, ἄν ἀναλοριστεῖ κανεῖς πῶς τήν ἐποχὴ ἐκεῖνη περιλάμβανε σιτούς κύκλους τῆς πάνω ἀπὸ 10.000 μέλη).

Ὁ Βολὶν ἔγινε λοιπὸν δεκάτῳ μ' ἀνοιχτιῶς ἀγκάλες, μιὰ πού ἡ Ὀμοσπονδία εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ ἀνθρώπους μὲ κατάρτιση καὶ ρητορικῶς ἱκανότητες, κα' ἄρχισε ἀμέσως ν' ἀναπτύσσει μιὰ δραστηριότητα ἐξαιρετικὰ γόνιμη. Ὁ Βολὶν εἶταν ἕνας ἐξοχος ρήτορας, πού δὲν εἶχε περάσει ἀπαρατήρητος ἀπ' τὸν ρωσικὸ τύπο στὴ διάρκεια τῶν γεγονότων τοῦ 1905. Ἡ εὐχέρειά του στὴν ἔκφραση, ἡ πειστικότημη τῶν λόγων του, ἡ κομπόγια καὶ ὁ ἔντονος χρωματισμὸς τῆς γλώσσας του, ὁ πλοῦτος τῶν συλλογισμῶν του, δλ' αὐτὰ τὸν ἔκαναν πολὺ δημοφιλεῖ καὶ τοῦ ἐξασφάλιζαν πικρὸ ἀκροατήριον στίς ὀμιλίες του. (Στίς Ἐνωμένες Πολιτεῖς ἄφησε πολὺ ἔντονος ἀναμνήσεις μέσα σιτούς κύκλους τῶν ρώσων ἐργατῶν).

Τὸ 1917 ἡ σὲνταξη τῆς ἔφημερίδας — μαζί τῆς καὶ ὁ Βολὶν — ξεκίνησαν γιὰ τὴ Ρωσία. Εἶχε ἀποφασιστεῖ ἡ μεταφορὰ τῆς σιτὴν Πετρούπολη, ὅπου ὑπόδοσκα ἡ Ἐπανάσταση.

Ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ γινόταν στὴ Ρωσία ἕνα ἔργο ἐνοποίησης ἀνάμεσα σιτούς ἀναρχικοὺς ἐμιγκρέδες τῆς Εὐρώπης (πού εἶταν ἐπιηρεασμένοι ἀπ' τίς ἰδέες τοῦ Κροπότκιν) καὶ τοὺς ἐμιγκρέδες τῆς Ἀμερικῆς. Καρλὸς τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν εἶταν μιὰ διακήρυξη καὶ κατόπι μιὰ ὀργάνωση, πού πῆρε τ' ὄνομα «Ἐνωση ἀναρχοσυνδικαλιστικῆς προπαγάνδας τῆς Πετρούπολης» καὶ ἀποφάσισε τὴ δημοσίετησιν τῆς «Γκόλος Τροβντα» σὰ συνέχεια τῆς ἐκδόσεως τῆς σιτὴν Ἀμερικῆ. Ὁ Βολὶν ὀρίστηκε συντάκτης τῆς ἔφημερίδας. Μετὰ τὸ πραξικόπημα τοῦ Ὀχτώδρη, ἡ «Γκόλος Τροβντα» ἔγινε καθημερινὴ καὶ ὁ Βολὶν ἄρχισε νὰ δοηθῆται σιτὸ ἔργο του ἀπὸ μιὰ συντακτικὴ ἐπιτροπή. Ὅμως ἐγκατέλειψε τὴν ἔφημερίδα μετὰ τὴ διακοπὴ τῶν εἰρηνευτικῶν συνομιλιῶν τοῦ Μπρέστ Λιτόφσκ.

Ὁ Βολὶν πῆγε σιτὸ Μπομπρόδ γιὰ νὰ συναντήσῃ τὴ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιὰ του, πού κατόρθωσαν μετὰ ἀπὸ χίλιες-δύο περιπέτειες νὰ ἔρθουν στὴ Ρωσία, καὶ πού εἶχε νὰ τοὺς δεῖ ἀπ' τὸν καιρὸ πού ἐγκατέλειψε τὴ Γαλλία. Σιτὸ Μπομπρόδ ἐργάστηκε σιτὸ τμήμα τοῦ τοπικοῦ Σοβιέτ πού 'χε ἐπιφορτισθεῖ μὲ τὴ διαφώτιση τοῦ λαοῦ, γιὰ νὰ δοηθῆθῃ ὁ πλῆθος μὸς νὰ κατανοῆσῃ τὴ σημασία τῶν ἐπαναστατικῶν γεγονότων. Λίγο ἀργότερα ἄρχισε νὰ συνεργάζεται μὲ τὴν τοπικὴ ἐκδοσὴ τῆς ἔφημερίδας «Ναμπάτε» (Συναγεμὸς) καὶ πῆρε ἐνεργὸ μέρος σιτὴν προπαρρασκειῖ τῆς Συνδιάσκεψης τοῦ Κούρσκ. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Συνδιάσκεψης τοῦ ἀνατέθηκε νὰ συντάξῃ τίς ἀποφάσεις τῆς καὶ νὰ ἐπεξεργαστεῖ μιὰ διακήρυξη, πού νὰ εἶναι ἀποδεκτὴ ἀπ' ὅλες τίς ἀποχρώσεις καὶ τάσεις τοῦ ἀναρχισμοῦ καὶ νὰ ἐπιτρέπῃ σ' ὅλους νὰ δραστηριοποιηθοῦν μέσα σιτὰ πλαίσια μιᾶς ἐνιαίας ὀργάνω-

σης. Αύτη η σύνταξη ενός προγράμματος που να εκφράζει το σύνολο των αναρχικών, οδήγησε τον Βολίν να διατελώσει την ιδέα του για μια «αναρχική σύνθεση» που θα μπορούσε να συσπειρώσει τη συνδικαλιστική, την κομμουνιστική και την ατομιστική τάση, άφοβ, όπως πίστευε, οι τάσεις αυτές δεν ήταν παρά τρεις όψεις του αναρχισμού. Μετά τη δεύτερη Συνδιάσκεψη ο Βολίν εγκατέλειψε τη Μόσχα και πήγε να εργαστεί στη «Ναμπάτε» του Κούρσκ, στο κεντρικό δηλαδή όργανο (γιατί έπληχαν και τοπικές εκδόσεις της «Ναμπάτε»). Βρισκόμασταν ακόμη σε μια περίοδο πολιτικής άνοχης. Ο Βολίν, επιφορτισμένος με τη σύνταξη της έφημερίδας, άφοσιώθηκε όληφρα στο έργο του. Όμως γρήγορα εκδηλώθηκε η κρατική αντίδραση. Η έλευθερία του τέλοσ καταργήθηκε, οι αναρχικοί έρχισαν να διώκονται και να συλλαμβάνονται. Έκείνη την εποχή τοποθετείται η προσχώρηση του Βολίν στο «μαχνοβίτικο» κίνημα.

Καθώς ο αντίρτικος έπαναστατικός στρατός είχε ένα τμήμα κοιλτούρας και διαπαιδαγώγησης, ο Βολίν, θρέθηκε επικεφαλής του κι επιφορτίσθηκε με την οργάνωση σγκεντρώσεων, διαλέξεων και συζητήσεων, με την ένμείρωση του πληθσμοφ, με την εκδωση προκηρξσεων, άφισων και κάθε είδους έντύπων των μαχνοβιστών. Το 1919 ο Βολίν εκλέχθηκε πρόεδρος του αντίρτικου στρατιωτικού Συμβουλίου κι άνάπιτξρ πλοήσια δραστηριότητα για ξξη μήνες. Όμως το έργο του διακόπηκε άπ' τα γεγονότα. Ένώ είχε προσβληθεί από τέφο, σννελήφθη άπ' την 14η Κόκκινη Στρατιά, μεταφέρθηκε στη Μόσχα και παραδόθηκε στα χέρια της Τσέκα. Άλλά, στα πλαίσια μιās στρατιωτικής συμφωνίας μεταξδ της μπολσεβίκικης κσθέρνησης και των μαχνοβιστών παρτιζάνων, οι τελευταίοι ζήτησαν την άπελευθέρωση του, κι ο Βολίν πράγματι άφέθηκε έλευθερος τον Όχτώβρη του 1920.

Στη συνέχεια πήγε στο Χάρκοβο δυοσ, μαζί με τη Σννομοσπονδία «Ναμπάτε», εργάστηκε για την προετοιμασία ενός αναρχικού Συνεδρίου που είχε όριστεί για τις 25 του Δεκέμβρη. Την παραμονή αυτού του Συνεδρίου, οι μπολσεβίκοι σσνέλαβαν τον Βολίν κι όλους τους αναρχικούς που είχαν άγωνιστεί στις τάξεις του μαχνοβίτικου κινήματος. Το αναρχικό κίνημα άποκεατίστηκε από μιá θηριώδη καταστολή κι ένα μέρος του μαχνοβίτικου στρατού, που μπόρεσε να έντοπιστεί και να άποκοπει, έξοντώθηκε (χωρίς όμως αυτό να έμποήσει την αντίσταση των έπαναστατών παρτιζάνων να εκδηλώνεται για δύο σχεδόν χρόνια άκόμη, έμπνεόμενη πάντα άπ' τον άσέλληπτο Μάχνο). Οι φυλακισμένοι του Χάρκοβο μεταφέρθηκαν στη Μόσχα. Ο Βολίν κλειστηκε στις φυλακές του Μπουτάρκι και κατόπι του Λεφόρτοβο. Στις φυλακές αυτές όλοι γνώρισαν τις φρικτές θηριωδίες της Τσέκα και διαμαρτυρήθηκαν ενάντιον τους με μιá άπρηγία πείνας που κρδτηκε δεκάμησ μερες και διακόπηκε χάρη στην άπρόσμενη έπίμβαση εκπροσώπων του έθρωπαικού σσνδικαλισμοφ, που είχαν έρθει για να

παρουσιάζον στο Συνέδριο της Κόκκινης Συνδικαλιστικής Διεθνούς. Οι εκπρόσωποι αυτοί κατόρθωσαν ν' αποσπάσουν απ' τους μολοσέβι-κους την αποφυλάκιση δέκα κρατουμένων, ανάμεσα στους οποίους θρισκόταν κι ο Βολίν, με τόν όρο της διαρκούς εξορίας τους απ' τη Ρωσία (εάν κάποιος δοκίμαζε νά ξαναγορίσει, θά καταδικαζόταν σέ θάνατο). Όλοι αυτοί είχαν τή δυνατότητα νά φέρουν μαζί με τήν οικογένειά τους.

Ό Βολίν πήγε αρχικά στη Γερμανία, όπου το συμπαραστάθηκε ή Ελεόθερη Έργατική Ένωση που 'χε τήν έδρα της στο Βερολίνο. Εκεί εργάστηκε με πάθος γι' αυτή τήν Ένωση, έγραψε μιá έξοχη μπροσούρα που εκδόθηκε απ' τήν Ιδία, τή «Δίωξη του Άναρχισμού στη Σοβιετική Ρωσία», μετάφρασε τό βιβλίο του Πιότρ 'Ιρσίνωφ «Ίστορία του Μαχνοβίτικου Κινήματος», και ταυτόχρονα ίδρυσε και μετείχε ενεργά στη σύνταξη ενός σημαντικού εβδομαδιαίου έντέπου στη ρώσικη γλώσσα, του «Άναρχικού Έργάτη».

Αργότερα ό Σεμπαστιέν Φώρ τόν πίεσε νά έρθει στη Γαλλία, όπου θά μπορούσε νά εξασφαλίσει μιá καλό ύποφερτή ζωή και θά του δι-νόταν ή δυνατότητα νά συνεργαστεί στη σύνταξη της «Άναρχικής Έγκυκλοπαίδειας». Ό Βολίν áκολούθησε τήν πρόδειξη του παλαί-μαχου γάλλου άναρχικού. Έγκαταστάθηκε στο Παρίσι, κι έγραψε άξιόλογες μελέτες γιά τήν «Άναρχική Έγκυκλοπαίδεια», το ό συχνά αναδημοσιεύονται σέ έδχαρες μπροσούρες ή άκόμη σιόν ξένο έργο, κυρίως σιόν 'Ισπανία. Μετά από πρόταση της Ισπανικής C.N.T. δέχτηκε ν' αναλάβει τήν εδθύνη της σύνταξης της γαλλόφωνης έφη-μερίδας της «Η άντιφασιστική 'Ισπανία».

Μετέπειτα εγκατέλειψε τό Παρίσι, πήγε στη Νίμ, και τελικά ό δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος τόν θρήκε στη Μασσαλία. Η εισβολή των γερμανών στη Γαλλία του δημιούργησε τεράστιους κινδύνους, μιá που είταν ταυτόχρονα άναρχικός και ρώσος. Σάν από θαύμα, ό-μως, κατόρθωσε νά τούς άποφύγει μετά από πολλές περιπέτειες. Όσιόσο, δέν κατόρθωσε νά ξεφύγει κι άπ' τά άλλα επικύλονθα του πόλεμου: ό κάθε είδους σιεθήσεις τόν εξασθένισαν και τόν έκαναν δέσμιο της φυματίωσης, σιόν όποία τελικά επέκλεψε σιτί; 18 Σε-πτεμβρη 1945 σιόν νοσοκομείο Λαϊνέκ του Παρισιοθ. Η σορός του άποτεφρώθηκε σιόν κρεματόριο του νεκροταφείου Πέρ-Λυσαίξ, μέσω σ' ένα πλήθος συντρόφων και φίλων.

Όμως κατά τή διαμονή του στη Μασσαλία του δόθηκε ή δυνατότη-τα νά τελειώσει τήν «Άγνωστη Έπανόσταση», ένα έργο που τόν ά-πασχολούσε όλόψυχα και που ή συντροφική άφοσίωση μās επιτρέπει σήμερα νά σās παρουσιάσουμε.

«Οί φίλοι του Βολίν»

Εἰσαγωγή

Μερικὲς ἀπαραίτητες διευκρινίσεις

1. — Ὅταν μιλάμε γιὰ «Ρωσικὴ Ἐπανástιαση» μπορεῖ νὰ ἔχομε κατὰ νοῦ: εἴτε τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα στὸ σύνολό του, ἀπ' τὴν ἐξέγερση τῶν Δεκεμβριστῶν (1825) μέχρι τίς μέρες μας· εἴτε τοὺς δύο διαδοχικοὺς κλονισμοὺς τοῦ 1905 καὶ τοῦ 1917· εἴτε, τέλος, μόνο τὴ μεγάλη ἔκρηξη τοῦ 1917. Στὸ ἔργο αὐτό, σὰ «Ρωσικὴ Ἐπανástιαση» ἐννοοῦμε τὸ σέβ ο λ ο τ ο ῦ κ ι ν ῆ μ α τ ο ς (πρώτη ἐρμηγεία). Αὐτὴ ἡ μέθοδος εἶναι ἡ μόνη ποῦ ἐπιτρέπει στὸν ἀναγνώστη νὰ κατανοήσει, τόσο τὴν ἀλληλουχία καὶ τὴν ὀργανικὴ ἐνότητα τῶν γεγονότων, ὅσο καὶ τὴ σημερινὴ κατάστασι σιτὴν Ε.Σ.Σ.Δ.
2. — Μιὰ ἱστορία κάπως πλήρης τῆς Ρωσικῆς Ἐπανástιασης θ' ἀπαιτοῦσε πολλοὺς τόμους. Θὰ εἶταν ἀναπόφευκτα ἔργο μακρόπνοο, ποῦ θὰ βαρύνει κορυφῶς τοὺς ὄμους τῶν ἱστορικῶν τοῦ μέλλοντος. Ἐδῶ πρόκειται γιὰ μιὰ μελέτη ἀρκετὰ συνοπτικὴ ποῦ ἔχει σὰ στόχο: α) νὰ κάνει κατανοητὸ τὸ σύνολο τοῦ κινήματος· β) ν' ἀνασφύρει ἀπ' τὴν ἀφάνεια τὰ οὐσιώδη στοιχεῖα τοῦ ποῦ ἀγνοοῦνται ἢ εἶναι ἐλάχιστα γνωστὰ σις ἄλλες χῶρες· νὰ ἐπιτρέψει ὀρισμένες ἐκτιμήσεις καὶ συμπεράσματα. Πάντως, ὅσο θὰ προχωροῦμε χρονικά, τόσο πιὸ ἐκτεταμένο καὶ λεπτομερειακὸ θὰ γίνεται τὸ βιβλίο. Προπάντων σιὰ κεφάλαια ποῦ πραγματεύονται τοὺς κλονισμοὺς τοῦ 1905 καὶ τοῦ 1917, ὁ ἀναγνώστης θὰ θρεῖ πολυάριθμες διασαφήνισεις, ποῦ μέχρι τὴν ὥρα εἶναι ἀγνωστες, καὶ ἀφθορα ἀνέκδοτα νιοκουμένα καὶ ἀποσιωπημένα γεγονότα.

3. — Γράφει μιὰ δυσκολία ποὺ πρέπει ἐξάπαντος νὰ ἔχουμε ὑπόψη μας: εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴ γενικὴ ἐξέλιξη τῆς Ρωσίας καὶ τῆς ὀντικῆς Εὐρώπης. Ἡ ἔκθεσις τῆς Ρωσικῆς Ἐπανάστασης θὰ ἔπρεπε νὰ ἀκολουθεῖ μιὰ γ ε ν ι κ ῆ ἱ σ τ ο ρ ι κ ῆ μ ε λ ἔ τ η τῆς χώρας, ἢ μᾶλλον νὰ ἐνιάσσειται στὰ πλαίσια τῆς. Ἀλλὰ ἔνα τέτοιο ἔργο θὰ ξεπερνοῦσε κατὰ πολὺ τὰ ὄρια τοῦ θέματός μας. Θὰ προσπαθήσομε ν' ἀποφύγομε τὸ ἐμπόδιο προσφέροντας στὸν ἀναγνώστη ἱστορικὰς γνώσεις, ὅπου καί τέτοιο φαίνεται ἀπαραίτητο.

Πρόλογος

Κάθε επανάσταση — ακόμη κι αν την έχουν μελετήσει πολλοί συγγραφείς διαφόρων τάσεων και στ' διάφορες εποχές — παραμένει στο βάθος μιὰ μεγάλη "Αγνωστη. Περιοδὸν ὀλόκληροι αἰῶνες και, ποῦ και ποῦ, ἔρχονται ἄνθρωποι ποῦ ἀνασκαλίζουσιν τὰ ἴχνη τῶν παλαιῶν ἀναιροπῶν και πάντα βρίσκουσιν ἄγνωστα γεγονότα και ἀνέκδοτα ντοκουμέντα. Συχνά, οἱ ἀνακαλύψαις αὐτὲς γκρεμίζουσιν γνώσεις και ἀπόψεις ποῦ θεωρούσαμε ὀριστικές. Πόσα ἔργα δὲν ἐπῆρασαν γιὰ τὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1789, ὅταν ὁ Κροπότικιν και ὁ Ζωρὲς ξέθαψαν ἀπ' τὰ ὑπολείμματά της ὀλότελα ἄγνωστα στοιχεῖα, ποῦ ἔρριξαν στὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἕνα φῶς ἀνοποψίαστο! Κι ὁ Ζωρὲς δὲν ἀναγνώρισε διὰ τὰ ἐνεξάντλητα ἀρχεῖα τῆς Μεγάλης Ἐπανάστασης μὸλις ποῦ εἶχαν ἀρχίσει νὰ βγαίνουσιν στὸ φῶς;

Γενικά, δὲν ξέροισμε ἀκόμη γὰ μελετᾶμε μιὰ Ἐπανάσταση (ὅπως και δὲν ξέροισμε γὰ γράφοισμε τὴν ἱστορίαν ἑνὸς λαοῦ). Ἄλλωστε οἱ περισσότεροι συγγραφεῖς, ὅσο και ἂν εἶναι ἐμπειροῖ και εἰςσνευθῆτοι, κάνουν τέτοια σφάλματα και παραλείψεις ποῦ εἶναι ἀδύνατο σιτὸν ἀναγνώστη νὰ φτάσει στ' μιὰ ὀρθὴ ἀντίληψη τῶν πραγμάτων. Ἀσχολοῦνται συστηματικά, γιὰ παράδειγμα, μὲ τὴ λεπτομερειακὴ ἐξέταση και ἐπιτεταμένη ἐκθεση τῶν ἐξ ὀφ θ α λ μ ω ν γεγονότων και φαινομένων, αὐτῶν δηλαδὴ ποῦ διαδραματίστηκαν στὸ φῶς τῆς μέρας, στὸ θεορθεῶδες «ἐπαναστατικὸ πανηγύρι», ἐνῶ περιφρονοῦν και ἀγνοοῦν ὅσα διαδραματίστηκαν ἀθόροθα, στὰ ἴγκατα τῆς Ἐπανάστασης, στὸ περιθώριο τοῦ «πανηγυριοῦ». Τὸ πολὸ-πολὸ νὰ τοὺς ἀφιερῶσσαν περιστασιακά ὀδοὺ λέξεις, βασισμένοι σ' ἀόριστους μαριτζίες ποῦ ἢ ἐρμηνεῖα τοὺς εἶναι τὸ συχνότερο λαθεμένη ἢ ὀσιερόθοσλη. Κι ὀμως, ἀ ὀ τ ἄ ἀ κ ρ ι θ ὼ ς τ ἄ κ ρ ο σ μ ἔ ν α γ ε γ ο ν ὀ τ α ἔ χ ο σ τ ἰ σ η μ α σ ἰ α και ρίχουσιν ἀ ὀ θ ε ν τ ἰ κ ὸ φ ὼ ς στὴ γενικότερη ἀλληλουχίαν τῶν ἐξελίξεων ἢ και σ' ὀλόκληρη τὴν ἐποχὴ!

Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, οἱ ἐπιστῆμες - κλειδιά τῶν φαινομένων τῆς Ἐπανάστασης — ἢ ὀικονομία, ἢ κοινωνιολογία, ἢ ψυχολογία — βρίσκονται ἀκόμη στὰ πρῶτα τοὺς δῆματα και ἀδύνατοισν νὰ κατανοήσουσιν και νὰ ἐξηγήσουσιν ἱκανοποιητικά τὰ ὅσα συνέβησαν.

Λι αυτό δὲν εἶναι ὄλο. Ἀκόμη κι ἀπ' τὴν ἀποψη τοῦ καθαροῦ «ρεπορτάζ», ὑπάρχουν ἔνα σωρὸ κενά. Μέσα στὸ μεγαλειώδη στρόβιλο τῆς Ἐπανάστασης, εἶναι ἀναρίθμητα τὰ γεγονότα ποὺ καταβροχθίζονται ἀπ' τὶς τεράστιες ρωγμὲς ποὺ ἀνοίγουν και κλείνουν τὴν κάθε στιγμὴ, και παραμένουν ἔτσι ὄσοεἴθετα ἢ ἴσως ἀγνωστα γιὰ πάντα. Δυστυχῶς, ὄσοι ζοῦν μιὰ Ἐπανάσταση, αὐτὰ τὰ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἐπάρξεων ποὺ μὲ τὸν ἔνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο παρασέρνονται ἀπ' τὴ λαίλαπα, ἐλάχιστα νιάζονται νὰ σημειώσουν γιὰ τὶς μελλοντικὲς γενιὲς τὰ ὄσα εἶδαν, γνώρισαν, σκέφτηκαν ἢ ἔζησαν.

Τέλος, ὑπάρχει ἔνας ἀκόμη λόγος, ποὺ ἀξίζει ἰδιαιτέρη ἐπισημάνση: μὲ σπάνιες ἐξαιρέσεις, οἱ ἐλάχιστοι ἀτόπιες μάρτυρες ποὺ ἀφήνουν σημειώσεις, και μαζί τους οἱ κύριοι ἱστορικοὶ, δεῖχνουν μιὰ ἐπαισιόχων τὴ μεσοληπτικὸτητα. Ὁ καθένας φάχχει και θρῖσκει κατὰ θυδύληση, μέσα σὲ μιὰ Ἐπανάσταση, στοιχεῖα ποὺ μποροῦν νὰ στηριξοῦν μιὰ προσωπικὴ θέση ἢ νὰ χρησιμεύσουν σ' ἔνα δόγμα, κύμμα, ἢ κάστα. Ὁ καθένας ἀποσιωπεῖ και παραμερίζει συστηματικὰ κάθε τι ποὺ μπορεῖ νὰ ἀντιφάσκει. Ἀκόμη κ' οἱ ἐπαναστάτες, ποὺ εἶναι διαιρεμένοι ἀπ' τὶς θεωρίες τους, προσπαθοῦν ν' ἀποκρύψουν ἢ νὰ παραμορφώσουν ὅ,τι δὲ χωμάει στὸ προκροῦστικο κρεβάτι τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἰδεολογίας.

Ἄς μὴν κάνουμε καθόλου λόγο γιὰ τὸν ἀποκαυτωτικὸ ἀριθμὸ ἔργων ποὺ, ἀπλοῦστατα, στεροῦνται σοβαρότητας.

Ποιὸς λοιπὸν θὰ ἐπιδίωκε νὰ βρεῖ ἀποκλειστικὰ και μόνο τὴν ἀλήθεια; Καθένας ἢ σχεδὸν καθένας. Ἄρα δὲν εἶναι καθόλου ἐκπληκτικὸ ποὺ, πάνω σὲ μιὰ Ἐπανάσταση, ὑλάτχουν σχεδὸν τόσες ἐκδοχὲς ὄσο και βιβλία, και ποὺ στὸ βάθος ἢ ἀληθεινῆ Ἐπαναστασιῶν παραμένει ἀγνωστη.

Ὡστόσο, εἶναι ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ κρυμμένη Ἐπανάσταση ποὺ φέρνει μέσα της τὰ σπέρματα τῆς μελλοντικῆς ἀνατροπῆς. Κι ὅποιος σκοπεῖ νὰ ζήσει ἐνεργῶς τὴ μελλοντικὴ ἀνατροπὴ, ἢ ἔστω θέλει νὰ παρακολοθηθεῖ και νὰ κατανοήσει τὴν πορεία της, ὀφείλει ν' ἀνακαθίσει και νὰ ἐξερευνήσει αὐτὴ τὴν Ἄγνωστη.

Ὅσο γιὰ τὸ στργραφεῖα, καθῆκων τοσ εἶναι νὰ τὸν βοηθήσει σ' αὐτὴν τὴν προσπάθεια.

*

Στὸ βιβλίο αὐτό, ἡ ἀγνωστη Ἐπανάσταση εἶναι ἡ ρωσικὴ ἢ Ἐπαναστασιῶν. ὄχι ἐκείνη ποὺ συχνὰ πραγματεῖθηκαν πολιτικοὶ ἄντρες και ποδηγμένοι κοντυλοφόροι, ἀλλὰ ἐκείνη ποὺ οἱ ἴδιοι ἀγνόησαν, ἀποσιώπησαν ἢ πλαστογράφησαν: ἐκείνη ποὺ ἀγνοοῦμε.

Ξεφυλλίστε μερικὰ βιβλία πάνω στὴ ρωσικὴ Ἐπανάσταση. Μέχρι τώρα, σχεδὸν ὄλα γράφτηκαν ἀπὸ ἀνθρώπους λίγο ὡς πολὺ ἰδιοτελεῖς.

ἀπὸ ἰδεολογική, πολιτική ἢ ἀκόμη προσωπική ἄποψη. Ἀνάλογα μὲ τὸ ἄν ὁ συγγραφέας εἶναι «λεγκτός», «δημοκράτης», «σοσιαλιστής», «ισταλινικός» ἢ «τροτσκιστής», τὰ πάντα ἀλλάζουν. Ἡ πραγματικότητα μπαίνει στὸ καλοῦπι ἐκείνου καὶ ἐπορίζεται πῶς τὴν ἀφηγεῖται. Μάταια θὰ προσπαθήσετε νὰ τὴν ξεδιακρίνετε. Γιατὶ οἱ συγγραφεῖς ἀποσιώπησαν κάθε φορά σημαντικότερα γεγονότα, ἐὰν αὐτὰ δὲν ἐναρμονίζονταν μὲ τὶς ἰδέες τους, δὲν τοὺς ἐνδιέφεραν ἢ δὲν τοὺς βόλεταν.

Τοῦτα τὰ γεγονότα, ποὺ ἔναι ἄγνωστα καὶ ὠστόσο ἐξαιρετικὰ ἐνδεικτικά, ἀποτελοῦν τὸ μεγαλύτερο μέρος αὐτοῦ τοῦ βιβλίου. Χωρὶς νὰ θέλει νὰ ὑπερβάλλει οὔτε νὰ καυχῆθῃ, ὁ συγγραφέας τολμᾷ νὰ δεβαιώσει ὅτι, ὅποιος δὲ λάβῃ γνώση αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, θὰ ἀγνοεῖ ἕνα σημαντικό ἀριθμὸ γεγονότων **κ ε φ α λ α ι ὠ ὀ ο υ ς σ η μ α σ ί α ς**.

•

Οἱ ἐπαναστάσεις τοῦ παρελθόντος — καὶ ἐννοῶ κυρίως τοῦ 1789 καὶ τοῦ 1917 — μᾶς κληροδόησαν ἕνα θεμελιῶδες πρόβλημα. Ἐνῶ ξέσπασαν ὡς ἕνα μεγάλο θαμνὸ ἐναντία στὴν καταπίεση, ἐνῶ διαπνέονταν ἀπὸ ἕνα ἰσχυρὸ ἄνεμο Ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α ς καὶ διακίρηναν τὴν Ἐλευθερία σὰν οὐσιώδη σκοπὸ τους, γιατί ἀπὸ τὴν οἱ ἐπαναστάσεις θεθίστηκαν σὲ μιὰ νέα δικτατορία, ἀσκοῦμενη ἀπὸ ἄλλα κυρίαρχα καὶ προνομιοῦχα στρώματα, γιατί κατέληξαν σὲ μιὰ νέα ὑποδοῦλωση τῶν λαϊκῶν μαζῶν; Ποιὲς εἶναι οἱ συνθηκὲς ποὺ θὰ ἐπιτρέπανε σὲ μιὰ ἐπανάσταση ν' ἀποφῆγει αὐτὸ τὸ θλιβερὸ τέλος; Ἡ κατάληξη αὐτῆ θὰ εἶναι γιὰ πολὺ ἀκόμη καιρὸ ἕνα εἶδος ἱστορικῶ πεπρωμένου, ἢ μήπως ὀφείλεται σὲ παράγοντες **π ρ ὀ σ κ α ι ρ ο υ ς** καὶ ἄνθεχομένως σὲ σφάλματα καὶ παραλείψεις **π ο ὗ μ π ο ρ η ῦ ν σ τ ὸ μ ἔ λ λ ο ν ν ἄ ἄ π ο φ ε ς θ ο ὄ ν**; Καὶ σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση, ποιὰ εἶναι τὰ **μ ἔ σ α** γιὰ τὰ ἐξοχτερωθεῖ ὁ κίνδυνος ποὺ ἤδη ἀπειλεῖ τίς μελλοντικὲς ἐπαναστάσεις; Μποροῦμε νὰ ἐλλίξουμε ὅτι θὰ τὸν ξεπεράσουμε;

Σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τοῦ συγγραφέα, εἶναι ἀκριβῶς τὰ ἄγνωστα καὶ σκόπια ἀποσιωπημένα στοιχεῖα ποὺ μᾶς προσφέρουν τὸ κλειδί τοῦ προβλήματος, διανοιτὰς μας τὸ ἔλικὸ ποὺ ἔναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴ λύση του. Τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀπόπειρα νὰ φωτιστεῖ τοῦτο τὸ πρόβλημα μὲ τὴ βοήθεια **σ ο γ κ ε κ ρ ι μ ἔ ν ω ν** καὶ **ἄ ἰ ἰ α μ φ ρ ι σ ὀ ἦ τ η τ ω ν** στοιχείων.

•

Ὁ συγγραφέας ἐξῆσε τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1917 (καθὼς καὶ τοῦ 1905). Πῆρε **έ ν ε ρ γ ὀ μ ἔ ρ ο ς σ'** αὐτήν. Κι ἔχει σκοπὸ νὰ

εκθέσει και να εξετάσει με απόλυτη αντικειμενικότητα τα αθηνικά γεγονότα. Αβτή είναι η μόνη του Ξγνια. Έάν δέν τήν είχε, δέ θά τοῦ περνοῦσε ποτέ ἀπ' τό μκαλό να γράφει τοῦτο τό βιβλίο.

Αβτή ἡ Ξγνια γιά μιὰ ειλικρινῆ εκθεση και μιὰ ἀμερόληπτη ἀνάλυση, εἰνοῦται ἀπ' τή θεωρητική τοποθέτηση τοῦ συγγραφέα. Ἐπό τό 1908, δέν ἀνήκει σέ κανένα πολιτικό κόμμα. Ἐπ' τή σκοπιὰ τῶν προσωπικῶν τῶν πεποιθήσεων, ἔχει συμπάθειες μέ τό ἀντιεξουσιαστικό κίνημα. Μπορεῖ να ἐπιτρέψει στόν ἑαυτό του τήν πολυτέλεια τῆς ἀντικειμενικότητας γιαι, σάν ἀντιεξουσιαστής, δέν ἔχει κανένα συμφέρον να προδῶσει τήν ἀλήθεια, κανένα λόγο να πλαστογραφήσει: δέν ἐνδιαφέρεται οβτε γιά τήν ἐξουσία, οβτε γιά ἕνα ἡγετικό πόστο. οβτε γιά προνόμια, οβτε ἀκόμη γιά τό θρίαμβο σμέ κάθε θτασία μιᾶς θεωρίας. Τό μόνο ποδ ἐπιδιῶκει εἶναι ν' ἀποκαταστήσει τήν ἀλήθεια, γιαι μ ὀ ν ο ἡ ἀ λ ἡ θ ε ι α ε ἶ ν α ι γ ὀ ν ἰ μ η. Τό πάθος του, ἡ μοναδική του φιλοδοξία, εἶναι να κάνει κατανοητός τις ἐξελίξεις στό φῶς α ὀ θ ε ν τ ἰ κ ῶ ν γ ε γ ο ν ὀ τ ω ν, γιαι μόνο μιᾶ τέτοια κατανόηση ἐπιτρέπει να ὄγοῦν συμπεράσματα σωστά και χρῆσιμα.

Ἐπως κάθε Ἐπαγάσταση, εἶσαι και ἡ ρωσική κρέβει ἕνα θησαυρό ἀπό ἄγνωστα ἡ ἀκόμη ἀνεποφύιαστα γεγονότα.

Ἐ Η μελέτη ἀβτή ἐλιζει κάποτε να πάρει μιᾶ μικρή ὀθεση δίπλα σέ συγγραφείς ποδ ὀά δελξουν τή ὀβληση και τήν ἱκανότητα να ἐξεργασήσουν ἔντιμα και μέ κάθε ἀνεξαρτησία τοῦτο τὸν τεράστιο θησαυρό.

ΤΟ ΠΡΟΑΝΑΚΡΟΥΣΜΑ (1825 - 1905)

1. — Η ΡΩΣΙΑ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΑ. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΟΨΗ. — Ἡ ἀπέραντη ἔκταση τῆς χώρας, ἕνας πληθυσμὸς ἀραιός, διαιρεμένος, καὶ γι' αὐτὸ ἀκόμα περισσότερο εὐκολοδούλωτος, ἡ μογγολικὴ κυριαρχία γιὰ πάνω ἀπὸ δύο αἰῶνες, συνεχεῖς πόλεμοι, ἀναστατώσεις, κι' ἄλλοι δυσμενεῖς παράγοντες εἶταν οἱ αἰτίες τῆς μεγάλης πολιτικῆς, κοινωνικῆς, καὶ πολιτιστικῆς καθυστέρησης τῆς Ρωσίας σὲ σχέση μετὰ τὰς ὑπόλοιπες γῶρες τῆς Εὐρώπης.

Π ο λ ι τ ι κ ἄ, ἡ Ρωσία θὰ μπεῖ στὸ 19ο αἰῶνα μὲ καθεστῶς ἀπόλυτης μοναρχίας («τσάρος» αὐτοκράτορας) στηριγμένον πρὸς μιὰ εὐρύτατη ἀριστοκρατία γαιοκτημόνων καὶ στρατιωτικῶν, σὲ μιὰ παντοδύναμη γραφειοκρατία, σ' ἕναν πολυάριθμον κι' ἀφοσιωμένον κληρὸν, καὶ σὲ μιὰ ἀγροτικὴ μάζα 75 ἑκατομμύρια ψυχῆς, μάζα πρωτόγονη, ἀγράμματη, καὶ πεσιμένη γονατιστῆ μπρὸς στὸν «πατερούλη» τῆς τὸν τσάρο.

Ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ἄ, ἡ χώρα, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, βρισκόταν στὸ στάδιο μιᾶς ἀγροτικῆς φεουδαρχίας. Οἱ πόλεις, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς δύο πρωτεύουσες (τὴν Ἀγία — Πετρούπολη καὶ τὴ Μόσχα) καὶ μερικὰς ἄλλες στὸ Νότο, εἶταν ἐλάχιστα ἀναπτυγμένες. Τὸ ἐμπόριο καί, κυρίως, ἡ βιομηχανία φυτοζωοῦσαν. Πραγματικὴ δάση τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας εἶταν ἡ γεωργία, ἀπ' ὅπου ζοῦσαν τὰ 95% τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ γῆ, ὅμως, δὲν ἀνῆκε στὰς ἀμεσοὺς παραγωγοὺς — τοὺς ἀγρότας· εἶταν ἰδιοκτησία τοῦ Κράτους ἢ μεγαλοκτημόνων, τῶν «ποιμέσσεικων» (τσιφλικαδῶν). Οἱ ἀγρότες, προσκολλημένοι ἀναγκαστικὰ στὴ

γή και στο πρόσωπο του ιδιοκτήτη, ήταν και δουλοπάροικοι αυτόσ του τελευταίου. Οι μεγαλύτεροι γαιοκτήμονες είχαν ιδιοκτησία τους σωστά τσιφλίκια κληρονομημένα απ' τους προγόνους τους πού, με τή σειρά τους, τά 'χαν λάβει από τόν θ-γεμόνα — «πρώτο ιδιοκτήτη» σέ άναγνώριση τών ύπηρεσιών τους (στρατιωτικών, διοικητικών ή ό,τι άλλων). 'Ο «άφέντης» είχε δικαίωμα ζωής και θανάτου πάνω στους δουλοπάροικούς του. "Όχι μονάχα τούς έβαζε νά εργάζονται σά σκλάβοι, αλλά μπορούσε και νά τούς πουλήσει, νά τούς τιμωρήσει, και νά τούς βασανίσει (άκόμα και νά τούς σκοτώσει, χωρίς μεγάλες ταλαιπωρίες απ' τίς άρχές). Αύτή ή υποδούλωση, ή σκλαβιά αύτή 75 εκατομμυρίων ανθρώπων ήταν ή οικονομική βάση του Κράτους.

Μόλις πού μπορεί κανένας νά μιλήσει για τήν κοινωνική όργάνωση μιās παρόμοιας «κοινωνίας». Στά ψηλά, οι απόλυτοι κύριοι: ό Τσάρος, τό πολυάριθμο συγγενολόι του, ή επιδειχτική του αύλή, οι εύγενείς, ή «ύψηλή» γραφειοκρατία, ή κάστα τών στρατιωτικών, οι κεφαλές του κλήρου. Στά χαμηλά, οι σκλάβοι: Οι άγρότες — δουλοπάροικοι τής ύπαιθρου, και οι κατώτερες τάξεις τών πόλεων, χωρίς καμία πολιτική ζωή, κανένα δικαίωμα, καμία έλευθερία. 'Ανάμεσά τους, τά μεσαία στρώματα: Έμποροι, δημοσιοπάλληλοι, εργαζόμενοι, βιοτέχνες, κτλ., άχρωμοι και άσήμαντοι.

Είναι φανερό πώς τό πολιτιστικό επίπεδο τής κοινωνίας αύτης ήταν πολύ χαμηλό, και, μιλώντας για κείνη τήν εποχή, είναι άπαράιτητη μι άσημαντική έπιφύλαξη: μι ά χτυπητή αντίθεση — πού, γι' αύτήν, έχουμε κάμποσα άκόμα νά πούμε — ύπήρχε ανάμεσα στόν άπλό εργαζόμενο πληθυσμό, τόν άστικό όσο και τόν άγροτικό, τόν άμόρφωτο και έξαθλιωμένο, και τά προνομιούχα στρώματα, πού ή άγωγή τους χ' ή εκπαίδευση ήταν άρκετά προωθημένες.

Η κατάσταση δουλοπαροικίας τής άγροτικής μάζας ήταν χ' ή αιμάσσοσα πληγή τής χώρας. "Ηδη πρός τό τέλος του 18ου αιώνα, όρισμένοι άνθρωποι με βαθύ χ' εύγεινικό πνεύμα διαμαρτυρήθηκαν γι' αύτό τό άίσχος. Κι άναγκάστηκαν νά πληρώσουν άκριβά τή γενναιόδωρη χειρονομία τους. 'Απ' τήν άλλη μεριά, οι άγρότες ξεσηκώνονταν όλοένα συχνότερα κατά τών άφεντάδων τους. Έκτός από κάμποσες τοπικές στάσεις, με λίγο — πολύ άτομικό χαρακτήρα (ένάντια στόν ένα ή τόν άλλ-

λο αφέντη πού ξεπερνούσε τὰ δρια), ἡ ἀγροτική μάζα ἔγραψε, τὸ 17ο αἰώνα (ἐξέγερση τοῦ Ραζίν) καὶ τὸ 18ο αἰώνα (ἐξέγερση τοῦ Πουγκατσόφ), δύο μεγάλης ἔκτασης στασιαστικά κινήματα πού, ὅσο κι ἂν ἀπότυχαν, προκάλεσαν μεγάλες ἔγνοιες στὴν τσαρική κυβέρνηση καὶ τράνταξαν ὀλόκληρο τὸ σύστημα. Πρέπει, ὡστόσο, νὰ ποῦμε πῶς, τὰ δύο αὐτὰ κινήματα, αὐθόρμητα καὶ ἀσυνειδητοποιήτα, στρέφονταν κυρίως ἐνάντια στὸν ἀμεσο ἐχθρό: τοὺς γαιοκτήμονες εὐγενεῖς, τὴν ἀριστοκρατία τῶν πόλεων, καὶ τὴν ἀργυρώνητη διοίκηση. Γενικά, δὲν εἶχε διαμορφωθεῖ ἡ παραμικρὴ ἀντίληψη γιὰ κατάργηση ὀλόκληρου τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος καὶ γι' ἀντικατάστασή του μ' ἓνα ἄλλο, δικαιότερο κι ἀνθρωπινότερο. Κ' ὅσπερα, ἡ κυβέρνηση πέτυχε, μὲ τὸ κνούτο καὶ τὴ θία, καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ κλήρου καὶ ἄλλων ἀντιδραστικῶν στοιχείων, νὰ ὑποτάξει παντελῶς τοὺς ἀγρότες, ἀκόμα καὶ «ψυχολογικά», ἔτσι ὥστε κάθε πράξη ἀνταρσίας μεγάλης πάνω - κάτω ἔκτασις, νὰ εἶναι γιὰ πολὺν καιρὸ, σχεδὸν ἀδύνατη.

ΠΡΩΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΚΑΘΑΡΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ: ΟΙ «ΔΕΚΕΜΒΡΙΣΤΕΣ» (1825). — Τὸ πρῶτο συνειδητὰ ἐπαναστατικὸ κίνημα κατὰ τοῦ καθεστῶτος — κίνημα πού τὸ πρόγραμμά του ἔφτανε, κοινωνικά, ὡς τὴν ἐξαφάνιση τῆς δουλοπαροικίας καί, πολιτικά, ὡς τὴν ἐγκαθίδρυση μιᾶς δημοκρατίας, ἢ, τουλάχιστο, ἐνὸς συνταγματικοῦ καθεστῶτος — ἐκδηλώθηκε τὸ 1825· εἶταν τὴν ἐποχὴ πού, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρου Ιου, χωρὶς νὰ ἔχει ἀφήσει ἀμεσο διάδοχο, στὸ θρόνο θὰ ἀνέβαινε ὁ ἀδερφός του Νικόλαος, μετὰ τὴν ἄρνηση τοῦ ἄλλου του ἀδερφοῦ Κωνσταντίνου.

Τὸ κίνημα δὲν ἔγινε ἀπὸ τίς ἴδιες τίς καταπιεσμένες τάξεις, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς κύκλους τῶν προνομιοῦχων. Οἱ συνωμιότες ἐκμεταλλεύτηκαν τοὺς δισταγμοὺς τῆς δυναστείας, καὶ προχώρησαν στὴν ἐκτέλεση τοῦ σχεδίου τους ὄριμοι καὶ προετοιμασμένοι ἀπὸ καιρὸ. Στὴν ἐξέγερση, πού ξέσπασε στὴν Ἁγία - Πετρούπολη, παράσυραν καὶ μερικὰ συντάγματα τῆς πρωτεύουσας. (Ἐπικεφαλῆς τοῦ κινήματος εἶταν καὶ ἀξιωματικοὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ). Μετὰ ἀπὸ μιὰ σύντομη μάχη μὲ τοὺς ἐπαναστάτες στὴν πλατεία Συγκλήτου, τὰ πιστὰ στὴν κυβέρνηση στρατεύματα πέτυχαν νὰ καταστρίψουν τὴν ἀνταρσία.

τις όποιες άπόπειρες στην έπαρχία τις καταπνίξαν στη γένεσή τους.

Ό νέος τσάρος, Νικόλαος δ 1ος, πού του έκανε μεγάλη έντύπωση ή εξέγερση, διεύθυνε ό ίδιος τις άνακρίσεις πού είταν, άλλωστε, συνταμοτάτες. Έφαξαν κ' έρεύνησαν όσπου ν' άνακαλύψουν άκόμια και τούς μακρινότερους και τούς πλατωνικότερα «συμπαθούντες» τó κίνημα. Θέλοντας νά τιμωρήσουν «ύποδειγματικά», τελεσίδικα, έφτασαν ώς τήν άγριότητα. Οί πέντε κύριοι έμπνευστές θανατώθηκαν στη λαιμητόμο· έκατοντάδες άλλοι άνθρωποι φυλακίστηκαν, έξορίστηκαν, και πήγαν στé κάτεργα.

Οί ύποκινητές τής στάσης ονομάστηκαν «Δεκεμβριστές», έπειδή τά γεγονότα έγιναν μήνα Δεκέμβρη. Όλοι τους σχεδόν προέρχονταν άπό τις τάξεις τών εύγενών και άλλων προνομούχων. Όλοι τους σχεδόν είχαν άνώτερη καλλιέργεια και μόρφωση. Με πνεύμα εύρύ και καρδιά εύαίσθητη, δέν άντεχαν νά βλέπουν τó λάθ τους ν' άφανίζεται, κάτω άπό ένα καθεστώς άδικίας και αυθαιρεσίας, βουτηγμένο στην άγνοια, τήν άθλιότητα, και τή σκλαβιά. Έπανελάθαν τις διχμαρτυρίες τών προδρόμων τους του 18ου αιώνα, και τις μετάφρασαν σέ πράξεις. Αυτό πού κυρίως τούς έδωσε τήν άπαιτούμενη όρμή, είταν ή παραμονή πολλών άπ' αυτούς στη Γαλλία, μετά άπ' τόν πόλεμο του 1812, και, έπομένως, ή δυνατότητα νά συγκρίνουν τó σχετικά ύψηλό έπίπεδο πολιτισμού στην Εύρώπη με τή θάρραρη κατάσταση ζωής του ρώσικου λαού. Όταν γύρισαν στην πατρίδα τους, είταν σταθερά άποφασισμένοι νά άγωνιστούν ενάντια στó καθυστερημένο πολιτικό και κοινωνικό σύστημα πού καταπίεζε τούς συμπατριώτες τους. Στό σκοπό τους αυτό, κέρδισαν πολλά καλλιεργημένα πνεύματα. Ένας μάλιστα άπό τούς ήγγέτες του κινήματος, ό Πέστελ, έφτασε στó σημείο νά άναπτύξει, στó πρόγραμμά του, ιδέες άόριστα σοσιαλιστικές. Ό διάσημος ποιητής Π ο υ σ κ : ν (γεννημένος τó 1799) συμπαθούσε τó κίνημα, χωρίς όστόσο νά 'χει προσχωρήσει.

Άμέσως μετά άπό τήν καταστολή τής άνταρσίας, ό νέος αυτοκράτορας Νικόλαος δ 1ος, τρομοκρατημένος, ώθησε στ' άκρα τó δεσποτικό, γραφειοκρατικό, και άστυνομικό καθεστώς του ρώσικου Κράτους.

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΤΣΑΡΟΥ· ΤΟ ΡΩΣΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΣΟ.

Ἀκριβῶς ἐδῶ, πρέπει νὰ σημειώσουμε πῶς δὲν ὑπῆρχε καμία ἀντίφαση ἀνάμεσα στὶς ἐξεγέρσεις τῶν ἀγροτῶν ἐνάντια στοὺς ἀφέντες τοὺς καὶ καταπιεστὲς ἀπὸ τὴ μία μεριά, καὶ τὴν τυφλὴ τους ἀφοσίωση στὸν «πατερούλη τους τὸν τσάρο» ἀπὸ τὴν ἄλλη. Τὰ ἀγροτικά κινήματα, τὸ ἔχουμε ἤδη πει, κατευθύνονταν πάντα ἐνάντια στοὺς ἀμεσοὺς καταπιεστῆς: τοὺς τσιφλικάδες (π ο μ έ σ τ ο ι κ ο υ ς), τοὺς εὐγενεῖς, τοὺς γαιοκτῆμονες, τὴν ἀστυνομία. Ἡ ἰδέα νὰ ἀναζητήσουν βαρύτερα τὴ ρίζα τοῦ κακοῦ, στὸ ἴδιο τὸ τσαρικό καθεστῶς, πού προσωποποίησέ του εἶταν ὁ τσάρος, μέγας προστάτης τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν προνομιούχων, πρῶτος εὐγενῆς καὶ ὑπερπρονομιούχος ὁ ἴδιος, δὲν περνοῦσε ποτὲ ἀπὸ τὸ νοῦ τῶν ἀγροτῶν. Θεωροῦσαν τὸν τσάρο κάτι σὰν εἰδωλὸ, σὰν πλάσμα ἀνώτερο, πάντι ἀπ' τοὺς κοινούς θνητούς, τὰ μικροσυμφέροντά τους, καὶ τίς ἀδυναμίες τους, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ φέρει σ' ἀπάνεμο λιμάνι τὰ σοβαρὰ πεπρωμένα τοῦ Κράτους. Οἱ ἀρχές, οἱ γαιοκτῆμονες, καὶ κυρίως οἱ παπάδες εἶχαν κάνει: ὅ,τι περνοῦσε ἀπ' τὸ χέρι τους γιὰ νὰ τοὺς στεριώσουν γερὰ στὸ μυαλὸ αὐτῆ τὴν ἰδέα. Κ' οἱ ἀγρότες κατάληξαν νὰ υἱοθετήσουν αὐτὴ τὸ μύθο πού δὲν ἀργησε νὰ γίνῃ ἀδιάσειστος: ὁ τσάρος, λέγαν, θέλει τὸ καλὸ τῶν «παιδιῶν» του· ἀλλὰ τὰ προνομιούχα μεσαῖα στρώματα, θέλοντας νὰ κρατήσουν τὰ δικαιώματά τους καὶ τὰ πλεονεκτήματά τους, μπαίνουν ἀνάμεσα σὲ κεῖνον καὶ τὸ λόγὸ του γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸν ἕνα νὰ γνωρίσει τὴ μιζέρια τοῦ ἄλλου, νὰ ἐμποδίσουν τὸν ἕνα νὰ πλησιάσει τὸν ἄλλο. (Ἡ ἀγροτικὴ μάζα εἶχε πειστεῖ πῶς ἂν λαὸς καὶ τσάρος κατόρθωναν νὰ μιλήσουν χωρὶς μεσάζοντες, τοῦτος ἐδῶ, ἀπατημένος ἀπὸ τοὺς προνομιούχους του, θὰ καταλάβει:νε αὐτοστιγμὴ τὴν ἀλήθεια. Ὡς ξεφορτωινοῦσαν τοὺς κακοὺς του συμβουλάτορες κι ὅλο τὸ ἄτιμο ἀνθρωπομάνι γύρω του, θὰ ὄσχυε πάντι ἀπ' τίς δυστυχίες τῶν δουλευτάδων τῆς γῆς, θὰ τοὺς λύτρωνε ἀπὸ τὸ ζυγὸ, καὶ θὰ τὸς ἔφηνε ὅλην αὐτὴ τὴν καλὴ γῆ πρὸ δικαιωματικὰ πρέπει νὰ ἀνῆκει: σ' ὅσους τὴ δουλεύουν). Ἔτσι, ὅσο κι ἂν, κάπου - κάπου, ξεσηκώνονταν ἐνάντια στοὺς σκληρότερου ἀφέντες τοὺς, οἱ ἀγρότες περίμεναν, μ' ἐλπίδα καὶ καοτερία, τὴ μέρα πού ὁ ὑψωμένος ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ τὸν τσάρο τοίχος θὰ γκρεμιζόταν, καὶ ὁ ἐστεμμένος τους προστάτης θὰ ξανάφερνε τὴν κοινωνικὴ δικαιοσύνη. Μὲ τὴ βοήθειά του

Θρησκευτικού μυστικισμού, θεωρούσαν την περίοδο άναμονής και δδύνης, τιμωρία και δοκιμασία σταλμένη άπ' τó Θεό. Υπομείναν με κάτι σαν πρωτόγονη μοιρολατρεία.

Τό πνεύμα αυτό πού έπικρατούσε στην άγροτική μάζα της Ρωσίας εΐταν έξαιρετικά χαρακτηριστικό. Και δυνάμωσε ακόμα περισσότερο τó 19ο αΐώνα, παρά την δλοένα μεγαλύτερη δυσάρεσκεια και τις δλοένα συχνότερες άτομικές ή τοπικές πράξεις άνταρσίας. Οί άγρότες έχαναν τήν ύπομονή τους. Σ τó σύνολό τους, ώστóσο, περίμεναν, μ' άκόμα μεγαλύτερη ζέση, τόν τσάρο τó «λυτρωτή».

Αυτός δ «μύθος τού τσάρου» εΐταν τó κύριο γεγονός της ζωής τού ρωσικού λαού τó 19ο αΐώνα. "Αν τόν άγνοήσουμε, δέ θά μωρέσουμε ποτέ νά κατανοήσουμε τά γεγονότα πού θ' άκολουθήσουν. Θά εξηγήσει στόν άναγνώστη όρισμένα φαινόμενα πού, άλλιωδ, θά παραμείναν μωστηριώδη. "Ήδη άπό τώρα τού δίνει μιά λίγο - πολύ πλήρη εξήγηση γιά τó ρώσικο αυτό παράδοξο, πού - κάποτε - έντυπωσίασε πάμπολλους Εύρωπαιούς, και πού θά διατηρηθεί σχεδόν ώς τις άρχές της έπανάστασης τού 1917: άπό τή μιά μεριά, όρισμένοι άνθρωποι - καλλιεργημένοι, προοδευτικοί, μορφωμένοι - πού θέλουν νά δοϋν τó λαό τους έλεύθερο και εϋτυχιμένο: άνθρωποι πού, πληροφορημένοι γιά τις ιδέες της εποχής τους, άγωνίζονται γιά τή χειραφέτηση της έργατικής τάξης, γιά τή δημοκρατία και τó σοσιαλισμό' άπ' τήν άλλη μεριά, ó λαός αυτός πού δέν κάνει τίποτα γιά τήν άπελευθέρωσή του - έκτός άπό κάποιες στάσεις χωρίς όρμη ή σημασία - λαός πού επιμένει με πείσμα νά προσκυνάει τó είδωλό του και τ' όνειρό του, λαός πού δέν κατανοεί καν τή χειρονομία θωσιάζονται γιά δική του χάρη. "Αδιάφορος, τυφλός μπρός στην άλήθεια, κουφός στό κάθε κάλεσμα, περιμένει τó λυτρωτή τσάρο όπως περιμείναν οί πρώτοι χριστιανοί τó Μεσία.*

---

* Μπορεί νά θρεΐ κανένας γάποιο άναλογ'α ανάμεσα στην κατάσταση της Ρωσίας τó 19ο αΐώνα, ώς τó πλησίονισμα της Έπανάστασης τού 1917, και κείνη της Γαλλίας τó 18ο αΐώνα, πριν τήν Έπανάσταση τού 1789. "Αλλά, όπως εΐναι φανερό, όρισμένες λεπτομέρειες εΐναι χαρακτηριστικά ρώσικες.

II. — Η ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ, ΤΟ ΡΟΠΑΛΟ, Κ' Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ. ΠΑΡ' ΟΛΑ ΑΥΤΑ, ΕΞΕΛΙΞΗ

Ὁ Νικόλαος ὁ 1ος βασιλεφε ἀπὸ τὸ 1825 ὡς τὸ 1855. Ἀπὸ ἐπαναστατικὴ ἀποψη, τίποτα ἐξαιρετικὸ δὲ σημειώθηκε τὰ χρόνια αὐτά· ἐξετάζοντας, ὁμως, αὐτὴ τὴν τριακονταετία γενικά, βλέπουμε πὼς ἔβαλε τὰ σημάδια τῆς σ' ὀρισμένους σημαντικῶς τομεῖς.

ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΚΟῦ ΚΑΙ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟῦ ΚΡΑΤΟῦΣ. — Ἀνεβαίνοντας στὸ θρόνο κάτω ἀπὸ τὴ σκιά τῆς δεκεμβριανῆς ἐπανάστασης, ὁ Νικόλαος ὁ 1ος βάλθηκε νὰ στριμώξει σφιχτὰ τὴ χώρα σὲ μιὰ σιδερένια μέγγενη γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ καταπνίγει κάθε πνεῦμα φιλελευθεροποίησης στὴ γένεσή του. Ἐνίσχυσε τὸ ἀπολυταρχικὸ καθεστῶς ὡς τὸ ἀπροχώρητο. Ἀποτελείωσε τὴ μεταμόρφωση τῆς Ρωσίας σὲ Κράτος ἀστυνομικὸ καὶ γραφειοκρατικὸ.

Ἡ πρόσφατη γαλλικὴ Ἐπανάσταση, καὶ τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα ποὺ τάραξαν ὕστερα τὴν Εὐρώπη, εἶταν, γι' αὐτόν, σιωστοὶ ἐφιάλτες. Καὶ τὰ μέτρα προφύλαξης ποὺ ἔλαβε εἶταν δρακόντεια.

Ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς παρακολουθοῦταν στενά. Ἡ αὐθαιρεσία τῆς γραφειοκρατίας, τῆς ἀστυνομίας, τῶν δικαστηρίων, εἶχε ἀποχαλινωθεῖ. Κάθε πνεῦμα ἀνεξαρτησίας, κάθε ἀπόπειρα διαφυγῆς ἀπὸ τὸν σκληρὸ ἀστυνομικὸ κλοιὸ καταπνιγόταν ἀνελέητα.

Φυσικά, οὔτε σκιά κὰν ἐλευθερίας τοῦ λόγου, τοῦ συνέρχεσθαι, ὀργάνωσης, κτλ.

Ἡ λογοκρισία λυμαίνονταν τὰ πάντα, ὅσο ποτὲ πρὶν.

Κάθε παράβαση τῶν «νόμων» ἀντιμετώπιζε αὐστηρότατη ποινὴ.

Ἡ ἐξέγερση τῆς Πολωνίας — πνιγμένη στὸ αἷμα μὲ σπᾶνια ἀγριότητα — κ' ἡ διεθνὴς κατάσταση ἐσπρωξαν τὸν αὐτοκράτορα σὲ ἀκόμα ἐντονότερη στρατιωτικοποίηση τῆς χώρας. Ἡ ζωὴ τοῦ πληθυσμοῦ ἔπρεπε νὰ ἔναι κανονισμένη ὅπως στοὺς στρατιῶνες, καὶ σκληρὴ τιμωρία ἐπιβαλόταν σ' ὅποιον κοίταζε νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν καταναγκαστικὴν πειθαρχία.

Ὁ ἡγεμόνας αὐτὸς ἀξίζε γιὰ τὰ καλὰ τὸ παρατσούκλι του: Νικόλαος - τὸ Ρόπαλο.

**ΑΝΑΒΡΑΣΜΟΣ ΣΤΟΤΣ ΑΓΡΟΤΕΣ. - ΓΕΝΙΚΗ ΔΥ-
ΣΑΡΕΣΚΙΑ.** - Παρ' όλ' αυτά τὰ μέτρα - ή, μάλλον, χάρη σ'
αυτά και τις δλέθριες συνέπειές τους πού ο τσάρος, τυφλωμέ-
νος, δέν έννοούσε νά λάβει υπόψη του - ή χώρα (δηλαδή όρι-
σμένα στοιχεία του πληθυσμού) δέν έπαυε νά εκδηλώνει, μέ
κάθε εύκαιρία, τή δυσαρέσκειά της.

Άπ' τήν άλλη μεριά, οι γαιοκτήμονες εύγενείς, πού ο
τσάρος, βλέποντας σ' αυτούς τό κυριότερο στήριγμά του, είχε
περιποιηθεί ιδιαίτερα, ώθοσαν στά άκρα - άτιμωρητί - τήν εκ-
μετάλλευση και τή φριχτή μεταχείριση τών δουλοπάροικων.
Γι' αυτό κ' ένας υπόκωφος αλλά δλοένα έντονότερος αναβρα-
σμός αναδευόταν στήν άγροτική μάζα. Οι πράξεις άνταρσίας
ένάντια στους «ποιμέσσοικους» (άφέντες) και, ακόμα, ένάντια
στις τοπικές άρχές πολλαπλασιάζονταν επικίνδυνα. Οι μέθοδοι
καταστολής άποδειχνονταν δλο και λιγότερο άποτελεσματικές.

Τό πούλημα, ή άνικανότητα, κ' ή αυθαιρεσία τών ανώ-
τερων δημοσίων υπαλλήλων είχαν καταστήσει άνυπόφορα. Ό
τσάρος, έχοντας ανάγκη τήν υποστήριξή τους και τά ρόπαλά
τους για νά κρατήσει τό λαό γονατισμένο δέν ήθελε ούτε νά
δει ούτε ν' άκούσει τίποτα. Η δργή δρων υπόφερναν άπ'
αυτή τήν κατάσταση δυνάμωζε, δπως είταν έπίμενο, ακόμα
περισσότερο.

Οι ζωντανές δυνάμεις της κοινωνίας είχαν άκινητοποιη-
θεί. Η μοναδική «ρουτίνα» πού άναγνωριζόταν είταν ή έπίση-
μη, δσο παράλογη κι άνίκανη και νά 'ταν.

Μιά τέτοια κατάσταση, μοιραία, δέ θ' άργούζε νά οδη-
γήσει σέ άποσύνθεση δλόκληρου του συστήματος. Φαινομενικά
ίσχυρό, τό καθεστώς του κνούτου σάπιζε έσωτερικά. Η ά-
πέραντη άτοκρατορία γινόταν ήδη «κολοσσός μέ πόδια άρ-
γίλου».

Όλο και μεγαλύτερα στρώματα του πληθυσμού είχαν
άρχισει νά τό καταλαβαίνουν αυτό.

Τό πνεύμα αντίθεσης σ' αυτό τό άπίθανο σύστημα κέρ-
διζε δλόκληρη τήν κοινωνία.

Τότε άκριδώς άνθισε αυτή ή θαυμάσια κίνηση - ή τόσο
ξαφνική και σημαντική - τών στρωμάτων της. **δ ι α ν ο ο ύ -
μ ε ν η ς νεολαίας.**

Η ΟΡΜΗ ΤΗΣ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ. - Όπως

σε κάθε μεγάλη και γόνιμη χώρα, ή νεολαία τής Ρωσίας είταν πολυάριθμη σ' όλες τις τάξεις του πληθυσμού. Ποιά είταν, γενικά, ή νοοτροπία τής;

Αν έξαιρέσουμε τή νεολαία τής ύπαίθρου, πρέπει νά παραδεχτούμε πώς ή λίγο - πολύ μορφωμένη νεότερη γενιά είχε προοδευτικές ιδέες. Οί νέοι τών μέσων του 19ου αιώνα δύσκολα αποδέχονταν τήν υποδούλωση τών άγροτών. Η μελέτη του δυτικού κόσμου, πού καμία λογοκρισία δέν κατόρθωνε νά έμποδίσει (άντίθετα, όλοι προτιμούσαν τόν άπαγορευμένο καρπό), τούς ξύπνησε τή σκέψη. Τό ξάνοιγμα και ή έρμητή τών φυσικών έπιστημών και του ύλισμου τούς έκαναν δυνατή έντύπωση. Απ' τήν άλλη μεριά, και τήν ίδια περίπου έποχή, παρά τήν επαγρύπνηση τής λογοκρισίας και ξέροντας νά τήν ξεγελάει επιδέξια, ή ρώσικη λογοτεχνία πήρε για τά καλά τήν άπάνω δόλτα, ασκώντας ίσχυρότατη έπιρροή στή νεολαία.

Συγχρόνως, από οικονομική άποψη, ή έργασία τών δουλοπάροικων κ' ή άπουσία και τής παραμικρής έλευθερίας δέν άνταποκρίνονταν πιά στις πιεστικές άπαιτήσεις τής έποχής.

Γιά όλους αútους τούς λόγους, τό στρώμα τών διανοούμενων - προπάντων ή νεολαία - έμφανίστηκε, πρós τό τέλος τής βασιλείας του Νικολάου 1ου, θεωρητικά χειραφετημένη. Ορθώθηκε άποφασιστικά ενάντια στή δουλοκτησία και τόν άπολυταρχισμό.

Τότε δημιουργήθηκε και τό περίφημο ρεύμα του μη δ εν ι σ μ ο υ, και, μαζί, ή δξύς άνταγωνισμός ανάμεσα στους «πατεράδες», συντηρητικότερους, και τά «παιδιά», φλογερούς προοδευτικούς - άνταγωνισμό πού ζωγράφισε έξοχα ή Τουργενέφ στό μυθιστόρημά του «Π α τ ε ρ ά δ ε ς κ α ι Π α ι δ ι ά».

Ο ΜΗΔΕΝΙΣΜΟΣ. - Μιά ευρύτατα διαδομένη και βαθιά ριζωμένη παρεξήγηση συνοδεύει, έξω άπ' τή Ρωσία, τή λέξη αútή πού, έδώ και κάπου έξηνταπέντε χρόνια, γέννησε ή ρώσικη λογοτεχνία και πού (σά «νιχιλισμός», όπως είναι και στά ρίσεικα) πέρασε άμετάφραστη και σ' άλλες γλώσσες, χάρη στή λατινική τής καταγωγή.

Στή Γαλλία και άλλου, λέγοντας «Μ η δ εν ι σ μ ο ς» έννοοσθν μιά π ο λ ι τ ι κ ή και κ ο ι ν ω ν ι κ ή έπαναστατική θεωρία, θγαλμένη στή Ρωσία, και πού οί πιστοί τής

είναι ή εΐταν πολλοί κι' οργανωμένοι. Δέν τό 'χουν σέ τίποτα νά μιλήσουν γιά ένα «μηδενιστικό κόμμα» και γιά τά μέλη του, τούς «μηδενιστές».

Τά πράματα, όμως, δέν είναι άκριβώς έτσι.

Τόν όρο μηδενισμός τόν έμπασε στή ρώσικη λογοτεχνία, κ' ύστερα και στή γλώσσα, ό διάσημος μυθιστοριογράφος Ίβάν Τουργκένιεφ (1818 - 1883), πρós τά τέλη του περασμένου αιώνα. Σ' ένα του μυθιστόρημα, ό Τουργκένιεφ χαρακτήρισε μ' αυτό τόν τρόπο ένα ιδεολογικό ρεύμα - κι δχι θεωρία - πού έκδηλώθηκε ανάμεσα στους νεαρούς ρώσους διανοούμενους στά τέλη του 1850. Ή λέξη είχε έπιτυχία, και γρήγορα άρχισε νά κυκλοφορεί.

Τό ιδεολογικό αυτό ρεύμα είχε βασικά χαρακτήρα φιλοσοφικό και προπάντων ήθικό. Τό πεδίο έπιρροής του έμεινε πάντα περιορισμένο: ποτέ δέν άπλώθηκε πέρ' από τό στρώμα τών διανοούμενων. Ή έκδήλωσή του εΐταν πάντα προσωπική και ειρηνική, πράμα πού δέν τό έμπόδιζε νά έμψυχώνεται από μιá δυνατή πνοή άτομικής άνταρσίας, και νά καθοδηγείται από 'να όνειρο εύτυχίας γιά δλόκληρη τήν ανθρωπότητα.

Τό κίνημα πού προκλήθηκε (άν μπορούμε νά μιλήσουμε γιά κίνημα), δέν ξεπέρασε ποτέ τό χώρο τής λογοτεχνίας και τών ήθών. Έξ άλλου, κάθε κίνηση εΐταν άδιανόητη κάτω από τό τότε καθεστώς. Στους δύο αυτούς χύρους πού αναφέραμε, πάντως, τό κίνημα δέν ύποχώρησε μπρός σέ κανένα άπ' όσα λογικά συμπεράσματα είχε δχι άπλώς σχηματίσει αλλά και προσπαθήσει νά εφαρμόσει σάν άτομικούς κανόνες συμπεριφοράς.

Όσο εκεί πού εΐφτανε, τό κίνημα άνοιξε τό δρόμο γιά μιá πνευματική και ήθική εξέλιξη πού όδήγησε τή ρώσικη νεολαία σέ προωθημένες γενικές αντίληψεις, και, ανάμεσα σ' άλλα, κατάληξε και στή χειραφέτηση έκείνη τής καλλιεργημένης γυναίκας, χειραφέτηση γιά τήν όποία ή Ρωσία μπορούσε δικαιολογημένα νά καυχιέται.

Όσο κι άν εΐταν άυστηρά φιλοσοφικό και άτομικό, τό ιδεολογικό αυτό ρεύμα κουβαλούσε μέσα του, χάρη στό εύρύ του πνεύμα ανθρωπιάς και χειραφέτησης, τό σπέρμα τών κοινωνικών αντίληψεων πού τό διαδέχτηκαν, και πού κατάληξε σ' ένα άληθινά επαναστατικό, πολιτικό, και κοινωνικό κίνη-

μα. Ὁ «μηδενισμός» ετοίμασε τὸ ἔδαφος γι' αὐτὸ τὸ κίνημα ποὺ ἐμφανίστηκε πολὺ ἀργότερα, ἐπηρεασμένο ἀπὸ ἰδέες πλατειὰ διαδομένες στὴν Εὐρώπη κι ἀπὸ ἐξωτερικὰ κι ἐσωτερικὰ γεγονότα.

Μ' αὐτὸ τὸ ὑστερότερο κίνημα, δημιουργημένο ἀπὸ κόμματα ἢ ὀργανωμένες ομάδες καὶ μὲ πρόγραμμα δράσης καὶ στόχο συγκεκριμένο, μπερδεύσαν. γενικά, τὸ «μηδενιστικὸ» ρεύμα οἱ ἔξω ἀπ' τὴ Ρωσία. Ὁ χαρακτηρισμὸς «μηδενιστικὸ» δὲν πρέπει νὰ δίνεται παρὰ σ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ προηγούμενο ἰδεολογικὸ ρεύμα.

Σὰν φιλοσοφικὴ ἀντίληψη, ὁ μηδενισμὸς εἶχε γιὰ βάση του: ἀπ' τὴ μία, τὸν ὀλισμό, κι ἀπ' τὴν ἄλλη, τὸν ἀτομικισμό, ὅπως ἐννοοῦνται πλατειά.

Ἡ «Δύναμη καὶ Ὑλη», τὸ διάσημο ἔργο τοῦ γερμανοῦ ὀλιστῆ φιλόσοφου Μπύχλερ (1824 - 1899), ποὺ πρωτοδημοσιεύτηκε κείνη τὴν ἐποχὴ, μεταφράστηκε στὰ ρώσικα, παράνοια λιθογραφημένο, καί, παρ' ὅλους τοὺς κινδύνους, βγήκε σὲ χιλιάδες ἀντίτυπα, μὲ τεράστια ἐπιτυχία. Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἔγινε πραγματικὸ εὐαγγέλιο τῆς ρώσικης διανοούμενης νεολαίας τῆς ἐποχῆς. Ὁ Μόλεσοτ, ὁ Δαρβίνοσ, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ξένοι ὀλιστές καὶ φυσιοδίφες εἶχαν κι αὐτοί, μὲ τὰ ἔργα τους, πολὺ μεγάλῃ ἐπιρροή.

Ὁ ὀλισμὸς ἔγινε δεκτὸς σὰν ἀλήθεια ἀναμφισβήτητη, ἀπόλυτη.

Σὰν ὀλιστές, οἱ μηδενιστὲς κήρυξαν λυσσαλέο πόλεμο στὴ θρησκεία ὅπως καὶ σ' ὅ,τι ξεφεύγει ἀπὸ τὴν καθαρὴ λογικὴ ἢ τὴ θετικὴ ἀπόδειξη, σ' ὅ,τι θρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν ὀλικὴ πραγματικότητα ἢ τίς ἄμεσες χρήσιμες ἀξίες, σ' ὅ,τι, τέλος, ἀνήκει στὸν πνευματικὸ, συναισθηματικὸ, ἰδεαλιστικὸ κόσμο.

Περιφρονοῦσαν τὴν αἰσθητικὴ, τὴν ὁμορφιά, τίς ἀνέσεις, τίς πνευματικὲς χαρὲς, τὸν αἰσθηματικὸ ἔρωτα, τὴν τέχνη τοῦ ντυσίματος, τὴν ἐπιθυμία ν' ἀρέσει κανένας, κτλ. Ξεκινώντας ἀπ' αὐτοῦ, ἔφταναν ὡς τὸ σημεῖο νὰ ἀπαρνιοῦνται ὀλοκληρικὰ τὴν τέχνη, θεωρώντας τὴν ἐκδήλωση ἰδεαλισμοῦ. Ὁ μεγάλος τους ἰδεολόγος, ὁ λαμπρὸς δημοσιολόγος Πισάρεφ, ποὺ πέθανε σὲ ἀτύχημα νεότατος, ἔβαλε σ' ἓνα του ἀρθρο τὸν περίφημο παραλληλισμὸ ἀνάμεσα σ' ἓνα ἐργάτη κ' ἓνα καλ-

λιτέχνη. Ίσχυριζόταν, για την ακρίβεια, πώς ένας ύποκοσμη-
 ποτε τσαγκάρης άξιζε άπειρες φορές περισσότερη εκτίμηση
 και θαυμασμό άπ' ό,τι ο Ραφαήλ, γιατί ο πρώτος έφτιαχνε ύλι-
 κά και χρήσιμα αντικείμενα, ενώ τα έργα του δεύτερου δέ
 χρειάζονταν σε τίποτα. Ο Πισάρεφ, πάλι, είχε βαλθεί να ρίξει
 άπ' τόν θρόνο του, κρίνοντας ύλιστικά και ώφελμιστικά, τόν
 μεγάλο ποιητή Πούσιν. - «Η φύση δέν είναι ναός, αλλά
 έργαστήρι, κι ο άνθρωπος θρίσκειται μέσα κεί για να έργα-
 στεί», λέει ο μηδενιστής Μπαζάροφ στό μυθιστόρημα του Τουρ-
 γκένιεφ πού αναφέραμε.

Μιλώντας για «λυσσαλέο πόλεμο» τών μηδενιστών, δέν
 πρέπει να έννοεί κανένας παρά φιλολογικό και λεκτικό πόλε-
 μο - τίποτα παραπέρα. Ο μηδενισμός περιόρισε τή δραστηριό-
 τητά του σε συγκαλυμένη προπαγάνδα τών ιδεών του μέσα
 άπό όρισμένα περιοδικά και κύκλους διανοούμενων. Καί, ή
 προπαγάνδα αύτή, γινόταν ήδη δύσκολα γιατί δέν μπορούσε
 ν' άγνοήσει τήν τσαρική λογοκρισία και άστυνομία πού ρί-
 χνονταν καταπάνω, και μέ τήν πρώτη, στίς «ξενόφερτες αιρέ-
 σεις» και σε κάθε ανεξάρτητη σχέση. Οι «έξωτερικές» έκδηλώ-
 σεις του μηδενισμού είταν, κυρίως, κάποιος έξαιρετικά άπλός
 τρόπος ντυσίματος κι' ένας ανεξάρτητος τρόπος συμπεριφο-
 ράς. Έτσι, όλες σχεδόν οι μηδενίστριες είχαν κοντά κομμένα
 τά μαλλιά, συχνά στεριώναν γυαλιά στό μύτη τους για ν'
 όσκημαίνον και να δείχνουν τήν περιφρόνησή τους για τήν
 ύιορφιά και τήν κοκεταρία, φορούσαν χοντροκομμένα ρούχα
 άδιαφορώντας για τόν καλλωπισμό και τή μύδα, είχαν ξεση-
 κώσει τόν άντρικό θάδισμα και κάπνιζαν για να πείσουν τους
 άλλους για τήν ισότητα τών φύλων και να διακυρήξουν τήν
 άδιαφορία τους για τους κανόνες συμπεριφοράς. Οι ύπερβο-
 λές αυτές δέν ελάττωναν στό ελάχιστο τόν σημαντικό βάθος τής
 κίνησης. Αντίθετα, ή άδυναμία για κάθε άλλο είδος «έξωτερί-
 κευσης», τίς έξηγοόσε και τίς δικαιολογοόσε εύρύτατα. Όσο
 για τόν χώρο τών ήθών, οι μηδενιστές είταν άπόλυτα άυστηροί.

Άλλ' ή κύρια βάση του μηδενισμού είταν κάτι σαν ε ί -
 δ ι κ ο ς ά τ ο μ ι κ ι σ μ ό ς.

Ξεπηδώντας, άρχικά, σά φυσικότητα αντίδραση για κάθε
 τί πού, στό Ρωσία εκείνης τής εποχής, σύντριβε τήν ελεύθερη
 σχέση και τόν άτομο, ο άτομικισμός αυτός έφτασε τελικά ν'
 άρνηθεί, σ' όνομα τής άπόλυτης άτομικής ελευθερίας, κάθε

καταναγκασμό, κάθε υπόχρεωση, κάθε τροχοπέδη, κάθε παράδοση που είχαν επιβάλει στον άνθρωπο ή κοινωνία, ή οικογένεια, τὰ ἔθιμα, τὰ ἤθη, ἡ πίστη, ὁ καθωσπρετισμός.

Ἐπιβλήθηκε ἡ χειραφέτηση τοῦ ἀτόμου, ἀντρα ἢ γυναίκα, ἀπὸ κάθε τι ποὺ ἐπιβουλεύετα: τὴν ἀνεξαρτησία του ἢ τὴν ἐλευθερία σκέψης: αὐτὴ εἶταν ἡ βασικὴ ἰδέα τοῦ μηδενισμοῦ. Ὑπερασπιζόταν τὸ ἱερὸ δικαίωμα τοῦ ἀτόμου σὲ μιὰ ὀλοκληρωμένη ἐλευθερία καὶ τὸ ἀπραξίαστο τῆς ὑπαρξίης του.

Ὁ ἀναγνώστης θὰ καταλάβει γιατί χαρακτηρίσαν μηδενισμό τὸ ἰδεολογικὸ αὐτὸ ρεύμα. Ὀνομάζοντάς το ἔτσι, ἐννοοῦσαν πῶς οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς τῆς ἰδεολογίας δὲν δέχονταν τὸ ποτα (nihil στα λατινικά) ἀπ' ὅτι εἶταν φυσικὸ ἢ καὶ ἱερὸ γιὰ τοὺς ἄλλους: οἰκογένεια, κοινωνία, θρησκεία, παραδόσεις, κτλ. Κάνοντας σ' ἕναν ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἐρώτηση: «Τί δέχεστε, τί ἐγκρίνετε ἀπ' ὅσα σᾶς περιβάλλουν καὶ ἀπ' τὸ χῶρο ποὺ ὑποστηρίζει ὅτι ἔχει τὸ δικαίωμα καὶ, ἀνῆμα, τὸ καθῆκον νὰ σᾶς ἐπηρεάσει μὲ τὸν ἕναν ἢ τὸν ἄλλο τρόπο;» - ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς ἀποκρινόταν: «Τί ποτα!» (nihil). Νάτον, λοιπόν, «μηδενιστὴς».

Παρὰ τὸν βασικὸ ἀτομικὸ καὶ φιλοσοφικὸ του χαρακτήρα, (ὕπερασπιζόταν τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία μὲ τρόπο μᾶλλον ἀφηρημένο παρὰ ἐπιθετικὸ κατὰ τοῦ κυρίαρχου δεσποτισμοῦ), ὁ μηδενισμὸς, τὸ ἔχουμε πεῖ, προετοίμασε τὸ ἔδαφος γιὰ τὸν ἀγῶνα ἐνάντια στὴ πραγματικὸ καὶ ἄμεσο ἐμπόδιο, γιὰ τὴ συγκεκριμένη χειραφέτηση: πολιτικὴ, οἰκονομικὴ, καὶ κοινωνικὴ.

Τὸν ἀγῶνα αὐτόν, ἕμεις, δὲν τὸν ἀνέλαβε ὁ ἴδιος. Δὲν ἀναρωτήθηκε κάν: «Τί νὰ κάνω γιὰ νὰ λευτερώσω ἀποτελεσματικὰ τὸ ἔθνος;». Δὲν προχώρησε ποτὲ πέρα ἀπὸ τὸ χῶρο τῶν καθαρῶν ἰδεολογικῶν συζητήσεων καὶ τῶν καθαρῶν ἠθικῶν πραγματώσεων. Γιὰ τὴν ἄμεση δραστηριότητα, ἕμεις, μὲ στόχο τὴ χειρσπέτηση ἀναρωτήθηκε ἡ ἐπόμενη γενιά, τὴ δεκαετία 1870 - 1880. Τότε καὶ σχηματίστηκαν οἱ πρῶτες ἐπνευστατικὲς καὶ σοσιαλιστικὲς ομάδες στὴ Ρωσία. Ἄρχισε ἡ δράση. Ἄλλὰ δὲν ὑπῆρχε πιά τίποτα κοινὸ μὲ τὸν ἄλλοτε «μηδενισμό». Ἀκόμα καὶ ἡ ἴδια ἢ λέξη πετάχτηκε στὰ σκουπίδια. Ἐμείνει στὴ ρώσικη γλῶσσα σὰν καθαρὰ ἱστορικὸς ὄρος,

χνάρι κι ανάμνηση κάποιου κινήματος ιδεών της δεκαετίας 1860 - 1870.

Τò γεγονός πώς, στο εξωτερικό, συνηθίζουν ν' αποκαλούν «μηδενισμό» όλόκληρο τò ρώσικο επαναστατικό κίνημα πριν τò «μπολσεβικισμό», και νά μιλάν για «μηδενιστικό κόμμα», είναι, λοιπόν, σφάλμα πού οφείλεται στην άγνοια της αληθινής ιστορίας των επαναστατικών κινήματων στή Ρωσία.

Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΤΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ ΤΟΥ ΡΟΗΛ-ΛΟΥ. - Η κυβέρνηση του Νικολάου Ιου, υπερβολικά αντιδραστική, αρνιόταν νά λογαριάσει τήν πραγματικότητα και τόν αναδρασμό των πνευμάτων. Αντίθετα, φέρθηκε προκλητικότητα, δημιουργώντας μιá μυστική πολιτική αστυνομία (τή διαβόητη Όχράνα: Ασφάλεια), ένα ειδικό σώμα χωροφυλακής για νά δαμάσει τò κίνημα.

Οί πολιτικές διώξεις είχαν γίνει πραγματική μάστιγα. Φτάνει νά θυμηθούμε πώς, εκείνη ακριβώς τήν εποχή, ο νεαρός Ντοστογιέφσκι γλύτωσε απ' τήν εκτέλεση τήν τελευταία στιγμή - και εξορίστηκε - επειδή είταν άπαδός της τελείως άδριαθης ομάδας κοινωνικών μελετών πού είχε δημιουργήσει ο Πετρατσέφσκι· πώς ο πρώτος μεγάλος ρώσος κριτικός και δημοσιολόγος Μπιελίνσκι μόλις πού κατόρθωνε ν' ακούγεται ή φωνή του· πώς ένας άλλος μεγάλος δημοσιολόγος, ο Χέρτσεν, υποχρεώθηκε νά εκπατρίσει και πάει λέγοντας, για νά μην αναφέρουμε ολοκληρωμένους και δραστήριους επαναστάτες, όπως ο Μπακούνιν και τόσο άλλοι.

Όλη αυτή ή καταπίεση δέν κατάφερε καθόλου νά καταλαγιάσει τήν άναταραχή πού οί αίτίες της βρίσκονταν πολύ βαθύτερα. Κι ακόμα λιγότερο κατάφερε νά βελτιώσει τήν κατάσταση. Αντί για θάλασμο, ο Νικόλαος Ιος συνέχισε νά βιδώνει σφιχτά τόν γραφειοκρατικό και αστυνομικό κλοιό.

Αυτή είταν ή εσωτερική κατάσταση της Ρωσίας όταν τήν έσυραν στον Κριμαϊκό πόλεμο (1854 - 1855). Κι αυτό είταν κ' ή καταστροφή. Οί αντιξοότητες του πολέμου φανέρωσαν τήν άποτυχία του καθεστώτος και τήν πραγματική άδυναμία της Αυτοκρατορίας. Πρώτη φορά λύγιζαν οί «πόδες άργίλου». (Φυσικά, τò πάθημα δέν έγινε και μάθημα). Οί πολιτικές και κοινωνικές πληγές του Κράτους γυμνώθηκαν.

Ό Νικόλαος Ιος, νικημένος, πέθανε τò 1855, μόλις έχα-

σε τόν πόλεμο, συνειδητοποιώντας στην έντέλεια την άποτυχία του, άλλ' άνίκανος νά τήν άντιμετωπίσει. Μπορούμε νά υποθέσουμε ότι ό ήθικός κλονισμός - επακόλουθο τής κατάστασής του - επιτάχυνε τό θάνατό του. Μίλησαν, μάλιστα, και μ' έπιμονή, γι' αυτοκτονία μέ δηλητήριο. Αυτή ή έκδοχή είναι πολύ λογική, όσο κι άν δέν υπάρχουν τελεσίδικες αποδείξεις.

ΠΑΡ' ΟΑ' ΑΥΤΑ, ΕΞΕΛΙΞΗ. - Προτού κλείσουμε τó κεφαλαίο τούτο και για νά επιτρέψουμε στόν αναγνώστη νά καταλάβει τή συνέχεια, πρέπει νά επιμείνουμε σ' ένα ελάχιστο γνωστό, γενικά, σημείο.

Παρ' όλες αυτές τις άδυναμίες και τά εμπόδια, ή χώρα, τó χρονικό αυτό διάστημα, έκανε γοργές και σημαντικές τεχνικές και πολιτιστικές πρόόδους.

Κάτω από τήν πίεση επείγουσας οικονομικής αναγκαιότητας, γεννήθηκε ή «έθνική» βιομηχανία, γεννώντας συγχρόνως και μιá νέα εργατική τάξη, «προλεταριάτο». Σέ όρισμένες πόλεις δημιουργήθηκαν σημαντικά εργοστάσια: φτιάχθηκαν λιμάνια· άρχισε ή εκμετάλλευση άρυχείων άνθρακα, σίδηρου, χρυσού, κτλ.· οι συγκοινωνίες βελτιώθηκαν και πολλαπλασιάστηκαν. Κατασκευάστηκε και ό πρώτος σιδηρόδρομος ταχείας, ενώνοντας τις δύο πρωτεύουσες τής άπέραντης χώρας, τήν Άγία - Πετρούπολη (Λένινγκραντ) και τή Μόσχα. Αυτός ό σιδηρόδρομος είναι πραγματικό θαύμα τεχνικής· ή περιοχή ανάμεσα στις δύο πόλεις, τοπογραφικά ακατάλληλη για τέτοιο είδος κατασκευής σέ έδαφος όχι και τόσο σταθερό, συχνά βαλτώδες, δέν προσφερόταν για ύποδοχή σιδηροδρομικής γραμμής. Η απόσταση από τήν Άγία - Πετρούπολη ως τή Μόσχα είναι, σέ εϋθεία γραμμή, κάπου κοντά τά 600 χέρστια (περίπου 640 χιλιόμετρα). Άλλ' από άποψη λογικά οικονομικής κατασκευής, δέ μπορούσε καθόλου νά γίνει λόγος για σχεδιάγραμμα σέ εϋθεία γραμμή. Λένε πώς ό Νικόλαος Ιος, πού ενδιαφερόταν προσωπικά για τó σχέδιο (τό Κράτος είταν πού χρηματοδοτούσε και κατασκεύαζε τó έργο), άνάθεσε σέ πολλούς μηχανικούς νά φτιάξουν και νά τού παρουσιάσουν σχέδια μέ λεπτομερή προϋπολογισμό. Αυτοί, λοιπόν,

οί μηχανικοί εκμεταλλεύτηκαν την εύκαιρία, και παρουσίασαν στον Αυτοκράτορα υπερβολικά περίπλοκα σχεδιαγράμματα, μ' αναρίθμητες στροφές, κτλ. Ο Νικόλαος Ιος κατάλαβε. Έριξε με τὸ ζόρι μιὰ γρήγορη ματιά στα σχέδια, τὰ παραμέρισε, πήρε μίονος του ένα φύλλο χαρτί και μολύβι, έφτιαξε δύο τελίτσες, τις ένωσε με μιὰ ίσια γραμμή, κ' είπε: «Ἡ εὐθεία γραμμή είναι ἡ συντομότερη απόσταση μεταξύ δύο σημείων». Είταν τυπικότερη διαταγή - χωρίς εκκλήσεις και τὰ παρόμοια. Τελεία και παύλα: οί κατασκευαστές έπρεπε νὰ τὴν εκτελέσουν. Και τὸ 'καναν, πραγματοποιώντας, μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, έναν ἄθλο.

Είταν έργο γιγάντιο, πὸ δλοκληρώθηκε με τίμημα ἀπίστευτες προσπάθειες και, ἀκόμα, συντριπτικό, ἀπάνθρωπο μὸχο για χιλιάδες εργάτες.

Ἀπὸ τότε, ἡ σιδηροδρομική γραμμή «Νικολάγεφσκα» (τοῦ Νικολάου) είναι ἀπὸ τίς σπουδαιότερες τοῦ κόσμου: ἀντιπροσωπεύει 609 βέρστια (περίπου 650 χλμ.), ἀκριβῶς, σιδηροτροχιάς σὲ σχεδὸν ἀμεμπτη εὐθεία γραμμή.

Ἄς σημειωθεῖ δτι: ἡ νεογέννητη εργατική τάξη είχε ἀκόμα στενοὺς δεσμοὺς με τὴν ὑπαιθρο ἀπ' ὅπου προερχόταν κι ὅπου ξαναγυρνοῦσε μόλις τέλειωνε ἡ «έξωτερική» τῆς εργασία. Κι ἐξ ἄλλου, ὅπως είδαμε, οί ἀγρότες, προσκολλημένοι στὴ γῆ τῶν ἀφεντάδων τους, δὲν μπορούσαν νὰ φύγουν μιὰ και καλή. Για νὰ τοὺς προσλάβει κανένας σὲ βιομηχανικά έργα, έπρεπε νὰ καταφύγει σὲ ειδικές (συνεννοήσεις) με τοὺς ιδιοκτῆτες τους. Οί πραγματικοί εργάτες τῶν πόλεων - πού, κείνη τὴν ἐποχή, είταν κάτι σὰν περιοδεύοντες βιστέχνες - ἀποτελοῦσαν μιὰ φοβερὰ περιορισμένη μειονότητα δὲν ὑπῆρχε, λοιπόν, ἀκόμα, ζήτημα «προλεταριάτου» με τὴ σωστή έννοια τῆς λέξης. Ἀλλὰ ἡ ἀφορμὴ πὸ ἀπαιτεῖται για τὸ σχηματισμὸ τέτοιου προλεταριάτου είχε ἤδη δοθεῖ. Ἡ ἀνάγκη σταθερῶν, μόνιμων εργατικῶν χεριῶν είταν ὁ ένας ἀπ' τοὺς πιεστικούς λόγους πὸ ὀδηγοῦσαν ἐπιτακτικά στὴν κατάργηση τῆς δουλοπαροικίας. Δυὸ - τρεῖς γενιές ἀκόμα, κ' ἡ τάξη τῶν μεροκαματιάρηδων, τὸ πραγματικὸ βιομηχανικὸ προλεταριάτο, χωρὶς κανέναν πιά δεσμὸ με τὴ γῆ, θὰ ἐμφανιστεῖ και στὴ Ρωσία.

Και στὸ πολιτιστικὸ πεδίο γινόταν ραγδαία πρόοδος. Οί λίγο - πολὺ καλοστεκούμενοι γονεῖς ἤθελαν τὰ παιδιὰ τους

μορφωμένα και καλλιεργημένα. Ἡ γοργή αὐξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν και τῶν φοιτητῶν ὑποχρέωσε τὴν κυβέρνησι νὰ μεγαλῶνει συνεχῶς και τὸν ἀριθμὸ τῶν μέσων και ἀνώτερων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων. Τὸ ἀπαιτοῦσαν, ἄλλωστε, και ὀλοένα ἐπιτακτικότερα, οἱ οἰκονομικὲς και τεχνικὲς ἀνάγκες, ἡ γενικὴ ἐξέλιξη τοῦ τόπου. Πρὸς τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Νικολάου Ιου, ἡ Ρωσία εἶχε ἕξη πανεπιστήμια: στὴ Μόσχα, στὸ Ντόρπατ, στὸ Χάρκοβο, στὸ Καζάν, στὴν Ἀγία-Πετρούπολη, και στὸ Κίεβο, - τὰ ἀπαριθμῶ σὲ σειρά ἀρχαιότητος - και καμιὰ δεκαριά ἀνώτερες, τεχνικὲς, και εἰδικὲς σχολές.

Ὅποτε και δὲν πρέπει νὰ πιστεύει κανένας (κι ὁ μῦθος αὐτὸς ἔχει πολὺ πλατιά διάδοσι) πῶς ὀλόκληρη ἡ Ρωσία ἐκείνης τῆς ἐποχῆς εἶταν χώρα ἀμόρφωτη, θάρβαρα, σχεδὸν «ἄγρια». Ἀμόρφωτος και «ἄγριος» παράμενε ἀκόμα ὁ ἀγροτικὸς ὑπόδουλος πληθυσμὸς. Ἄλλ' οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων δὲν εἶχαν, ἀπὸ πολιτιστικὴ ἀποψη, τίποτα νὰ ζηλέψουν ἀπ' τὸν ἀστικὸ πληθυσμὸ τῆς Δύσης, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς καθαρὰ τεχνικὲς λεπτομέρειες. Ὅσο γιὰ τὴ διανοούμενη νεολαία, εἶταν, μὲ κάποιες ἀναλογίες, πιδ προωθημένη κι ἀπ' ὅ,τι στὶς ἄλλες εὐρωπαϊκὲς χῶρες.

Ἄρκετὰ εἶπαμε γι' αὐτὴ τὴν τεράστια και παράδοξη διαφορὰ ἀνάμεσα στὴ ζωὴ και τὴ νοστροπία τοῦ σκλαβωμένου λαοῦ, ἀπὸ τὴ μιά, και τὴν πολιτιστικὴ στάθμη τῶν προνομίουχων στρωμάτων, ἀπ' τὴν ἄλλη, ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται νὰ ἐπιμείνουμε ἄλλο.

III. — ΟΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ. ΤΟ ΔΥΝΑΜΩΜΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. ΑΔΙΕΞΟΔΟ ΤΟΥ ΤΣΑΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΑΠΟΤΥΧΙΑ. Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ (1855 - 1881).

Στὸ γιὸ και διάδοχο τοῦ Νικολάου Ιου, τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρο 2ο, ἔλαχε ν' ἀντιμετωπίσει τὴ δύσκολη θέσι τῆς χώρας και τοῦ καθεστώτος. Ἡ γενικὴ δυσαρέσκεια, ἡ πλεσι τῶν προωθημένων στρωμάτων τῶν διανοούμενων, ὁ φόβος γιὰ μαζικὴ ἀγροτικὴ ἐξέγερσι, και, τελικά, οἱ οἰκονομικὲς ἀνάγ-

κες τῆς ἐποχῆς, τὸν ἀνάγκασαν, παρὰ τὴ λυσσαλέα ἀντίσταση ἀντιδραστικῶν κύκλων, νὰ «πετάξει τὴ σαβούρα», νὰ τραβήξει ἀποφασιστικὰ γιὰ μεταρρυθμίσεις. Ἀποφάσισε νὰ θάλει τέλος στὸ καθαρὰ γραφειοκρατικὸ καθεστῶς καὶ στὴν ἀπόλυτη αὐθαιρεσία τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας. Καταπιάστηκε μὲ τὴ σοβαρὴ τροποποίηση τοῦ δικαστικοῦ συστήματος. Καί, προπάντων, κήρυξε τὸν πόλεμο στὸ καθεστῶς τῆς δουλοπαροικίας.

Ἀπὸ τὸ 1860, οἱ μεταρρυθμίσεις διαδέχονταν, ἀδιάκοπα καὶ γρήγορα, ἡ μία τὴν ἄλλη. Οἱ σπουδαιότερες εἶταν: ἡ κατάργηση τῆς δουλοπαροικίας (1861)· ἡ ἴδρυση ὀρκωτῶν δικαστηρίων μὲ ἐκλεγμένους ἐνόρκους (1864), σ' ἀντικατάσταση τῶν παλιῶν κρατικῶν δικαστηρίων ποὺ ἀπαρτιζόνταν ἀπὸ δημόσιους ὑπάλληλους· ἡ δημιουργία, τὸ 1864, στὶς πόλεις καὶ τὴν ὑπαιθρο, μονάδων τοπικῆς αὐτοδιοίκησης (ἡ γ κ ό ρ α ν τ σ κ ο ῖ ε σ α μ ο - ο ὐ π ρ α β λ ι έ ν ι ε κ' ἡ ζ έ μ σ τ θ ο: κάτι σὰ δῆμοι καὶ κοινότητες), μὲ δικαίωμα αὐτόνομης διαχείρισης σ' ὀρισμένους τομεῖς τοῦ δημόσιου βίου, (ὀρισμένους κλάδους ἐκπαίδευσης, ὑγιεινῆ, συγκοινωνία κτλ).

Ὅλες οἱ ζωντανές δυνάμεις τοῦ πληθυσμοῦ - ἰδιαιτέρα οἱ διανοούμενοι - ρίχτηκαν σὲ μιὰ ἀνευ προηγουμένου δραστηριότητα. Οἱ δημοτικὲς ἀρχές ἀφοσιώθηκαν μὲ μεγάλο ζῆλο στὴ δημιουργία ἐκτεταμένου δίκτυου δημοτικῶν σχολείων μὲ λαϊκὲς τάξεις. Φυσικά, τὰ «κοινοτικά» καὶ «ἀστικά» αὐτὰ σχολεῖα παρακολουθοῦνταν κ' ἐλέγχονταν ἀπὸ τὴν κυβέρνησι. Ἡ θρησκευτικὴ ἐκπαίδευση εἶταν ὑπογρεωτικὴ σ' αὐτά, κι ὁ «παπᾶς» ἔπαιζε ἐκεῖ μεγάλο ρόλο. Παρ' ὄλ' αὐτά, δὲν τοὺς ἔλειπε καὶ κάποια αὐτονομία. Κι ὅσο γιὰ τὸ ἐκπαιδευτικὸ προσωπικὸ - οἱ «ζέμισθο» καὶ τὰ ἀστικά συμβούλια ἐπιστράτευαν διανοούμενους ἀπὸ προωθημένους κύκλους.

Ἀκόμα, ἀσχολήθηκαν μὲ ζέση μὲ τὴν ὑγιεινὴ τῶν πόλεων, μὲ τὴ βελτίωση τῶν συγκοινωνιῶν, κτλ.

Ἡ γῶρα ἀνάσαινε καλύτερα.

Ἀλλά, ὅσο σημαντικὲς κι ἂν εἶταν σὲ σχέση μὲ τὴν προηγούμενη κατάσταση, οἱ μεταρρυθμίσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου Ζου δὲν ἔπαυαν νὰ ἔναι πολὺ δειλές καὶ πολὺ λειψές σὲ σχέση μὲ τοὺς πόθους τῶν προωθημένων στρωμάτων καὶ μὲ τίς πραγματικὲς ὕλικές καὶ ἠθικὲς ἀνάγκες τῆς γῶρας. Γιὰ νὰ ἔναι ἀποτελεσματικὲς καὶ ἱκανές νὰ δόσουν στὸ λαὸ ἀληθινὴ ὀριή, θὰ ἔπρεπε νὰ συμπληρώνονταν τουλάχιστο μὲ τὴν πρραγίωση

ὀρισμένων ἐλευθεριῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων: ἐλευθερία τύπου καὶ λόγου, ἐλευθερία συνέλευσης καὶ ὀργάνωσης, κτλ. Ἄπ' αὐτῆ, λοιπόν, τὴν πλευρὰ, τίποτα δὲν ἄλλαξε. Ἡ λογοκρισία ἔγινε λιγότερο παράλογη - καὶ τί μ' αὐτό; Στὸ θάθος, ὁ τύπος καὶ ὁ λόγος παραμέναν φημιμένοι, δὲν τοὺς παραχωρήθηκε καμία ἐλευθερία· ἡ ἐκκολαπτόμενη ἐργατικὴ τάξη δὲν εἶχε κανένα δικαίωμα· οἱ εὐγενεῖς, οἱ γαιοκτῆμονες, κ' οἱ ἄστοι παραμέναν κυρίαρχες τάξεις, καί, προπάντων, τὸ ἀπολυταρχικὸ καθεστῶς ἔμεινε ἀπείραχτο. (Ἐξ ἄλλου, αὐτὸς ἀκριβῶς ὁ φόβος μὴν πειραχτεῖ εἶταν πού ἔσπρωξε τὸν Ἀλέξανδρο 2ο, ἀπ' τῆς μίας, νὰ πετάξει στὸ λαὸ τὰ κόκαλα αὐτὰ «μεταρρύθμισης», ἀλλὰ τοῦ ἀπαγόρευε, ἀπ' τὴν ἄλλη, νὰ τίς προχωρήσει βαθύτερα· ἔτσι πού κάθε ἄλλο παρά ἱκανοποίησαν τὸν κόσμον).

Οἱ συνθήκες κατάργησης τῆς δουλοπαροικίας δίνουν τὸ καλύτερο παράδειγμα τοῦ τί ἐννοοῦμε. Οἱ συνθήκες αὐτὲς εἶταν καὶ τὸ πιὸ ἀδύναμο σημεῖο τῶν μεταρρυθμίσεων.

Οἱ γαιοκτῆμονες, ἀφοῦ μάταια ἀγωνίστηκαν γιὰ νὰ διαφυλάξουν ἀκέραιο τὸ «στάτους κδὸ», ἀναγκάστηκαν νὰ ὑποχωρήσουν μπρὸς στὴν ἀνώτατη τσαρική ἀπόφαση (ἀπόφαση πού πάρθηκε, ἐξ ἄλλου, μετὰ ἀπὸ πολλοὺς καὶ δραματικούς δισταγμοὺς, κάτω ἀπὸ τὴν ἐνεργητικὴν πίεση προοδευτικῶν στοιχείων). Ἔβαλαν, ὁμοῦ, βλα τοὺς τὰ δυνατὰ γιὰ νὰ ἐλαττωθεῖ στὸ ἐλάχιστο ἡ μεταρρύθμιση αὐτή. Τὸ πέτυχαν πολὺ εὐκόλα, μὴ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξανδρος 2ος δὲν ᾔθελε, φυσικά, νὰ βλάψει πουθενὰ τὰ ἱερά συμφέροντα τῶν «ἀγαπητῶν του εὐγενῶν». Αὐτὸ πού, τελικά, τοῦ ὑπαγόρευε τὴ χειρονομία του εἶταν, κυρίως, ὁ φόβος μιᾶς ἐπανάστασης. Ἦξερε πῶς κατὶ εἶχε φτάσει στ' αὐτιά τῶν ἀγροτῶν γιὰ τίς προθέσεις του καὶ γιὰ τὸν ἀγῶνα πού γινόταν γύρω ἀπὸ τὸ θρόνο πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ἦξερε πῶς, τούτῃ τῆς φοράς, ἡ ὑπομονή του εἶχε πράγματι ἐξαντληθεῖ, πῶς περίμεναν τὴν ἀπελευθέρωσή του, καὶ πῶς, ἀν μάλιστα γι' ἀναβολὴ τῆς μεταρρύθμισης, ἡ ἀναταραχὴ πού θ' ἀκολοθοῦσε μποροῦσε νὰ τοὺς οδηγήσει σὲ μιὰ τεράστια καὶ τρομερὴ ἐξέγερση. Στὶς τελευταῖες συζητήσεις με τὸς με τὸς ἀντίπαλους τῆς μεταρρύθμισης, ὁ τσάρος εἶπε τὴν περίφημη αὐτὴ φράση, πού φανερίνει πολλὰ γιὰ τὰ πραγματικά του αἰσθημάτων: «Καλύτερα νὰ δίνουμε τὴν ἐλευθερία ἀπὸ πάνω, παρά νὰ περιμένουμε νὰ ῥθουν ἀπὸ κάτω νὰ τὴν

πάρουν». Έτσι, έκανε δι,τι περνούσε από τὸ χέρι του γιὰ νὰ ζημιωθοῦν ὅσο γινόταν λιγότερο οἱ ἀφέντες γαιοκτηήμονες ἀπ' αὐτὴ τὴν «ἐλευθερία», τὴν κατάργηση, δηλαδή, τῆς δουλοπαροικίας. «Ἐπιτέλους, ἡ τετνωμένη ἀλουσίδα ἔσπασε», θὰ γράφει μιὰ μέρα ὁ ποιητὴς Νεκράσοφ σ' ἕνα του ποίημα ποῦ ἔκανε πάταγο: «Ναί, ἔσπασε, κ' ἡ μιὰ τῆς ἄκρη χτύπησε τὸν ἀφέντη, ἀλλ' ἡ ἄλλη τὸν ἀγρότη».

Βέβαια, οἱ ἀγρότες ἀποκοτοῦσαν ἐπιτέλους τὴν ἀτομικὴ τους ἐλευθερία. Ἄλλ' ὑποχρεώθηκαν νὰ τὴν πληρώσουν ἀκριβὰ. Τὰ γαιομερίδια ποῦ τοὺς παραχωρήθηκαν εἴταν ἐντελῶς γελοῖα. (Εἴταν πάντως ἀδύνατο νὰ τοὺς «ἐλευθερώσουν» χωρὶς νὰ τοὺς δόσουν καὶ κομμάτια γῆς, τουλάχιστο ἐπαρκῆ ὥστε νὰ μὴν πεθάνουν τῆς πείνας). Κι ἀπὸ πάνω ἀναγκάστηκαν νὰ πληρώνουν, γιὰ πολὺ, ἐκτὸς ἀπὸ κρατικούς δασμούς, καὶ μιὰ γερὴ ἀποζημίωση στοὺς παλιούς τους ἀφέντες γιὰ τὰ ἀπαλλοτριωμένα τους ἐδάφη.

Ἄς σημειωθεῖ δι,τι 75 ἑκατομμύρια ἀγρότες ἔλαβαν συνολικὰ λίγο περισσότερο ἀπὸ τὸ ἕνα τρίτο τοῦ ἐδάφους. Ἄλλο ἕνα τρίτο ἔμεινε στὰ χέρια τοῦ Κράτους. Καὶ σχεδὸν ἕνα τρίτο ἔμεινε στὰ χέρια τῶν γαιοκτημόνων. Μιὰ τέτλια ἀναλογία καταδίκαζε τὴν ἀγροτικὴ μάζα σὲ ἔσχατη πενία. Τὴν κρατοῦσε, κατὰ δάθος, στὸ ἔλεος τῶν «πομῆστοικων» καὶ, ἀργότερα, τῶν ἀγροτῶν ποῦ εἶχαν πλοιοτίσει μὲ τὸν ἕναν ἢ τὸν ἄλλο τρόπο, τῶν «κουλάκων».

Σ' ὅλες του τίς «μεταρρυθμίσεις», ὁ Ἀλέξανδρος 2ος δὲν εἶχε ἄλλη ἔγνοια ἀπ' τὸ πῶς νὰ ὑποκύψει ὅσο γινόταν λιγότερο· πῶς νὰ κάνει τὸ ἀπολύτως ἀπαράμιτο γιὰ ν' ἀποφύγει μιὰ ἐπικείμενη καταστροφή. Κι ἔτσι, ἡ ἀνεπάρκεια κ' οἱ ἀτέλειες τῶν «μεταρρυθμίσεων» αὐτῶν ἄρχισαν ἤδη νὰ γίνονται αἰσθητὲς κατὰ τὴ δεκαετία τοῦ 1870.

Ὁ ἐργατικὸς πληθυσμὸς τῶν πόλεων εἴταν ἀνυπεράσπιστος μπρὸς στὴν ὀλοένα μεγύτερη ἐκμετάλλευση.

Ἡ ἀπουσία ἐλευθερίας τύπου καὶ λόγου ὅσο καὶ ἡ ἀπόλυτη ἀπαγόρευση σχηματισμοῦ ὁμάδων μὲ πολιτικὲς ἢ κοινωνικὲς τάσεις ἔκανε ἀδύνατη κάθε κυκλοφορία ἰδεῶν, κάθε κριτικὴ, κάθε προπαγάνδα, κάθε κοινωνικὴ δραστηριότητα - ἄρα, κάθε πρόοδο.

Ὁ «λαὸς» εἴταν ἄθροισμα «ὑπηκόων» μονάχα, ὑποταγμένων στὴν αὐθαιρεσία τοῦ ἀπολυταρχισμοῦ. Ἡ αὐθαιρεσία αὐτή,

όπωςδήποτε λιγότερο άγρια άπ' ό,τι κάτω άπ' τόν Νικόλαο Ιο, ζούσε και βασιλευε ακόμα.

Όσο για τήν άγροτικά μάζα, έξακολουθούσε νά είναι ένα κοπάδι υπόζυγια, ζεμένα για νά θρέφουν τό Κράτος και τίς προνομιούχες τάξεις.

ΝΕΟ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ. - Η «ΝΑΡΟΝΤΝΑ ΓΑ ΒΟΛΙΑ». - Η ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΤΣΑΡΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ 2ου. - Οί καλύτεροι εκπρόσωποι τής διανοούμενης νεολαίας συνειδητοποίησαν σύντομα τήν άξιοθρήνητη αυτή κατάσταση. Και τά πράματα φαίνονταν ακόμα χειρότερα, όταν γινόταν σύγκριση μέ τίς δυτικές χώρες πού, εκείνη τήν εποχή, άπολάμβαναν ήδη ένα σχετικά προωθημένο πολιτικό και κοινωνικό καθεστώς. Τή δεκαετία του 1870, ή δυτική Εύρώπη είχε ριχτεί σέ κοινωνικούς άγώνες· ό σοσιαλισμός άρχιζε τήν έντατική του προπαγάνδα κι ό μαρξισμός έβαζε μπρός τήν όργάνωση τής εργατικής τάξης σέ ισχυρό πολιτικό κόμμα.

Όπως συνήθως, άφηφώντας και έξαπατώντας τή λογοκρισία - οί άνώτεροι κρατικοί υπάλληλοι είχαν πολύ λειψή μόρφωση και νοημοσύνη για νά καταλάβουν τή λεπτότητα και τήν ποικιλία των ενεργειών - οί καλύτεροι δημοσιολόγοι τής εποχής, σαν τόν Τσερνισέφσκι πού πλήρωσε τελικά τήν τόλμη του μέ καταναγκαστικά έργα, κατάφεραν νά διαδώσουν τίς σοσιαλιστικές ιδέες στους κύκλους διανοούμενων μέ άρθρα γραμμένα έντελώς συμβατικά σέ περιοδικά. Μ' αυτό τόν τρόπο καθοδηγούσαν τή νεολαία, πληροφορώντας την για τήν ιδεολογική κίνηση και τά πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα στο έξωτερικό. Συγχρόνως, άποκάλυπταν έπιτήδεια τό υπόδαθρο των αυτοαποκαλούμενων «μεταρρυθμίσεων» του Άλεξάνδρου 2ου, τά πραγματικά τους κίνητρα, τήν ύποκρισία και άνεπάρκειά τους.

Είταν πολύ φυσικό, λοιπόν, νά σχηματιστούν, εκείνα άκριβώς τά χρόνια, στή Ρωσία παράνομες ομάδες για νά πολεμήσουν ενεργητικά τό άνάξιο καθεστώς και, προπάντων, για νά διαδώσουν τήν ιδέα τής πολιτικής και κοινωνικής άπελευθέρωσης στις εργαζόμενες τάξεις.

Τίς ομάδες αυτές τίς άποτελούσαν νέοι και των δύο φύλων πού είχαν άφιερωθεί όλοκληρωτικά, μέ σπάνιο πνεύμα αυτοθυσίας, στο έργο νά «φέρουν τό φώς στις εργαζόμενες

μάζες».

Σχηματίστηκε έτσι ένα ευρύ κίνημα της ρωσικής διανοούμενης νεολαίας που, εγκαταλείποντας, σε σημαντικό αριθμό, οικογένεια, ανέσεις, και σταδιοδρομία, τράβηξε «πρός το λαό» για νό τον φωτίσει.

Άπ' την άλλη, αναπτύχθηκε κάποια τρομοκρατική δραστηριότητα με στόχο τους κυριότερους υπηρέτες του καθεστώτος. Ανάμεσα στο 1860 και το 1870, έγιναν δρισιμένες απόπειρες ενάντια σε ανώτερους υπαλλήλους. Ακόμα και κατά του τσάρου έγιναν αποτυχημένες απόπειρες.

Τό κίνημα κατάληξε σε αποτυχία. Σχεδόν όλοι οι προπαγανδιστές «μαρκαρίστηκαν» από την αστυνομία (συχνά, με υποδείξεις των ίδιων των αγροτών), πιάστηκαν, και στάλθηκαν στη φυλακή, στην εξορία, ή στα κάτεργα.* Στην πράξη, τό αποτέλεσμα της επιχείρησης ήταν μηδέν.

Γινόταν δλοένα φανερότερο πώς ο τσαρισμός ήταν ά ν ο π έ ρ θ λ η τ ο εμπόδιο για τή μόρφωση του λαού. Δέν είχε παρά νά κάνει κανένας ένα βήμα για νά φτάσει άπ' αυτού σε τούτο τό λογικό συμπέρασμα: άφού τό εμπόδιο είναι ο τσαρισμός, πρέπει πρώτα νά καταργηθεί ο τσαρισμός.

Και τό βήμα αυτό έγινε. Η τραυματισμένη νεολαία, άπελπισμένη, σχημάτισε μιá ομάδα με άμεσο στόχο τή δολοφονία του τσάρου. Υπήρχαν κι άλλοι λόγοι που στήριζαν αυτή τήν άπόφαση. Ειδικότερα, ή «δημόσια» τιμωρία του ανθρώπου που, με τίς δθθεν «μεταρρυθμίσεις» του, έξαπατούσε τό λαό. Η άποκάλυψη της άπάτης μπρός στα μάτια της πλατιάς μάζας, ή πρόκληση της προσοχής της με μιá έντυπωσιακή, συγκλονιστική πράξη. Κοντολογίς, νά δειχτεί στο λαό, με τήν καθάρωση του τσάρου, τό πόσο εύθραυστο, τρωτό ήταν τό καθεστώς, πόσο τυχαίος και περαστικός ο χαρακτήρας του.

Έλπίζαν, έτσι, νά σκοτώσουν μιá για πάντα τό «μυθο του Τσάρου». Ορισμένα μέλη της ομάδας πήγαιναν μακρύτερα: δέχονταν πώς ή δολοφονία του τσάρου μπορούσε νά βοηθήσει οά σημειο έκκίνησης μιáς πλατιάς εξέγερσης που, με τή δοθήθεια της γενικής άναταραχής, θα κατέληγε σε επανάσταση και σε άμεση πτώση του τσαρισμού.

* *Επιστάγραμμα της καταστολής αυτής έγιναν ή ο αβόμητη δίκη - τέρας των 193».*

Ἡ ομάδα πήρε τὴν ὀνομασία «Ναρόντναϊα Βόλια» (Λαϊκή Θέληση). Μετὰ ἀπὸ μεθοδικὴ προετοιμασία, ἐκτέλεσε τὸ σχέδιό της τὴν 1η τοῦ Μάρτη 1881, ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος δολοφονήθηκε στὴν Ἁγία - Πετρούπολη, σὲ μιά του ἐξοδο. (Οἱ τρομοκράτες πέταξαν δύο βόμβες στὴ βασιλικὴ ἀμαξα. Ἡ πρώτη κοιμάτισε τὴν ἀμαξα, ἡ δευτέρη πλήγγωσε θανάσιμα τὸν τσάρο, κόβοντάς του τίς γάμπες· πέθανε σχεδὸν ἀμέσως.

Τὸ νόημα τῆς πράξης ἔμεινε ἀκατανόητο γιὰ τίς μάζες. Οἱ ἀγρότες δὲ διάβαζαν ἐφημερίδες, (δὲν ἤξεραν καν νὰ διαβάσουν). Ἐντελῶς ἀγνοημένοι, στὸ περιθώριο κάθε προπαγάνδας, σαγηνευμένοι γιὰ πᾶνω ἀπὸ αἰῶνα στὴν ἰδέα πῶς ὁ τσάρος ἤθελε τὸ καλὸ τους καὶ πῶς μονάχα οἱ εὐγενεῖς ἀντιδρούσαν μὲ βία τὰ μέσα στὶς καλές του προθέσεις (θεωροῦσαν μία παραπάνω ἀπόδειξη αὐτοῦ τοῦ πράγματος τὴν ἀντίσταση πού εἶχαν προβάλλει οἱ εὐγενεῖς στὴν ἀπελευθέρωσή τους καί, ἀκόμα, τὴν ὑποχρέωση νὰ πληρώνουν βαριές ὀφειλές γιὰ τὰ γαιομερίδιά τους: ὑποχρέωση πού τὴν ἀποδίδαν σὲ δολοπλοκίες τῶν εὐγενῶν), οἱ ἀγρότες τοὺς κατηγοροῦσαν πῶς αὐτοὶ δολοφόνησαν τὸν τσάρο γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὴν κατάργηση τῆς δουλοπαροικίας καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὴν ἀποκαταστήσουν.

Η ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΑ, Ο ΜΥΘΟΣ, ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΑΔΟΣΟ ΕΠΙΖΟΓΝ. - Ὁ τσάρος σκοτώθηκε. Ὁ μύθος δχι. (Ὁ ἀναγνώστης θὰ δεῖ πῶς ἡ ἱστορία θὰ ἀναλάβει νὰ τὸν καταστρέψει εἰκοσιτέσσερα χρόνια ἀργότερα).

Ὁ λαὸς δὲν κατάλαβε, δὲν κινήθηκε. Ὁ δουλικὸς τύπος φωνασκοῦσε γιὰ τοὺς «ἀχάριστους ἐγκληματίες», τὰ «φριχτὰ κλέεθρα», τοὺς «τρελλοὺς»...

Ἡ Αὐλὴ δὲν πολυταράχτηκε. Ὁ νεαρὸς διάδοχος Ἀλέξανδρος, πρωτότοκος γιὸς τοῦ δολοφονημένου Αὐτοκράτορα, ἀνάλαβε ἀμέσως τὴν ἐξουσία.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς «Ναρόντναϊα Βόλια», οἱ ὀργανωτὲς, καὶ οἱ δράστες τῆς ἀπόπειρας, βρέθηκαν, πιάστηκαν, δικάστηκαν, καὶ θανατώθηκαν στὰ γρήγορα. Ἐξ ἄλλου, ἓνας τους, ὁ νεαρὸς Γκρινεβέτσκι - ἐκεῖνος ἀκριβῶς πού πέταξε τὴ φονικὴ δευτέρη βόμβα - θανάσιμα πληγωμένος κι ὁ ἴδιος ἀπ' τὴν ἐκρηξη, πέθανε σχεδὸν ἐπιτόπου. Κρέμασαν τοὺς: Σοφία Περόφσκαϊα, Ζελιάμποφ, Κιμπαλτσὶς (τὸν περίφημο τεχνικὸ τῆς ὀργάνωσης, πού κατσκεύασε καὶ τίς βόμβες), Μιχάηλοφ,

και Ρισάκοφ.

Εδρύματα και σημαντικότερα καταδιωχτικά και κατασταλτικά μέτρα κατόνησαν το κόμμα παντελώς άνισχυρο.

«Όλα «μπήκαν σε τάξη».

Ο νέος Αυτοκράτορας Άλέξανδρος Βος, ζωηρά έντυπωσιασμένος από την άπόπειρα, δέ βρήκε τίποτ' άλλο καλύτερο άπ' το ξαναγύρισμα στον ελάχιστα παρατημένο δρόμο της δλοκληρωτικής αντίδρασης. Οί «μεταρρυθμίσεις» - τόσο άνεπαρκείς, έξ άλλου - του πατέρα του, του φάνηκαν ύπερβολικές. Τίς έκρινε άκαιρες, επικίνδυνες. Τίς θεώρησε άξιοθρήνητο σφάλμα. Άντι να καταλάβει πώς ή άπόπειρα εΐταν συνέπεια των έλλείψεών τους και πώς έπρεπε να τίς εδύρει, αυτός, αντίθετα, είδε σ' αυτές την αίτία του κακού. Και έπωφελήθηκε από το φόνο του πατέρα του για να τίς καταπολεμήσει, όπου εΐταν δυνατό.

Βάλθηκε να διαστρέψει το πνεύμα τους, να δάζει έμπόδια στα άποτελέσματά τους, να τους κόβει άποφασιστικά το δρόμο με άτέλειωτη σειρά αντίδραστικών νόμων. Το γραφειοκρατικό και άστυνομικό Κράτος άπόκτησε πάλι τα δικαιώματά του. Κάθε κίνηση, αν όχι κάθε φιλελεύθερο πνεύμα, καταπνίγηκε.

Φυσικά, ο Τσάρος δέ μπορούσε να ξαναφέρει τη δουλοπαροικία. Άλλά οι εργατικές μάζες εΐταν όσο ποτέ πριν καταδικασμένες να παραμένουν σε κατάσταση τυφλού κοπαδιού, εκμεταλλεύσιμου, και στερημένου από κάθε ανθρώπινο δικαίωμα.

Η παραμικρή έπαφή καλλιεργημένων στρωμάτων με το λαό εΐταν ύποπτη κι άκατόρθωτη. Το «ρώσικο παράδοξο» - το βαθύ χάσμα ανάμεσα στο πολιτιστικό επίπεδο και τίς προσδοκίες των άνώτερων στρωμάτων άπ' τη μία, και την τυφλή και άσυνειδητοποιήτη ζωή του λαού άπ' την άλλη - ξιμεινε άθιχτο.

Γι' άλλη μιá φορά, καμία κοινωνική δραστηριότητα δέν έπιτρεπόταν. Κι δ,τι ακόμα περίσσευε από τίς άτολίμες μεταρρυθμίσεις του Άλέξανδρου Βου, κατόνησε καρικατούρα.

Με τέτοιες συνθήκες, μοιραία θα ξαναγεννιόταν ή επαναστατική δραστηριότητα.

Πράγμα που δέν άργησε να γίνει. Άλλ' ή ίδια ή μορφή κ' ή ουσία της δραστηριότητας αυτής άλλαξε δλοκληρωτικά κάτω από την επίδραση νέων οικονομικών, κοινωνικών, και φυχολογικών παραγόντων.

ΝΕΑ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ: Ο ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ. - ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ. - ΕΞΟΡΜΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ. - Η ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΑ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΕΝΤΕΙΝΟΝΤΑΙ ΠΑΡ' ΟΛΗ ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ. Μετά από την άποτυχία του κινήματος της «Ναρόντναια Βόλια» στη βίαιη εξόρμησή του κατά του τσαρισμού, άλλα γεγονότα συμβάλαν στο βασικό μετασχηματισμό του ρώσικου επαναστατικού κινήματος. Τò σημαντικότερο εΐταν ή έ μ φ ά ν ι σ η τ ο υ μ α ρ ξ ι σ μ ο υ .

Τούτος, όπως είναι γνωστό, έφερε καινούριες αντίληψεις για τούς κοινωνικούς αγώνες: αντίληψεις που καταλήγγαν σε συγκεκριμένο πρόγραμμα επαναστατικής δράσης και στη δημιουργία, στις χώρες της δυτικής Ευρώπης, εργατικού και πολιτικού κόμματος, με τ' όνομα «σοσιαλδημοκρατικό κόμμα».

Παρ' όλα τὰ εμπόδια, οι σοσιαλιστικές ιδέες του Λασάλ, ο μαρξισμός και τὰ πρώτα του άπτά αποτελέσματα έγιναν γνωστά, μελετήθηκαν, κηρύχτηκαν, κι εφαρμόστηκαν κρυφά στη Ρωσία. (Ή νόμιμη φιλολογία, από τή μεριά της, έκανε θαύματα στην τέχνη του ν' ασχολείται με τó σοσιαλισμό χρησιμοποιώντας καμουφλαρισμένη γλώσσα). Έκείνη άκριβώς τήν έποχή ξαναβρήκαν τή μεγάλη τους όρμη ή περίφημες «μεγάλες έπιθεωρήσεις» με τις όποιες συνεργάζονταν οι καλύτεροι δημοσιολόγοι και δημοσιογράφοι που, με τὰ άρθρα τους, πληροφορούσαν κανονικάτα τó κοινό για τὰ κοινωνικά προβλήματα, τις σοσιαλιστικές θεωρίες, και τὰ μέσα για τήν πραγμάτωσή τους. Ή σημασία τών δημοσιευμάτων αυτών στην πολιτιστική ζωή της χώρας εΐταν εξαιρετική. Καμία οίκογένεια διανοούμενων δέ μπορούσε νά κάνει χωρίς αυτά. Στις βιβλιοθήκες, έπρεπε κανέναν νά κάνει προεγγραφή για νά χεί άρκετά γρήγορα κάθε καινούριο τεύχος. Πάνω από μία γενιά Ρώσων μορφώθηκε κοινωνικά μ' αυτές τις έπιθεωρήσεις, συμπληρώνοντας τή μόρφωσή της αυτή με τήν ανάγνωση κάθε είδους λαθραίων δημοσιευμάτων.

Μ' αυτό τόν τρόπο, ή μαρξιστική ιδεολογία, με μοναδικό της ύπόδαθρο τήν ό ρ γ α ν ω μ έ ν η δ ρ ά σ η του προ-

λεταριάτου, ήρθε νά αντικαταστήσει τις χαμένες προσδοκίες τών άλλωτε συνωμοτικών κύκλων.

Τò δεύτερο σημαντικό γεγονός εΐταν ή δλοένα ταχύτερη εξέλιξη τής βιομηχανίας και τής τεχνικής, και οι συνέπειές της.

Τò σιδηροδρομικό δίκτυο, τὰ άλλα συγκοινωνιακά μέσα, ή παραγωγή άνθρακα, ή εκμετάλλευση νάφθης, οι μεταλλουργικές, ύφαντικές, μηχανικές κτλ. βιομηχανίες, δλο αυτό τò σύνολο παραγωγικών δραστηριοτήτων άναπτυσσόταν με μεγάλα βήματα, κερδίζοντας τόν χαμένο καιρό. Βιομηχανικές περιοχές ξεφύτρωναν σ' όλη τή χώρα. Πολλές πόλεις άλλαζαν γρήγορα όψη, χάρη στα καινούρια τους εργοστάσια και στον όλοένα αύξανόμενο εργατικό πληθυσμό.

Τò βιομηχανικό αυτό άλμα τροφοδοτούσαν, σε εργατικά κυρίως χέρια, πολυάριθμες μάζες έξαθλιωμένων άγροτών, πού εΐταν άναγκασμένοι είτε νά εγκαταλείψουν για πάντα τὰ άνεπαρκέστατα γαιομερίδιά τους είτε νά άναζητήσουν συμπληρωματική εργασία για τò χειμώνα. Όπως και παντού άλλου, βιομηχανική εξέλιξη σήμαινε άνέλιξη τής προλεταριακής τάξης. Κι όπως παντού, ή τάξη αυτή έρχόταν πάντα στην ώρα της για νά πυκνώσει και νά δυναμώσει τò επαναστατικό κίνημα.

Έτσι, ή διάδοση τών μαρξιστικών ιδεών και ή αύξηση του βιομηχανικού προλεταριάτου, πάνω στο όποιο λογάριάζαν νά στηριχτούν οι μαρξιστές, εΐταν τὰ βασικά στοιχεία πού θα καθόριζαν τή νέα όψη πραγμάτων.

Άπό τήν άλλη μεριά, ή πρόοδος τής βιομηχανίας και, γενικά, τò δλοένα ύψηλότερο επίπεδο ζωής, άπαιτούσαν, σε κάθε τσιμέα, άνθρώπους μορφωμένους, επαγγελματίες, τεχνικούς, ειδικευμένους εργάτες. Άκόμα, ο αριθμός τών κάθε είδους σχολείων - κρατικά, κοινοτικά, και ιδιωτικά - μεγάλωνε άσταμάτητα, στις πόλεις όσο και στην ύπαιθρο· πανεπιστήμια, ειδικές άνώτερες σχολές, λύκεια, κολλέγια, δημοτικά σχολεία, επαγγελματική εκπαίδευση, κτλ., ξεφύτρωναν σε κάθε μεριά. (Στήν άπογραφή του 1875, οι 75 στους 100 εΐταν άναλφάβητοι· τò 1898, τò ποσοστό αυτό έπесе στους 55) .

Όλη αυτή ή εξέλιξη γινόταν έξω και μάλιστα σ' άντίθεση με τò άπολυταρχικό πολιτικό καθεστώς, πού δέν έννοούσε νά ύποχωρήσει· τώρα πιά ήταν ένα δλοένα άκαμπτο, παράλογο,

και ενοχλητικό πτώμα πάνω στο ζωντανό κορμί της χώρας.

Ακόμα, παρά την αγρία καταστολή, το αντιμοναρχικό κίνημα κ' ή επαναστατική και σοσιαλιστική προπαγάνδα απλώνονταν.

Ακόμα κι ο αγροτικός πληθυσμός - ο πιο καθυστερημένος κι ο περισσότερο υποταγμένος - άρχιζε να κινείται, σπρωγμένος από την άθλιότητα και την απάνθρωπη εκμετάλλευση όσο κι από τους απόηχους του γενικού αναβρασμού. Κ' οι απόηχοι αυτοί έφταναν με τους πολυάριθμους διανοούμενους που εργάζονταν στα «ζέμιστρα» (στη Ρωσία, τότε, τους ονόμαζαν «ζέμιστικιε ραμπότνικι»: «εργάτες των ζέμιστρα»), με τους εργάτες που είχαν συγγενικούς ή άλλους δεσμούς στην ύπαιθρο, με τους εποχιακούς εργάτες, και με το αγροτικό προλεταριάτο. Μπρός σε μιὰ τέτοια προπαγάνδα, ή κυβέρνηση εΐταν ανίσχυρη να κάνει ό,τιδήποτε.

Πρός το τέλος του αιώνα, δύο ξεκάθαρα «δηλωμένες» δυνάμεις όρθώνονταν ή μία ενάντια στην άλλη, ασυμφιλίωτες: ή μία εΐταν ή γερασμένη δύναμη της αντίδρασης, που συγκέντρωνε γύρω από το θρόνο τις υπερπρονομιούχες τάξεις - τους εύγενεις, τους γραφειοκράτες, τους γαιοκτήμονες, την άσπαστα των στρατιωτικών, τον ανώτερο κληρο, τη νεογέννητη μπουρζουαζία ή άλλη εΐταν ή νέα επαναστατική δύναμη, με κύριους εκπροσώπους της, από το 1890 ως το 1900, τις φοιτητικές μάζες, ήδη έχοντας, όμως, άρχισει να στρατολογεί και στοιχεία από τους εργαζόμενους νέους των πόλεων και των βιομηχανικών περιοχών.

Το 1898, το μαρξιστικών τάσεων επαναστατικό ρεύμα κατάληξε στη δημιουργία του Ρώσικου Σοσιαλδημοκρατικού Έργατικού Κόμματος (ή πρώτη σοσιαλδημοκρατική ομάδα, με την ονομασία «Χειραφέτηση της Έργασίας», είχε ίδρυθει το 1883).

Ανάμεσα στις δύο αυτές καθαρά αντίθετες δυνάμεις, βρισκόταν και τρίτο στοιχείο που περιλάμβανε κυρίως εκπρόσωπους της μεσαίας τάξης κι όρισμένους διανοούμενους «περιωπής»: καθηγητές πανεπιστημίων, δικηγόρους, συγγραφείς, γιατρούς, κτλ. Εΐταν κίνημα δειλά φιλελεύθερο. Όσο κι αν υποστήριζε - στα κρυφά και με μεγάλη σύνεση - την επαναστατική δραστηριότητα, οι όπαδοί του πίστευαν μάλλον σε μεταρρυθμίσεις, ελπίζοντας να αποσπάσουν κάποια μέρα από την

ἀπολυταρχία, μὲ τὴν ἀπειλὴ μίαις ἐπερχόμενης ἐπανάστασης (ὅπως εἶχε γίνεαι μὲ τὸν Ἀλέξανδρο 2ο), σημαντικὰ παραχωρήσεις καὶ νὰ καταλήξουν, μ' αὐτὸ τὸ τρόπο, στὸ σχηματισμὸ συνταγματικοῦ καθεστώτος.

Μονάχα ἡ πλατιὰ ἀγροτικὴ μάζα ἔμενε ἀκόμα, στὸ σὺνολὸ τῆς, ἔξω ἀπ' αὐτὴ τὴ ζύμωση.

Ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξανδρος 3ος πέθανε τὸ 1894. Τῆ θέσῃ του πῆρε ὁ γιὸς του Νικόλαος, ὁ τελευταῖος Ρομανόφ.

Κάποιος ἀχνὸς θρύλος ἰσχυριζόταν πὺς τοῦτος ἐδῶ εἶχε φιλελεύθερες ἰδέες. Λεγόταν μάλιστα πὺς εἶταν πρόθυμος νὰ παραχωρήσει στὸ «λαὸ» του σύνταγμα ποῦ θὰ περιόριζε σοβαρὰ τὴν ἀπόλυτη ἐξουσία τῶν τσάρων.

Παίρνοντας τίς ἐπιθυμίες τους γιὰ πραγματικότητα, ὀρισμένα φιλελεύθερα «ζέμιστο» (δημοτικὰ συμβούλια) ἔστειλαν στὸ νεαρὸ τσάρο προσφωνήσεις ὅπου γινόταν - πολὺ δειλὰ - λόγος γιὰ ὀρισμένα δικαιώματα ἀντιπροσώπευσης καὶ ἄλλα.

Τὸ Γενάρη τοῦ 1895, μὲ τὴν εὐκαιρία τῶν γάμων του, ὁ Νικόλαος 2ος δέχτηκε ἐπίσημα στὴν Ἀγία - Πετροῦπολη πολλὰς ἀντιπροσωπεῖες εὐγενῶν, σωματῶν στρατοῦ, καὶ «ζέμιστο». Ἡ ἐκπληξὴ τῶν δημοτικῶν ἀντιπροσώπων εἶταν ἀπερίγραπτη, ὅταν ὁ νέος ἄρχοντας, ἐκεῖ ποῦ εὐχαριστοῦσε γιὰ τὰ συγχαρητήριά τους, ἐντελῶς ξαφνικὰ ὀργίστηκε, καὶ, χτυπώντας τὸ πόδι στὸ πάτωμα, σχεδὸν κραυγάζοντας σὰ νὰ ἔχε πάθει κρίση ὑστερίας, πρόσταξε τοὺς «ζέμιστο» νὰ παρατήσουν μιά γιὰ πάντα τίς «ἀνόητες φαντασιοπληξίες» τους. Καὶ δὲν ἄργησε νὰ τονίσει τὴν προσταγὴ του αὐτὴ μὲ κατασταλτικὰ μέτρα ἐνάντια σ' ὀρισμένους «ὑποκινητὰς» «ἀνατρεπτικῶν» τάσεων στὰ «ζέμιστο». Ἔτσι, ἡ ἀπολυταρχία κ' ἡ ἀντίδραση ἐκδηλώνονταν, ἀκόμα μίαι φορά, στὴν περιφρόνησή τους γιὰ τὴ γενικὴ ἐξέλιξη τῆς χώρας.

Υ'. — ΧΧος Αἰὼνας. Ἐπιταχύνση ἐξελίξεως. Ἐπανστατικὴ προοδος. Παρεκκλίσεις (1900 - 1905)

Ο ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΣΜΟΣ ΜΕΝΕΙ ΣΤΙΣ ΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΙ ΑΝΑΖΗΤΑΕΙ ΝΑ ΚΡΑΤΗΘΕΙ ΜΕ ΚΑΘΕ ΜΕΣΟ. - Η ΡΑΓΔΑΙΑ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ. - Τὰ

χαρακτηριστικά και τὰ φαινόμενα πού μόλις σημειώσαμε, έγιναν ἀκόμα ἐντονότερα στήν ἀρχή τοῦ 20οῦ αἰώνα.

Ἄπ' τῆς μίας μεριάς, ὁ ἀπολυταρχισμός, πού δέν ἔσπευσε φυσικά νά συναντήσῃ τίς προσδοκίες τῆς κοινωνίας, ἀποφάσισε νά κρατηθεῖ χρησιμοποιώντας κάθε μέσο και νά καταπνίξῃ δι: μονάχα κάθε ἐπαναστατικό κίνημα, ἀλλά και κάθε ἐκδήλωση πνεύματος ἀντίθεσης. Ἐκείνη ἀκριβῶς, τὴν ἐποχή, ἡ κυβέρνησις τοῦ Νικολάου 2ου, γιά νά διαχετεύσῃ ἄλλοῦ τὴν αὐξάνουσα δυσαρέσκεια τοῦ πληθυσμοῦ, κατάφυγε, ἀνάμεσα σ' ἄλλα, σέ μιὰ μεγάλη ἀντισιμητικὴ προπαγάνδα, και, ὅστερα, στήν ὑποκίνηση - κι ἀκόμα και στήν ὀργάνωση - ἐβραϊκῶν π ο γ κ ρ ό μ.

Ἄπ' τὴν ἄλλη μεριά, ἡ οἰκονομικὴ ἐξέλιξις τῆς χώρας ἀποκοτῶσε ὄλο και ταχύτερο ρυθμό. Σέ διάστημα πέντε χρόνων, ἀπ' τὸ 1900 ἕως τὸ 1905, ἡ βιομηχανία κ' ἡ τεχνικὴ πρόοδος ἔκαναν ἓνα τεράστιο ἔλμα. Ἡ παραγωγή πετρελαίου (λεκανοπέδιο τοῦ Μπακού), λιθάνθρακα (λεκανοπέδιο τοῦ Ντόνετς), μετάλλων, κτλ., πλησίαζε γρήγορα τὴν στάθμη πού εἶχαν φτάσει οἱ βιομηχανικὲς χῶρες. Οἱ δρόμοι και τὰ μέσα συγκοινωνίας (σιδηρόδρομοι, μηχανικὴ ἔλξις, μεταφορὰ σέ ποτάμια και θάλασσα, κτλ.) πολλαπλασιάζονταν και συγχρονίζονταν. Σημαντικὰ ἐργοστάσια μηχανικῶν και ἄλλων κατασκευῶν, ἀπασχολώντας χιλιάδες και μάλιστα δεκάδες χιλιάδες ἐργάτες, ξεσηδούσαν - ἢ ἀνθίζαν - στὰ περίχωρα μεγάλων πόλεων. Ὀλόκληρες βιομηχανικὲς περιοχὲς γεννιόνταν ἢ ἀπλώνονταν. Σὺν παραδείγματι, ἀναφέρουμε: τὰ μεγάλα ἐργοστάσια Πουτλὸφ τὰ σημαντικὰ ναυπηγεῖα Νιέφσκι τὸ μεγάλο ἐργοστάσιο τῆς Βαλτικῆς και πολλὰ ἄλλα μεγάλα ἐργοστάσια, στήν Ἁγία - Πετρούπολη τὶς βιομηχανικὲς συνοικίες τῆς πρωτεύουσας μὲ τίς δεκάδες χιλιάδες τους ἐργάτες, όπως τὸ Κολίνο, τὸ Σούγοβο, τὸ Σεστρορέτση και ἄλλες τῆς βιομηχανικῆς περιοχῆς Ἰθάνοβο - Βοζνεσένσκι, κοντὰ στὴ Μόσχα· πολλὰ και σημαντικὰ ἐργοστάσια στὴ νότια Ρωσία, στὸ Χάρκοβο, στὸ Ἐκατερίνοσλαβ. κι ἄλλοῦ. Αὐτὴ ἡ ραγδαία πρόοδος εἶταν, γενικὰ, πολὺ λίγο γνωστὴ στὸ ἐξωτερικό, ἐξὼ ἀπὸ τοὺς ἐνδιαφερόμενους κύκλους. (Ἀκόμα και σήμερα, εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι πού πιστεύουν δι: πρὶν τὴν ἀνοδο τοῦ μπολσεβίκισμοῦ, ἡ Ρωσία δέν εἶχε σχεδὸν καίε βιομηχανία κι δι: αὐτὴ τὴν δημιουργήσε ὀλοκληρωτικὰ ἢ μπολσεβίκικη κυβέρνησι). Καί, στὸ με-

ταξύ, ή αξία αὐτῆς τῆς προόδου, τό ἔχουμε ἤδη πεί, ὑπῆρξε σημαντική, ὄχι μόνο ἀπό καθαρά βιομηχανική, ἀλλά καί ἀπό κοινωνική ἀποψη. Μὲ τὴν ἐκβιομηχάνιση, ἡ χώρα πολλαπλασίαζε ταχύτατα τὸ προλεταριακό τῆς στοιχεῖο. Σύμφωνα μὲ τὶς στατιστικὲς τῆς ἐποχῆς, μπορούμε νὰ ἐκτιμήσουμε τὸν συνολικὸ ἀριθμὸ τῶν ἐργατῶν στὴ Ρωσία, κατὰ τὸ 1905, σὲ 3 ἑκατομμύρια περίπου.

Συγχρόνως, ἡ χώρα συνέχιζε τὴ γρήγορη ἀνοδο τοῦ γενικοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τῆς.

Ἀπὸ τὸ 1890, ἡ διδασκαλία, ἡ μόρφωση, κ' ἡ ἐκπαίδευση τῶν νέων εἶχαν κάνει μεγάλες προόδους.

Ἡ μόρφωση τῶν ἐνηλίκων εἶχε ἐπίσης σταθερὴ πρόοδο.

Κατὰ τὸ 1905, ὑπῆρχαν στὴ Ρωσία καμιά τριανταριά πανεπιστήμια κί ἀνώτερες σχολές, γι' ἄντρες καί γυναῖκες. Σχεδὸν ὄλα αὐτὰ τὰ ἰδρύματα ἐξαρτιόνταν ἀπ' τὸ Κράτος, ἐκτὸς ἀπὸ ὀρισμένα πού εἶχαν στηριχτεῖ σὲ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία καί σὲ ἰδιωτικά δημοτικά κεφάλαια. Σύμφωνα μὲ παλιὰ παράδοση, καί κυρίως μετὰ ἀπὸ τὶς μεταρρυθμίσεις τοῦ Ἀλέξανδρου 2ου, τὰ καταστατικά τους εἶχαν ἀρκετὰ φιλελεύθερο πνεῦμα κ' ἐπιτρέπαν ἐσωτερικὴ ἀνεξαρτησία (αὐτονομία) ἀρκετὰ ἐκδηλῆ. Ὁ Ἀλέξανδρος 3ος κί ὁ Νικόλαος ὁ 2ος δοκίμισαν νὰ τὴν περιορίσουν. Ἀλλὰ κάθε ἀπόπειρα τέτοιου εἶδους προκαλοῦσε σοβαρὴ ἀταξία. Τελικά, ἡ κυβέρνηση παραιτήθη ἀπ' τὰ σχέδιά τῆς.

Οἱ καθηγητὲς πανεπιστημίων κί ἀνώτερων σχολῶν εἶχαν διαλεχτεῖ ἀνάμεσα ἀπ' τοὺς ἀποφοίτους πανεπιστημίων, μὲ μιὰ εἰδικὴ ἐπιλογή.

Σχεδὸν ὄλες οἱ πόλεις, ἀκόμα κ' οἱ λιγότερο σημαντικὲς, εἶχαν λύκεια καί κολλέγια γι' ἀγόρια καί κορίτσια. Τὰ γυμνάσια εἶχαν ἰδρυθεῖ εἴτε ἀπ' τὸ Κράτος, εἴτε ἀπὸ ἰδιῶτες ἢ «ζέμισθο». Καί στίς τρεῖς περιπτώσεις, τὰ προγράμματα καθορίζονταν ἀπ' τὸ Κράτος, κ' ἡ διδασκαλία εἶταν αἰσθητὰ ὁμοίωτη. Ἀνάμεσα σ' ἄλλα, ἡ διδασκαλία θρησκευτικῶν εἶταν ὑποχρεωτικὴ.

Τὸ διδακτικὸ προσωπικὸ τῶν γυμνασίων ἐπιστρατεύονταν ἀνάμεσα ἀπὸ πανεπιστημιακοὺς, ἐκτὸς ἂν εἶταν γιὰ δευτερευόντα μαθήματα. Ὁλόκληρος ὁ κύκλος σπουδῶν, τοῦ ὁποῖου τὸ δίπλωμα ὀδηγοῦσε στὸ πανεπιστήμιο, κρατοῦσε ὀκτὼ χρόνια. Ὅσα παιδιὰ δὲν εἶταν προετοιμασμένα, μπορούσαν νὰ παρα-

κολουθήσουν μιὰ μονοετή προπαρασκευαστική τάξη, έξω από τις όχττώ ύποχρεωτικές τάξεις.

Ό αριθμός τών δημοτικών σχολείων στις πόλεις και τήν ύπαιθρο αύξανόταν γρήγορα. "Αλλά είχαν γίνει άπ' τó Κράτος, άλλα άπ' τούς δήμους και τά «ζέμιστρο». Τό Κράτος είχε τήν έποπτεία και τόν έλεγχο όλων τους. Ή φοίτηση στο δημοτικό ήταν δωρεάν, όχι όμως ύποχρεωτική. Φυσικά, ή κατήχηση έπιβαλλόταν άπ' τó Κράτος.

Οι δάσκαλοι κ' οι δασκάλες τών δημοτικών σχολείων έπρεπε νά 'χουν τούλάχιστο δίπλωμα τεσσάρων γυμνασιακών τάξεων.

Σ' όλες τις μεγάλες πόλεις λειτουργούσαν νυχτερινές σχολές και «λαϊκά πανεπιστήμια» άρτια οργανωμένα και πολυσύχναστα. Οι κοινότητες και κυρίως μερικοί ιδιώτες τά άναπτύσσαν με μεγάλο ζήλο.

Φυσικά, στά γυμνάσια και τις ανώτερες σχολές, τά παιδιά έργατών και άγροτών αποτελούσαν έξαιρέσεις' τό κόστος αύτης τής εκπαίδευσης ήταν ύψηλό.

Στό μεταξύ, κι αντίθετα μ' έναν πολύ διαδεδομένο μύθο, ζέν άπαγορευόταν ή είσοδος τών παιδιών έργατών η άγροτών στις σχολές αυτές. Τόν κύριο όγκο, τών σπουδαστών έφοδίαζαν οικογένειες διανοούμενων (μέ έλεύθερα επαγγέλματα), δημόσιων όσο και ιδιωτικών ύπαλλήλων, και άστών.

Μέ τούς κύκλους διανοούμενων νά διακυρήξουν σέ αρκετά δημοτικά και λαϊκά εκπαιδευτήρια, ένα πιστεύσιμo τούλάχιστο φιλελεύθερο, ή προπαγάνδα λίγο - πολύ προοδευτικών ιδεών γινόταν αρκετά έλεύθερα, έξω από τήν καθ αυτή διδασκαλία και παρ' όλη τήν έποπτεία τής άστυνομίας.

Οι όμιλητές τών «λαϊκών πανεπιστημίων» και τό εκπαιδευτικό προσωπικό τών δημοτικών σχολείων προέρχονταν συχνά από επαναστατικούς κύκλους. Οι διευθυντές, σχεδόν πάντοτε φιλελεύθερων τάσεων, τούς ανέχονταν. "Ήξεραν πώς νά «τακτοποιούν τά πράματα». Σ' αυτές τις συνθήκες, οι άρχές ήταν σχεδόν άνίκανες νά πολεμήσουν αύτή τήν προπαγάνδα.

Ή μόρφωση, έκτός άπό τή διδασκαλία και τόν προφορικό λόγο, γινόταν και μέ τό γραπτό λόγο.

Μιά άνυπολόγιστη ποσότητα άπό λαϊκές μπροσοϋρες, μέ συντάχτες σχεδόν πάντα έπιστήμονες η μέ ύλη τους άποσπάσματα άπό τούς καλύτερους συγγραφείς, πού αναφέρονταν σ'

Όλες τις ἐπιστήμες καὶ ποὺ ἐξέταζαν πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα μὲ πολὺ προχωρημένο πνεῦμα, ρίχτηκε στὴν ἀγορὰ. Ἡ λογοκρισία ἀποδείχτηκε ἀνίκανη νὰ συγκρατήσει αὐτὸ τὸ ἀνερχόμενο κύμα. Οἱ συγγραφεῖς κ' οἱ ἐκδότες ἔβρισκαν κάμπολλοὺς τρόπους νὰ ξεγελᾶν τὴν ἐπαγρύπνηση τῶν ἀρχῶν.

Ἄν προσθέσουμε καὶ τὴν ἀρχετὰ σημιαντικὴ διάδοσι, σὲ κύκλους διανοοῦμενων καὶ ἐργατῶν, μιᾶς παράνομης φιλολογίας, ἐπαναστατικῆς καὶ σοσιαλιστικῆς, θὰ ᾗχοιμε ὀλοκληρωμένη ἀντίληψη τοῦ τεράστιου αὐτοῦ κινήματος ἐτοιμασίας κ' ἐκπαίδευσης ποὺ χαρακτηρίζει τὰ χρόνια 1900 - 1905.

Βρίσκουμε ἀπαραίτητο νὰ μποῦιμε σὲ ὀρισμένες λεπτομέρειες γιὰ νὰ καταλάβοιμε τὴν ἔκτασι καὶ τὸ πολὺ προωθημένο πνεῦμα τῶν ὑστερότερων ἐπαναστατικῶν κινήματων.

Ἄς ὑπογραμμιστεῖ πῶς, αὐτὸ τὸ πολιτικὸ καὶ κοινωνικὸ κίνημα, τὸ συμπλήρωνε μιᾶ ἀξιοσημείωτη ἠθικὴ ἀνέλιξι. Ἡ νεολαία εἶχε χειραφετηθεῖ ἀπὸ κάθε προκατάληψη: θρησκευτικῆ, ἔθνικῆ, σεξουαλικῆ ἢ ἄλλη. Σ' ὀρισμένα σημεῖα, οἱ ρῶσικοι πρωτοποριακοὶ κύκλοι εἶταν, ἀπὸ καιρὸ, πολὺ προχωρημένοι, ἀκόμα καὶ σὲ σχέση μὲ δυτικὰς χώρες. Ἔτσι, ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσότητος ράτσας καὶ ἔθνους, τῆς ἰσότητος τῶν φύλων, ἡ ἐλεύθερη σχέση, ἡ ἀρνητικὴ στάσι μπρὸς στὴ θρησκεία, κτλ., ἔγιναν γι' αὐτοὺς τοὺς κύκλους κατακτημένες, ἔμπρακτες ἀλήθειες, γιὰ πρώτη φορὰ μετὰ ἀπὸ τοὺς «μηδενιστὰς». Σ' ὀλους αὐτοὺς τοὺς τομεῖς, οἱ ρῶσοι δημοσιολόγοι (Μπιελίνσκι, Χέρτσεν, Τσερνισέφσκι, Ντομπρολιούμποφ, Πασάρεφ, Μιχαηλόφσκι) ἐτέλεσαν ἔργο μεγάλης ἀξίας. Ἀνάθρεψαν κάμποσες γενιὲς διανοοῦμενων μπάζοντάς τες στὴν ἔννοια τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἀπελευθέρωσης, καὶ τοῦτο σὲ πείσμα τῆς ἀντίθετης ἐπίδρασης ποὺ ὑποχρεωτικὰ ἀσκοῦσε τὸ τσαρικὸ σύστημα γυμνασιακῆς ἐκπαίδευσης.

Τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἀπελευθέρωσης ἔγινε τελικὰ γιὰ ὀλοκληρὴ τὴ ρωσικὴ νεολαία πραγματικὴ ἰ ε ρ ἡ π α ρ ἄ δ ο σ η, ἀξερρῆζωτη. Ὅσο κ' ἂν ὑπόμενε τὴν ἐπίσημη ἐκπαίδευσι ποὺ τῆς εἶχε ἐπιβληθεῖ, ἡ νεολαία τίναζε ἀπὸ πάντα τῆς τὴ δασκαλικὴ βέργα μὸλις ἔπαιρνε τὸ ἀπολυτήριο στὸ χέρι.

«Μὴν πᾶ-τε στὸ Πα-νε-πι-στή-μι-ο!» κραυγάζε ὁ δεσπότης μας στὸ λόγο ποὺ εἶχε βγάλει στὴν ἐπίσημη ἀπονομὴ ἀπολυτηρίων σ' ὀλους ἔμιας, μαθητὰς ποὺ φεύγαμε ἀπ' τὸ λύκειο: «Μὴν πᾶτε στὸ Πανεπιστήμιο! Γιατί, τὸ Πανεπιστήμιο, εἶναι

τὸ καταφύγιο ταραξιῶν...». (Καὶ ποῦ ἤθελε νὰ πηγαίναμε;). Ἔιταν πολὺ καλὰ πληροφορημένος, ὁ ἀξιώσιμος αὐτὸς δεσπότης. Γιὰ τὴν πράγματι, καὶ μ' ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, κάθε νέος καὶ κάθε νέα, μόλις γίνονταν φοιτητές, μεταμορφώνονταν σὲ ἐκκολαπτόμενους ἐπαναστάτες. Γιὰ τὸ λαό, «φοιτητής» σήμαινε «ἀντάρτης».

Στὴ συνέχεια, καὶ μὲ τὰ χρόνια, αὐτοὶ οἱ ἄλλοτε ἐπαναστατημένοι, συντριμένοι ἀπ' τὴν ἀπαιτήσιν καὶ τὴν μικρότητες τῆς ζωῆς, ξεχνοῦσαν καὶ ἀπαρνιόνταν τὴν πρώτην τους παρορμήσιν. Γενικά, ὅμως, κάτι ἔμεινε: ἕνα φιλελεύθερο «πιστεύω». ἕνα πνεῦμα ἀντίθεσης καὶ, μερικῶς φορές, ζωντανότητες «ἐπίθετος» πού, μὲ τὴν πρώτην σοβαρὰ εὐκαιρία, εἶταν ἕτοιμες ν' ἀναζωογονηθοῦν.

Ἡ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ, ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ. - Ἡ ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΗΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑΣ. - ΟΛΟΕΝΑ ΑΓΡΙΟΤΕΡΗ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ. - Ἡ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΑΡΧΙΖΕΙ ΝΑ ΚΕΡΔΙΖΕΙ ΕΔΛΑΦΟΣ. - Στὸ μεταξύ, ἡ πολιτικὴ, οἰκονομικὴ, καὶ κοινωνικὴ κατάστασις τοῦ ἐργαζόμενου πληθυσμοῦ δὲν εἶχε ἀλλάξει σὲ τίποτα.

Ἐκτεθειμένοι, χωρὶς τὸ παραμικρὸ μέσο ἄμυνας, στὴν ἀξυανόμενῃ ἐκμετάλλευσιν ἀπὸ Κράτος καὶ μπουρζουαζία, μὴ ἔχοντας κανένα δικαίωμα νὰ συγκεντρωθοῦν, νὰ συνεννοηθοῦν, νὰ ἐκφράσουν τὴν διεκδικήσιν τους, νὰ ὀργανωθοῦν, ν' ἀγωνιστοῦν, νὰ ἀπεργήσουν, κτλ., οἱ ἐργάτες, ὀλιγὰ καὶ ἠθικὰ, βρίσκονταν σὲ μαύρην δυστυχία.

Στὴν ὑπαιθρο, ἡ φτώχεια τῆς ἀγροτικῆς μάζας καὶ ἡ δυσἀρέσκειά της μεγάλωναν μέρα μὲ τὴν μέρα. Οἱ ἀγρότες - 175 ἑκατομμύρια ἄνδρες, γυναῖκες, καὶ παιδιὰ - εἶχαν ἐγκαταλειφθεῖ στὴν τύχην τους καὶ θεωροῦνταν «ἀνθρώπινο κοπάδι» (ἀκόμα καὶ ἡ σωματικὴ τιμωρία ἐξακολουθοῦσε στὴν πράξιν, γι' αὐτούς, ὡς τὸ 1904, παρ' ὅλο πού, τυπικά, εἶχε καταργηθεῖ μὲ τὸ νόμον τοῦ 1863). Ἐλλειψὴ γενικῆς μόρφωσις καὶ στοιχειώδους ἐκπαίδευσιν· ἐργαλεῖα πρωτόγονα καὶ ἀνεπαρκῆ· ἀπουσία πίστωσης καὶ κάθε ἄλλης μορφῆς προστασίας ἢ βοήθειας· φόροι πολὺ βαριοί· μεταχείρισις ἀθθαίρετη, περιφρονητικὴ, καὶ ἀνελέγητη ἀπὸ μέρους τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν «ἀνώτερων»

τάξεων· ἀδιάκοπο τεμάχισμα γαιομεριδίων ἐξαιτίας τῶν μοιρασμάτων ἀνάμεσα στὰ νέα μέλη τῶν οἰκογενειῶν, ἀνταγωνισμὸς «κουλάκων» (καλοστεκούμενων ἀγροτῶν) καὶ γαιοκτημόνων, κτλ., αὐτὲς εἶταν οἱ πολλαπλῆς αἰτίας αὐτῆς τῆς ἀθλιότητος. Ἀκόμα καὶ ἡ «ἀγροτική κοινότητα» - ἡ περίφημη μίρ - δὲν κατάφερε πιά νὰ ἀνακουφίσει τὰ μέλη της. Ἐξ ἄλλου, ἡ κυβέρνησις τοῦ Ἀλεξάνδρου III ὅσο καὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Νικολάου II ἔβαλαν τὰ δυνατὰ τους νὰ μετατρέψουν τὴν μίρ σὲ ἀπλή διοικητικὴ μονάδα μετὰ τὴν στενὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Κράτους καὶ μετὰ αὐστηρὰς κυρώσεις στοὺς παραβάτας, καλὴ μονάχα γιὰ νὰ μαζεύει, ἢ, μάλλον, νὰ ἀρπάζει μετὰ τὴν βία τοὺς φόρους καὶ τὰ χρήη.

Ἔϊταν, λοιπόν, μοιραῖο νὰ σημειώωνον ἐπιτυχίες ἢ σοσιαλιστικὴ καὶ ἐπαναστατικὴ προπαγάνδα καὶ δραστηριότητα. Ὁ μαρξισμὸς, παράνομα ἀλλὰ μ' ἐνεργητικότητα διαδομένος, ἔθρισκε πολλοὺς ὁπαδοὺς. Πρῶτα, ἀνάμεσα στὴ σπουδάζουσα νεολαία· κατόπιν, στοὺς ἐργατικoὺς κύκλους. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος, ἰδρυμένου τὸ 1898, γινόταν αἰσθητὴ σ' ἀρκετὰς πόλεις καὶ σὲ ὀρισμένες περιοχάς, παρ' ὅλο πὺν τὸ κόμμα αὐτὸ (ὅπως, ἐξ ἄλλου, καὶ βλα τὰ ἄλλα) εἶταν παράνομο.

Φυσικά, ἡ κυβέρνησις καταδίωκε ὀλοένα ἀγριότερα τοὺς ἀγωνιστὰς. Οἱ πολιτικὲς δίκαιες δὲν μετριόνταν πιά. Τὰ διοικητικὰ καὶ ἀστυνομικὰ μέτρα καταστολῆς χτυποῦσαν μετὰ λύσσα χιλιάδες «ὑπηκόους». Οἱ φυλακῆς, οἱ τόποι ἐξορίας, καὶ τὰ κάτεργα εἶχαν γεμίσει. Ὅσο, ὅμως, καὶ ἂν πέτυχαν νὰ ἐλαττώσουν στὸ ἐλάχιστον τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ κόμματος, οἱ ἀρχὲς ποτὲ δὲν κατόρθωσαν νὰ τὸ πνίξουν, ὅπως εἶχαν κατορθώσει προτύτερα μετὰ τὴν πρῶτην πολιτικὴν ὁμάδα.

Ἀπὸ τὸ 1900, καὶ παρ' ὅλες τὴς προσπάθειες τῶν ἀρχῶν, τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα διευρύνεται σημαντικὰ. Οἱ φοιτητικὲς καὶ ἐργατικὲς ταραχὲς γίνονται σὲ λίγο καθημερινὰ γεγονότα. Τὰ πανεπιστήμια, ἐξ ἄλλου, συχνὰ μίεναν κλειστὰ ὀλοκληροῦς μῆνες, ἐξαιτίας ἀκριβῶς πολιτικῶν ταραχῶν. Ἀλλὰ, ἀντιδρώντας, οἱ φοιτητὰς, μετὰ τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἐργατῶν, ὀργάνωναν θορυβώδεις διαδηλώσεις σὲ δημόσιαις πλατεῖαις. Στὴν Ἀγία - Πετροῦπολη, ἡ πλατεῖα τῆς μητροπόλεως τοῦ Καζάν ἔγινε ὁ κλασσικὸς τόπος τῶν λαϊκῶν αὐτῶν διαδηλώσεων ὅπου οἱ φοιτητὰς πῆγαιναν τραγουδώντας ἐπαναστατικὰ τραγούδια,

καί, κρατώντας πότε - πότε, κόκκινες σημαίες. Ἡ κυβέρνηση ἔστειλε ἀποσπάσματα ἑφιππων ἀστυνομικῶν καὶ κοζάκων πού «καθάριζαν» τὴν πλατεία καὶ τοὺς γειτονικοὺς δρόμους χτυπώντας μὲ σπάθες καὶ μαστίγια (ναγκάικες).

Ἡ ἐπανάσταση ἀρχίζει νὰ κερδίζει ἔδαφος.

Ὡστόσο, γιὰ νὰ ἔχει ὁ ἀναγνώστης σαφῆ ἰδέα τῆς γενικῆς κατάστασης, ἐπιβάλλεται πάλι μιὰ σημαντικὴ ἐπιφύλαξη.

Ἡ εἰκόνα πού μόλις δόσαμε, εἶναι ἀληθινή. Ἀλλά, ἀναφερόμενος μονάχα σ' αὐτήν, χωρὶς νὰ τῆς προσθέτει σημαντικὰ συμπληρώματα, χωρὶς νὰ ἔχει σταθερὰ μπρὸς τὰ μάτια του τὸ σύνολο τῆς χώρας καὶ τοῦ λαοῦ, θὰ κινδύνευε κανένας νὰ πῆσει σὲ ὑπερβολές, νὰ καταλήξει σὲ λαθεμένες γενικὲς ἐκτιμήσεις, καὶ νὰ μὴν καταλάβει τὰ ὑστερότερα γεγονότα.

Μὴν ξεχνᾶμε, πράγματι, πῶς, στὴν πάνω ἀπὸ 180 ἑκατομμύρια ψυχὲς τεράστια μάζα, οἱ ὀμάδες πού ἄγγιξε τὸ λεγόμενον κίνημα ἰδεῶν δὲν σχημάτιζαν παρὰ ἓνα πολὺ μικρὸ στρώμα. Συνολικὰ, ἐπρόκειτο γιὰ λίγες χιλιάδες διανοούμενους - κυρίως φοιτητὲς - καὶ γιὰ τὴν ἀπρόκρημα «ἐλίτ» τῆς ἐργατικῆς τάξης στὰ μεγάλα κέντρα. Ὁ ὑπόλοιπος πληθυσμὸς: οἱ ἀναρτίθιητες ἀγροτικὲς μάζες, οἱ περισσότεροι κάτοικοι τῶν πόλεων, ἀκόμα κ' ἡ πλειονότητα τοῦ ἐργαζόμενου πληθυσμοῦ ἔμεναν ξένοι, ἀδιάφοροι ἢ ἀκόμα κ' ἐχθρικοὶ στὴν ἐπαναστατικὴ ἀναταραχὴ. Βέβαια, οἱ πρωθθιμένοι κύκλοι ἀνέβαιναν γρήγορα τὸν ὄγκο τους ἀπὸ τὸ 1900, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργατῶν πού εἶχαν κερδηθεῖ στὴν ὑπόθεση θρῆσκῶν σὲ συνεχῆ ἄνοδο· ὁ ἐπαναστατικὸς ἀναθρασμὸς ἔφτανε ἀκόμα ὡς τὶς ἀγροτικὲς μάζες, τὶς ὀλοένα πιὸ ἐξαθλιωμένες. Συγχρόνως, ὅμως, ἡ πλατιά λαϊκὴ μάζα - ἐκείνη πού, στὰν ἀναταραχτεῖ, εἶναι ἡ μόνη πού καθορίζει τὶς μεγάλες κοινωνικὲς ἀλλαγές - διατηροῦσε τὴν πρωτόγονη νοοτροπία τῆς. Τὸ «ρώσικο παράδοξο» - πού, γι' αὐτὸ, ἔγινε λόγος πιὸ πάνω - ἔμενε σχεδὸν ἀβιχτο, κι ὁ «μῦθος τοῦ τσάρου» θάμπωνε ἀκόμα ἑκατομμύρια κι ἑκατομμύρια ἀνθρώπους. Σχετικὰ μ' αὐτὴ τὴ μάζα, τὸ κίνημα αὐτὸ δὲν εἶταν παρὰ μιὰ μικροταραχὴ στὴν ἐπιφάνεια (μιονάχα τέσσερις ἐργάτες πῆραν μέρος στὸ σοσιαλδημοκρατικὸ Συνέδριο τοῦ Λονδίνου, τὸ 1903).

Καί, μ' αὐτὲς τὶς συνθήκες, κάθε ἐπαφή ἀνάμεσα στὴν πρωτοπορία, πού εἶχε προχωρήσει πολὺ μπροστά, καὶ τὴ μεγάλη μάζα, πού εἶχε μείνει πολὺ πίσω, εἶταν ἀδύνατη.

Ὁ ἀναγνώστης πρέπει νά ἔχει αὐστηρὰ κατανόησιν αὐτῆ τῆν ἰδιομορφίαν γιὰ νὰ καταλάβει τὴ συνέχεια τῶν γεγονότων.

ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ: ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΚΑΙ ΣΟΣΙΑΛΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ. - ΟΙ ΔΟΛΟΦΟΝΙΚΕΣ ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ. - Ἀπ' τὸ 1901, ἡ ἐπαναστατικὴ δραστηριότητα πλουτίστηκε μ' ἕνα νέο στοιχεῖο: πλάι στὸ σοσιαλδημοκρατικὸ κόμμα γεννήθηκε τὸ σοσιαλεπαναστατικὸ κόμμα. Ἡ προπαγάνδα αὐτοῦ τοῦ τελευταίου στέφθηκε γρήγορα ἀπὸ σημαντικὴ ἐπιτυχία.

Ἡ διαφορά τῶν δύο κομμάτων δρισκόταν σὲ τρία οὐσιαστικὰ σημεῖα:

1. Φιλοσοφικὰ καὶ κοινωνιολογικὰ, τὸ σοσιαλεπαναστατικὸ κόμμα διαφωνοῦσε μὲ τὴ μαρξιστικὴ θεωρίαν:

2. Ἐξαιτίας τοῦ ἀντιμαρξισμοῦ του αὐτοῦ, τὸ κόμμα αὐτὸ ἔφερεν στὸ ἀγροτικὸ πρόβλημα - τὸ σημαντικότερον στὴ Ρωσία - μιὰ λύση διαφορετικὴ ἀπ' τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Ἐνῶ αὐτὸ τὸ τελευταῖον, βασισμένον ἀποκλειστικὰ στὴν ἐργατικὴ τάξιν, δὲν ὑπολόγιζε καθόλου στὴ μεγάλη ἀγροτικὴ μάζαν τῆς ὁποίας προεξοφλοῦσε, ἐξ ἄλλου, τὴ γρήγορη προλεταριοποίηση, καὶ ξεκινώντας παραμελοῦσε τὴν ἀγροτικὴν προπαγάνδαν, τὸ σοσιαλεπαναστατικὸ κόμμα πίστευε διὰ μίαν ἄνδρα νὰ κερδίσει τὶς ρωσικὰς ἀγροτικὰς μάζας στὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐπανάστασης καὶ τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἐκρίνε πῶς εἶταν ἀδύνατον νὰ περιμένει τὴν προλεταριοποίησίν του. Ἡ προπαγάνδα του, ἐπομένως, εἶταν πολὺ ἐντονότερη στὴν ὕπαιθρον. Πρακτικὰ, τὸ σοσιαλδημοκρατικὸν κόμμα, στὸ ἄμεσον ἀγροτικὸν πρόγραμμά του, δὲν ἔβλεπε παρὰ αὐξήσιν τῶν γαιομερίδων πού ἀνήκαν στοὺς ἀγρότας καὶ δρισμένες ἄλλες μεταρρυθμίσεις χωρὶς μεγάλην σημασίαν· ἐνῶ τὸ σοσιαλεπαναστατικὸν κόμμα εἶχε στὸ μίνιμουμ πρόγραμμά του τὴν αἰετηνὴν κοινωνικοποίησιν τοῦ ἐδάφους.

3. Σ' ἀπόλυτην συμφωνίαν μὲ τὴ θεωρίαν του, τὸ σοσιαλδημοκρατικὸν κόμμα, πού οὐσιαστικὰ ὑπολόγιζε στὴ δράσιν τῶν

μ α ζ ω ν, άπωθοσε κάθε τρομοκρατική δράση, κάθε πολιτική δολοφονία, θεωρώντας τα κοινωνικά άνώφελα. Άντίθετα, τó σοσιαλεπαναστατικό κόμμα άπόδιδε κάποια γενική χρησιμότητα σέ δολοφονικές άπόπειρες ένάντια σέ πολύ σκληρούς ή μέ υπέρμετρο ζήλο άνώτερους τσαρικούς άξιωματούγους. Δημιούργησε μάλιστα και ειδική όργάνωση, λεγόμενη «όργάνωση μάχης», που δουλειά της εΐταν νά προετοιμάζει και νά εκτελεί τις δολοφονίες πολιτικών μέ τόν έλεγχο τής Κεντρικής Έπιτροπής.

Έκτός άπ' αυτές τις διαφορές, τó πολιτικό και κοινωνικό πρόγραμμα «μίνιμουμ πρόγραμμα» των δύο κομμάτων εΐταν ζίσθητά όμοιότυπο: μιá άστική δημοκρατία που θ' άνοιγε τó δρόμο για έξέλιξη προς τó σοσιαλισμό.

Άπό τó 1901 ως τó 1905, τó σοσιαλεπαναστατικό κόμμα έκανε πολλές δολοφονικές άπόπειρες, όρισμένες άπ' τις όποιες έκαναν ιδιαίτερη άσθηση, και συγκεκριμένα: τó 1902, ένας νεαρός άγωνιστής του κόμματος, ό φοιτητής Μπαλιασέφ, δολοφόνησε τόν Σιπιάζεων, ύπουργό Έσωτερικών' τó 1904, ένας άλλος σοσιαλεπαναστάτης, ό φοιτητής Σαζόνοφ, σκότωσε τόν φόν Πλεχβέ, τόν διαβόητο και σκληρό διάδοχο του Σιπιάζεων' τó 1905, ό σοσιαλεπαναστάτης Καλιάζεφ εκτέλεσε τó μεγάλο - δούκα Σέργιο, κυβερνήτη «τón άπαίσιο σατράπη» τής Μόσχας.

ΟΙ ΑΝΑΡΧΙΚΟΙ. - Άς σημειώσουμε πώς, εκτός άπ' αυτά τά δύο πολιτικά κόμματα, κείνη τήν έποχή ύπήρχε και κάποιο άναρχικό κίνημα. Πολύ αδύναμο, παντελώς άγνωστο στον πολύ κόσμο, δέν αντιπροσωπευόταν παρά άπ' όρισμένες ομάδες διανοούμενων και εργατών, (άγροτών, στο Νότο), χωρίς συνεγή έπαφή. Υπήρχαν μιá ή δύο άναρχικές ομάδες στην Άγία - Πετρούπολη, άλλες τόσες στη Μόσχα (άν και, τούτες έδω, εΐταν πιό δυνατές και δραστήριες), κι ομάδες σκόρπιες στο Νότο και σέ δυτικές περιοχές. Ή δραστηριότητά τους βασικά περιοριζόταν σέ μιá αδύναμη προπαγάνδα, πράμα έξ άλλου δύσκολο, και σέ δολοφονικές άπόπειρες ένάντια σέ πολύ άφωσιωμένους ύπηρέτες του καθεστώτος. Ή άντικρατιστική φιλολογία εργόταν λαθραία άπ' τó έξωτερικό. Διαδίδονταν κυρίως οι μπροσουρες του Κροπότκιν, ό όποιος, άναγκασμένος

νά φύγει μετά από την πανωλεθρία της **Ν α ρ ό ν τ ν α ἰ α**
Β ό λ ι α, είχε ἐγκατασταθεῖ στήν Ἀγγλία.

Η ΤΣΑΡΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙ ΝΑ ΠΑΡΑΣΥΡΕΙ ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΣΕ «ΝΟΜΙΜΗ» ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ. - Τὸ γρήγορο ἀπλωμα τῆς ἐπαναστατικῆς δραστηριότητος ἀπὸ τὸ 1900 ἀπασχολοῦσε πολὺ τὴν κυβέρνησις. Αὐτὸ ποὺ κυρίως τὴν ἀνησυχοῦσε εἶταν οἱ συμπάθειες ποὺ κέρδιζε ἡ προπαγάνδα στὸν ἐργαζόμενον πληθυσμὸν. Παρὰ τὴν παράνομη, ἀρα καὶ δύσκολη, ὑπαρξή τους, τὰ δύο σοσιαλιστικὰ κόμματα εἶχαν στὶς μεγάλες πόλεις ἐπιτροπές, κύκλους προπαγάνδας, μυστικὰ τυπογραφεῖα, καὶ ἀρκετὰ πολυάριθμες ομάδες. Τὸ σοσιαλεπαναστατικὸν κόμμα πετύχαινε νὰ κάνει δολοφονικὰς ἀποπειρὰς ποῦ, μὲ τὸ θόρυβόν τους, τραβοῦσαν πάνω του τὴν προσοχὴ καὶ ἀκόμα, τὸ θαυμασμὸν ὄλων τῶν κύκλων. Ἡ κυβέρνησις ἔκρινε ἀνεπαρκῆ τὰ ἀμυντικὰ καὶ κατασταλτικὰ τῆς μέσα: Τὴν ἐπίβλεψη, τὴν σπιουνιά, τὴν διείσδυση πρακτόρων, τὴν φυλακὴν, τὰ πογκρόμ, κτλ. Καί, γιὰ νὰ ἀπομακρύνει τὶς ἐργατικὰς μάζας ἀπ' τὴν συμμετοχὴν τους στὰ σοσιαλιστικὰ κόμματα καὶ σὲ κάθε ἐπαναστατικὴν δραστηριότητα, ἡ κυβέρνησις σκάρωσε ἕνα μακιαβελικὸν σχέδιον, ποῦ, λογικὰ, ἔπρεπε νὰ τὴν κάνει κύριον τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Ἀποφάσισε νὰ στήσῃ μιὰ **ν ό μ ι μ η**, **έ ξ ο υ σ ι ο δ ο τ η μ έ ν η** ἐργατικὴ ὀργάνωσις, ποῦ θά 'ταν, δέβαια, τοῦ χειριοῦ τῆς. Εἶχε, ἔτσι, μ' ἕνα σμπάρο δυὸ τρυγόνια: ἀπ' τὴν μιὰ, κέρδιζε τὶς συμπάθειες, τὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τῆς ἐργατικῆς τάξεως, ἀποσπώντας τὴν ἀπ' τὰ χέρια τῶν ἐπαναστατικῶν κοιμμάτων ἀπ' τὴν ἄλλη, ὄδηγοῦσε τὸ ἐργατικὸν κίνημα ὅπου αὐτὴ ἤθελε, ἐπιβλέποντάς το ἀπὸ πολὺ κοντά.

Ἄναμφίβολα, τὸ ἔργον τῆς εἶταν λεπτόν. Ἐπρεπε νὰ προσελκύσῃ τοὺς ἐργάτας σ' αὐτὰς τὶς κρατικὰς ὀργανώσεις· ἔπρεπε νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν δυσπιστίαν τους, νὰ τοὺς τραβήξῃ τὸ ἐνδιαφέρον, νὰ τοὺς κολακέψῃ, νὰ τοὺς σαγηνέψῃ, νὰ τοὺς ἐξαπατήσῃ, χωρὶς ἐκεῖνοι νὰ τὸ καταλάβουν· ἔπρεπε νὰ προσποιηθῇ πὺς ἐρχόταν νὰ συναντήσῃ τοὺς πόθους τους... Ἐπρεπε νὰ σβῆσῃ τὰ κόμματα, ν' ἀποδυναμώσῃ τὴν προπαγάνδα τους, νὰ τὰ ὑπερφαλαγγίσῃ - κυρίως, μὲ πράξεις συγκεκριμέναι. Γιὰ νὰ τὸ πετύχῃ, ἡ κυβέρνησις θά 'ταν ὑποχρεωμένη νὰ προχωρήσῃ ὡς τὸ σημεῖον νὰ κάνει ὀρισμέναις οἰκονομικὰς

και κοινωνικές, παραχωρήσεις, κρατώντας βέβαια τούς εργα-
τες στο έλεός της, χρησιμοποιώντας τους για τὰ σχέδιά της.

Ἡ ἐκτέλεση ἑνὸς τέτοιου «προγράμματος» ἀπαιτοῦσε σὰν ἐπικεφαλῆς τοῦ ἐγχειρήματος ἀνθρώπους ἀπόλυτα ἐμπιστους καί, συγχρόνως, ἱκανούς, ἐπιδέξιους, δοκιμασμένους, καλοὺς γνῶστες τῆς ἐργατικῆς ψυχολογίας, πού νὰ ξέρουν νὰ ἐπιβάλ-
λονται καί νὰ κερδίζουν τὴν ἐμπιστοσύνη.

Ἡ ἐκλογή τῆς κυβέρνησης στάθηκε τελικὰ σὲ δύο ἀνθρώ-
πους, πράκτορες τῆς μυστικῆς πολιτικῆς ἀστυνομίας (Ὁ χ ρ ἄ
γ α), πού ἀνέλαβαν τὴν ἀποστολὴ νὰ ἐκτελέσουν τὸ σχέδιο.
Ὁ ἓνας εἶταν ὁ Ζουμπάτοφ, γιὰ τὴ Μόσχα· ὁ ἄλλος, εἶταν Ἰε-
ρωμένος, καί παπᾶς μιᾶς ἀπ' τὶς φυλακὲς τῆς Ἁγίας - Πετρού-
πολης, ὁ παπα - Γκαπόν.

Ἔτσι, ἡ κυβέρνησις τοῦ Τσάρου θέλησε νὰ παίξει μὲ τὴ
φωτιά. Καί δὲν ἄργησε νὰ καεῖ ἀσχημα.

Ο ΣΕΙΣΜΟΣ (1905-1906)

1. — Η ΓΚΑΠΟΝΙΚΗ ΕΠΟΠΟΙ-Γ.Α. ΠΡΩΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΕΡ- ΓΙΑ

ΤΑ «ΕΡΓΑΤΙΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ» - ΤΟ «ΓΚΑΠΟΝΙΚΟ» ΚΙΝΗΜΑ ΚΙ ΕΠΟΠΟΙΑ. - Ο ΠΑΠΑ - ΓΚΑΠΟΝ: Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ, ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ, ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ. - Η «ΜΑΤΩΜΕΝΗ ΚΥΡΙΑΚΗ»: 9 - 22 ΓΕΝΑΡΗ 1905. - Ο ΤΣΑΡΟΣ ΣΚΟΤΩΝΕΙ ΤΟ «ΜΥΘΟ ΤΟΥ ΤΣΑΡΟΥ». - ΠΡΩΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΜΑΖΑΣ. - ΠΡΩΤΗ ΑΠΕΡΓΙΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ - ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΗΣ. — Στη Μόσχα, ο Ζουμπάτοφ ξεμασκαρεύτηκε άρκετά γρήγορα. Δέ μπόρεσε νά φέρει καί μεγάλα άποτελέσματα. Στην Άγία - Πετρούπολη, όμως, τά πράματα πήγαν καλύτερα. Ό Γκαπόν, έπιδειξιότατος, δουλεύοντας στή σκιά, μπόρεσε νά κερδίσει τήν έμπιστοσύνη κι' άκόμα, τήν άγάπη τών εργατικών κύκλων. Προικισμένος μέ γνήσιο ταλέντο ύποκινητή καί οργανωτή, πέτυχε νά ιδρύσει τά αυτοαποκαλούμενα «Έργατικά Τμήματα» πού καθοδηγούσε προσωπικά έ ίδιος κ' έμφύχωνε μέ τήν ένεργητική του δραστηριότητα. Πρός τδ τέλος τοῦ 1904, τά τμήματα αυτά φτάναν τά 11, σκορπισμένα σέ διάφορα μέρη τής πρωτεύουσας, κι άριθμοῦσαν κάμποσες χιλιάδες μέλη.

Τά βράδυα, οι εργάτες πήγαιναν προθυμότητα στά τμήματα νά κουβεντιάζουν γιά τις ύποθέσεις τους, ν' άκούσουν κάποια διάλεξη, νά διαβάσουν τις έφημερίδες, κτλ., Μ:ά κ' οι πόρτες έλέγχονταν άυστηρά άπ' τούς ίδιους τούς γκαπονικούς εργάτες, οι άγωνιστές τών πολιτικών κομμάτων δέ μποροῦσαν

νά εισχωρήσουν παρά μέ πολύ κόπο. Κι άν ακόμη εισχωρούσαν, τούς ανακάλυπταν γρήγορα και τούς διώχναν.

Οι εργάτες τής Αγίας - Πετρούπολης πήραν πολύ στά σοβαρά τά τμήματά τους. Έχοντας απόλυτη έμπιστοσύνη στον Γκαπόν, τοῦμίλαγαν γιά τίς δυστυχίες και τούς πόθους τους, συζητούσαν μαζί του τά μέσα γιά νά καλλιερέψει ή θέση τους, εξέταζαν τά σχέδια άγώνα ένάντια στ' άφεντικά. Γι'ός κι' ό ίδιος φτωχού άγρότη, έχοντας ζήσει ανάμεσα σ' εργάτες, ό Γκαπόν καταλάβαινε θαυμάσια τήν ψυχολογία τών όπαδών του. Ήξερε νά ύποκρίνεται τέλεια τήν έγκρισή του και τή ζωηρή του συμπάθεια στο έργατικό κίνημα. Αὐτή, σχεδόν, είταν κ' ή επίσημη άποστολή του, κυρίως στην άρχή.

Ή θέση πού ανέλαβε νά επιβάλλει ή κυβέρνηση στους εργάτες μέσ στά τμήματά τους είταν τούτη: «Έργάτες, μπορείτε νά βελτιώσετε τήν κατάστασή σας επιδεινώντας το μεθοδικά, νομότυπα, στους κόλπους τών τμημάτων σας. Δέν ύπάρχει ή παραμικρή άνάγκη νά κάνετε πολιτική γιά νά πετύχετε. Άσχοληθείτε μέ τά συγκεκριμένα, άμεσα προσωπικά σας συμφέροντα, και γρήγορα θά ζήσετε μέ καλύτερες συνθήκες. Τά κόμματα κ' οι πολιτικοί άγώνες, οι συνταγές πού προτείνουν οι κακοί βοσκοί - οι σοσιαλιστές κ' οι επαναστάτες - δέ θά οδηγήσουν σέ τίποτα καλό. Άσχοληθείτε μέ τά άμεσα οικονομικά σας συμφέροντα. Σας επιτρέπεται, και μονάχα άπ' αὐτόν τό δρόμο θά πετύχετε πραγματική βελτίωση τής κατάστασής σας. Ή κυβέρνηση, πού νοιάζεται πολύ γιά σας, θά σας ύποστηρίξει». Αὐτή είταν κ' ή θέση πού ό Γκαπόν κ' οι βοηθοί του, στρατολογημένοι κ' οι ίδιοι μέσα στους εργάτες, κήρυχναν κι άνάπτυσαν στά τμήματα.

Οι εργάτες άπάντησαν χωρίς άργοπορίες στην πρόσκληση. Άρχισαν νά έτοιμάζουν οικονομική δράση. Δούλειφαν και διατύπωσαν τίς διεκδικήσεις τους, σύμφωνα μέ τόν Γκαπόν. Καί τούτος, στην κάτι παραπάνω άπό λεπτή θέση πού βρισκόταν, όφειλε νά συμφωνήσει. Άν δέν τό 'κανε, θά δυσαρεστούσε άμέσως τούς εργάτες, είταν μάλιστα βέβαιο πώς θά τόν κατηγορούσαν γιά προδοσία τών συμφερόντων τους και γιά ύποστήριξη τών άφεντικών. Θά 'χανε τή δημοτικότητά του. Θά μπορούσαν νά γεννηθοῦν και σοβαρότερες ύποψίες έναντίον του, και τό έργο του θά γινόταν κομμάτια. Όπότε, στο δίπλό του παιγίδι, ό Γκαπόν έπρεπε πρώτα άπ' όλα, και μέ κάθε

θυσία, νά κρατήσει τις συμπάθειες πού 'χε κερδίσει. Τò καταλάβαινε πολύ καλά κ' ἔκανε πώς ὑποστήριζε ἀπόλυτα τὴν ἐργατικὴ ὑπόθεση, ἐλπίζοντας πὼς θὰ μπορέσει νά μείνει κύριος τοῦ κινήματος, νά χρησιμοποιήσει τις μάξες ὅπως ἤθελε, νά διευθύνει, νά πλάθει, καὶ νά διοχετεύει τὴ δράση τους ὅπου ἔκρινε σκόπιμο.

Κι' ἔγινε τὸ ἀντίθετο. Τὸ κίνημα ξεπέρασε γρήγορα τὰ ὅρια πού τοῦ εἶχαν χαραχτεῖ. Πῆρε ἀπότομα μιὰ ἀπρόδλεπτη εὐρύτητα, ζωντάνια, καὶ ἀνάστημα, ἀναστατώνοντας κάθε ὑπολογισμό, ἀνατρέποντας κάθε προσχεδιασμό τῶν ἐμπνευστῶν του. Καὶ σὲ λίγο, ἤρθε κ' ἔγινε μιὰ πραγματικὴ φουσκοθαλασσιὰ πού πλημμύρισε καὶ παράσυρε καὶ τὸν ἴδιο τὸν Γκαπόν.

Τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1904, οἱ ἐργάτες τοῦ ἐργοστασίου Πουτίλοφ, ἐνὸς ἀπὸ τὰ σημαντικότερα τῆς Ἀγίας - Πετρούπολης, κι ὅπου ὁ Γκαπόν εἶχε πολλοὺς ὀπαδοὺς καὶ φίλους, ἀποφάσισαν ν' ἀρχίσουν τὴ δράση. Σύμφωνα μὲ τὸν Γκαπόν, σύνταξαν καὶ ὑπέβαλαν στὴ διεύθυνση ἕναν κατάλογο οἰκονομικῶν διεκδικήσεων, μετριοπαθέστατων ἐξ ἄλλου εἰν' ἡ ἀλήθεια. Πρὸς τὸ τέλος τοῦ μήνα, μάθαν πὼς ἡ διεύθυνση «θεωροῦσε ἀδύνατο νά δώσει συνέχεια» κι ὅτι ἡ κυβέρνηση εἶταν ἀνῆμπορη νά τὴν ὑποχρεώσει. Κι ἀκόμα, ἡ διεύθυνση τοῦ ἐργοστασίου ἀπόλυσε ὀρισμένους ἐργάτες πού θεώρισε ὑποκινητές. Ἀπαίτησαν ἀμέσως τὴν ἐπαναπρόσληψή τους. Ἡ διεύθυνση ἀρνήθηκε.

Ἡ ὀργή κι ἀγανάκτηση τῶν ἐργατῶν δὲν εἶχαν ὄρια· πρῶτα - πρῶτα, ἐπειδὴ οἱ πολλοὺς καὶ κοπιαστικὰς τους προσπάθειες δὲν καταλήγαν πούθενά κ' ὕστερα - καὶ κυρίως - ἐπειδὴ τοὺς εἶχαν ὑποσχεθεῖ πὼς οἱ προσπάθειές τους θὰ στέφονταν μ' ἐπιτυχία. Ὁ Γκαπόν ὁ ἴδιος εἶχε ἐνθαρρύνει, τοὺς εἶχε θαυκαλλεῖ μ' ἐλπίδες. Καὶ νά, πού τὸ πρῶτον τοὺς ἔβλεπε στὸν καλὸ, νόμιμο δρόμον δὲν τοὺς ἔφερεν παρὰ δυσδιάταχτη ἀποτυχία, τελείως ἀδικαιολόγητη. Νιώθαν πὼς τοὺς εἶχαν «τυλίξει». Βρέθηκαν, ἀκόμα, καὶ ἠθικὰ ὑποχρεωμένοι νά ἐπέμβουν ὑπὲρ τῶν διωγμένων συντρόφων τους.

Πολὺ φυσικά, τὰ μάτια τους στράφηκαν πρὸς τὸν Γκαπόν. Κι αὐτός, γι'αὐτὸ νὰ φυλάξει τὸ γόητρό του καὶ τὸ ρόλο του, παράστησε τὸν πιὸ ἀγαναχτισμένο ἀπ' ὅλους κ' ἐσπρωξε τοὺς ἐργάτες τοῦ Πουτίλοφ ν' ἀντιδρᾶσουν ζωηρά. Πράγμα πού δὲν ἐργησαν νὰ κάνουν. Νιώθοντας προστατευμένοι, περιορισμένοι

πάντοτε σέ καθαρά οικονομικές διεκδικήσεις, καλυμένοι απ' τὰ τμήματα κι απ' τὸν Γκαπόν, ἀποφάσιον, στὴ διάρκεια πολλῶν καὶ θορυβωδῶν συγκεντρώσεων, νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ὑπόθεσή τους μὲ μιὰ ἀπεργία. Ἡ κυβέρνησις, ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στὸν Γκαπόν, δὲν ἀνακατευόταν. Ἔτσι κυρήχθηκε ἡ ἀπεργία τῶν ἐργοστασίων Πουτίλοφ τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1904, ἡ πρώτη σημαντικὴ ἀπεργία στὴ Ρωσία.

Ἄλλὰ τὸ κίνημα δὲ σταμάτησε κεῖ. Ὅλα τὰ ἐργατικὰ τμήματα ταραχτήκαν καὶ κινήθησαν νὰ ὑπερασπίσουν τὴ δράση τῶν συναδέρφων στοῦ Πουτίλοφ. Θεώρησαν, σωστότατα, τὴν ἀποτυχία αὐτῶν τῶν τελευταίων γενικὴ ἀποτυχία. Φυσικά, ὁ Γκαπόν ἔπρεπε νὰ πάρει τὸ μέρος τῶν τμημάτων. Τὸ θράδυ, τὰ ἐπισκέφτηκε, ἕνα - ἕνα δλα, ἐγάζοντας παντοῦ λόγους ὑπὲρ τῶν ἀπεργῶν, καλώντας δλους τοὺς ἐργάτες νὰ τοὺς ὑποστηρίξουν μὲ ἀποτελεσματικὴ δράση.

Πέρασαν λίγες μέρες. Φοβερὴ ἀναταραχὴ ἐπικρατοῦσε στὶς ἐργατικὰς μάζες τῆς πρωτεύουσας. Τὰ ἐργοστάσια ἀδειάζαν αὐθόρμητα. Χωρὶς τὸ παραμικρὸ πρόσταγμα, χωρὶς προετοιμασία ἢ καθοδήγησις, ἡ ἀπεργία τοῦ Πουτίλοφ γινόταν γενικὴ σγεδὸν ἀπεργία τῶν ἐργατῶν τῆς Ἁγίας - Πετρούπολης.

Αὐτὴ εἶταν ἡ θύελλα. Ὁμαδικά, οἱ ἀπεργοὶ ὀρμοῦσαν στὰ τμήματα, ἀγνοώντας τίς τυπικότητες, παραβιάζοντας κάθε ἐλεγχο, ἀπαιτώντας ἄμεση καὶ ἐπιβλητικὴ δράση.

Πράγματι, ἡ ἀπεργία, ἀπὸ μόνῃ της, δὲν ἔφτανε: ἔπρεπε νὰ δράσουν, νὰ κ α ν ο υ ν κ α τ ι - κάτι μεγάλο, ἐπιβλητικὸ, ἀποφασιστικὸ. Αὐτὸ εἶταν τὸ γενικὸ αἶσθημα.

Τότε καὶ ξεπήδησε - καὶ κανένας δὲν ἔμαθε ἀκριβῶς ἀπὸ ποῦ καὶ πῶς - ἡ ἀπίθανη ἐμπνευση νὰ γράψουν, σ' ὄνομα τῶν δυστυχισμένων ἐργατῶν καὶ ἀγροτῶν π α σ ῶ ν τ ῶ ν Ρ ω σ ι ῶ ν, μιὰ «αἴτησις» στὸν Τσάρο· νὰ πάνε, γιὰ νὰ τὴν ὑποστηρίξουν, ἡλιαδικά, μπρὸς στὸ Χειμερινὸ Ἀνάκτορον· νὰ ὑποβάλουν τὴν αἴτησις, μέσω μιᾶς ἐπιτροπῆς μ' ἐπικεφαλῆς τὸν Γκαπόν, στὸν ἴδιον τὸν Τσάρον καὶ νὰ τοῦ ζητήσουν νὰ σταθεῖ καὶ ν' ἀκούσει τίς δυστυχίες τοῦ λαοῦ του. Ὅσο ἀπλοϊκὴ καὶ παράλογη κι ἂν εἶταν, αὐτὴ ἡ ἰδέα ἀπλώθηκε σὰν φυτίλι δυναμίδιδας στὴν ἐργατιὰ τῆς Ἁγίας - Πετρούπολης. Τοὺς ἐνωσε δλους μαζί. Τοὺς φύγωσε, τοὺς ἐνθουσίασε. Ἔδωσε νόημα, χάραξε συγκεκριμένον στόχο στὸ κίνημά τους.

Τὰ τμήματα ἀγκάλιασαν τὴ μάζα. Ἀποφάσιον νὰ ὀργα-

νώσουν τὴ δράση. Ἀνάθεσαν τὴ σύνταξη τῆς αἴτησης στὸν Γκαπόν. Κι αὐτός, γι' ἄλλη μιὰ φορά, δέχτηκε. Ἔτσι, ἀπ' τὴ φορά τῶν πραγμάτων, γινόταν ἡγέτης ἑνὸς σημαντικοῦ, ἱστορικοῦ μαζικοῦ κινήματος.

Τὶς πρῶτες μέρες τοῦ Γενάρη 1905, ἡ αἴτηση εἶταν ἐτοιμη. Ἀπλῆ, συγκινητικὴ, ἀπόπνεε ἀφοσίωση κι ἐμπιστοσύνη. Οἱ δυστυχίες τοῦ λαοῦ εἶχαν δοθεῖ ἐκεῖ μέσα μὲ εὐαισθησία καὶ εὐλικρίνεια. Ζητοῦσαν ἀπὸ τὸν τσάρο νὰ σκύψει νὰ τὶς δεῖ, νὰ δεχτεῖ ἀποτελεσματικὲς μεταρρυθμίσεις, καὶ νὰ ἐπαγρυνήσει γιὰ τὴν πραγμάτωσή τους.

Παράξενο, ἀλλ' ἀναμφισβήτητο: ἡ αἴτηση τοῦ Γκαπόν εἶταν ἔργο βαθειᾶς ἔμπνευσης καὶ μ' ἀληθινὸ πάθος.

Τώρα, ἀπόμεινε νὰ τὴν υἱοθεήσουν ὅλα τὰ τμήματα, νὰ τὴ μάθουν οἱ πλατειὲς μάζες, καὶ νὰ ὀργανωθεῖ ἡ πορεία γιὰ τὸ Χειμερινὸ Ἀνάκτορο.

Στὸ μεταξύ, παρουσιάστηκε κι ἕνα νέο γεγονός. Οἱ ἐπαναστᾶτες ποὺ ἀνῆκαν στὰ πολιτικὰ κόμματα (τὰ ὁποῖα, ὡς τότε, εἶχαν κρατηθεῖ δλοκληρωτικὰ ἔξω ἀπ' τὸν «γκαπονισμὸ») ἤρθαν στὸ πλάι τοῦ Γκαπόν. Πρῶτα ἀπ' ὅλα θέλαν νὰ τὸν ἐπηρεάσουν ὥστε νὰ δώσει στὴ στάση του, τὴν αἰτηρὴ του, καὶ τὴ δράση του δὴν λιγότερο δουλοπρεπῆ, κιὸ ντόμπρα, σταθερῆ - μὲ μιὰ λέξη, ἐπαναστατικότερη. Οἱ πρωωθημένοι ἐργατικοὶ κύκλοι ἀσχοῦσαν πάνω του πῆσση γιὰ τὸν ἴδιον λόγο. Ὁ Γκαπόν συμφώνησε μαζί τους μ' ἀρκετὰ καλὴ θέληση. Κυρίως, ἤρισμένοι σοσιαλεπαναστᾶτες γνωρίστηκαν στενὰ μαζί του. Συμφωνώντας μ' αὐτούς, διόρθωσε, τὶς τελευταῖες μέρες τὴν ἀρχικὴ αἴτησή του, διευρύνοντάς τὴν σημαντικὰ καὶ μετρίχοντας πολὺ τὸ πνεῦμα τῆς πιστῆς ἀφοσίωσης στὸν τσάρο.

Στὴν τελειωτικὴ τῆς μορφῆς, ἡ κίνηση εἶταν τὸ μεγαλύτερο ἱστορικὸ παράδοξο ποὺ ὑπῆρξε ποτέ. Ἀπευθύνονταν τελείως νομιμόφρονα στὸν τσάρο καὶ τοῦ ζητοῦσαν, οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, νὰ ἐπιτρέψει - ἢ καὶ νὰ πραγματοποιήσει - μιὰ θεμελιακὴ ἐπανάσταση, ποὺ, στὸ κάτω - κάτω, θὰ καταργοῦσε τὴν ἐξουσία του. Πράγματι, ἐκεῖ μέσα ἐμφανίζοταν ὅλο τὸ μίνιμουμ πρόγραμμα τῶν ἐπαναστατικῶν κομμάτων. Ἀπαιτοῦσαν, συγκεκριμένα, σὰν μέτρα ἐπείγοντα: τὴν παντελεῖ ἐλευθερία τύπου, λόγου, συνείδησης, κτλ., τὴν ἀπόλυτη ἐλευθερία γιὰ ὅλους τοὺς συλλόγους καὶ ὀργανώσεις: τὸ δικαίωμα στοὺς ἐογάτες νὰ συνδικαλιστοῦν, νὰ καταφεύγουν στὴν ἀπεργία ἀγροτι-

κούς νόμους πού νά συντείνουν στήν ἀπαλλοτρίωση τῶν μεγαλοκτημόνων σέ ὄφελος ἀγροτικῶν κοινοτήτων ἔλεος, τήν ἀμεση σύγκληση Συντακτικῆς Συνέλευσης, ἐκλεγμένης μέ βάση δημοκρατικό ἐκλογικό νόμο. Ἔϊταν, ὀλοφάνερα, πρόσκληση σ' αὐτοκτονία.

Νά καί τὸ πλήρες καί τελειωτικό κείμενο τῆς «αἴτησης»:

Κόριε!

Ἐμεῖς, ἐργάτες τῆς Ἁγίας - Πετρούπολης, οἱ γυναῖκες μας, τὰ παιδιά μας, κι' οἱ γονεῖς μας, γέροντες χωρὶς ἕσοδα, ἡρθάμε, Τσάρε, σὲ Σένα, γιὰ νὰ ζητήσομε δικαιοσύνη καί προστασία.

Ἐχομε καταντήσει ζητιάνοι. Κατατοραυνώμαστε, συντριμμένοι κάτω ἀπ' τὸ βάρος μιᾶς ἐξοθνεωτικῆς ἐργασίας, φορτωμένοι προσδουλῆς καί θρυσιῆς. Δὲ θεωροῦμαστε ἀνθρώπινα πλάσματα, ἀλλὰ μᾶς μεταχειρίζονται ὡς σκλάβους πρὸς ὀφείλον νὰ ὀπομένον βοῦθὰ τῇ θλιθερῇ τους μοίρα. Τὰ ἀνεχτήκαμε καλύτερὰ ὅλα αὐτά. Νά, ὅμως, πού, τώρα, μᾶς γκρεμίζουν στὰ κατὰβαθα τῆς ἀβύσσου ὅπου μονάχα ἡ ἀσθαιρέσια καί ἡ ἄγνοια θὰ μᾶς ἀπομείνουν. Μᾶς πνίγουν κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ δεσποτισμοῦ καί μιᾶς μεταχείρισης ἀντίθετης σὲ κάθε ἀνθρώπινο νόμο.

Οἱ δυνάμεις μας δὲν ἀντέχουν ἄλλο. Τσάρε! Ἐψίται ἡ ἀποφασιστικὴ στιγμὴ ὅπου, ἀληθινά, εἶναι καλύτερος ὁ θάνατος παρὰ ἡ παρατήρηση τῶν ἀνεπάρκων βασάνων μας. Νά καί γιατί σταματήσαμε τὴν ἐργασία καί πληροφορήσαμε τ' ἀφεντικά μας πῶς δὲν θὰ τὴν ἀναλάβομε προτοῦ νὰ ὀπογράψουν τὰ δίκαια αἰτήματά μας.

Τοῦς ζητήσαμε πολὺ λίγα πράγματα, κι ὅμως, χωρὶς αὐτὰ τὰ λίγα, ἡ ζωὴ μας δὲν εἶναι ζωὴ, εἶναι κόλαση, αἰώνιο μαρτύριο.

Ἢ πρώτη μας παράκληση ζητοῦσε ἀπὸ τ' ἀφεντικά μας νὰ λάβουν ὀπόψη τους τίς ἀνάγκες μας, σὲ συμφωνία μαζί μας. Καί ἀρνήθηκαν! Ἀκόμα καί τὸ δίκαιωμα νὰ σεζητήσομε τίς ἀνάγκες μας ἀμφισβητήθηκε μὲ τὸ πρόσχημα πῶς ὁ νόμος δὲ μᾶς ἀναγνωρίζει αὐτὸ τὸ δίκαιωμα.

Τὸ αἰτημά μας γιὰ ὀκτάωρη ἡμερησία ἐργασία ἀπορρίφθηκε κι αὐτὸ ὡς παράνομο.

Ζητήσαμε κατὰπιν τὸν καθορισμό, ὄστερα ἀπὸ σονεννόησι μαζί μας, τῶν ἡμερομισθίων μας τὴν διαίτησι, σὲ περίπτωσι παρεξηγήσεων ἀνάμεσα σ' ἐμᾶς καί τὴν ἐσωτερικὴ διοίκησι τοῦ ἐργοστασιοῦ τὴν ἀξίωσι σ' ἕνα ροῦβλι τὴν ἡμέρα τῶν ἡμερομισθίων τῶν ἀνειδίκετων ἐργατῶν, ἀντρῶν καί γυναικῶν τὴν κατάρρησι τῆς ὀπερωρίας ἐπισκεπῆ τῶν ἐργαστηρίων, ἔτσι ὥστε ἡ ἐργασία νὰ μὴν προκαλεῖ θανάτους ἀπὸ ρεῦματα ἀέρα, θροχὴ, καί χιόνι... Ζητήσαμε, ἀκόμα, περισσότερες φροντίδες γιὰ ἐκείνους πού ἀρρωσταίνουν καί,

έπίσης, οι προσαρχές που μας δίνουν να μη συνοδεύονται με βρισιές.

Όλα αυτά τα αιτήματα απορρίφθηκαν σαν αντίθετα με το νόμο. Και μάλιστα, το γεγονός ότι τα διατελώσαμε, ερμηνεύθηκε σαν εγκλημα. Η επιθυμία να βελτιώσουμε την κατάσταση μας θεωρήθηκε απ' τ' άφρονικά μας αυθάδεια απέναντί τους.

Αυτόκρατορα! Μαζευτήκαμε εδώ πάνω από 300.000 ανθρώπινα πλάσματα. Κι όμως, όλοι έμεις δέν είμαστε παρά φαινομενικά μονάχα ανθρώπινα πλάσματα. Γιατί, στην πραγματικότητα, δέν έχουμε κανένα ανθρώπινο δικαίωμα. Μūs απαγορεύεται να μιλάμε, γά σκεφτόμαστε, να συγκινητωνόμαστε γ.ά να συζητάμε τίς ανάγκες μας, να παίρνουμε μέτρα γ.ά να βελτιώσουμε την κατάσταση μας. Όποιος από μūs τολμήσει να ύψώσει τη φωνή ύπερ της εργατικής τάξης ριχνεται στη φυλακή ή εξορίζεται. Τό να έχει κανένας καλή καρδιά, εταίσθητη ψυχή, θεωρείται εγκλημα. Τό να δείχνει άδερφικά αισθήματα σ' έναν δυστυχισμένο, έναν περτυημένο, ένα θύμα, έναν βασανισμένο, είναι άπορεύταιο εγκλημα.

Τσάρε! Συμβιβάζεται αυτό με τίς έντολές του Θεού έλεος του όποιου βασιλεύεις; Με τέτοιους νόμους, αξίζει να ζει κανένας; Δέ θα είταν προτιμότερο για όλους έμās, τούς ρώσους εργάτες, να πεθαιναμε, αφήνοντας τούς κεφαλαιούχους και τούς άνώτερους υπάλληλους να ζούν μονίχοι τους και ν' απολαμβάνουν τη ζωή;

Αυτό είναι το μέλλον που μūs περιμένει, Κόριε. Και γι' αυτόν το λόγο μαζευτήκαμε μπρός στα τείχη του άνακτόρου Σου. Έλπίζουμε να βρούμε, περιμένουμε εδώ να βρούμε την τελευταία σανίδα σωτηρίας. Μήν άρνιθεις να βοηθήσεις το λαό Σου να βγει απ' το βάραθρο των έκτός νόμου ύπου δέν ύπάρχει παρά άθλιότητα και άγνοια. Δόσ' τος μιá εκκαίρια, ένα μέσο να εκκληρώσει τόν άληθινό του προορισμό. Λεττέρωσέ τον απ' την άνεπόφορη καταπίεση του γραφειοκράτη. Γκρέμισε το τείχος που Σέ χωρίζει απ' αυτόν και κάλεσε τον να κυβερνήσει τη χώρα από κοινού μαζί Σου.

Είσαι σταλμένος εδώ κάτω για να όδηγήσεις το λαό στην εύτυχία. Οι υπάλληλοι σου, όμως, κομμάτι με κομμάτι, μūs ύρπάξουν την εύτυχία και δέν προορίζουν για μūs τίποτα άλλο απ' τόν πόνο και την ταπεινώση.

Έξέτασε τα αιτήματά μας με προσοχή και χωρίς όργη. Διατελώθηκαν όχι για κακό, αλλά για καλό, για το δικό μας καλό, Κόριε, όσο και για το δικό Σου. Δέ μιλάει ή αυθάδεια, με μūs, αλλά ή συνείδηση της γενικής άναγκαιότητας που είναι τό να τελειώσουμε με την τωρινή άνεπόφορη κατάσταση πραγμάτων.

Η Ρωσία είναι πολú μεγάλη, οι ανάγκες της πολλαπλότατες για να μορεί να τη διευθίνει μιá κυβέρνηση από γραφειοκράτες και μόνο.

Είναι απόλυτα αναγκαίο να συμμετέχει κι ο λαός, γιατί μόνο αυτός γνωρίζει τις ανάγκες του.

Μήν άρνηθείς, λοιπόν, βοήθεια στο λαό Σου. Δόσε, χωρίς άρροποια, στους αντιπροσωπους όλων τών τάξεων τής χώρας τήν προσταγή να συγκεντρωθοῦν. Να αντιπροσωπευονται κεφαλαιοῦχοι και εργάτες. Να διαλέξουν και οι άνωτεροι δημόσιοι υπάλληλοι, οι ιερείς, οι γιατροί, κ' οι καθηγητές τοῦς έκπροσώπους τους. Να είναι ὅλοι ἐλεύθεροι να ἐκλέξουν ὅποιον τοῦς ἀρέσει. Γι' αυτό, ἐπέτρεψε τή διαδικασία για ἐκλογές μιᾶς Συντακτικῆς Συνέλευσης κάτω ἀπό καθεστώς καθολικῆς ψηφοφορίας.

Αὐτό είναι τό κύριο αἰτημά μας, κι ἀπό αὐτό ἐξαρτιῶνται ὅλα. Θά εἶταν τό καλύτερο, τό μοναδικό ἀληθινό βάλασμο για τίς ἀνοιχτές μας πληγές. Ἄν δὲν τό ἀπλώσομε πάνω τους, θά μείνουν χαινοσσες και θά φέρον τὸ θάνατό μας.

Δὲν ὑπάρχει πανάκεια για ὅλα μας τὰ θάσανα. Χρειάζονται πολλά φάρμακα. Θά τὰ ἀπαριθμίσουμε ἀμέσως τώρα. Σοῦ ἀνοίγουμε τήν καρδιά μας. Κύριε, μιλώντας Σου εἰλικρινά, ὅπως σέ πατέρα.

Τὰ ἀκόλουθα μέτρα είναι ἀπαραίτητα:

Στὴν πρώτη ὁμάδα θρίσκονται τὰ μέτρα ἐνάντια στήν ἀπουσία κάθε δικαιώματος και τὴν ἀγνοια ἀπὸ τὴν ὅποια ὑποφέρει ὁ ρώσικος λαός. Τὰ μέτρα αὐτὰ περιλαμβάνουν:

1. Τὴν ἐλευθερία και τὸ ἀπαραθίαστο τοῦ προσώπου ἐλευθερία τοῦ λόγου, τύπου, συνεταιρισμοῦ, και συνείδησης προκειμένου για θρησκεία χωρισμός Ἐκκλησίας και Κράτους.

2. Γενική και ὑποχρεωτική ἐκπαίδευση με ἐξοδα τοῦ Κράτους.

3. Εὐθόνη τῶν ὑποοργῶν ἀέναντι στοῦ ἔθνους· ἐγγήηση για τὴ νομιμότητα τῶν διοικητικῶν μεθόδων.

4. Ἰσότητα ὅλων ἀνεξάρτητα τῶν ἀτόμων ἀέναντι στοῦ νόμο.

5. Ἄμεση ἀπελευθέρωση ὄσων ἔχουν ὑποφέρει για τίς κεκοιθήσεις τους.

Στὴ δεύτερη ὁμάδα θρίσκονται τὰ μέτρα ἐνάντια στὴ φτώχεια:

1. Κατάργηση τῶν ἔμμεσων φόρων. Ἐπιβολή ἄμεσων και προοδευτικῶν φόρων εἰσοδήματος.

2. Ἀπόρωση τῶν ὀφειλῶν για τὴν ἐξαγορά γαιῶν. Φτηνὴ πίστωση. Βαθμιαία παράδοση τῆς γῆς στοῦ λαό.

Ἡ τρίτη ὁμάδα περιλαμβάνει τὰ μέτρα ἐνάντια στὴ συντριβὴ τῆς ἐργασίας ἀπὸ τὸ κεφάλαιο:

1. Προστασία με νόμο τῆς ἐργασίας.

2. Ἐλευθερία τῶν ἐργατικῶν ἐνώσεων, ποῦ ἔχουν σσσιαθεῖ με σκοπὸ τὴ σνεργασία και για τὴ διευθέτηση τῶν ἐπαγγελματικῶν ζητημάτων.

3. Ἡμέρα ἐργασίας ὀκτὼ ὥρῶν περιορισμός τῶν ὑπερωριῶν.

4. Ἐλευθερία ἀγῶνα ἀνάμεσα σὲ ἐργασία καὶ κεφάλαιον.

5. Συμμετοχὴ ἀντικροσώπων τῶν ἐργατικῶν τάξεων στὴν ἐπεξεργασία νόμου σχετικῶς μὲ τὶς ἀσφαλίσεις τοῦ Κράτους γιὰ τοὺς ἐργάτες.

6. Κανονικὸ ἡμερομίσθιον.

Ὅριστε, Κόριε, οἱ κοριότερες ἀνάγκες μας. Προστάξε νὰ ἰκανοποιηθοῦν. Ὅρκισον μας διὰ τὸ θὰ γίνῃ, καὶ θὰ κάνεις τὴ Ρωσία εὐτυχισμένη καὶ δοξασμένη, καὶ τ' ὄνομά Σου θὰ γραφτεῖ γιὰ πάντα στὶς καρδιές μας, καὶ στὶς καρδιές τῶν παιδιῶν μας καὶ τῶν παιδιῶν τῶν παιδιῶν μας.

Ἄλλ' ἂν δὲν μᾶς δόσεις τὴν ἐπόσχεσή Σου. ἂν δὲ δεχτεῖς τὴν αἰτησίή μας, εἴμαστε ἀποφασισμένοι νὰ πεθάνουμε ἐδῶ, σ' αὐτὸν τὸ χῶρον, μπρὸς στὸ ἀνάκτορό Σου, γιὰτὶ δὲν ἔχομε ποθενά ἄλλοθ' νὰ πάμε, οὔτε καὶ κανένα λόγον νὰ πάμε ἄλλοθ'. Γιὰ μᾶς, ὄνο μονάχα δρόμοι υπάρχουν: ὁ ἓνας ὁδηγεῖ στὴν ἔλευθερία καὶ τὴν εὐτυχία· ὁ ἄλλος, στὸν τάφο. Δεῖξε μας τὸν ἓναν ἀπ' τοὺς δρόμους αὐτοῦς. Τσάρε, καὶ θὰ τὸν ἀκολουθήσομε, ἔστω καὶ ἂν μᾶς ὁδηγήσει στὸ θάνατον.

Ἄς γίνοντ οἱ ζωές μας ὀλοκαύτωμα γιὰ τὴν ἐτοιμοθάνατη Ρωσία: δὲ θὰ λυπηθοῦμε τὴ θυσία. Τίς προσφέρουμε, μὲ χαρὰ.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ πῶς, παρ' ὅλα τὰ παράδοξα τῆς κατάστασης ποὺ εἶχε δημιουργηθεῖ, ἡ δράση ποὺ ἐτοιμαζόταν, εἶταν, γιὰ ἓνα γνώστη τῶν πραγμάτων, λογικὴ κατὰληξη τῆς συνδυασμένης πίεσης ἀπὸ διάφορες πραγματικὲς τάσεις: ἓνα εἶδος φυσικὴ «σύνθεση» διάφορων ζωντανῶν στοιχείων.

Ἀπὸ μιὰ μεριά, ἡ ἰδέα τοῦ ἑνωτικῆς διαδήματος στὸν Τσάρο εἶταν, στὸ βάθος, ἐκδήλωση τῆς ἀπλοϊκῆς πίστης τῶν λαϊκῶν μαζῶν στὴν καλὴ του θέληση. (Ἔχομε μιλήσει γι' αὐτὴ τὴ βαθεῖα γοητεία τοῦ «μύθου τοῦ Τσάρου» στὸ λαό). Ἔτσι, οἱ ἐργάτες ποῦ, στὴ Ρωσία, δὲν ἔκοβαν ποτὲ τοὺς δεσμούς τους μὲ τὴν ὑπαιθρο, ξανάλαβαν μιὰ στιγμὴ τὴν ἀγροτικὴ παράδοση γιὰ νὰ πᾶν καὶ νὰ ζητήσουν βοήθεια καὶ προστασία ἀπὸ τὸν «πατεροῦλη». Ἀρπάζοντας αὐτὴ τὴ μοναδικὴ εὐκαιρία ποὺ τοὺς προσφερόταν, κινητοποιημένη ἀπὸ μιὰ ἀδύναμη, ἀκαταμάχητη ὀρμή, προσπαθοῦσαν, χωρὶς ἀμφισβόλια, κυρίως νὰ βάλουν τὸ δάχτυλο στὴν πληγὴ, νὰ βροῦν μιὰ λύση συγκεκριμένη, τελεσίδικη. Ὅσο κι ἂν ἔλιπζαν, στὸ βάθος τῆς ἀπλῆς τους ψυχῆς, γιὰ ἐπιτυχία τουλάχιστον μερικοί, ἤθελαν προπάντων νὰ ξέρουν ἀπὸ ποῦ νὰ κρατηθοῦν.

Ἄπο ἄλλη μεριά, ἡ ἐπιρροή τῶν ἐπαναστατικῶν κοιμμάτων, πού εἶχαν ἀναγκαστεῖ νά κρατηθοῦν μακριά, ἔχι καί πολὺ ἰσχυρά γιά νά ἐμποδίσουν τὸ κίνημα, κι ἀκόμα λιγότερο ἰσχυρά ὥστε νά τὸ ἀντικαταστήσουν μὲ ἄλλο ἐπαναστατικότερο, ἀποδείχτηκε ὡστόσο ἀρκετὰ δυνατὴ γιά νά καταφέρει νά ἀσκήσει κάποια πίεση στὸν Γκαπόν καί νά τὸν ὑποχρεώσει νά «ἐπαναστατικοποιήσει» τὴν πράξη του.

Ἡ πράξη αὐτὴ εἶταν, μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, ὁ νόθος ἀλλὰ φυσικός καρπὸς τῶν ἀντιφατικῶν δυνάμεων πού δροῦσαν.

Ὅσο γιά τοὺς κύκλους διανοούμενων καί φιλελεύθερων, δὲ μπορούσαν παρά, ἀνήμποροι μάρτυρες, νά παρακολουθοῦν τὰ γεγονότα στὴν ἐξέλιξή τους.

Ἡ συμπεριφορὰ κ' ἡ ψυχολογία τοῦ ἴδιου τοῦ Γκαπόν, ὅσο παράδοξες κι ἂν ἐμφανίζονται, βρίσκουν ὡστόσο εὐκολὴ ἐξηγήση. Ἀρχικά, ἀπλὸς ἠθοποιός, πωλητὴς πρᾶκτορας τῆς ἀστυνομίας ἀρχισε νά γοητεύεται, κατόπιν, ὀλοένα περισσότερο ἀπὸ τὸ τρομερὸ κύμα τοῦ λαϊκοῦ κινήματος πού τὸν ἐσπρωχνε ἀκατανίκητα μπροστά. Τελικά, παρασύρθηκε. Τὰ γεγονότα τὸν ἔβαλαν, ἄθελά του, ἐπικεφαλῆς τοῦ πλήθους, κ' ἔγινε τὸ εἰδωλὸ του. Πνεῦμα τυχοδιωκτικὸ καί ρομαντικὸ, ἀφέθηκε στὸ ναούρισμα μιᾶς ψευδαίσθησης. Διακρίνοντας ἀπὸ ἐνστικτο τὴν ἱστορικὴ σημασία τῶν γεγονότων, δὲ μπορούσε παρά νά μεγαλοποιήσει τίς ἐκτιμήσεις του. Ἐβλεπε ἤδη ὀλόκληρη τὴ χώρα ἐπαναστατημένη, τὸ θρόνο σὲ κίνδυνο, κι αὐτὸν, τὸν Γκαπόν, ἀνώτατο ἡγέτη τοῦ κινήματος, εἰδωλὸ τοῦ λαοῦ, νά ὑψώνεται στίς κορυφές τῆς δόξας τῶν αἰώνων. Συνεπαρμένος ἀπ' αὐτὸ τὸ ὄνειρο πού ἡ πραγματικότητά ἐμοιάζε νά θέλει νά δικαιώσει, δόθηκε τελικά σῶμα καί ψυχὴ στὸ κίνημα. Ἀπὸ τότε, ὁ ρόλος τοῦ ἀστυνομικοῦ δὲν τὸν ἐνδιαφέρει πιά. Ὅτε πού τὸ σκεφτόταν κἂν ἐκείνες τίς πυρετικὲς μέρες, θαμπωμένος ἀπὸ τίς ἀστραπὲς τῆς τρομακτικῆς καταιγίδας, ἐντελῶς ἀπορροφημένος ἀπὸ τὸν καινούριο του ρόλο πού ἔπρεπε νά τοῦ φαίνεται σχεδὸν θεϊκὴ ἀποστολή. Αὐτὴ εἶταν, πιθανότατα, ἡ ψυχολογία τοῦ Γκαπόν στίς ἀρχές τοῦ Γενάρη, 1905. Μποροῦμε νά ὑποθέσουμε πῶς, ἐκείνη τὴ στιγμή μὲ τὴν ἔννοια πού ἀναφέραμε, ὁ ἄνθρωπος εἶταν ἐλικρινῆς. Τουλάχιστο τέτοια εἶταν ἡ προσωπικὴ ἐντύπωση τοῦ συγγραφέα αὐτῶν τῶν γραμμῶν πού γνώρισε τὸν Γκαπόν λίγες μέρες πρὶν τὰ γεγονότα καί τὸν εἶδε ἐπὶ τὸ ἔργο.

Ἄκόμα καὶ τὸ πιδ παράδοξο φαινόμενο - ἡ σιωπὴ τῆς κυβέρνησης καὶ ἡ ἀπουσία κάθε ἀστυνομικῆς παρέμβασης ἐκεῖνες τὶς μέρες πυρετικῆς προετοιμασίας - ἐξηγιόταν εὐκολα. Ἡ ἀστυνομία δὲ μπόρεσε νὰ μπεῖ στὴ νέα ψυχολογία τοῦ Γκαπόν. Τοῦ εἶχε ἐμπιστοσύνη ὡς τὸ τέλος, παίρνοντας τὴ δρᾶση του γιὰ συνηθισμένο τέχνασμα. Κι δταν, τελικά, ἀνακάλυψε τὴν ἀλλαγὴ καὶ τὸν ἐπικείμενο κίνδυνο, εἶταν πάρα πολὺ ἄργα γιὰ νὰ συγκρατήσῃ καὶ νὰ κυριαρχήσῃ πάνω στὴν ἀλυσιδωτὴ ἐκτύλιξη τῶν γεγονότων. Λίγο ταραγμένη στὴν ἀρχή, ἡ κυβέρνησις πῆρε τελικά τὴν ἀπόφαση νὰ περιμένῃ τὴν κατάλληλη στιγμή γιὰ νὰ συντρίψῃ τὸ κίνημα μ' ἓνα μονάχα χτύπημα. Ἡ ἀστυνομία, μὴ παίρνοντας καμμία διαταγή, δὲν κινιόταν γιὰ τὴν ὥρα. Ἄς προσθέσουμε πῶς αὐτὸ τὸ ἀκατανόητο, μυστηριώδες γεγονός, ἐνθάρρυνε τὶς μάζες, μεγάλωσε τὶς ἐλπίδες τους. «Ἡ κυβέρνησις δὲν τολμάει ν' ἀντιταχτεῖ στὸ κίνημα» θὰ ὑποχωρήσῃ μπροστά του», ἀκουγόταν παντοῦ.

Ἡ πορεία στὸ Χειμερινὸ Ἀνάκτορο ὀρίστηκε τὸ πρωὶ τῆς Κυριακῆς 9 τοῦ Γενάρη (παλιὸ ἡμερολόγιο). Οἱ τελευταῖες μέρες ἀφιερῶθηκαν κυρίως στὴ θημίσια ἀνάγκωσι τῆς «αἰτησις», στοὺς κόλπους τῶν «τημημάτων». Ἡ διαδικασίᾳ εἶταν σχεδὸν παντοῦ ἴδια. Ὅλη μέρα, ὁ ἴδιος ὁ Γκαπόν - ἢ ἔνα ἀπ' τοὺς φίλους του - διάβαζε καὶ σχολίαζε τὴν αἴτησι σὶς ἐργατικὰς μάζες ποὺ γέμιζαν τοὺς χώρους περιοδικῶ. Δηλαδή, μόλις γέμιζε ὁ τόπος, κλείναν τὴν πόρτα, καὶ διάβαζαν τὴν αἴτησι ὁ ἀκροατὴς θάζαν τὴν ὑπογραφή τους σ' ἓνα εἰδικὸ φύλλο χαρτί, καὶ ἀδειάζαν τὴν αἴθουσα. Ξαναγέμιζε μὲ τὸ πλῆθος ποὺ περιμένε ὑπομονετικῶς τὴ σειρά του στὸ δρόμο, καὶ ἡ τελετὴ ἐανάρχιζε. Κι αὐτὸ συνεχιζόταν ἔτσι, σ' ὄλα τὰ τμήματα, ὡς πέρ' ἀπ' τὰ μεσάνυχτα.

Στὶς τελευταῖες αὐτὲς ἐτοιμασίαις, τραγικὴ νότα ἔφερεν ἡ ὕστατη ἐκκλήσις τοῦ ὀμιλητῆ καὶ ὁ ἐπίσημος, ἀγριεμένος ὄρκος τοῦ πλῆθους, σ' ἀπάντησι τῆς ἐκκλήσις: «Σύντροφοι ἐργάταις, ἀγρόταις, καὶ ὄσοι ἄλλοι! - ἔλεγε, πάνω - κάτω ὁ ὀμιλητῆς - Ἀδέρφια στὴ δυστυχία! Μείνετε ὄλοι πιστοὶ στὴν ὑπόθεσί μας καὶ στὸ ραντεβού. Κυριακὴ πρωί, νὰ ἴστε ὄλοι στὴν πλατεία μπρὸς στὰ Χειμερινὰ Ἀνάκτορα. Κάθε λιποφυγία ἀπ' τὴ μεριά σας θὰ ἴναι προδοσία τῆς ὑπόθεσίς μας. Ἐλάτε, ὄμοι, ἡμεῖοι, ἀτάραχοι, ἔπως ἀξίζει στὴν χαρμόσυνη ὥρᾳ ποὺ σημαίνει. Ὁ παπα Γκαπόν προειδοποίησε ἡδὴ τὸν Τζάρο καὶ

του έγγραφήθηκε, με προσωπική του ευθύνη, πώς θά 'ναι ασφα-
λής ανάμεσά μας. 'Ακούσατε την αίτηση. Ζητάμε τὸ δίκιο μας.
Δὲ μπορούμε πιά νὰ συνεχίσουμε αὐτὴ τὴν τρισάθλια ὑπαρξη.
Πηγαίνουμε, λοιπόν, στὸν Τσάρο μ' ὀρθάνοιχτη ἀγκαλιά, μὲ
τὴν καρδιά γεμάτη ἀγάπη κι ἐλπίδα. Δὲν ἔχει παρὰ νὰ μᾶς
δεχτεῖ κ' ἐκεῖνος, καὶ νὰ ἀκούσει τὸ αἴτημά μας. Ὁ ἴδιος ὁ
Γκαπόν θὰ τοῦ ἐπιδώσει τὴν αίτηση. Ἄς ἐλπίσουμε, σύντροφοι,
ὡς ἐλπίσουμε, ἀδέρφια, πὼς ὁ Τσάρος θὰ μᾶς δεχτεῖ, θὰ μᾶς
ἀκούσει, καὶ θὰ δώσει συνέχεια στὶς νόμιμες διεκδικήσεις μας.
Ἄν, ἔμως, ἀδέρφια μου, ὁ Τσάρος, ἀντὶ νὰ μᾶς δεχτεῖ μᾶς
ἀντιπαρατάξει τουφέκια καὶ σπαθιά, τότε, ἀδέρφια μου, ἀλλ
ὄχι τὸν! Τότε, δὲν ἔχουμε πιά Τσάρο!
Τότε, νὰ ἔχει τὴν παντοτινὴ μας κα-
τάρρα, κι αὐτὸς κι ὀλη του ἡ δύνα-
στεί α!... Ὁρκιστεῖτε, ὄλοι σας, σύντροφοι, ἀδέρφια, ἀπλοὶ
πολιτεῖς, ὀρκιστεῖτε πὼς τότε δὲν θὰ ξεχάσετε ποτὲ τὴν προδο-
σία. Ὁρκιστεῖτε πὼς τότε θὰ κοιτάξετε νὰ ἀφανίσετε τὸν προ-
δότη μὲ κάθε μέσο...». Κι ὀλη ἡ συνέλευση, συνεπαρμένη ἀπὸ
μιὰ ἀπίστευτη ἐρμὴ, ἀπαντοῦσε, σηκώνοντας τὸ χέρι: «Ὁρκι-
ζόμαστε!».

Ὁπου ὁ ἴδιος ὁ Γκαπόν διάβαζε τὴν αίτηση - καὶ τὴ διά-
βαισε τουλάχιστο μιὰ φορὰ σὲ κάθε τμήμα - πρόσθετε καὶ τοῦ-
το: -Ἐγὼ, ὁ ἱερέας Γεώργιος Γκαπόν, μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ,
σᾶς ἀπαλλάσσω, τότε, ἀπὸ τὸν ὄρκο πού δόσατε στὸν τσάρο,
καὶ εὐλογῶ ἀπὸ τὰ πρὶν ὀποιον τὸν ἀφανίσει. Γιατί, τότε,
δὲ θὰ ἔχουμε πιά τσάρο!...». Ὁ ὄρκος ἀπὸ
συγκίνηση, ἐπαναλάβαινε δύο καὶ τρεῖς φορές τὴ φράση αὐτὴ
μπρὸς τὸ βουδὸ καὶ συνεπαρμένο ἀκροατήριο.

«Ὁρκιστεῖτε πὼς θὰ μ' ἀκολουθήσετε, ὀρκιστεῖτε τὸ στή
ζωὴ τῶν δικῶν σας, τῶν παιδιῶν σας!». «Ναί, πάτερ, ναί!
Τ' ὀρκίζομαστε στὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν μας!», εἶταν ἀπαράλλα-
κτη ἡ ἀπάντηση.

Τὸ βράδυ τῆς 8 τοῦ Γενάρη, ὄλα εἶταν ἔτοιμα γιὰ τὴν πο-
ρεία. Ὁλα, ἔμως, εἶταν ἔτοιμα κι ἀπὸ τὴ μεριά τῆς κυβέρνη-
σης. Ὁρισμένοι κύκλοι διανοοῦμενων καὶ λογοτεχνῶν ἔμαθαν
πὼς ἡ ἀπόφαση τῆς κυβέρνησης εἶταν ὀριστική: νὰ μὴν ἀφή-
σει, σὲ καμία περίπτωση, τὸ πλῆθος νὰ πλησιάζει τὰ Ἄνακτο-
ρα· κι ἂν τὸ πλῆθος ἐπιμένει, νὰ ρίξει στὸ φαχνὸ κι ἀνελέητα.
Χωρὶς νὰ χάνει καιρὸ, μιὰ ἐπιτροπὴ πῆγε γρήγορα στὶς ἀρχές

ἐπιχειρώντας νὰ προλάβει τὸ ματοκύλισμα. Τὸ διάδημα εἶταν μάταιο. Ὅλα εἶταν κιάλας κανονισμένα. Ἡ πρωτεύουσα θρισκόταν στὰ χέρια ὀπλισμένων μέχρι τὰ δόντια στρατιωτῶν.

Ἡ συνέχεια εἶναι γνωστή. Τὴν Κυριακὴ 9 τοῦ Γενάρη, μόλις ξημέρωσε, ἓνα τεράστιο πλῆθος, κυρίως ἐργάτες (συχνά, μὲ τίς φασίλιες τους) ἀλλὰ κι ἄλλα στοιχεῖα ἀπ' ὅλα τὰ στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ, ἄρχισε νὰ κινεῖται πρὸς τὴ μεριά τῶν Χειμερινῶν Ἀνακτόρων. Δεκάδες χιλιάδες ἄντρες γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ξεκινώντας ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν περιχώρων, βάδιζαν γιὰ τὸν τόπο συγκέντρωσης.

Παντοῦ πέφταν ἀπάνω σὲ φράγματα στρατοῦ κι ἀστυνομίας ποῦ ἀνοίγαν ἀκατάπαυστο πῦρ ἐνάντια σ' αὐτὴ τὴν ἀνθρωποθάλασσα. Ἀλλ' ἡ πείση αὐτῆς τῆς συμπαγοῦς ἀνθρώπινης μάζας - πείση ποῦ ἀυξανόταν ἀπὸ λεπτὸ σὲ λεπτὸ - εἶταν τέτοια ποῦ, ἀπὸ κάθε πλαγιόδρομο, τὸ πλῆθος ξεκινόταν ἀσταμάτητα πρὸς τὴν πλατεία, γεμίζοντας καὶ πλημμυρίζοντας τοὺς γειτονικοὺς δρόμους. Χιλιάδες ἄνθρωποι, διασκορπισμένοι ἀπ' τὰ πυρὰ τῶν φραγμάτων, κατευθύνονταν πεισματικά στὸ τέρμα, παίρνοντας ἀπόμερα δρομάκια, σπρωγμένοι ἀπ' τὴν ὀρμητικότητα, ἀπ' τὴν περιέργεια, ἀπ' τὴν ὀργή, ἀπ' τὴν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ φωνάξουν δυνατὰ τὴν ἀγανάκτησή τους καὶ τὴν φρίκη τους. Πολλοὶ εἶταν καὶ κείνοι ποῦ, παρ' ὅλ' αὐτά, εἶχαν ἀκόμα ἀμυδρὲς ἐλπίδες, πιστεύοντας πῶς ἂν κατόρθωναν νὰ φτάσουν ὡς τὴν πλατεία, μπρὸς στὸ ἀνάκτορο τοῦ τσάρου, ἐτοῦτος θὰ ῥχόταν κοντὰ τους, θὰ τοὺς δεχόταν, καὶ θὰ ταχτοποιοῦσε τὰ πράματα. Ἄλλοι ὑποθέταν πῶς, μπρὸς στὸ «τετελεσμένο γεγονός», ὁ τσάρος δὲ θὰ μπορούσε τιὰ ν' ἀντισταθεῖ καὶ θὰ ἀναγκαζόταν νὰ ὑποκύψει. Κι ἄλλοι, οἱ στερνοὶ ἀφελεῖς, φαντάζονταν πῶς ὁ τσάρος δὲν εἶχε ἰδέα γιὰ τὸ τί γινόταν, πῶς δὲν ἤξερε τίποτα γιὰ τὴ σφαγή, καὶ πῶς ἡ ἀστυνομία, ἔχοντας του κρύψει προσεχτικὰ τὰ γεγονότα ἀπ' τὴν ἀρχή, ἤθελε τώρα νὰ ἐμποδίσει τὸ λαὸ νὰ ῥθει σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸν «πατερούλη». Ἐπρεπε νὰ φτάσουν ἐκεῖ μὲ κάθε τρόπο... Κ' ὅστερα, εἶχαν ὀρκιστεῖ πῶς θὰ πῆγαιναν... Καί, στὸ τέλος - τέλος, ὁ παπα - Γκαπὸν εἶχε ἴσως κατορθώσει νὰ φτάσει ὡς ἐκεῖ...

Ὅπως κι ἂν εἶταν, ἀνθρώπινα κύμματα, ξεσπώντας ἀπ' ὅλες τίς μεριές, πλημμύρισαν τελικὰ τοὺς κοντινοὺς στὴν πλατεία τῶν Ἀνακτόρων χώρους κι ἔφτασαν καὶ στὴν ἴδια τὴν

πλατεία. Και τότε, η κυβέρνηση δε βρήκε τίποτα να κάνει απ' τὸ να σαρώσει με όμβροντιές πυρῶν αὐτὸ τὸ ἄοπλο, ἀλαφιασμένο, ἀπελπισμένο πλῆθος.

Εἶταν ἓνα ἀφάνταστα ἀνατριχιαστικὸ θέαμα, μοναδικὸ στὴν ἱστορία. Μὲ τὰ μυδραλιοβόλα νὰ τὸ χτυπᾶν ἀπὸ μικρὴ ἀπόσταση, οὐρλιάζοντας ἀπὸ φόβο, ἀπὸ πόνο, ἀπὸ ὀργή, ἐκεῖνο τὸ τεράστιο πλῆθος, μὴ μπορώντας οὔτε νὰ προχωρήσει οὔτε νὰ ὑποχωρήσει, μὲ τὴν ἴδια του τὴ μάξα, νὰ τοῦ ἀπαγορεύει κάθε κίνηση, γνώρισε αὐτὸ πὸ ἀργότερα ὀνόμασαν «λουτρό αἵματος». Ἐλαφρὰ συμπίεσιμό με κάθε ὀμβροντία, σὰν ἀπὸ ἀνεμοθύελλα, μεριές - μεριές ποδοπατημένο, πνιγμένο, συνθλιμένο, ξανασηματιζόταν ἀμέσως μετὰ πάνω σὲ πτώματα, σ' ἑτοιμοθάνατους, σὲ λαβωμένους, σπρωγμένο ἀπὸ καινούριες μάξες πὸ ἔφταναν κι ἔφταναν συνέχεια ἀπὸ πίσω... Καὶ νέες ὀμβροντίες τράνταζαν, πὸ καὶ πὸ, αὐτὴ τὴ ζωντανὴ μάξα μ' ἓνα ρίγος θανάτου... Αὐτὸ κράτησε πολὺ: ὡς τὴν ὥρα πὸ, ἀπὸ ἐπιτέλους ἀποφράχτηκαν οἱ παραδίπλα δρόμοι, τὸ πλῆθος μπόρεσε νὰ ξεφύγει.

Ἐκείνη τὴ μέρα, χάθηκαν στὴν πρωτεύουσα ἑκατοντάδες ἄντρες, γυναῖκες, καὶ παιδιὰ. Μέθυσαν μὲ μπόλιχο πιστὸ τοὺς στρατιώτες γιὰ νὰ μὴν καταλαβαίνουν τί κάνουν, νὰ εἶναι ἀνευδοίαστοι. Ὅρισμένοι, ἐντελῶς ἀναίσθητοι, πὸ βρίσκονταν σὲ κάποιον κῆπο κοντὰ στὴν πλατεία τῶν Ἀνακτόρων, διασκέδαζαν «κατεβάζοντας» μὲ πυροβολισμοὺς παιδιὰ σκαρφαλωμένα στὰ δέντρα «γιὰ νὰ βλέπουν καλύτερα»...

Κατὰ τὸ ἀπόβραδο, «ἡ τάξη ἀποκαταστάθηκε». Ὁ ἀριμὸς τῶν θυμάτων δὲν μαθεύτηκε ποτέ, οὔτε κατὰ προσέγγιση κᾶν. Ἐκεῖνο, ὅμως, πὸ μαθεύτηκε, εἶναι πὸς, τὴ νύχτα, τραῖνα ὀλόκληρα, φορτωμένα πτώματα, μεταφέρναν ἔξω ἀπ' τὴν πόλη ὅλα αὐτὰ τὰ ἀδικοχαμένα σῶματα γιὰ νὰ θαφτοῦν ὀπως - ὀπως στὰ χωράφια καὶ τὰ δάση τῶν περιχώρων.

Μαθεύτηκε ἀκόμα πὸς ὁ τσάρος δὲ βρίσκονταν κᾶν στὴν πρωτεύουσα ἐκείνη τὴ μέρα. Ἀπὸ ἔφησε «ἐν λευκῶ» ἐντολὴ στὶς στρατιωτικὲς ἀρχές, κατὰφυγε σὲ μιὰ ἀπ' τὶς θερινές του κατοικίες: στὸ Τσάρσκοϊε Σιελό, κοντὰ στὴν Ἀγία - Πετρούπολη.

Ὅσο γιὰ τὸ Γκαπόν, ὀδηγοῦσε, τριγυρισμένος εἰκονίσματα καὶ φωτογραφίες τοῦ τσάρου, ἓνα σημαντικὸ πλῆθος πὸ κατευθυνόταν στὰ Ἀνάκτορα ἀπὸ τὴν Πύλη τοῦ Νάρβα. Ὅπως

γινόταν κι ἄλλοῦ, οἱ στρατιῶτες σκορπίσαν τὸ πλῆθος αὐτὸ προτοῦ κἀν περάσει τὴν πύλην. Ὁ Γκαπὸν τὴ γλύτωσε φτηνά. Μὲ τοὺς πρῶτους πυροβολισμοὺς, ἔπεσε κάτω μπροῦμητα καὶ ἔμεινε ἀκίνητος. Γιὰ λίγα λεπτὰ πίστεψαν πῶς εἶχε σκοτωθεῖ ἢ πληγωθεῖ. Στὰ γρήγορα, φίλοι τὸν πῆραν καὶ τὸν ὀδήγησαν σὲ σίγουρο μέρος. Τοῦ ἔκοψαν τὰ μακριὰ του παπαδίστηκα μαλλιά καὶ τὸν ἔντυσαν μὲ πολιτικά.

Μετὰ ἀπὸ λίγο, βρισκόταν στὸ ἐξωτερικὸ, ἀσφαλῆς.

Ἀφήνοντας τὴ Ρωσία, ἔστειλε ἕνα σύντομο μήνυμα στοὺς ἐργάτες, ὅπου ἔλεγε:

Ἐγώ, ἱερέας, καταριέμαι ὅλους ἐκείνους τοὺς ἀξιοματικούς καὶ στρατιῶτες ποὺ, τοπτη τὴν ὥρα, σφάζουν τοὺς ἀθώους τοὺς ἀδερφοὺς, γυναῖκες καὶ παιδιά. Καταριέμαι ὅλους τοὺς καταπιεστές τοῦ λαοῦ. Στέλνω τὴν εὐλογία μου στοὺς στρατιῶτες ποὺ συντρέχουν τὸ λαὸ σὴν προσπάθειά του γιὰ τὴν ἐλευθερία. Τοὺς ἀπαλάσσω ἀπὸ τὸν ὄρκο πίστεως ποὺ ἔδωσαν σὶν ἰσάρο — σὶν προδότη ἰσάρο ποὺ μὲ τίς προσταγές του χόθηκε τὸ αἷμα τοῦ λαοῦ.

Ἄκόμα, ἔγραψε μιὰ νέα διακήρυξη ὅπου ἔλεγε ἀνάμεσα σ' ἄλλα:

Σύντροφοι ἐργάτες, δὲν ὑπάρχει πιά ἰσάρος! Χείμωμοι αἱματος χόθηκαν σήμερα ἀνάμεσα σὲ κείνον καὶ τὸ ρώσικο λαὸ. Ἦρθε ἡ ὥρα ν' ἀναλάβουν χωρὶς αὐτὸν οἱ ρῶσοι ἐργάτες τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴ λευτεριά τοῦ λαοῦ. Ἐχετε τὴν εὐλογία μου γιὰ τοὺς ἀγῶνες αὐτοῦς. Ἀβριο, θὰ βρισκομαι ἀνάμεσά σας. Σήμερα ἐργάζομαι γιὰ τὴν ἐπόθεσί μας.

Τὰ μηνύματα αὐτὰ διαδόθηκαν εὐρύτατα σ' ὀλόκληρη τὴ χώρα.

Λίγα λόγια γιὰ τὸ τέλος τοῦ Γκαπὸν ἔχουν τὴ θέση τους ἐδῶ.

Ἀφοῦ σῶθηκε μὲ τὴ βοήθεια τῶν φίλων του, ὁ πρῶην ἱερέας ἐγκαταστάθηκε ὀριστικά στὸ ἐξωτερικὸ. Αὐτοὶ ποὺ φρόντισαν γι' αὐτὸν εἶταν προπάντων οἱ σοσιαλεπαναστάτες. Τὸ μέλλον του ἐξαρτιόταν τώρα ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιο. Ἔθεσαν στὴ διάθεσή του τ' ἀπαραίτητα μέσα γιὰ νὰ ξεκόψει ὀριστικά ἀπὸ τὸ παρελθόν του, νὰ συμπληρώσει τὴ μόρφωσή του, καὶ νὰ ἀποφασίσει γιὰ τὴν ἰδεολογικὴ του τοποθέτηση: κοντολογίς, γιὰ νὰ γίνῃ πραγματικὸς ἄνθρωπος τῆς δράσης.

Ἄλλ' ὁ Γκαπὸν δὲν εἶταν ἀπ' αὐτὴ τὴ στόφα ἀνθρώπων.

Ἡ ἱερὴ φλόγα πού, ἀπὸ καθαρὴ τύχη, ἀγγίξε μία φορὰ τὴ σκοτεινὴ τοῦ ψυχῆ, εἶταν γι' αὐτόν, φλόγα φιλοδοξίας καὶ προσωπικῆς ἱκανοποίησης: ἔσβησε γρήγορα. Ἄντι νὰ ριχτεῖ στὴ αὐτομόρφωσή του καὶ νὰ ἔτοιμαστῆ γιὰ σοβαρὴ δράση, ὁ Γκαπὸν προτίμησε τὴν ἀδράνεια, μᾶνα τῆς ἀνίας. Ἡ ἀργὴ ὑπομονετικὴ δουλειὰ δὲν τοῦ ἔλεγε τίποτα. Ὀνειρευόταν ἄμση καὶ ἔνδοξη συνέχεια τῆς ἐφήμερης περιπέτειάς του. Στὴ Ρωσία δμως, τὰ γεγονότα πῆγαιναν μὲ βῆμα σημειωτόν. Ἡ μεγάλὴ Ἐπανάσταση δὲν ἐρχόταν. Ὁ Γκαπὸν ἐπληττε ὀλοένα περισσότερο. Σὲ λίγο, θὰ ἀναζητήσῃ τὴ λησμονιὰ στὴν κραιπάλῃ Περνοῦσε τὶς περισσότερες ὥρες τοῦ σὲ ὑποπτα καμπαρέ δπου μισομεθυσομένος, μὲ παρέα ἑλαφρῆς γυναῖκες, ἔκλαιγε μὲ καυτὰ δάκρυα γιὰ τὶς χαμένες τοῦ αὐταπάτες. Ἡ ζωὴ στὸ ἐξωτερικὸ τὸν ἀηδίαζε. Ἡ νοσταλγία γιὰ τὸν τόπο τοῦ τὸν βασάνιζε. Ἦθελε νὰ γυρίσῃ στὴ Ρωσία μὲ κάθε θυσία.

Τότε συνέλαβε τὴν ἰδέα ν' ἀπευθυνθεῖ στὴν κυβέρνησή του, νὰ τῆς ζητήσῃ συγγνώμη καὶ ἄδεια νὰ ἐπιστρέφῃ γιὰ ν' ἀναλάβῃ τὴν ὑπηρεσία του. Ἐγραφε στὴ μυστικὴ ἀστυνομία Ἄνανέωσε τὶς σχέσεις του μαζί της.

Οἱ παλιοὶ τοῦ κύριοι δέχτηκαν μᾶλλον εὐνοϊκὰ τὴν προσφορά του. Ἀλλὰ, πρῶτα - πρῶτα, τοῦ ζήτησαν ἀπτὴ ἀπόδειξη μεταμέλειας καὶ καλοπιστίας. Ξέροντας τὶς γνωριμιές του μὲ σημαντικὰ μέλη τοῦ σοσιαλεπαναστατικοῦ κόμματος, τοῦ ζήτησαν νὰ τοὺς δώσει σαφεῖς πληροφορίες πού θὰ τοὺς ἐπιτρέπῃ νὰ καταφέρουν ἀποφασιστικὸ χτύπημα σ' αὐτὸ τὸ κόμμα. Ὁ Γκαπὸν δέχτηκε τὸ παζάρεμα.

Στὸ μεταξύ, ἓνα σημαντικό μέλος τοῦ κόμματος, στενὸς φίλος τοῦ Γκαπὸν, ὁ μηχανικὸς Ρούτεμπεργκ, ἄκουσε γιὰ τὶς καινούριες σχέσεις τοῦ Γκαπὸν μὲ τὴν ἀστυνομία. Ἐκανε σχετικὴ ἀναφορὰ στὴν Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ κόμματος. Κ' ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ ἀνάθεσε - τὸ ἀφηγεῖται ὁ ἴδιος ὁ Ρούτεμπεργκ - στὶς ἀμνηστῆσεις του - νὰ βάλῃ τὰ δυνατὰ του γιὰ νὰ ξεμαρᾶφῃ τὸν Γκαπὸν.

Ὁ Ρούτεμπεργκ ἀναγκάστηκε νὰ ὑποκριθεῖ. Ἐπαιξε τὸ ρόλο του μὲ τόση ἐπιτυχία πού ὁ Γκαπὸν τοῦ ἐπιστεύτηκε, τελικὰ, τὰ μυστικὰ του, πιστεύοντας πὼς ὁ μηχανικὸς θὰ πρόδινε πρόθυμα τὸ κόμμα του γιὰ ἓνα μεγάλο χρηματικὸ πωσό. Κι ὁ Γκαπὸν τοῦ ἔκανε, πράγματι, τέτοια πρόταση. Ὁ Ρούτεμπεργκ ἔκανε πὼς δεχόταν. Συμφώνησαν πὼς θὰ παράδινε

στην αστυνομία, με μεσολαβητή τον Γκαπόν, πολύ σημαντικά μυστικά του κόμματος.

· Παζάρεψαν για την άμοιβή. Κι αυτό το παζάρεμα - ποι κατεύθυνε ο Γκαπόν σε συμφωνία με την αστυνομία, και ποι ο Ρούτεμπεργκ, ένσυνείδητα, έσυρε σε μάκρος - τερματίστηκε στη Ρωσία όπου ο Γκαπόν, όπως κι ο Ρούτεμπεργκ, μπόρεσε κάποια μέρα να γυρίσει.

Η τελευταία πράξη παίχτηκε στην 'Αγία - Πετρούπολη. Μόλις έφτασε, ο Ρούτεμπεργκ είδοποίησε ορισμένους εργάτες πιστούς φίλους του Γκαπόν, που άρνιόνταν να πιστέψουν την προδοσία του, πώς είταν σε θέση να τους δώσει αδιάσειστη άπόδειξη. Συμφωνήθηκε, λοιπόν, να παρακολουθήσουν κρυμμένοι οι γκαπονικοί εργάτες την τελευταία συνομιλία μεταξύ Γκαπόν και Ρούτεμπεργκ: συνομιλία όπου θα κανονιζόταν ο ρισικά ή άμοιβή της δήθεν προδοσίας του Ρούτεμπεργκ.

Η συνάντηση έγινε σε μια έρημη βίλα, όχι μακριά από την πρωτεύουσα. Οι εργάτες, κρυμμένοι σε διπλανό δωμάτιο έπρεπε να παρακολουθήσουν άθέατοι τη συνομιλία για να πειστούν έτσι για τον πραγματικό ρόλο του Γκαπόν και να μπόρουν να τον ξεμυσαρέψουν δημόσια.

Άλλ' οι εργάτες δε μπόρεσαν να κρατηθούν. Μόλις πέστηκαν για την προδοσία του Γκαπόν, δρμησαν στο δωμάτιο όπου συζητούσαν οι δύο άντρες, ρίχτηκαν στον Γκαπόν, τον έπιασαν, και, παρ' όλες τις ίκασίες του (άξιοθρήνητος, σερόνταν γονατιστός παρακαλώντας να τον συγχωρέσουν στ' όνομα του παρελθόντος του), τον εκτέλεσαν βγρια. Μετά, του πέρασαν μια θηλιά στο λαιμό και τον κρέμασαν άπ' το ταβάνι. Σ' αυτή τη θέση ανακαλύφτηκε τυχαία το πτώμα του ύστερα από λίγο.

Έτσι τέλειωσε η προσωπική έποποιία του Γκαπόν.

Στις άναμνήσεις του, ειλικρινείς γενικά, προσπαθει - άρκετά άδέξια έξ άλλου - να δικαιολογήσει, εξηγώντας τον με τον τρόπο του, τις σχέσεις του με την αστυνομία πριν τις 9 του Γενάρη του 1905. Σ' αυτό το σημείο, δε φαίνεται να λείπει δη την αλήθεια.

Όσο για το κίνημα - συνέχισε το δρόμο του.

Τα γεγονότα της 9 του Γενάρη είχαν τεράστια άπήχηση στη χώρα. Στις πιδ άπόμαχρες γωνιές, ο πληθυσμός μάθαινε, άφωνος από άγανάκτηση, πώς αντί να σκύψει ν' ακούσει το λαό

πού είχε ρθει ειρηνικά μπρός στα 'Ανάκτορα για να του πει τόν πόνο του, έ τσάρος έδωσε ψυχρά τή διαταγή να χτυπήσουν στο ψαχνό. Και για πολύν καιρό, αγρότες σταλμένοι άπ' τα χωριά τους πήγγαιναν κρυφά στην 'Αγία - Πετρούπολη με άποστολή τους να μάθουν δλη τήν αλήθεια.

Κ' ή αλήθεια αύτή έγινε σε λίγο γνωστή παντού. Α ύ-
τ ή τ ή σ τ ι γ μ ή ε ί ν α ι π ο ύ δ ι α λ ύ ε τ α ι ό
«μ υ θ ο ς τ ο υ Τ σ ά ρ ο υ».

Άλλο ένα ιστορικό παράδοξο! Τό 1881, οι επαναστάτες δολοφονούν τόν τσάρο για να σκοτώσουν τό μύθο. Κι ό μύθος έπιζει. Είκοσιτέσσερα χρόνια άργότερα, είν' ό ίδιος ό τσάρος πού τόν σκοτώνει.

Στήν 'Αγία - Πετρούπολη, τά γεγονότα τής 9 του Γενάρη είχαν άποτέλεσμα τή γενίκευση τής άπεργίας. Τή Δευτέρα 10 του Γενάρη ούτε ένα έργοστάσιο, ούτε μιá φάμπρικα δέ λειτούργησε. Μές στή νέκρα, έφτανε, άπό παντού ένα υπόκωφο βουητό άνταρσίας. Η πρώτη μεγάλη επαναστατική άπεργία τών ρώσων έργατών - ή άπεργία τής 'Αγίας - Πετρούπολης - είναι τετελεσμένο γεγονός.

Μιά σημαντική διαπίστωση θγαίνει άπ' έ,τι προηγήθηκε. Τούτ η δώ:

Χρειάστηκε μιá θιωμένη, πάλλουσα και μεγάλης έκτασης ιστορική έμπειρία για ν' άρχίσει ό λαός να καταλαβαίνει τήν αληθινή φύση του τσαρισμού, τό σύνολο τής κατάστασης, και τά πραγματικά καθήκοντα του άγώνι, οπτε ή προλογάνθα οπτε ή θυσία τών άποφασισμένων μάρτυρων, άπό μόνα τους, να φέρουν αυτό τό άποτέλεσμα.

II. — Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΩΝ «ΣΟΒΙΕΤ»

Φτάνουμε, τώρα, σ' ένα άπό τά σπουδαιότερα σημεία τής Ρώσικης Έπανάστασης: τήν καταγωγή και τήν πρώτη δραστηριότητα τών «Σοβιέτ».

Άλλο ένα παράδοξο: πρόκειται για σημείο άπό τά λιγότερο γνωστά και, συγχρόνως, άπό τά πιό παραμορφωμένα τής Έπανάστασης.

Σ' έ,τι σχετικό με τήν καταγωγή τών «Σοβιέτ» έχει έμφανιστεί ως τά σήμερα - και δέ μιλάω μονάχα για τις ξένες έργασίες, αλλά και για τή ρώσικη ιστοριογραφία - ύπάρχει ένα

χάσιμα που βάζει σε σκέψη τόν ενδιαφερόμενο αναγνώστη: κανένας δέ μπόρεσε άκόμα νά καθορίσει μέ άκρίβεια πότε, πού, και πώς δημιουγήθηκε τό πρώτο έργατικό «Σοβιέτ».

Ός τά τώρα, σχεδόν όλοι οι συγγραφείς και Ιστορικοί, άστοί όσο και σοσιαλιστές («μενσεβίκοι», «μπολσεβίκοι» και άλλοι) τοποθετούσαν τή γέννηση του πρώτου «έργατικού Σοβιέτ» πρός τό τέλος του 1905, τήν έποχή τής γενικής άπεργίας του Όχτώβρη, του περίφημου τσαρικού Μανιφέστου τής 17 του Όχτώβρη, και των γεγονότων που άκολούθησαν. Λοιπόν, είναι λάθος. Ό αναγνώστης, διαβάζοντας τούτες τίς σελίδες, θά καταλάβει τό γιατί του χάσιματος αυτού.

Όρισμένοι συγγραφείς, βέβαια, - συγκεκριμένα, ο Π. Μιλιούκοφ στίς άναμνήσεις του - κάνουν, άόριστα, ύπαινιγμό για κάποιο πρόπλασμα των μελλοντικών «Σοβιέτ» στην άρχή του 1905. Άλλά δέν είναι ποτέ σαφείς κι άκριβόλογοι. Κι όταν προσπαθούν νά γίνουν, διαφεύδονται. Έτσι, ο Μιλιούκοφ νομίζει πως βρήκε τό λίκνο των Σοβιέτ στην «Έπιτροπή Ταινιλόφσκι». Τούτη, ήταν μία μάταιη έπίσημη προσπάθεια - μισοκυβερνητική, μισο-φιλελεύθερη - για νά λυθούν, τήν έπόμενη τής 9 του Γενάρη 1905, μέ τή συμμετοχή έπίσημων αντιπροσώπων των έργατών, όρισμένα κοινωνικά προβλήματα. Σύμφωνα μέ τόν Μιλιούκοφ, άνάμεσα στους αντιπρόσωπους ήταν και ένας διανοούμενος, κάποιος Ν ο σ ά ρ, που, άργότερα, σχημάτισε μέ όρισμένους άλλους αντιπροσώπους, στο περιθώριο τής Έπιτροπής, ένα «Σοβιέτ» - τό πρώτο έργατικό Σοβιέτ - του όποιου έμπνευστής και πρόεδρος ήταν ο ίδιος ο Ν ο σ ά ρ. Άόριστα πράματα. Και, προπάντων, δέν είναι σωστά. Όταν ο Ν ο σ ά ρ (θά τόν ξαναβρεί ο αναγνώστης πιδό κάτω) παρουσιάστηκε στην «Έπιτροπή Ταινιλόφσκι», ήταν ήδη μέλος - και, μάλιστα, πρόεδρος - του πρώτου έργατικού Σοβιέτ που είχε δημιουργηθεί πριν από κείνη τήν «Έπιτροπή» και δέν είχε καμία σχέση μαζί της. Άνάλογα σφάλματα κάνουν κι άλλοι συγγραφείς.

Οι σοσιαλδημοκράτες Ισχυρίζονται, πολλές φορές, πως αυτόι ήταν οι άληθινοί ύποκινητές του πρώτου Σοβιέτ.

Οι μπολσεβίκοι συχνά αναγκάζονται νά τούς άρπάξουν

τήν τιμή αυτή.

Κάνουν δλοι τους λάθος, αγνοώντας την αλήθεια, πού είναι απλούστατη: κανένα κόμμα, καμία συγκεκριμένη οργάνωση, κανένας «ήγέτης» δεν ήταν εμπνευστές της ιδέας του πρώτου Σοβιέτ. Το ίδιο ξεπήδησε αὐθόρμητα, σαν αποτέλεσμα μιᾶς συλλογικῆς συμφωνίας στους κόλπους μιᾶς περιστάσιακῆς καί μέ ἀπόλυτα ἰδιωτικῆς χαρακτηρισῆρα μικρῆς ομάδας.*

Ὅ,τι θά βρεῖ ἐδῶ ὁ ἀναγνώστης, σχετικὰ μ' αὐτό τὸ θέμα, δὲν ἔχει ποτέ δημοσιευτεῖ καί ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ πῶ ἀπροσδόκητα κεφάλαια τῆς «ἀγνωστῆς Ἐπανάστασης». Καιρὸς εἶναι νὰ ἀποκατασταθεῖ ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια. Καί, μάλιστα, ὅταν ἡ ἀλήθεια αὐτὴ εἶναι ἀρχετὰ χαρακτηριστικῆ.

Ὁ ἀναγνώστης θά μέ συγχωρέσει πού θά μιλήσω ἐδῶ γιὰ τὸ πρόσωπό μου. Χωρὶς νὰ τὸ ἐπιδιώξω, βρέθηκα ἀπὸ πολὺ κοντὰ ἀναμιγμένος στὴ γέννηση τοῦ πρώτου «Σοβιέτ ἐργατικῶν ἀντιπροσώπων», πού δημιουργήθηκε στὴν Ἁγία - Πετρούπολη, ὄχι στὸ τέλος, ἀλλὰ Γενάρη μὲ Φλεβάρη τοῦ 1905.

Σήμερα, πρέπει νὰ εἶμαι ὁ μόνος πού μπορεῖ νὰ ἀφηγηθεῖ καί νὰ ἐπιβεβαιώσει τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ ἐπεισόδιο, ἐκτὸς ἀν ἕνας ἀπ' τοὺς ἐργάτες πού πῆραν τότε μέρος εἶναι ἀκόμα ζωντανὸς καί μπορέσει νὰ τὸ διηγηθεῖ κι αὐτὸς κάποια μέρα.

Μὲ εἶχε ἤδη κυριέψει, πολλὰς φορές, ἡ ἐπιθυμία νὰ διηγηθῶ τὰ γεγονότα. Ξεφυλλίζοντας τὸν τύπο - ρώσικο καί ξένο - πού ἀναφέρεται στὰ γεγονότα τοῦ 1905 καί στὰ Σοβιέτ, διαπίστωνα πάντοτε τὸ ἴδιο χάσμα: κανένας συγγραφέας δὲν εἶταν σὲ θέση νὰ πεῖ πού, πότε, καί πῶς ἀκριβῶς ξεπήδησε τὸ πρῶτο ἐργατικὸ Σοβιέτ στὴ Ρωσία. Ὅ,τι ἤξεραν, ὅ,τι ξέρουν ὡς τὰ τώρα, εἶναι πῶς τὸ Σοβιέτ αὐτὸ γεννήθηκε στὴν Ἁγία - Πετρούπολη, τὸ 1905, καί πῶς πρῶτος τοῦ πρόεδρος εἶταν

— — — — —
* Ὁ Λένιν στὰ ἔργα του, καὶ ὁ Μπονχάοιν στὸ «Ἀλφαβητάρι τοῦ Κομμουνισμοῦ», διλώνουν, ἐντελῶς στὰ λεταγτά, πῶς τὰ «Σοβιέτ» δημιουργήθηκαν αὐθόρμητα ἀπ' τοὺς ἐργάτες, τὸ 1905· ὅτι εἶναι, ὅμως, καθόλου σαφεῖς, καὶ ἀφήνον νὰ ὑπονοηθεῖ πῶς οἱ ἐργάτες αὐτοὶ εἶταν μπολσεβίκοι ἢ, τοπλάχιστο, «σεμπαθοῦντες».

κάποιος δικαστικός κλητήρας της Πετρούπολης, ο Νοσάρ, περισσότερο γνωστός στο Σοβιέτ με τ' όνομα Χρουστάλιεφ. Άλλά από ποού και πώς ήρθε ή ιδέα γι' αυτό Σοβιέτ; Ποιός τήν έρριξε; Σε ποιές περιστάσεις υιοθετήθηκε και πραγματώθηκε; Πώς και γιατί έγινε πρόεδρος ο Νοσάρ; Από ποού έρχόταν, σε ποió κόμμα ανήκε; Ποιά είταν ή σύνθεση του πρώτου αυτού Σοβιέτ; Ποιά είταν ή πρώτη του λειτουργία; Όλα αυτά τὰ πολύ ένδιαφέροντα, από ιστορική άποψη έρωτήματα μένουν ακόμα άναπάντητα.

Άς υπογραμμίσουμε πώς, τó χάσμα αυτό, δέν είναι άκατανόητο. Η γέννηση του πρώτου Σοβιέτ είταν έντελώς ίδιωτικό γεγονός. Έγινε σε πολύ κλειστό περιβάλλον, μακριά από κάθε δημοσιότητα, έξω από κάθε πλατιά κάμπάνια ή δραστηριότητα.

Ο άναγνώστης μπορεί ο ίδιος νά έχει έμμεση απόδειξη του πράγματος. Στόν τύπο πού γράφει γι' αυτό τó σημείο της ρώσικης Έπανάστασης, θά άνακαλύψει πώς αναφέρεται, σχεδόν συμπτυματικά, τó όνομα Νοσάρ-Χρουστάλιεφ. Άμέσως, όμως, θά διαπιστώσει τούτο τó περίεργο: ποτέ δέν λέει κανένας πού και πώς έμφανίστηκε στη σκηνή ο άνθρωπος αυτός, γιατί και σε ποιές περιστάσεις έγινε πρόεδρος του πρώτου Σοβιέτ, κτλ. Όσο γιά τόν σοσιαλιστικό τύπο, δέν κρύβει καν τήν δλσφάνερη ένόχλησή του πού είν' άναγκασμένος νά μιλήσει γιά τόν Νοσάρ. Αναφέρει τ' όνομά του με μισή καρδιά. Μή μπορώντας νά άποσιωπήσει τó ιστορικό γεγονός (πράμα πού θά προτιμούσε), φελλίζει λίγα άκατανόητα ή άνκριση λόγια γιά τόν Νοσάρ και τó ρόλο του και περνάει γρήγορα στη δραστηριότητα τών Σοβιέτ στο τέλος του 1905, όταν πρόεδρος του Σοβιέτ της Άγίας - Πετρούπολης έγινε ο Λέον Τρότσκι.

Εύκολα καταλαβαίνει κανένας αυτή τή διακριτικότητα, τήν ένόχληση, και τή διασύνη. Πρώτα - πρώτα, ούτε οι ιστορικοί, ούτε οι σοσιαλιστές (χωρίς νά έξαιρεϊται ο Τρότσκι), ούτε τὰ πολιτικά κόμματα, γενικά, ήξεραν ποτέ τίποτα γιά τήν άληθινή καταγωγή τών Σο-

βιέτ, κ' είναι, όπωςδήποτε, ένοχλητική ή όμολογία τής άγνοιάς τους. Κ' ύστερα, ακόμα κι αν οι σοσιαλιστές μάθαιναν τά γεγονότα κ' ήθελαν νά τά 'χουν ύπόψη τους, θά 'πρεπε νά όμολογήσουν πώς δέν είχα ν συμβάλει σέ άπολύτως τίποτα, και πώς τό μόνο πού ήξεραν είταν νά έκμεταλλευτοϋν, πολύ άργότερα, τήν ύπαρξη τού γεγονότος. Νά γιατί, είτε γνωρίζουν τήν άλήθεια είτε όχι, πάντοτε θά προσπαθοϋν νά παρακάμπτουν, όσο μποροϋν, τούτο τό γεγονός και νά παρουσιάζουν τά πράματα σέ όφελος δικό τους.

Αυτό πού μ' έμπόδισε, ως τώρα, νά διηγηθώ τά γεγονότα* είταν, προπάντων, τό ένοχλητικό συναίσθημα πώς είμιον άναγκασιμένος νά μιλήσω για τόν έαυτό μου. Άπό τήν άλλη μεριά, δέν είχα ποτέ τήν εδκαιρία νά μιλήσω για τά Σοβιέτ στόν «καθιερωμένο τύπο» μέ τόν όποιο, έξ άλλου, δέ συνεργάζομαι. Ό καιρός περνούσε χωρίς νά 'χω άποφασίσει αν θά έλυνα τή σιωπή μου σχετικά μέ τήν καταγωγή τών Σοβιέτ, αν θά καταπολεμοϋσα τά λάθη και τούς μύθους, αν θά άποκάλυπτα τήν άλήθεια.

Μιά φορά, ώστόσο, ζητηρά έντυπωσιασιμένος άπ' τούς κενόδοφους και ψευδείς ύπαινιγμούς όρισμένων άρθρων σέ έπιθεωρήσεις, πήγα, έδώ και κάμποσα χρόνια, νά δω τόν Μ. Μελγκούνοφ, εκδότη μιās ρώσικης Ιστορικης έπιθεώρησης στό Παρίσι. Τού πρότεινα νά γράψω μέ χαρακτήρα άποκλειστικά και μόνο ντοκουμέντου, τή λεπτομερή άφήγηση τής γέννησης τού πρώτου έργατικού Σοβιέτ. Η πρόταση δέν είχε συνέχεια: άπό τή μία μεριά, επειδή ό εκδότης δέν ήθελε νά δεχτεί άπό τά πριν τόν όρο μου νά μήν αλλάξει τίποτα στό χειρόγραφο

— — — — —

* Πρέπει νά εξαιρέσω μιá περίπτωση. Άνάμεσα τά γεγονότα σέ σύντομη μελέτη μου για τή ρώσικη Έπανόσταση, πού δημοσίεψε ό Sébastien Faure στήν «Αναρχική Έγκυκλοπαίδεια», στό λήμμα: Έπανάσταση. Στή συνέχεια, ό S. F. έβγαλε έναν τόμο, μέ τόν τίτλο: «Η άληθινή Κοινωνική Έπανάσταση», όπου, μαζί μέ άλλες μελέτες πού είχαν παρουσιαστεί στήν Έγκυκλοπαίδεια, δημοσίεψε και τή δικιά του. Καθώς τό «πλατό κοινό» δέ διαβάζει άναρχική φιλολογία, τά γεγονότα πού αναφέρονταν εκεί μέσα κέρασαν σχεδόν άπαρατήρητα.

από την άλλη, επειδή κατάλαβα πώς η επιθεώρησή του κάθε άλλο παρά αμερόληπτο ιστορικό δημοσίευμα ήταν.

Υποχρεωμένος να μιλήσω για τα Σοβιέτ, αποκαλύπτω τα γεγονότα όπως έγιναν. Κι αν ο - ιστορικός ή άλλος - τύπος ενδιαφέρεται για την αλήθεια, δεν έχει παρά ν' απλώσει το χέρι εδώ και να την πάρει.

Το 1904 με βρήκε άφοσιωμένο σε έντονη πολιτιστική και μορφωτική εργασία ανάμεσα στους εργατές της Αγίας - Πετρούπολης. Έκανα το έργο μου μονάχος, ακολουθώντας μια μέθοδο που μου ταίριαζε. Δεν άνηκα σε κανένα πολιτικό κόμμα, δυνάς επαναστάτης έντελώς από διαίσθηση. Είμουν, έξ άλλου, 22 χρονών, και μόλις είχα παρατήσει το Πανεπιστήμιο.

Πρός το τέλος της χρονιάς, ο αριθμός των εργασιών που μορφώνονταν μαζί μου ξεπερνούσε τους εκατό.

Ανάμεσα στους μαθητές μου, θρισκόταν και μια νέα γυναίκα που, όπως κι ο άντρας της, άνηκε σ' ένα από τα «Εργατικά Τμήματα» του Γκαπόν. Όσο τότε, μόλις που είχα ακούσει για τον Γκαπόν και τα «τμήματά» του. Κάποιο βράδι, η μαθητριά μου με δδήγησε στο τμήμα της περιοχής μας. Θέλοντας να με κάνει να ενδιαφερθώ για το έργο αυτό και, ιδιαίτερα, για το πρόσωπο του έμφυχωτή του. Ο Γκαπόν θά 'ρχόταν, τ'ό βράδι εκείνο, να παρακολουθήσει ο ίδιος τη συζήτηση.

Έχεινη την εποχή, κανένας δεν είχε κατασταλάξει ακόμα σχετικά με τον πραγματικό ρόλο του Γκαπόν. Οι προσηγμένοι εργατές, όσο κι αν αντιμετώπιζαν με κάποια δυσπιστία το έργο του - επειδή ήταν νόμιμο και προερχόταν απ' την κυβέρνηση - το εξηγοῦσαν με τόν τρόπο τους. Ή άρχετ'α μυστήρια συμπεριφορά του παπ'α φαινόταν να επιβεβαιώνει την εκδοχή τους. Συγκεκριμένα, πίστευαν πώς, κάτω από τόν προστατευτικό θύρακα της νομιμότητας, ο Γκαπόν έτοιμιαζε στήν πραγματικότητα ένα ευρύ επαναστατικό κίνημα. (Αυτό είναι άλλος ένας λόγος για τόν οποίο πολλοί εργατές άρνούνταν άργότερα να πιστέψουν τόν πραγματικό του ρόλο: τ'ος χαφιέ. Όταν ο ρόλος αυτός αποκαλύφτηκε και πιστοποιήθηκε τελεσίδικα, όρισμένοι εργατές, στενοί φίλοι τ'ος Γκαπόν, αυτοκτόνησαν).

Τέλη Δεκέμβρη, λοιπόν, έκανα τή γνωριμία του Γκαπόν. Ή προσωπικότητά του με μπερδεφε πάρα πολύ. Από τή μεριά του, φάνηκε - ή ήθελε νά φανεί - πώς ενδιαφερόταν για τό εκπαιδευτικό μου έργο.

Συμφωνήσαμε νά ξαναϊδωθοϋμε για νά ξανασυζητήσουμε σέ βάθος τό θέμα, και για τόν λόγο αυτό ο Γκαπόν μου 'δωσε τήν κάρτα του με τή διεύθυνσή του.

Λίγες μέρες αργότερα, άρχισε ή περίφημη άπεργία στα έργοστάσια Πουτίλοφ. Και, λίγο ύστερότερα, άκριβώς στις 6 Γενάρη (1905) τό βράδι, ή μαθήτριά μου ήρθε, κατασυγκινημένη, νά μου πει πώς τά γεγονότα παίρναν έξαιρετικά σοβαρή τροπή· πώς ο Γκαπόν οδηγούσε ένα καταπληκτικό κίνημα τής εργατικής μάζας τής πρωτεύουσας· πώς έτρεχε σ' όλα τά τμήματα, θγάζοντας λόγους στό πλήθος και καλώντας το νά πάει μπρός στα χειμερινά 'Ανάκτορα τήν Κυριακή 9 Γενάρη για νά υποβάλλει στόν τσάρο μιá «αίτηση»· πώς είχε κιόλας γράψει τό κείμενο αυτής τής αίτησης και πώς θα τή διάβαζε και θα τή σχολίαζε στό τμήμα μας τήν άλλη μέρα τό βράδι, 7 τοϋ Γενάρη.

Τό νέο μου φάνηκε μάλλον άπίθανο. Αποφάσισα νά περάσω από τό τμήμα τήν επόμενη βραδιά, θέλοντας νά κρίνω τήν κατάσταση από μόνος μου.

Τήν άλλη μέρα, πήγα στό τμήμα. Άν και τό χρϋό εΐταν φοβερό, είχε μαζευτεί πολϋς κόσμος, γεμίζοντας τήν αίθουσα και τό δρόμο. Όλοι εΐταν σοβαροί κι άμλλητοι. Έκτός άπ' τούς εργατές, βρισκονταν πολλά και ποικίλα άλλα στοιχεία: διανοούμενοι, φοιτητές, στρατιωτικοί, πράκτορες τής αστυνομίας, μικρέμποροι τής γειτονίας, κτλ. Άκόμια, όπηρχαν και πολλές γυναίκες. Καμία έπιτροπή τάξης.

Κατόρθωσα νά μπώ στην αίθουσα. Ό «πάτερ - Γκαπόν» άναμενόταν από στιγμή σέ στιγμή.

Δέν άργησε νά καταφτάσει. Άνοιξε γρήγορα δρόμο μέσ' άπ' αυτή τή συμπαγή «μάζα ανθρώπων» πού στέκονταν δρθιοί, στριμωγμένοι ο ένας δίπλα στόν άλλο. Ή αίθουσα μπορούσε νά χωρέσει καμιά χιλιοστή άτομα.

Μόλις ανέβηκε στην εξέδρα, έγινε έντυπωσιακή σιωπή. Κι άμέσως, χωρίς νά θγάλει καν τή βαριά γούνα του, ξεκούμπωτη πάνω - πάνω έτσι πού νά φαίνεται τό ράσο κι ο άσημένιος Ιερατικός σταυρός, θγάζοντας μονάχα τό μεγάλο του χει-

μωνιατικό καλιμαύχι, με μιά απότομη κι αποφασιστική κίνηση, κι αφήνοντας τὰ μακριά του μαλλιά νὰ πέσουν ἀκατάστατα, ὁ Γκαπόν διάβασε κι ἐξήγησε τὴν αἴτηση σὲ κείνο τὸ πλῆθος πού, ἀπ' τὶς πρῶτες κιόλας λέξεις, εἶχε στηλώσει τὴν προσοχή του κι εἶχε ἀναριγήσει.

Παρ' ὄλο πού ἡ φωνή του εἶταν πολὺ βραχνιασμένη - εἶχε κάμποσες μέρες πού ξοδευόταν ἀσταμάτητα - ὁ ἀργός, σχεδὸν ἐπίσημος, καὶ μαζὶ ἀπλός, ζεστός, κι ὀλοφάνερα ελλικρινῆς λόγος του πήγαινε κατευθεία στὴν καρδιά ὄλων αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων πού ἀπαντοῦσαν στὶς ἐκκλήσεις του παραληρώντας.

Ἡ ἐντύπωση εἶταν ἀνεπανάληπτη. Ἐνωθε κανένας πῶς θὰ γινόταν κάτι τεράστιο, κάτι ἀποφασιστικό. Θυμᾶμαι πῶς ἔτρεμα ἀπὸ ὑπερβολικὴ συγκίνηση ὄλη τὴν ὥρα τῆς ὀμιλίας.

Δὲν εἶχε προλάβει νὰ τελειώσει καλά - καλά, κι ὁ Γκαπόν κατέβηκε ἀπὸ τὴν ἐξέδρα κι ἔφυγε διαστικὰ, τριγυρισμένος ἀπὸ λίγους ἐμπιστοὺς του, καλώντας τὸ πλῆθος ἀπ' ἔξω ν' ἀκούσει τὴν αἴτηση πού θὰ τὴν ξαναδιάβαζε κάποιος συνεργάτης του.

Μ' ὄλον αὐτὸ τὸν κόσμιο ἀνάμεσά μας, βλέποντάς τον διαστικό, ἀποροφημένο, ἀποκαμιωμένο ἀπ' τὴν ὑπεράνθρωπη προσπάθειά του, καὶ τριγυρισμένο ἀπὸ φίλους, δὲ δοκίμασα νὰ τὸν πλησιάσω. Ἐξ ἄλλου, δὲ χρειαζόταν. Εἶχα καταλάβει πῶς ἡ μαθητριά μου ἔλεγε ἀλήθεια: Ἐνα ἐξαιρετικῆς θαρρύτητας, ἐκπληκτικὸ μαζικὸ κίνημα ξεσποῦσε.

Τὴν ἄλλη μέρα, 8 Γενάρη, τὸ βράδι, ξαναπῆγα στὸ τμήμα. Ἦθελα νὰ δῶ τί γινόταν. Καί, προπάντων, ἤθελα νὰ ῥθῶ σ' ἐπαφή μὲ τὴ μάζα, νὰ ἀνακατευτῶ στὴ δράση της, νὰ ἀποφασίσω καὶ γιὰ τὸ δικό μου φέριμο. Μὲ συνόδευαν πολλοὶ «μαθητῆς» μου.

Αὐτὸ πού βρῆκα στὸ τμήμα, μού ὑπαγόρευε τὸ καθήκον μου.

Εἶδα, πρῶτα - πρῶτα, γι' ἄλλη μιὰ φορά, πλῆθος μαζεμένο νὰ περιμένει στὸ δρόμο. Μοῦ εἶπαν πῶς, μέσα, κάποιο μέλος τοῦ τμήματος διάβαζε τὴν «αἴτηση». Περιμένα.

Μετὰ ἀπὸ λίγα λεπτά, ἀνοιξε μὲ θόρυβο ἡ πόρτα. Καμιά χιλιοστὴ ἀνθροπὸς βγήκαν ἀπ' τὴν αἴθουσα. Ἄλλη μιὰ χιλιοστὴ μπῆκαν - μαζὶ κι ἐγώ.

Μόλις ξανάκλεισε ἡ πόρτα, ἕνας γκαπονικὸς ἐργάτης, καθιομένος στὴν ἐξέδρα, ἄρχισε νὰ διαδάζει τὴν αἴτηση.

Ἄλιμονο, εἶταν γιὰ κλάματα! Μὲ φωνὴ ἀδύναμη καὶ μόνотонη, χωρὶς καμία ζωντάνια, χωρὶς τὴν παραμικρὴ ἐξηγήσῃ ἢ συμπέρασμα, ὁ ἄνθρωπος μουρμούριζε τὸ κείμενο μπρὸς σὲ κείνη τὴ μάζα ποὺ εἶταν ὄλο προσοχὴ καὶ ἀγωνία. Τοῦ χρειάστηκαν δέκα λεπτά γιὰ νὰ τελειώσῃ τὴν κοιμισμένη ἀνάγνωσή του. Ὑστερα, ἡ αἴθουσα ἀδειασε γιὰ νὰ δεχτεῖ νέα ἀνθρώπινη μάζα.

Συμβουλευτήκα γρήγορα τοὺς φίλους μου. Δὲν ἀργήσαμε νὰ πάρουμε τὴν ἀπόφασή μας. Προχώρησα γιὰ τὴν ἐξέδρα. Ὡς τὴ μέρα ἐκείνη, ποτὲ δὲν εἶχα μιλήσει σὲ μάζες. Δὲ διόστασα, ὅμως, οὔτε στιγμὴ. Ἐπρεπε ὅπωςδήποτε ν' ἀλλάξει ὁ τρόπος πληροφόρησης καὶ ξεσηκώματος τοῦ λαοῦ.

Πλησίασα τὸν ἐργάτη ποὺ ἐτοιμαζόταν νὰ ξαναρχίσει τὸ ἔργο του. «Πρέπει νὰ ἔχετε κατακουραστεῖ, τοῦ εἶπα. Ἀφήστε νὰ σὰς ἀντικαταστήσω ἐγώ...». Μὲ κοίταξε ἐκπληκτος καὶ ἀνήσυχος. Μ' ἐβλεπε γιὰ πρώτη φορά. «Μὴ φοβάστε, συνέχισα εἶμαι καὶ ἐγὼ φίλος τοῦ Γκαπόν. Νὰ κ' ἡ ἀπόδειξη...». Καὶ ἄπλωσα τὸ χέρι μου μὲ τὴν κάρτα. Οἱ φίλοι μου μὲ ὑποστήριξαν.

Ὁ ἄνθρωπος, τελικά, δέχτηκε. Σηκώθηκε, μοῦ παράδωσε τὴν αἴτηση, καὶ κατέβηκε.

Ἄρχισα ἀμέσως τὴν ἀνάγνωση, ὕστερα συνέχισα μὲ τὴν ἐρμηνεία τοῦ κειμένου ὑπογραμμίζοντας προπάντων τὰ οὐσιαστικά κομμάτια - διαμαρτυρίες καὶ διεκδικήσεις - καὶ ἐπιμένοντας ἐντελῶς ἰδιαίτερα στὴ βεβαιότητα μιᾶς ἀρνήσεως ἀπ' τὴ μεριὰ τοῦ σοῦρου.

Δάβασα, μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, τὴν αἴτηση πολλές φορές, ὡς πολὺ ἀργὰ τὴ νύχτα. Καὶ κοιμήθηκα στὸ τμήμα, μὲ φίλους, πάνω σὲ τραπέζια ποὺ τὰ ἔχουμε ἐνώσει.

Τὸ ἄλλο πρωὶ - τὴν περίφημη 9 τοῦ Γενάρη - ἔπρεπε νὰ διαβάσω τὴν αἴτηση μιὰ ἢ δύο φορές ἀκόμα. Ὑστερα, βγήκαμε στὸ δρόμο. Ἐνα τεράστιο πλῆθος μιᾶς περιμένε, ἔτοιμο νὰ ἀρχίσει μὲ τὸ πρῶτο σῆμα νὰ κινεῖται. Κατὰ τίς 9, οἱ φίλοι μου καὶ ἐγὼ σχηματίσαμε, πιασμένοι χέρι - χέρι, τίς τρεῖς πρώτες σειρές, καλέσαμε τὸν κόσμο νὰ μᾶς ἀκολουθήσει, καὶ κατευθυνθήκαμε γιὰ τὰ Ἀνάκτορα. Τὸ πλῆθος δονήθηκε καὶ μᾶς ἀκολούθησε πηχτό.

Δὲ χρειάζεται νὰ πῶ πῶς δὲν φτάσαμε ὡς τὴν πλατεία τῶν Ἀνακτόρων. Ἀναγκασμένοι νὰ περάσουμε ἀπ' τὸν Νιέβζ,

πέσαμε, κοντά στη γέφυρα τή λεγόμενη «Γρόισκι», σέ φράγμα στρατού. Μετά από ορισμένες επικλήσεις χωρίς αποτέλεσμα, άρχισαν νά μάς πυροβολοῦν άσταμάτητα. Στή δεύτερη, κ' ιδιαίτερα φονική, σειρά πυροβολισμῶν, τὸ πλῆθος σταμάτησε καί διαλύθηκε, αφήνοντας καμιά τριανταριά νεκρούς καί καμιά εξηνταριά λαβωμένους. Πρέπει, όμως, νά πούμε πῶς πολλοί στρατιῶτες πυροβολοῦσαν στόν άέρα· πάμπολλα τζάμα, στά πάνω πατώματα τῶν σπιτιῶν πού βρίσκονταν άπέναντι άπ' τοὺς στρατιῶτες, έσπαζαν μέ κρότο άπ' τίς σφαίρες πού τά χτυποῦσαν.

Πέρασαν λίγες μέρες. Ἡ άπεργία συνέχιζε νά εἶναι σχεδόν γενική στήν Ἁγία - Πετρούπολη.

Πρέπει νά υπογραμμιστεῖ πῶς ἡ μεγάλη αὐτή άπεργία εἶχε ξεπηδήσει αὐθόρμητα. Δέν τήν κίνησε κανένα πολιτικό κόμμα, καμιά συνδικαλιστική όργάνωση (δέν ὑπῆρχε τέτοια όργάνωση στή Ρωσία, εκείνη τήν εποχή), οὔτε καν κάποια άπεργιακή έπιτροπή. Μέ δικιά τους πρωτοβουλία καί μόνο, καί μέ έντελῶς άκκοδοήγητη όρμή, οἱ εργατικές μάζες παράτησαν ψάμπρικες κι έργαστάσια. Τά πολιτικά κόμματα δέ μποροῦσαν καν νά εκμεταλλευτοῦν τήν εύκαιρία γιά νά οικειοποιηθοῦν, όπως τό ἔχουν συνήθεια, τὸ κίνημα. Ἐμειναν κυριολεκτικά παράμερα.

Στό μεταξύ, μπρός στοὺς εργάτες όρθώθηκε τὸ άνησυχητικό έρώτημα: Καί τώρα, τί γίνεται;

Ἡ δυστυχία χτυποῦσε τήν πόρτα τῶν άπεργῶν. Ἐπρεπε νά βρεθεῖ τρόπος νά τήν αντιμετώπισουν χωρίς άργοπορίες. Ἐπ' τήν άλλη μεριά, όλοι άναρωτιόνταν, παντοῦ, μέ ποιόν τρόπο έπρεπε καί μποροῦσαν νά συνεχίσουν οἱ εργάτες τὸν άγώνα. Τά «τιμήματα», άποκομμένα άπ' τὸν άρχηγό τους, όρίσκονταν μέ χαμένα τά νερά τους καί σχεδόν άνίκανα. Τά πολιτικά κόμματα δέν έδιναν σημεῖα ζωής. Κι όμως, γινόταν όλοένα αίσθητότερη κι έπείγουσα ἡ άναγκαιότητα ύπαρξης μιᾶς όργάνωσης πού θά συντόνιζε καί θά καθοδηγοῦσε τή δράση.

Δέν ξέρω πῶς αντιμετώπιστηκαν καί λύθηκαν τοῦτα τά προβλήματα στίς άλλες γειτονιές τῆς πρωτεύουσας. Ἰσως όρισμένα «τιμήματα» μπόρεσαν νά βοηθήσουν όλικά τοὺς άπεργούς τῆς περιοχῆς τους. Ὅσο γιά τή γειτονιά όπου έμεινα, τά γεγονότα πήραν ιδιαίτερη τροπή. Καί, όπως θά δεῖ ὁ άναγνώστης,

ὁ δὴ γήσαν ἀργότερα σὲ γενικευμένη δράση.

Καθημερινά, καμιά σαρανταριά ἐργάτες τῆς γειτονιάς μου συγκεντρώνονταν σπίτι μου. Ἡ ἀսτυνομία, γιὰ τὴν ὥρα, μᾶς ἀφῆνε ἀνενόχλητους ὕστερα ἀπὸ τὰ τελευταῖα γεγονότα, κρατοῦσε μὰ μυστήρια οὐδετερότητα. Κι ἐκμεταλλευτήκαμε τὴν οὐδετερότητά της. Προσπαθοῦσαμε νὰ βροῦμε μὲ τι μίσο νὰ δράσουμε. Βρισκόμασταν στὴν παραμονὴ λήψης ὀρισμένων ἀποφάσεων. Οἱ μαθητὲς μου ἀποφάσισαν, σύμφωνα μαζί μου, νὰ διαλύσουμε τὴν ὀργάνωσή μας σπουδῶν, νὰ προσχωρήσουμε, ἀτομικά, σὲ ἐπαναστατικά κόμματα, καὶ νὰ περάσουμε, μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, στὴ δράση. Γιατί, ὅλοι μας, θεωροῦσαμε τὰ γεγονότα προανάκρουσμα ἐπερχόμενης ἐπανάστασης.

Κάποιο βράδι - περίπου ὀχτὼ μέρες μετὰ ἀπ' τὴν 9 Γενάρη - γύπησε ἡ πόρτα τοῦ δωματίου μου. Εἶβουν μόναχος. Μπήκε ἕνας ἄντρας: νέος, ψηλός, μὲ φέρσιμο εἰλικρινὲς καὶ συμπαθητικὸ.

— Εἶστε ἐγὼ τὰδε; - μὲ ρώτησε. Καί, ἀφοῦ τοῦ ἐγνεψα καταφατικά, συνέχισε:

— Εἶναι κίβλας κάμποσες μέρες πού ψάχνω νὰ σᾶς βρῶ. Τελικά, χτές, ἐμῆθα τὴ διεύθυνσή σας. Τ' ὄνομά μου εἶναι Γεώργιος Νοτάρ, δικαστικὸς κλητῆρας. Θὰ περάσω ἀμέσως στὸν ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τῆς ἐπίσκεψής μου. Πρόκειται γιὰ τοῦτο δῶ: Στὶς 8 Γενάρη, παρακολούθησα τὴν ἀνάγνωση τῆς «Αἴτησής». Διαβάξατε σεῖς. Εἶδα πὼς εἶχατε πολλοὺς φίλους, πολλὰς σχέσεις στοὺς ἐργατικὸς κύκλους. Καὶ ἔχω τὴν ἐντύπωση πὼς δὲν ἀνήχετε σὲ κανένα πολιτικὸ κόμμα.

— Ἀκριβῶς!

— Τότε, ἀκούστε. Οὔτε γὼ ἀνήκω σὲ κανένα κόμμα, γιατί δὲν ἔχω καμιά ἐμπιστοσύνη. Προσωπικά, ὅμως, εἶμι' ἐπαναστάτης καὶ ὑποστηρίζω τὸ ἐργατικὸ κίνημα. Ὡς τὰ τῶρα, δὲν ἔχω οὔτε μία γνωριμία ἀνάμεσα στοὺς ἐργάτες. Ἀντίθετα, ἔχω πολλὰς σχέσεις μὲ φιλελεύθερους, ἀντιπολιτευτικὸς ἀστικὸς κύκλους. Ἐχω, λοιπόν, μιὰ ἰδέα. Σέρω πὼς χιλιάδες ἐργάτες, μαζί κ' οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ τους, ζοῦν μὲ τρομαχτικὰς στερήσεις ἐξαιτίας τῆς ἀπεργίας. Καί, ἀπ' τὴν ἄλλη, γνωρίζω πλουσίους ἀστούς πού δὲ ζητᾶν τίποτα περισσότερο ἀπ' τὸ νὰ βοηθήσουν αὐτοὺς τοὺς δυστυχημένους. Κοντολογίς: θὰ μπορούσα νὰ μαζέψω ἀρκετὰ σημαντικὰ ποσὰ γιὰ τοὺς ἀ-

περγούς. Πρέπει όμως να μοιραστούν με τρόπο οργανωμένο, δίκαιο, ωφέλιμο. Για να γίνει αυτό, όμως, χρειάζεται να 'χει κανένας σχέσεις μες στην εργατιά. Σκέπτηκα, λοιπόν, εσάς. Θα μπορούσατε να συμφωνήσετε με τους καλύτερους φίλους σας εργάτες, και ν' αναλάβετε να δεχτείτε και να μοιράσετε στους άπεργούς και στις οικογένειες των θυμάτων της 9 Γενάρη τα ποσά που θα σάς συγκέντρωνα;

Δέχτηκα στη στιγμή. 'Ανάμεσα στους φίλους μου βρισκόταν κι ένας εργάτης που μπορούσε να διαθέσει το μικρό φορτηγό του άφεντικού του για την επίσκεψη στους άπεργούς και το μοίρασμα των βοηθημάτων.

Την επόμενη το βράδι, μάζεψα τους φίλους μου. Είταν κι ο Νοσάρ εκεί. Μας έφερε ήδη κάμποσες χιλιάδες ρούβλια. 'Αρχίσαμε άμέσως τή δράση.

Για λίγον καιρό, οι μέρες μας είταν έντελως άπορροφημένες σ' αυτό το έργο. Το βράδι έπαιρνα άπ' τα χέρια του Νοσάρ, με άπόδειξη, τα άναγκαία ποσά και κανόνιζα το πρόγραμμα των επισκέψεών μου. Και τήν επόμενη, με τή βοήθεια των φίλων μου, μοίραζα τα χρήματα στους άπεργούς. 'Ο Νοσάρ δημιούργησε, έτσι, φίλεις με τους εργάτες που έρχονταν να με δουν.

Στό μεταξύ, ή άπεργία τραβούσε προς το τέλος της. Καθημερινά, όλο και περισσότεροι εργάτες ξανάπιαναν τή δουλειά τους. Συγχρόνως, τα χρήματα λιγόστευαν.

Τότε, όρθώθηκε ξανά το σοβαρό έρώτημα: Τί θα κάνοουμε; Πώς θα συνεχίσουμε τή δράση; Και τί δράση, τώρα;

'Η προοπτική να χωριστοίμε για πάντα, χωρίς να 'χουμε δοκιμάσει ν' άκολουθήσουμε κοινή δραστηριότητα, μς φαινόταν όδυνηρή και παράλογη. 'Η άπόφαση που είχαμε πάρει: να προσχωρήσοιμε άτομικά (ό καθένας χωριστά) σέ κόμμα της έκλογής μας, δέ μς Ικανοποιούσε πιά. 'Αναζητούσαμε κάτι άλλο.

'Ο Νοσάρ έπαιρνε, συνήθως, μέρος στις συζητήσεις μας.

Κάποιο άπό κείνα τα βράδια, όπου είχαν μαζευτεί, όπως συνήθως, σπίτι μου κάμποσοι εργάτες -μαζί κι ο Νοσάρ -, ξεπήδησε ή ιδέα να δημιουργήσοιμε μιά μόνιμη εργατική όργα-

γωση: κάτι σαν επιτροπή ή, μάλλον, συμβούλιο που θα παρακολουθοῦσε τὴν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων, θὰ χρησίμευε σὰ σύνδεσμος ἀνάμεσα σ' ὄλους τοὺς ἐργάτες, θὰ τοὺς ἐνημέρωνε γιὰ τὴν κατάσταση, καὶ θὰ μποροῦσε, μὲ τὴν πρώτη εὐκαιρία, νὰ συγκεντρώσει γύρω του τὶς ἐπαναστατικὲς ἐργατικὲς δυνάμεις.

Δὲ θυμᾶμαι πῶς ἀκριβῶς μᾶς ἤρθε αὐτὴ ἡ ἰδέα. Νομίζω, ὅμως, πῶς ἐκείνοι που τὴν προώθησαν εἶταν οἱ ἴδιοι οἱ ἐργάτες.

Ἡ λέξη **Σοβιέτ**, που σημαίνει, στὰ ρώσικα, **συμβούλιο** στὴν κυριολεξία, ἀκούστηκε γιὰ πρώτη φορὰ μ' αὐτὴν εἰδικὰ τὴν ἔννοια.

Κοντολογίς, στὸ πρῶτο ἐκεῖνο πρόπλασμα, εἴχαμε νὰ κάνομε μὲ εἶδος κοινωνικὸ ἐργατικὸ μόνιμο ὄργανισμὸ.

Ἡ ἰδέα ἔπιασε τόπο. Ὅσο κράτησε ἡ συγκέντρωση, προσπαθήσαμε νὰ δάλουμε τὶς βάσεις ὀργάνωσης καὶ λειτουργίας τοῦ «Σοβιέτ».

Τὸ σχέδιο δὲν ἄργησε νὰ διευρυνθεῖ.

Ἀποφασίσαμε νὰ πληροφωρήσουμε τοὺς ἐργάτες ὄλων τῶν μεγάλων ἐργοστασίων στὴν πρωτεύουσα γιὰ τὸ καινούριο δημιούργημα καὶ νὰ προχωρήσουμε, πάντα σὲ στενὸ κύκλο, στὴν ἐκλογή τῶν μελῶν αὐτῆς τῆς ὀργάνωσης που ὀνομάστηκε, γιὰ πρώτη φορὰ, **Συμβούλιο (Σοβιέτ) ἐργατῶν ἀντιπροσώπων**.

Συγχρόνως, θέσαμε ἄλλο ἕνα ἐρώτημα: Ποιὸς θὰ διευθύνει τὶς ἐργασίες τοῦ Σοβιέτ; Ποιὸς θὰ μπεῖ ἐπικεφαλῆς γιὰ νὰ τὸ καθοδηγήσει;

Οἱ παρόντες ἐργάτες μοῦ πρότειναν, χωρὶς δισταγμούς, τὸ κόστο αὐτό.

Παρ' ὅλη μου τὴ μεγάλη συγκίνηση γιὰ τὴν ἐμπιστοσύνη τους, ἀρνήθηκα τὴν προσφορὰ τους κατηγορηματικά. Εἶπα στοὺς φίλους μου: «**Εἶστε ἐργάτες. Θέλετε νὰ φτιάξετε μιὰ ὀργάνωση που ν' ἀπασχολεῖται μὲ τὰ ἐργατικὰ σας συμφέροντα. Μάθετε, λοιπόν, ἀπ' τὴν ἀρχὴ - ἀρχή, νὰ κλονίζετε μὲ νάχοι σὰς τὶς δουλειές σας. Μὴν ἐμπιστεύετε τὶς τύχες σας σ' ὄσους δὲν εἶναι δικοὶ σας. Μὴ δάζε-**

τε καινούριους αφέντες πάνω απ' τὰ κεφάλια σας, γιατί, στο τέλος, κι αυτοί θα σας καταδυναστεύουν και θα σας προδώσουν. Έχω πιά πειστεί πώς, για τους αγώνες και τη χειραφέτησή σας, κανένας, έξω από σας, δε θα μπορέσει ποτέ να φέρει αληθινά αποτελέσματα. Γι' α' σας, π ά ν ω ά π ό σ α ς, ά ν τ ι γ ι ά σ α ς - κανένας δε θα κάνει ποτέ τίποτα. Ο πρόεδρος, ο γραμματέας, και τὰ μέλη τῆς διοικητικῆς επιτροπῆς τῆς ὀργάνωσῆς σας πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν ά ν ά μ ε σ ά σ α ς. Ἄν χρειάζεστε πληροφορίες, διευκρινήσεις, ὀρισμένα πράματα πού ν' ἀπαιτοῦν εἰδικές γνώσεις, συμβουλές, κοντολογίς πνευματική και ἠθική βοήθεια πού προσφέρει ἡ βαθιὰ καλλιέργεια, μπορεῖτε ν' ἀπευθυνθεῖτε σέ διανοούμενους, σέ ἀνθρώπους καλλιεργημένους πού πρέπει νά ἔναι εὐτυχισμένοι ὄχι ἐπειδὴ θά σᾶς καθοδηγήσουν ὅπως οἱ διάφοροι ἀρχηγοὶ και ἀφέντες, ἀλλ' ἐπειδὴ θά σᾶς προσφέρουν τὴ βοήθειά τους χωρὶς νὰ ἀναμιχθοῦν στὶς ὀργανώσεις σας. Κι εἶναι καθήκον τους νὰ σᾶς βοηθήσουν, γιατί δε φταῖτε σεῖς ἂν σᾶς λείπουν οἱ ἀπαραίτητες γνώσεις. Οἱ φίλοι αὐτοὶ διανοούμενοι μποροῦν ἀκόμα και νὰ παρακολουθοῦν τὶς συγκεντρώσεις σας - χωρὶς κανένα δικαίωμα ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ δίνουν συμβουλές».

Πρόσθεσα κι ἄλλη μία ἀντίρρηση: «Πῶς, λοιπόν, θέλετε νὰ γίνω μέλος τῆς ὀργάνωσῆς σας, μιά και δὲν εἶμ' ἐργάτης; Μὲ ποιὸν τρόπο θά ἴμαινα μὲς στὴν ὀργάνωση;».

Στὴν τελευταία τούτη ἐρώτηση, μοῦ ἀποκρίθηκαν πῶς τίποτα δὲν εἶταν εὐκολότερο: θά μοῦ προμήθευαν ἐργατικὴ κάρτα και θά ἴμιον στὴν ὀργάνωση μὲ πλαστὸ ὄνομα.

Διαμαρτυρήθηκα ζωηρὰ γιὰ τὴ μέθοδο αὐτὴ. Τὴ θεώρησα ἀνάξια γιὰ μένα ὅσο και γιὰ τοὺς ἐργάτες, και, ἀκόμα, τὴ βρήκα ἐπικίνδυνη, ὀλέθρια. «Σ' ἕνα ἐργατικὸ κίνημα, εἶπα, πρέπει ὅλα νὰ ἔναι καθαρά, ντόμπρα, και τίμια».

Παρ' ὅλες τὶς ὑποδείξεις μου, οἱ φίλοι ἐργάτες δὲν ἐνωσαν ἀρκετὰ δυνατοὶ γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ξεπεράσουν τὴν ἀνάγκη «ὀδηγοῦ». Πρόσφεραν, λοιπόν, τὴ θέση προέδρου στοὺς Νοσάρ. Κι αὐτός, μὴ ἔχοντας τοὺς δικούς μου ἐνδοιασμούς, δέχτηκε.

Λίγες μέρες ἀργότερα, τοῦ προμήθεψαν μιά ἐργατικὴ κάρτα μὲ τ' ὄνομα Χ ρ ο υ σ τ ά λ ι ε φ, ἀντιπρόσωπου κάποιου ἐργοστασίου.

Γρήγορα, οἱ ἀντιπρόσωποι πολλῶν ἐργοστασίων τῆς Ἄγίας - Πετρούπολης ἔκαναν τὴν πρώτη τους συγκέντρωση.

Πρόεδρος τῆς συγκέντρωσης ὀρίστηκε ὁ Νοσάρ.

Συγχρόνως, γινόταν καὶ πρόεδρος τῆς ὀργάνωσης - θέση πού κράτησε ὡς τὴ σύλληψή του.

Εἶχε γεννηθεῖ τὸ πρῶτο Σοβιέτ.

Ἦστερα ἀπὸ λίγον καιρό, τὸ Σοβιέτ τῆς Ἀγίας - Πετρούπολης συμπληρώθηκε καὶ μὲ ἄλλους ἀντιπρόσωπους ἐργοστασίων. Ὁ ἀριθμὸς τους ἔγινε ἐπιβλητικός.

Γιὰ κάμποσες βδομάδες, τὸ Σοβιέτ συνεδρίαζε ἀρκετὰ ταχτικά, ἄλλοτε ἀνοιχτά, ἄλλοτε κρυφά. Ἐβγάζε κι ἓνα φυλλάδιο ἐργατικῶν πληροφοριῶν: Τὰ Νέα (Ἰσβέστια) τοῦ Σοβιέτ ἐργατῶν ἀντιπροσώπων. Συγχρόνως, κατεύθυνε καὶ τὸ ἐργατικὸ κίνημα τῆς πρωτεύουσας. Ὁ Νοσάρ πήγε, γιὰ πολὺ λίγο, στὴν «Ἐπιτροπὴ Τσιντλόφσκι» πού ἀνάφερα πῶς πάνω, σὰν ἀντιπρόσωπος τοῦ πρώτου αὐτοῦ Σοβιέτ. Ἀπογοητεύτηκε, καὶ τὴν παράτησε.

Λίγο ἀργότερα, κυνηγημένο ἀπ' τὴν κυβέρνηση, τὸ πρῶτο αὐτὸ Σοβιέτ ἀναγκάστηκε νὰ σταματήσει σχεδὸν ἔντελως τὶς συνεδριάσεις του.

Στὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ Ὀκτώβρη 1905, τὸ Σοβιέτ ξαναοργανώθηκε ἔντελως καὶ ξανάρχισε τὶς δημόσιες συγκεντρώσεις του. Ἀπὸ κείνη τὴ στιγμή, ἔγινε πλατιὰ γνωστὴ ἢ ὑπαρξὴ του. Ἀπ' αὐτοῦ ἐξηγεῖται, ἐν μέρει, καὶ τὸ λάθος σχετικὰ μὲ τὴν καταγωγή του. Κανένας δὲ μπορούσε νὰ γνωρίζει τί εἶχε γίνει στὴν κλειστὴ ἀτμόσφαιρα ἐνὸς δωμάτιου. Ὁ Νοσάρ - ὁ ἀναγνώστης θὰ βρεῖ ἄλλοῦ λίγα λόγια γιὰ τὸ τέλος του - προφανῶς δὲ μίλησε ποτὲ γι' αὐτό, σὲ κανέναν. Ὅπως κι ἂν εἶναι, ἀπ' ὅτι τοῦλάχιστο ξέρω, δὲν ἀφηγήθηκε ποτὲ τὸ γεγονός ἐκεῖνο δημόσια. Κι ὅσο γιὰ τοὺς ἐργάτες πού εἶχαν γνώση τοῦ πράγματος, κανένας δὲν εἶχε, θέβαια, τὴν ἰδέα νὰ τὸ ἀνακοινώσει στὸν τύπο.*

Τὸ σοσιαλδημοκρατικὸ κόμμα πέτυχε, τελικά, νὰ διεισδύσει στὸ Σοβιέτ αὐτὸ καὶ ν' ἀρπάξει ἓνα σημαντικὸ πόστο. Ὁ σοσιαλδημοκράτης Τρότσκι, ὁ μελλοντικὸς μπολσεβίκος κο-

— — — — —

* Ὁ Νοσάρ εἶχε γυναῖκα, πού δὲν ξέρω ἂν ζεῖ ἢ πέθανε, καὶ ἓναν μικρότερο ἀδελφὸ, τὸ Στεφάν. Μ' αὐτὸν ἐδῶ, ξαναβρεθήκαμε, ἀργότερα, στὴ φυλακή. Ἦστερα τὸν ἔχασα. Τὰ πρόσωπα αὐτά, ἴν ζοῦν ἀκόμα, θὰ μπορούσαν νὰ ἐπικυρώσουν τὴν ἀφήγησή μου.

μισάριος, μπήκε σ' αυτό κι ονομάστηκε γραμματέας. Στη συνέχεια, όταν ο Νουάρ - Χρουστάλιεφ πιάστηκε, ο Τρότσκι έγινε πρόεδρος.

Το παράδειγμα των εργατών της πρωτεύουσας το Γενάρη του 1905, ακολούθησαν κ' οι εργάτες πολλών άλλων πόλεων. Έργατικά Σοβιέτ δημιουργήθηκαν έδω κι εκεί. Ή υπαρκτή τους, ωστόσο, την εποχή εκείνη, ήταν εφήμερη: οι τοπικές αρχές γρήγορα τὰ ανακάλυψαν και τὰ διάλυσαν.

Αντίθετα - όπως είδαμε -, το Σοβιέτ της Άγίας - Πετρούπολης κρατήθηκε κάμποσο. Ή κεντρική κυβέρνηση, σε πολύ άσχημη θέση μετά από την 9 Γενάρη, και κυρίως μετά από τις φοβερές της άτυχίες στον πόλεμο με την Ίαπωνία, δέν τόλμησε νά τὸ ἀγγίξει. Περιορίστηκε, γιά τήν ὥρα, στή σύλληψη τοῦ Νουάρ.

Έξ ἄλλου, ἡ ἀπεργία τοῦ Γενάρη εἶχε σβήσει ἀπό μόνη της· με τήν ἀπουσία εὐρύτερου κινήματος, ἡ δραστηριότητα τοῦ πρώτου ἐκείνου Σοβιέτ ἀναγκάστηκε νά περιοριστεῖ σέ ἀσήμαντα ἔργα.

Στό τέλος τοῦ 1905, τὸ Σοβιέτ τῆς Άγίας - Πετρούπολης καταργήθηκε κι αὐτὸ με τή σειρά του. Ἀκριβῶς τότε, ἡ τσαρική κυβέρνηση πῆρε λίγο πάνω της, «κατάπνιξε» τὰ τελευταία χνάρια τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τοῦ 1905, ἔπιασε τὸν Τρότσκι κι ἑκατοντάδες ἐπαναστάτες, και σύντριψε κάθε πολιτική ὀργάνωση τῆς ἀριστερᾶς.

Τὸ Σοβιέτ τῆς Άγίας - Πετρούπολης (Πέτρογκραντ πιά) ζανάκανε τήν ἐμφάνισή του στήν ἀποφασιστική Ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη - Μάρτη 1917, ἐνῶ εἶχαν ἀρχίσει νά δημιουργοῦνται Σοβιέτ σ' ὄλες τίς σημαντικῆς πόλεις και περιοχές τῆς χώρας.

III. — Ο ΑΤΥΧΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ. Η ΝΙΚΗ ΜΙΑΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗΣ ΑΠΕΡΓΙΑΣ

ΣΥΝΤΡΙΠΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΒΑΡΙΑΣ ΠΤΤΑΣ ΣΤΟΝ ΡΩΣΟ-Ι-ΑΠΩΝΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ. - ΑΝΑΒΡΑΣΜΟΣ ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΡΩΜΑΤΑ. - ΟΙ «ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ» ΚΥΡΙΑΥΟΝΤΑΙ ΕΣ ΕΦΟΔΟΥ. - ΑΝΑΤΑΡΑ-

ΧΗ ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ ΚΑΙ ΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟ. - Τὰ κύματα πού σηκώθηκαν με τὰ γεγονότα τοῦ Γενάρη 1905 δὲν θὰ ἡρεμοῦσαν τόσο γρήγορα. Καὶ τούτη τὴ φορά σείστηκε ἡ χώρα ὀλόκληρη.

Ἄπ' τὴν ἄλλη μεριά, ἡ γενικὴ θέση τοῦ τσαρισμοῦ γινόταν, ἀπ' τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1905, ὀλοένα δυσκολότερη. Κύρια αἰτία εἶταν ἡ τρομαχτικὴ ἀποτυχία πού δοκίμασε ἡ τσαρική Ρωσία στὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ἰαπωνίας.

Ὁ πόλεμος αὐτός - πού ἄρχισε τὸ Φλεβάρη τοῦ 1904 με μεγάλη ἐπαρση καί, γιὰ ἓνα μεγάλο μέρος, με σκοπὸ νὰ ἀναθερμάνει τὰ ἔθνικά, πατριωτικά, καὶ φιλομοναρχικά αἰσθήματα - χάθηκε ἀνεπανόρθωτα. Ὁ ρώσικος στρατός καὶ στόλος ἠττήθηκε κατὰ κράτος.

Ἡ κοινὴ γνώμη καταλόγιζε ἀνοιχτὰ τὴν ἤττα στὴν ἀνικανότητα τῶν ἀρχῶν καὶ στὴ διαφθορὰ τοῦ καθεστώτος. Ὁχι μονάχα στὶς ἐργατικὲς μάζες, ἀλλὰ σ' ὅλα τὰ κοινωνικά στρώματα, γεννιόταν ὀργή καὶ πνεῦμα ἀνταρσίας πού φούντωνε μέρα με τὴ μέρα. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἀπικλειῶν στὸν πόλεμο - πού συνεχίζονταν ἀσταμάτητα - εἶταν συντριπτικό. Σὲ λίγο, τὰ πάθη ἐκτροχιάστηκαν, ἡ ἀγανάκτηση δὲν εἶχε πιά ὄριον. Ἐ ἀνταρσμός εἶταν γενικός.

Ἡ κυβέρνησις, ἔχοντας συνείδηση τῆς ἤττας τῆς, σὺμπαινε.

Ἐπωφελοῦμενοι ἀπ' τὴν κατάσταση, οἱ φιλελεύθεροι καὶ ἐπαναστατικοὶ κύκλοι ἀνοίξαν μιὰ βίαιη καμπάνια κατὰ τοῦ καθεστώτος. Χωρὶς νὰ ζητήσουν τὴν ἄδεια, ὁ τύπος καὶ ὁ λόγος ἐγίναν ἐλεύθεροι. Εἶταν μιὰ πραγματικὰ ἐξ ἐφόδου κατάκτηση «πολιτικῶν ἐλευθεριῶν». Οἱ ἐφημερίδες ὄλων τῶν τάσεων, ἀκόμα καὶ οἱ ἐπαναστατικὲς, ἐβγαίναν καὶ πουλιοῦνταν ἐλεύθερα, χωρὶς λογοκρισία οὔτε ἔλεγχο. Ἡ κυβέρνησις καὶ ὀλόκληρο τὸ σύστημα κριτικάρονταν σθεναρότατα.

Οἱ συνήθως ἀτολμοὶ φιλελεύθεροὶ πέρασαν στὴ δράση: Ἰδρυσαν κάμπους ἐπαγγελματικῆς ἐνώσεως, τὴν «Ἐνωσὴ τῶν Ἐνώσεων» (εἶδος γεντρικῆς ἐπιτροπῆς πού κατεύθυνε τὴ δραστηριότητα ὄλων τῶν ἐνώσεων), τὴ μυστικὴ «Ἐνωσὴ Ἀπελευθέρωσης» (πολιτικὴ ὀργάνωσις). Ἄπ' τὴν ἄλλη, προχώρησαν βιαστικὰ στὴν τυπικὴ ὀργάνωσις πολιτικοῦ κόμματος με τὴν ὀνομασία «Συνταγματικὸ - δημοκρατικὸ Κόμμα». Ἡ κυβέρνησις ὑποχρεώθηκε νὰ τ' ἀνεχτεῖ ὅλα, ὅπως εἶχε ἀνε-

χτεί ήδη την άπεργία του Γενάρη, τις διασκέψεις του Σοβιέτ κτλ.

Οι πολιτικές δολοφονικές απόπειρες διαδέχονταν ή μία την άλλη με έπιταχυνόμενο ρυθμό.

Βίαιες εκδηλώσεις, βλέπε σοβαρές εξεγέρσεις, ξεσπούσαν σέ διάφορες πόλεις. Όδοφράγματα έκαναν την εμφάνισή τους σ' όρισμένα μέρη.

Σέ πολλές έπαρχίες, οι άγρότες ξεσηκώνονταν, ξεσπώντας σέ άληθινούς «πολέμους χωρικών», καίγοντας τις έπαύλεις, άρπάζοντας έδάφη, καταδιώκοντας, άκόμα και δολοφονώντας τους ιδιοκτήτες. Άπ' την άλλη μεριά, δημιουργήθηκε ή "Ένωση Άγροτών, με σοσιαλιστικό πρόγραμμα.

Οι έχθροι του καθεστώτος γίνονταν όλοένα περισσότεροι, όλοένα τολημρότεροι. Και - αυτό που κυρίως μετράει - είχαν δίκιο.

Δέν εξηγοΰνταν όλα με τη στρατιωτική ήττα της κυβέρνησης και τη δύσκολη «ήθική» της θέσης. Άλλά γι' αυτούς άκριδώς τους λόγους, της έλειπε και τό σπουδαιότερο μέσο γιά την καταπολέμηση αυτού του κινήματος: τό χρήμα. Οι διαπραγματεύσεις στό έξωτερικό - ειδικά στη Γαλλία - γιά σύναψη δανείου τραβούσαν σέ μάκρος, από έλλειψη έμπιστοσύνης.

Τό καλοκαίρι και τό φθινόπωρο του 1905 έγιναν σοβαρές ταραχές στό στρατό και στό ναυτικό. Η πασίγνωστη άνταρσία κι έποποιία του θωρηκτού Πρίγκηψ - Ποτιέμκιν, μιάς από τις μεγαλύτερες μονάδες του στόλου της Μαύρης Θάλασσας, εΐταν τό κορυφαίο έπεισόδιο αυτών των ταραχών. Τό τελευταία όχυρό των ξεπεσμένων καθεστώτων, οι ένοπλες δυνάμεις, είχαν άχρηστευτεί.

Τούτη τη φορά, ή χώρα όλόκληρη όρθωνόταν, όλοένα άποφασιστικότερα, ενάντια στον τσαρισμό.

Τόν Αύγουστο του 1905, ύποκύπτοντας σέ όρισμένες ύποδείξεις, άποφάσισε, τελικά, ν' άναγνωρίσει, εκ των ύστέρων - και, πράγμα αυτόνητο, ύποκριτικά - όρισμένες «έλευθερίες». Άκόμα, ύποσχέθηκε νά συγκληθεί είδος άντιπροσωπευτική έθνική Συνέλευση «Δούμα», με πολύ περιορισμένες δικαιότητες, και σύμφωνα με έξαιρετικά περιοριστικό έκλογικό σύστημα. Άνάθεσαν στον ύπουργό Έσωτερικών Μπουλίγγιν νά την προετοιμάσει και νά την πραγματοποιήσει. Άλλά τό βήμα αυτό, πολύ άτολμο, όψιμο, και όλοφάνερν ύποκριτικό, δέν έ-

κανοποίησε κανέναν. 'Ο αναβρασμός κ' οι ταραχές συνεχίστηκαν, κ' ή «Δούμα» αυτή, ή λεγόμενη «Δούμα του Μπουλίγκιν», δέν είδε ποτέ τὸ φῶς. 'Ο Μπουλίγκιν «παραιτήθηκε» (τέλη Αὐγούστου), καὶ τὸν ἀντικατάστησε ὁ Βίττε, πού εἶχε καταφέρει νὰ πείσει τὸν Νικόλαο 2ο γιὰ σοβαρότερες παραχωρήσεις.

Η ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΕΡΓΙΑ ΤΟΥ ΟΧΤΩΒΡΗ. - Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΧΑΝΕΙ ΕΔΑΦΟΣ. - ΤΟ ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ ΤΗΣ 17 ΟΧΤΩΒΡΗ ΚΑΙ ΤΑ ΕΠΑΚΟΛΟΥΘΑ ΤΟΥ. - Στὸ μεταξύ, ή ὁμολογημένη ἀπραξία καὶ ἀνικανότητα τῆς κυβέρνησης, ἐνθάρρυναν τὶς δυνάμεις τῆς ἀντιπολίτευσης καὶ τῆς ἐπανάστασης. 'Απ' τὴν ἀρχή τοῦ 'Οχτώβρη, μιλοῦσαν γιὰ γενική ἀπεργία στή χώρα σάν προοίμιο ἀποφασιστικῆς ἐπανάστασης.

'Η ἀπεργία αὐτή σ' ὀλόκληρη τὴ χώρα - τρομερὴ ἀπεργία, μοναδική στή σύγχρονη ἱστορία - ἔγινε τὰ μέσα 'Οχτώβρη. Εἶταν λιγότερο αὐθόρμητη ἀπὸ κείνη τοῦ Γενάρη. Σχεδιασμένη ἀπὸ καιρὸ, ἐτοιμασμένη ἀπὸ πρὶν, ὀργανώθηκε ἀπ' τὸ Σοβιετ, τὴν «'Ενωσὴ τῶν 'Ενώσεων», καί, κυρίως, ἀπὸ πολλές ἀπεργιακὲς ἐπιτροπές. 'Εργοστάσια, φάμπρικες, ἐργαστήρια, μαγαζιά, τράπεζες, διοικητικὰ κέντρα, σιδηρόδρομοι κ: ὅλα τὰ μέσα συγκοινωνίας, ταχυδρομεῖα καὶ τηλέγραφοι - ὅλα, τὰ πάντα σταμάτησαν ξαφνικά. 'Η ζωὴ τοῦ τόπου ἔμεινε μετέωρη.

'Η κυβέρνησις ἔχασε ἔδαφος κ' ὑποχώρησε. Στις 17 'Οχτώβρη 1905, ὁ τσάρος ἔβγαλε ἕνα μανιφέστο - τὸ περίφημο «Μανιφέστο τῆς 17ης 'Οχτώβρη» - δπου δήλωνε ἐπίσημα πὺς εἶχε πάρει τὴν ἀπόφαση νὰ παραχωρήσει στοὺς «ἀγαπητοὺς καὶ πιστοὺς ὑπηκόους» του ὅλες τὶς πολιτικὲς ἐλευθερίες καὶ νὰ συγκαλέσει, ὅσο γινόταν γρηγορότερα, ἕνα εἶδος ἔθνοσυνέλευσης: τὴ «Δ ο ὄ μ α τ ο ὕ Κ ρ ά τ ο υ ς». ['Ο ὄρος Δ ο ὄ μ α εἶταν δανεισμένος ἀπὸ μακρινούς αἰῶνες δπου ὀνόμαζαν Ν τ ο υ μ α μ π ο γ ι ά ρ σ κ α ῖ α εἶδος Κρατικοῦ Συμβουλίου ἢ Βουλὴ τῶν Εὐγενῶν (Β ο γ ι ά ρ ι ω ν) : θεσμὸς δημιουργημένος γιὰ νὰ βοηθᾷ τὸν τσάρο στὸ ἔργο του. 'Αργότερα, τὸ 16ο καὶ 17ο αἰῶνα, ὀνόμαζαν Ζ έ μ σ κ α ῖ α Ν τ ο ὄ μ α συνελεύσεις πού συγκέντρωναν ἀντιπροσώπους διάφορων τάξεων: συνελεύσεις ἀνάλογες μετὰ États Gé-né-raux τῆς παλιᾶς γαλλικῆς μοναρχίας. Τέλος, τὴν ἐποχὴ πού ἀναφερόμαστε, «Γκρόροντσακᾶ Ντούμα» σήμαινε: Δημο-

τικό συμβούλιο πόλης, «γχώροντ» σημαίνοντας «πόλη». Ἡ ἴδια ἢ λέξη «ντούμα» σημαίνει «σκέψη». Σύμφωνα με τὸ μανιφέστο, ἡ Δ ο ύ μ α ξεκίνησε εἶχε κληθεῖ νὰ βοηθηθεῖ τὴν κυβέρνηση.

Ἔσαν, τέλος, ἡ νεφελώδης ὑπόσχεση γιὰ ἓνα ἄδριστο συνταγματικό καθεστῶς. Ὀρισμένοι κύκλοι τὴν πήραν στὰ σοβαρά. Δημιουργήθηκε ἀμέσως ἓνα «ὀχτωβριανό» κόμμα, διακηρύχοντας πῶς δέχεται, ἐφαρμόζει, καὶ ὑποστηρίζει τὶς μεταρρυθμίσεις πού ἀνάγγειλε τὸ Μανιφέστο.

Στὴν πραγματικότητα, τούτη ἡ πράξη τῆς κυβέρνησης καὶ τοῦ τσάρου σημάδευε δύο στόχους πού δὲν εἶχαν τίποτα κοινὸ μὲ «σύνταγμα»:

1. Νὰ δημιουργήσει ἐντυπώσεις στὸ ἐξωτερικὸ νὰ δώσει τὴν ἐντύπωση πῶς ἡ Ἐπανάσταση εἶχε λήξει καὶ πῶς ἡ κυβέρνηση γινόταν κύριος τῆς κατάστασης· νὰ ἐπηρεάσει εὐνοϊκὰ τὴν κοινὴ γνώμη, ἰδιαίτερα τῶν γαλλικῶν οἰκονομικῶν κύκλων, γιὰ νὰ ἀναξιογονήσει τὸ σχέδιο δανειοδότησης.

2. Νὰ ξεγελάσει τὶς μάζες, νὰ τὶς ἠρεμήσει, νὰ φράξει: τὸ δρόμο γιὰ τὴν Ἐπανάσταση.

Πέτυχε καὶ τοὺς δύο στόχους. Ἡ ἀπεργία σταμάτησε, ἡ ἐπαναστατικὴ ὄριμὴ ἔσπασε. Ἡ ἐντύπωση στὸ ἐξωτερικὸ εἶταν ἐντελῶς εὐνοϊκὴ. Κατάλαβαν πῶς, παρ' ὅλες τὶς ταραχές, ἡ κυβέρνηση τοῦ τσάρου εἶταν ἀρκετὰ ἰσχυρὴ ἀκόμα γιὰ νὰ διαμύσει: τὴν Ἐπανάσταση. Τὸ δάνειο εἶταν ἐξασφαλισμένο.

Ἔιναι, φυσικά, αὐτονόητο πῶς ἡ ἐπιχείρηση δὲν ξεγέλασε τὰ ἐπαναστατικὰ κόμματα. Εἶδαν καθαρά στὸ «Μανιφέστο» ἀπλῶς ἓνα πολιτικὸ ἔλιγιμὸ κι ἄρχισαν ἀμέσως νὰ τὸ ἐξηγοῦν σὲς ἐργαζόμενες μάζες. Τοῦτες ἐδῶ, ἐξ ἄλλου, δὲν ἐκδήλωσαν καμιά ὑπερβολικὴ ἐμπιστοσύνη. Ἡ ἀπεργία, βέβαια, σταμάτησε, σ ἂ ν νὰ εἶχαν ἱκανοποιηθεῖ, σ ἂ ν νὰ εἶχαν ἐμπιστοσύνη. Ἄλλ' αὐτό, ἀπλούστατα, φανέρωσε πῶς ἡ Ἐπανάσταση κοντανάσινε καὶ πίστευε πῶς δὲ μπορούσε ἀκόμα νὰ προχωρήσει μακρότερα. Καμιά ἐκφραση ἀληθινῆς ἐμπιστοσύνης δὲν ἀκούστηκε. Ὁ πληθυσμὸς δὲ διαζόταν καθόλου νὰ γρημισιοποιήσει τὰ «καινούρια του δικαιώματα», νιώθοντας ἀπὸ ἔνστικτο τὴν ἀπάτη. Ἀμέσως, εἶχαν καὶ τὴν ἀπόδειξη. Σὲ μερικές πόλεις, οἱ εἰρηνικὲς δημόσιες ἐκδηλώσεις, οργανωμένες γιὰ νὰ γιορταστεῖ «ἡ νίκη» καὶ τὸ «καινούριο καθεστῶς» πού ὑποσχέθηκε ὁ τσάρος, διαλύθηκαν ἀπ' τὴν ἀστυνομία, καὶ

τις ἀκολούθησαν ἐβραϊκὰ πογκρόμ... ὅσο κι ἂν τὸ «Μανιφέστο» βρισκόταν τοιχοκολλημένο.

III. - Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. Ο ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΕΙΣΜΟΥ

ΤΡΟΧΟΠΕΔΗ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ. - Η «ΔΟΥΜΑ». - ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ. - ΕΔΡΑΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΑΦΗΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΩΘΗΜΕΝΟΥΣ ΚΥΚΛΟΥΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΜΑΖΕΣ. - ΤΟ «ΡΩΣΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΣΟ» ΑΡΧΙΖΕΙ ΝΑ ΕΞΑΦΑΝΙΖΕΤΑΙ. - Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1905, ἡ γαλλικὴ μπουρζουαζία πῆρε ἐπιτέλους τὴν ἀπόφαση κ' οἱ ἰσχυροὶ οἰκονομικοὶ παράγοντες παραχώρησαν τὸ δάνειο. Αὐτὴ ἡ «μετάγγιση αἱμάτων» ἔσωσε τὸν ἐτοιμοθάνατο: τὸ τσαρικό καθεστῶς.

Ἄπ' τὴν ἄλλη μεριά, ἡ κυβέρνησις κατόρθωσε νὰ θάλει τέλος στὸν πόλεμο μὲ μία εἰρήνη ὄχι καὶ πολὺ ταπεινωτικὴ.

Ἄπὸ τότε, ἡ ἀντίδρασις κέρδιζε ἔδαφος. Κάνοντας τὸν κόσμον νὰ δραματίζεται τὰ μελλοντικὰ εὐεργετήματα, καταπολέμησε κι ἔβαλε τροχπέδη στὴν Ἐπανάστασι.

Τούτῃ θῶ, ἄλλωστε, ἐπισθαινωροῦσε ἀπὸ μὴνῃ της. Ἡ ἀπεργία τοῦ Ὀχτώβρη εἶταν ἡ ἀνώτερη προσπάθειά της, τὸ φηλότερο σημεῖο της. Τώρα, χρειαζόταν, τουλάχιστο, νὰ «ξανασάνει», νὰ κάνει ἓνα «διάλειμμα». Ἀκόμα, μπορούσε νὰ ὑπολογίζει στὸ ὅτι θὰ ἀναπηθοῦσε ἀργότερα, ἴσως κάτω ἀπὸ τὴν πίεση μιᾶς ἀριστερῆς Δούμας.

Στὸ μεταξύ, οἱ ἐλευθερίες, ποὺ εἶχαν παρθεῖ ἐξ ἐφόδου καὶ ποὺ εἶχε ἐκ τῶν ὑστέρων ὑποσχεθεῖ ὁ τσάρος, καταλύονταν σταθερά. Ἡ κυβέρνησις ἀπαγόρευε ξανά τὸν ἐπαναστατικὸ τύπο, ξανάφερε τὴ λογοκρισία, ἔκανε μαζικὰ συλλήψεις, καθάρισε τοὺς λογαριασμοὺς της μ' ὅλες τίς ἐργατικὰς ἢ ἐπαναστατικὰς ὀργανώσεις ποὺ ἔπεσαν στὰ χέρια της, διέλυσε τὸ Σοβιέτ, ἔρριξε στὴ φυλακὴ τὸν Νουάρ καὶ τὸν Τρότσκι, καὶ ἔστειλε γρήγορα στρατὸ γιὰ ἐκκαθάριση καὶ ἐπιβολὴ ὑποδειγματικῶν τιμωριῶν στὶς περιοχὰς ὅπου εἶχαν γίνεи σοβαρὰς ταραχὰς. Ὁ στρατιωτικὸς καὶ ἀστυνομικὸς ἔλεγχος ἐνισχύθηκε σχεδὸν παντοῦ.

Τελικά, ένα πράμα μονάχα δὲν τόλμησε ν' ἀγγίξει ἡ κυβέρνησις: τὴ Δοῦμα, πού πλησίαζε κ' ἡ σύγκλησός της.

Στὸ μεταξύ, ἡ Ἐπανάστασις ἀνταπάντησε στὴ σκλήρυνση τῆς ἀντίδρασης μὲ δύο ἀκόμα ζωνρὰ τινάγματα.

Τὸ πρῶτο εἶταν μιὰ νέα ἀνταρσία στὸ στόλο τῆς Μαύρης Θάλασσας, μὲ τὴν καθοδήγησις τοῦ ὑπολοχαγοῦ Σμίτ. Ἡ στάσις καταπνίγηκε κι ὁ Σμίτ πέρασε ἀπ' τὸ ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα.

Τὸ δεύτερο ἐπεισόδιο εἶταν ἡ ἐνοπλι ἐξέγερση τῶν ἐργατῶν τῆς Μόσχας, τὸ Δεκέμβρη 1905. Ἀντιστάθηκε γιὰ κάμποσες μέρες στὶς κυβερνητικὰς δυνάμεις. Γιὰ νὰ τὰ βγάλει πέρα, ἡ κυβέρνησις ἀναγκάστηκε νὰ φέρει στρατὸ ἀπὸ τὴν Ἁγία-Πετρούπολη καὶ νὰ καταφύγει στὸ πυροβολικόν.

Τὴν ἴδια τὴ στιγμὴ αὐτῆς τῆς ἐξέγερσης, ἐγινε προσπάθεια νὰ προκληθεῖ καινούρια γενικὴ ἀπεργία στὴ χώρα. Ἐν αὐτῇ ἡ ἀπεργία εἶχε πετύχει, ἡ ἐξέγερση θὰ ἔχει νικήσει. Μόνο πού, τούτῃ τῇ φορᾷ, ἀν καὶ ἡ προηγουμένη ὀργάνωσις εἶταν παρόμοια μὲ τοῦ Ὀχτώβρη, ἔλειψε ἡ ἀπαρξίτητη ὀρμηκότης. Ἡ ἀπεργία δὲ γενικεύθηκε. Ἡ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία λειτουργοῦσε. Τὸ ἴδιον κ' οἱ σιδηρόδρομοι. Ἡ κυβέρνησις μπόρεσε ἔτσι νὰ μεταφέρει τὸ στρατὸ τῆς κι ἔμεινε παντοῦ κύριος τῆς κινήσεως. Ἀναντίρρητα, ἡ Ἐπανάστασις ἀγχομαχοῦσε.

Ἔτσι, στὸ τέλος τοῦ 1905, ἡ θύελλα εἶχε καταλαγιάσει, χωρὶς νὰ ἔχει ρίξει τὸ ἐμπόδιο.

Ἀλλὰ ἐπέτελεσε ἕνα σημαντικόν, ἀναντικατάστατο ἔργο: καθάρισε κι ἐτοίμασε τὸ ἔδαφος. Ἄφησε ἀνεξίτηλα χνάρια, στὴ ζωὴ τοῦ τόπου ὅσο καὶ στὴ νοοτροπία τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἄς δοῦμε τὸν ὀριστικὸν «ἰσολογισμὸν» τοῦ σεισμοῦ.

Τί θρῖσκεται στὸ «ἐνεργητικόν» τοῦ λογαριασμοῦ;

Στὸ συγκεκριμένον τοιμέα, ὑπῆρχε, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, ἡ Δοῦμα.

Ἡ κυβέρνησις θρέθηκε προσωρινὰ ὑποχρεωμένη νὰ ἐπεξεργαστεῖ, γιὰ τὴ Δοῦμα, ἕναν ἀρκετὰ εὐρὺ ἐκλογικὸν νόμον γιὰ ν' ἀποφύγει πολὺ πικρὰς καὶ πολὺ γρήγορας διαφεύσεις ἐλπίδων. Δὲν ἐνιωθε ἀκόμα σταθερὰ τὰ πόδια τῆς: ἔπρεπε, κι αὐτῇ, νὰ «ξανασάνει» καὶ νὰ κάνει «διάλειμμα».

Ὀλόκληρος ὁ πληθυσμὸς ἔβαλε στὴ Δοῦμα τὶς μεγαλύτερες ἐλπίδες του. Οἱ ἐκλογές, πού εἶχαν ὀριστεῖ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1906, προκάλεσαν στὴ χώρα πυρετικὴ δραστηριότητα. Κι αὐ-

του, πήραν μέρος όλα τα πολιτικά κόμματα.

Ἡ κατάσταση πού δημιουργήθηκε ἀπὸ τὰ πράγματα εἶταν ἀρκετὰ παράδοξη. Ἐνῶ τὰ κόμματα τῆς ἀριστερᾶς ἀνάπτυσαν τώρα τὴν ἐκλογικὴ τους προπαγάνδα ἀνοικτὰ, νόμιμα, (ἡ κυβέρνησις δὲ μποροῦσε νὰ φέρει ἐμπόδια παρὰ μὲ συμπληρωματικούς νομοθετικούς κανονισμούς καὶ μὲ ὑποуλες παγίδες), οἱ φυλακῆς ξεχειλιζαν ἀπὸ μέλη τῶν ἰδίων κομμάτων, πού τὰ εἶχαν συλλάβει στὴν κατάπιψη τοῦ κινήματος· ὁ τύπος κι ὁ λόγος μέναν φιμωμένοι - οἱ ἐργατικῆς οργανώσεις ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἔναι ἀπαγορευμένες.

Τὸ παράδοξο τοῦτο εἶταν φαινομενικὸ μονάχα. Ἐξηγεῖται εὐκόλα. Κι αὐτὴ ἡ ἐξήγησις θὰ μᾶς ἐπιτρέψει νὰ καταλάβουμε πῶς ἔβλεπε ἡ κυβέρνησις τὴ λειτουργία τῆς Δούμας.

Παρ' ὅλη τὴν κάποια ἐλευθερία πού ἀναγκάστηκε νὰ παραχωρήσει στοὺς ὑπηκόους τῆς ἐξαιτίας τῶν ἐκλογῶν, ἡ κυβέρνησις κάθε ἄλλο παρὰ ἐννοοῦσε, φυσικά, τὴ Δούμα θεσημὸ ἐνάντια στὸν ἀπολυταρχισμό. Σύμφωνα μ' αὐτὴ, ἡ Δούμα ἔπρεπε νὰ ἔναι ἐπικουρικὸ ὄργανο καθαρὰ συμβουλευτικὸ καὶ ἐξαρτημένο, ἱκανὸ μόνον νὰ βοηθᾷ τις ἀρχῆς σὲ ὀρισμένα τους καθήκοντα. Ὅσο κι ἂν εἶταν ὑποχρεωμένη νὰ ἀνέχεται κάποια ἐκλογικὴ ἀναταραχὴ τῶν ἀριστερῶν κομμάτων ἡ κυβέρνησις εἶταν σταθερὰ ἀποφασισμένη ἀπὸ τὰ πρὶν νὰ τὴν ἐπιτρέψει ὥς ἕνα ὀρισμένο ὄριο καὶ νὰ ἀντιδράσει σὲ κάθε προσπάθεια τῶν κομμάτων, τῶν ἐκλογέων, ἢ καὶ τῆς ἰδίας τῆς Δούμας νὰ πάρει ἐπικριτικὴ στάση. Μιὰ κ' ἡ Δούμα, λοιπόν, δὲν εἶχε, γιὰ τὰ μάτια τῆς, τίποτα κοινὸ μὲ τὴν Ἐπανάστασις, εἶταν ἐντελῶς λογικὸ νὰ κρατᾷ ἡ κυβέρνησις τοὺς ἐπαναστάτες στὴ φυλακὴ.

Ἐν' ἄλλο συγκεκριμένον γεγονός, τελείως καινούριον στὴ ρώσικη ζωὴ, εἶταν, ἀκριβῶς, ὁ νόμιμος σχηματισμὸς καὶ δραστηριότητα - ἔστι καὶ σ' ἕνα ὀρισμένο μέτρο - τῶν διαφόρων πολιτικῶν κομμάτων.

Ὡς τὰ γεγονότα τοῦ 1905, στὴ χώρα ὑπῆρχαν δύο πολιτικὰ κόμματα, καὶ τὰ δύο παράνομα καὶ μᾶλλον ἐπαναστατικὰ παρὰ πράγματι «πολιτικά». Εἶταν: τὸ Σοσιαλδημοκρατικὸ κόμμα καὶ τὸ Σοσιαλεπαναστατικὸ κόμμα.

Τὸ μανιφέστο τῆς 17 Ὀχτώβρη, οἱ κάποιες ἐλευθερίες πού εἶχαν γίνεαι ἀποδεχτές καὶ πού τὸ ἀκολούθησαν ἐν ὄψει τῆς ἐκλογικῆς καμπάνιας, καί, κυρίως, ἡ ἰδία ἡ καμπάνια τοῦ-

τη, έφεραν μιὰ νεοσοιά νόμιμων και μισο - νόμιμων πολιτικών κομμάτων.

Οι άμετανόητοι μοναρχικοί δημιούργησαν την «Ένωση του Ρωσικού Λαού»: υπεραντιδραστικό και «πογκρομικό» κόμμα με «πρόγραμμα» την κατάργηση κάθε «προνόμιου που δόθηκε από φόβο έγκληματικών όχλαγωγιών», χωρίς να εξαιρείται ή Δούμα, και την εξέλιψη και των τελευταίων χαραίων των γεγονότων του 1905.

Τά λιγότερο φανατισμένα αντιδραστικά στοιχεία: οι περισσότεροι άνωτεροι δημόσιοι υπάλληλοι, μεγαλοβιομήχανοι, τραπεζίτες, ιδιοκτήτες, έμποροι, γαιοκτήμονες, κτλ., συγκεντρώθηκαν γύρω στο «Όχτωβριανό Κόμμα» (τή λεγόμενη «Ένωση 17 Όχτωβρη») που ήδη αναφέραμε.

Η πολιτική βαρύτητα αυτών των δύο κομμάτων ήταν άσήμαντη. Μάλλον είχαν γίνει ο περίγελος της χώρας.

Η πλειονότητα των καλοστεκοούμενων και μέσων στρωμάτων, όπως και των διανοούμενων «περιωπής», οργανώθηκαν άποφασιστικά σ' ένα μεγάλο πολιτικό κόμμα του κέντρου, του οποίου ή δεξιά πλησίαζε τους «όχτωβριστές» κ' ή άριστερά έφτανε να δηλώνει άντιμοναρχικές τάσεις. Το μεγαλύτερο μέρος του κόμματος έπεξεργάστηκε το πρόγραμμα ενός συνταγματικού συστήματος που έβαζε τέλος στον άπολυταρχισμό: κρατούσαν το μονάρχη, αλλά περιόριζαν σημαντικά την έξουσία του. Το κόμμα πήρε την όνομασία «Συνταγματικό - δημοκρατικό Κόμμα»: είχε, όμως, κι έναν άλλο τίτλο: «Κόμμα της Έλευθερίας του Λαού». Οι ήγέτες του έπιστρατεύονταν κυρίως απ' τους δημοτικούς άρχοντες, τους δικηγόρους, τους γιατρούς, τους έλεύθερους επαγγελματίες, τους πανεπιστημιακούς. Το κόμμα αυτό, με μεγάλη έπιρροή, αξιόλογες προοπτικές και σημαντικά οικονομικά μέσα, άρχισε, μόλις δημιουργήθηκε, πλατιά και ενεργητική δραστηριότητα.

Στην άκρα άριστερά βρίσκονταν: το «Σοσιαδημοκρατικό Κόμμα» (που ή έκλογική του δραστηριότητα ήταν, όπως είπαμε, σχεδόν άνοιχτή και νόμιμη, παρά το καθαρά δημοκρατικό πρόγραμμά του και την επαναστατική τακτική του) και, τέλος, το «Σοσιαλεπαναστατικό Κόμμα» (το πρόγραμμα κ' ή τακτική του λίγο διαφέραν - εξαιρώντας το άγροτικό πρόβλημα - από του Σοσιαδημοκρατικού Κόμματος) που, τον καιρό της Δούμας και για να μπορεί να κινηθεί άνεμπόδιστα, έκανε

εκλογικές καμπάνιες και παρουσίαζε τούς υποψήφιους του κάτω από τὸ ὄνομα «Ἐργατικὸ Κόμμα» (πού, στή συνέχεια, ἔγινε ξεχωριστὸ κόμμα). Δὲ χρειάζεται νὰ ποῦμε πῶς αὐτὰ τὰ δύο τελευταῖα κόμματα ἀντιπροσώπευαν κυρίως τὶς ἐργατικὲς καὶ ἀγροτικὲς μάζες ὅσο καὶ τὸ εὐρύτερο στρώμα τῶν μὴ χειρωνακτῶν ἐργαζομένων.

Ἐδῶ, εἶναι ἀπαραίτητο, νὰ δόσουμε ὀρισμένες λεπτομέρειες πάνω στὰ προγράμματα καὶ τὴν ἰδεολογία αὐτῶν τῶν κομμάτων.

Ἐκτός ἀπὸ τὸ πολιτικὸ ζήτημα, τὸ σημαντικότερο σημεῖο στὰ προγράμματα ὄλων τῶν πολιτικῶν κομμάτων εἶταν, ἀναμφισβήτητα, τὸ ἀ γ ρ ο τ ι κ ὸ π ρ ὶ β λ η μ α: Ἐπιβαλλόταν ἐξάπαντος ἱκανοποιητικὴ λύση του. Πράγματι, ἡ αὔξηση τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ εἶταν τόσο ραγδαία ὥστε τὰ γαιομερίδια πού εἶχαν παραχωρηθεῖ στοὺς «ἀπελευθερωμένους» τὸ 1861 χωρικούς, ἤδη ἀνεπαρκῆ ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, εἶχαν γίνει μέσα σ' ἓνα τέταρτο αἰῶνα, ἀπ' τὸ ἀσταμάτητο κομμάτιασμα, μερίδια πείνας. «Δὲν ὑπάρχει πιά χώρος ὅτε γιὰ κοτέτσι», ἔλεγαν οἱ ἀγρότες. Ὁ τεράστιος πληθυσμὸς τῆς ὑπαίθρου περίμενε ὀλοένα καὶ πῶ ἀνυπόμονα μιὰ δίκαιη καὶ ἀποτελεσματικὴ λύση σὲ τοῦτο τὸ πρόβλημα. Ὅλα τὰ κόμματα καταλάβαιναν τὴ σημασία του.

Γιὰ τὴν ὥρα, παρουσιάζονταν τρεῖς λύσεις: δηλαδή:

1. Τὸ Συνταγματικὸ - δημοκρατικὸ Κόμμα πρότεινε τὴν ἀδξηση τῶν μεριδίων μὲ τὴν ἀπαλλοτρίωση ἑνὸς μέρους τῶν μεγάλων ἰδιωτικῶν καὶ κρατικῶν περιουσιῶν· τὶς ἀπαλλοτριωμένες αὐτὲς περιοχὲς θὰ ἀποζημιώνων βαθμιαία οἱ ἀγρότες, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κράτους, σύμφωνα μὲ μιὰ ἐπίσημη καὶ «δίκαιη» ἐκτίμηση.

2. Τὸ Σοσιαλδημοκρατικὸ Κόμμα εὐνοοῦσε μιὰ ἄμιγξή καὶ ἀπλὴ ἀπαλλοτρίωση, δηλαδή χωρὶς ἀποζημίωση, τῆς ἀπαραίτητης στοὺς ἀγρότες γῆς. Ἡ γῆ αὐτὴ θὰ ἀποτελοῦσε ἐθνικὸ κεφάλαιο πού θὰ διανεμόνταν ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες («ἐθνικοποίηση» ἢ «δημοτικοποίηση» γαιῶν).

3. Τὸ Σοσιαλεπαναστατικὸ Κόμμα, τέλος, παρουσίαζε τὴν ριζικότερη λύση: ἄμεση καὶ πλήρῃ κατάσχεση ἔργειων ἰδιωτικῶν περιουσιῶν· ἄμεση κατάργηση κάθε ἔργειας ἰδιοκτησίας (ἰδιωτικῆς ἢ κρατικῆς)· ἡ γῆ νὰ θροισκεται στὴ διά-

θεση των αγροτικών κοινοτήτων με τον έλεγχο του Κράτους («κοινωνικοποίηση» γαιών).

Πρὶν ἀγγίξει κάθε ἄλλο ζήτημα, ἡ Δούμα ἔπρεπε ν' ἀσχοληθεῖ μ' αὐτὸ τὸ ἐπεῖγον καὶ πολὺπλοκο πρόβλημα.

Λίγα ἀκόμα λόγια γιὰ τὴν γενικὴ ἰδεολογικὴ τοποθέτηση τῶν δύο κομμάτων τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς (σοσιαλδημοκρατικοῦ καὶ σοσιαλεπαναστατικοῦ), ἐκείνη τὴν ἐποχὴ.

Ἦδη πρὸς τὸ 1900, μιὰ σημαντικὴ διαφωνία ἀπόψεων ἐκδηλώθηκε στοὺς κόλπους τοῦ ρώσικου Σοσιαλδημοκρατικοῦ Κόμματος. Μία μερίδα ἀπὸ τὰ μέλη του, γαντζωμένη στὸ «μίνιμουμ πρόγραμμα», πίστευε πὼς ἡ ἐπικείμενη ρώσικη ἐπανάσταση, θὰ ἴταν ἀστικὴ ἐπανάσταση, μὲ ἀρκετὰ μετριοπαθῆ ἀποτελέσματα. Οἱ σοσιαλιστὲς αὐτοὶ δὲν πίστευαν στὴ δυνατότητα περάσματος, μ' ἓνα ἄλλα, ἀπὸ τὴ «φρουδαρχικὴ» μοναρχία στὸ σοσιαλιστικὸ καθεστῶς. Ἡ βασικὴ τους ἰδέα εἶταν: ἀστικὴ δημοκρατία, γιὰ ν' ἀνοίξουν οἱ πόρτες σὲ μιὰ γρήγορη καπιταλιστικὴ εξέλιξη ποὺ θὰ ἔδινε τὶς βάσεις γιὰ μελλοντικὸ σοσιαλισμὸ. Μιὰ «κοινωνικὴ ἐπανάσταση» στὴ Ρωσία εἶταν, κατὰ τὴ γνώμη τους, ἀπραγματοποίητη γιὰ τὴν ὥρα.

Πολλὰ μέλη τοῦ κόμματος εἶχαν, ἰστόσο, ἄλλη γνώμη. Γι' αὐτούς, ἡ προσεχὴς Ἐπανάσταση εἶχε ἤδη κάθε εὐκαιρία νὰ γίνῃ «Κοινωνικὴ Ἐπανάσταση», μ' ὅλες τὶς λογικὲς συνέπειές της. Οἱ σοσιαλιστὲς αὐτοὶ παραμέριζαν τὸ «μίνιμουμ πρόγραμμα» καὶ ἐτοιμάζονταν γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἐξουσίας ἀπ' τὸ κόμμα καὶ γιὰ τὸν ἀμεσοκαὶ ἀποφασιστικὸ ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ καπιταλισμοῦ.

Οἱ ἡγέτες τοῦ πρώτου ρεύματος εἶταν ὁ Πλεχάνοφ, ὁ Μάρτοφ καὶ ἄλλοι. Ὁ μεγάλος ἐμπνευστὴς τοῦ δευτέρου εἶταν ὁ Λένιν.

Τὸ ὀριστικὸ σχίσμα ἀνάμεσα στὰ δύο στρατόπεδα ἐγίνε τὸ 1903, στὸ Συνέδριο τοῦ Λονδίνου. Οἱ λενινιστικῆς ἀπόκλισης σοσιαλδημοκράτες ἀποτελοῦσαν ἐκεῖ τὴν πλειοψηφία. «Πλειοψηφία» εἶναι στὰ ρώσικα μπόλσινστω, καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς τῆς ἀπόκλισης ὀνομάστηκαν μπόλσεβίκοι (ἐλληνικά, θὰ λέγαμε: πλειοψηφικοί). «Μειοψηφία» εἶναι μόνσινστω, καὶ οἱ ἄλλοι ὀνομά-

στησαν μενσεβίκοι (έλληνικά: μειοψηφικοί). Κι όσο για τις ίδιες τις τάσεις, ή μία πήρε τ' όνομα **μπολσεβίκισμος** (απόκλιση της πλειονότητας), ή άλλη **μενσεβίκισμος** (απόκλιση της μειονότητας).

Μετά από τη νίκη τους τό 1917, οι «μπολσεβίκοι» συγκροτήθηκαν σέ «Κομμουνιστικό Κόμμα», ενώ οι «μενσεβίκοι» κράτησαν τόν τίτλο τού «Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος». Όταν τό Κομμουνιστικό Κόμμα βρέθηκε στήν έξουσία, κήρυξε τόν «μενσεβίκισμό» άντεπαναστατικό και τόν σύντριψε.

Όσο για τό Σοσιαλεπαναστατικό Κόμμα, τώρα, κι αυτό διαιρέθηκε σέ δύο ξεχωριστά κόμματα: τών σοσιαλεπαναστατών «της δεξιάς», πού, όπως κ' οι «μενσεβίκοι», ύποστήριζε τήν αναγκαιότητα περάσματος, πρώτα άπ' όλα, από μία άστική δημοκρατία, και τών σοσιαλεπαναστατών «της άριστερας», πού λοχυρίζονταν, παράλληλα μέ τό μπολσεβίκισμό, πώς ή Έπανάσταση έπρεπε νά προχωρήσει: όσο μακρύτερα γινόταν, πιθανότατα ώς τήν άμειση κατάργηση τού ναπιταλιστικού καθεστώτος και τήν εγκατάσταση τού σοσιαλισμού (είδος κοινωνική Δημοκρατία).

(Τό 1917, οι μπολσεβίκοι στήν έξουσία συντρίψαν τούς σοσιαλεπαναστάτες της δεξιάς κρίνοντάς τους άντεπαναστάτες. Όσο για τούς σοσιαλεπαναστάτες της άριστερας, ή μπολσεβίκικη κυβέρνηση, στήν άρχή, συνεργάστηκε μαζί τους. Άργότερα, κι άφού είχαν παρουσιαστεί σοβαρές διαφωνίες ανάμεσα στά δύο κόμματα, οι μπολσεβίκοι διακόψαν τή συνεργασία μέ τούς συμμάχους τους. Τελικά, τούς κήρυξαν «έκτός νόμου» και τούς έξολόθρεψαν).

Στήν Έπανάσταση τού 1905, ή έπιρροή τών δύο αυτών σχισματικών ρευμάτων (μπολσεβίκων και σοσιαλεπαναστατών της άριστερας) είταν, στήν πράξη, άσήμαντη.

Γιά νά συμπληρώσουμε τήν παράθεση τών διαφόρων ιδεολογικών ρευμάτων πού εκδηλώθηκαν σέ κείνη τήν Έπανάσταση, άς σημειώσουμε και πώς από τούς κόλπους τού Σοσιαλεπαναστατικού κόμματος βγήκε, τήν ίδια έποχή, μία τρίτη απόκλιση πού, άφού άποσπάστηκε άπ' τό Κόμμα, υιοθέτησε τήν ιδέα της κατάργησης, στήν Έπανάσταση πού γινόταν, όχι μονάχα τού άστικού Κράτους, αλλά γενικά καθε Κράτους (σάν πολιτικού θεσμού). Αυτό τό ιδεολογικό ρεύμα είταν γνωστό στή Ρωσία μέ τ' όνομα **μαξιλισ-**

σ μ ό ρ, έπειδή οι δπαδοί του, έχοντας άπορρίψει τó μίνιμουμ πρόγραμμα, διακόψαν άκόμα και με τούς σοσιαλεπαναστάτες της άριστερας και διακήρυξαν τήν αναγκαιότητα άμμου άγώνα για τήν πλήρη πραγματοποιήση του μ ά ξ ι μ ο υ μ προγράμματος, δηλαδή για τó χτίσιμο του άκέραιου σοσιαλισμού σε άπολιτική βάση.

Οί «μαξιμαλιστές» δέν άποτελοῦσαν, λοιπόν, πολιτικό κόμμα. Δημιούργησαν τήν «Ένωση μαξιμαλιστών σοσιαλεπαναστατών». Λύτή ή «Ένωση» δημοσίευσε όρισμένες προσοδρες, έκθέτοντας τις άπόψεις της, και έβγαλε και όρισμένα περιοδικά, για περιορισμένο χρονικό διάστημα. Άριθμούσε, έξ άλλου, πολύ λίγα μέλη. Ή έπιρροή της είταν σχεδόν μηδανιμή. Κυρίως άνάπτυξε μεγάλη τρομοκρατική δραστηριότητα. Πήρε, όμως, μέρος σ' όλους τούς έπαναστατικούς άγώνες και πολλά μέλη της χάθηκαν σάν άληθινοί ήρωες.

Στό σύνολό τους, οι ιδέες των μαξιμαλιστών πλησίαζαν πολύ τόν άναρχισμό. Πράγματι, ό μαξιμαλισμός δέν άκολουθούσε τυφλά τούς «μαρξιστές» άρνιόταν τή χρησιμότητα των πολιτικών κομμάτων' κατάκρινε σθεναρά τó Κράτος, τήν πολιτική έξουσία. Δέν τολμούσε, όμως, να τ' άπορρίψει μιá και καλή κι όλοκληρωτικά. Θεωρούσε άπραγματοποίητο τó πέραςμα άμέσως σε μιá άκέρια «άναρχική» κοινωνία. (Έκανε, λοιπόν, διάκριση άνάμεσα στον «άκέριο σοσιαλισμό» και τήν άναρχία). Στο μεταξύ, κήρυχνε μιá «Δημοκρατία Έργατών», όπου τά στοιχεία του Κράτους και της έξουσίας θα «έλαττώνονταν στο έλάχιστο», πράμα που, σύμφωνα με τó μαξιμαλισμό, θα οδηγούσε στη γρήγορη εξαφάνισή τους. Ή «προσωρινή» διατήρηση του Κράτους και της έξουσίας χώριζε τó μαξιμαλισμό άπ' τόν άναρχισμό.

(Όπως κι όλα τά ιδεολογικά ρεύματα που διαφωνούσαν με τó μπολσεβικισμό, ό μαξιμαλισμός καταπνίγηκε άπό τουτον έδω, στην επανάσταση του 1917).

Οί άναρχικέσ και συνδικαλιστικέσ αντιλήψεις (θ' άσχοληθουμε μ' αυτές ειδικότερα, σε άλλο μέρος της μελέτης μας) είταν, εκείνη τήν έποχή, σχεδόν άγνωστες στη Ρωσία.

Πολλοί, έξω άπ' τή Ρωσία, πιστεύουν πως, άφοδ ό Μπακούνιν κι ό Κροπότκιν - αυτοί οι «πατέρες» του άναρχισμού - είταν Ρώσοι, ή Ρωσία είταν άπό χρόνια χώρα άναρχικών έ-

ἔθων καὶ κινήματων. Αὐτὸ εἶναι μεγάλο λάθος. Καὶ ὁ Μπακούιν (1814 - 1876) καὶ ὁ Κροπότκιν (1842 - 1921) ἔγιναν ἀναρχικοὶ σ τ ὸ ἔ ξ ω τ ε ρ ι κ ὸ. Δὲν ἔδρασαν ποτέ, σάν ἀναρχικοί, στή Ρωσία, οὔτ' ὁ ἕνας οὔτε ὁ ἄλλος. Καὶ τὰ ἔργα τους, ὡς τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1917, δημοσιεύονταν στὸ ἐξωτερικό, συχνὰ μάλιστα σὲ ξένη γλῶσσα. Μονάχα ὀρισμένα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὶς μελέτες τους, μεταφρασμένα, διασκευασμένα ἢ εἰδικὰ γιὰ τὴ Ρωσία γραμμένα, ἔφταναν κρυφά, μὲ δυσκολίες, καὶ σὲ πολὺ περιορισμένη ποσότητα. Ἀκόμα, ἡ διάδοση αὐτῶν τῶν λίγων δημοσιευμάτων στὸ ἐσωτερικό τῆς χώρας εἶταν περίπου ἀδύνατη. Τέλος πάντων, ὅλη ἡ κοινωνική, σοσιαλιστική καὶ ἐπαναστατική ἀγωγή τῶν Ρώσων δὲν εἶχε τ ἴ π ο τ α ἀ π ο λ ῦ τ ω ς ἀ ν α ρ χ ι κ ὸ καί, μὲ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, κανένας δὲν ἐνδιαφερόταν γιὰ ἀναρχικὲς ἰδέες στή χώρα.

Ὅσο γιὰ τὸ συνδικαλισμὸ, μιὰ καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένα ἐργατικό κίνημα στή Ρωσία πρὶν τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1917, εἶταν τελείως ἀγνωστος - ἐξαιρώντας ὀρισμένους πολυμαθεῖς διανοούμενους. Μποροῦμε νὰ δεχτοῦμε πῶς ἡ ρώσικη ἐκείνη μορφή ἐργατικῆς ὀργάνωσης, τὸ «Σοβιέτ», ἐβρέθηκε ἐσπευσμένα τὸ 1905 καὶ ἀναβίωσε τὸ 1917, ἔ ξ α ι τ ῖ α ς ἀ κ ρ ι θ ῶ ς τ ῆ ς ἀ π ο υ σ ῖ α ς σ υ ν δ ι κ α λ ι σ τ ι κ ῆ ς ἰ δ ε ἄ ς καὶ κ ι ν ῆ μ α τ ο ς. Δὲν ὑπάρχει ἡ παραμικρὴ ἀμφιβολία πῶς, ἂν βρισκόταν τότε συνδικαλιστικὸς μηχανισμὸς, αὐτὸς θὰ ἔπαιρνε στὰ χέρια του τὸ ἐργατικό κίνημα.

Ἔχουμε ἤδη πεῖ πῶς ὑπῆρχαν ὀρισμένες ἀναρχικὲς μικρομάδες στὴν Ἁγία - Πετρούπολη, τὴ Μόσχα, στή Δύση καὶ τὸ Νότο. Κι αὐτὸ εἶταν ὄλο κι ὄλο. Στὸ μεταξύ, οἱ ἀναρχικοὶ τῆς Μόσχας πῆραν ἐνεργὸ μέρος στὰ γεγονότα τοῦ 1905 καὶ ἔδρασαν ἰδιαίτερα ἐντονο παρὼν στὴν ἔνοπλη ἐξέγερση τοῦ Δεκέμβρη.

(Μετὰ τὸ 1917, οἱ μπολσεβίκοι σὺντριψαν τὸ ἀναρχικό κίνημα ὅπως καὶ κάθε ἄλλο πού δὲ συμφωνοῦσε μὲ τὸ δικό τους. Δὲν τὸ κατόρθωσαν, ὥστόσο, καὶ πολὺ εὐκόλα. Ὁ ἀγώνας ἀνάμεσα στὸ μπολσεβίκισμὸ καὶ τὸν ἀναρχισμὸ στὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1917 - ἀγώνας πεισματικὸς, λυσσαλέος, καὶ ὁμοῦ σχεδὸν ἐντελῶς ἀγνωστος στὸ ἐξωτερικό, ἀγώνας πού κράτησε πάνω ἀπὸ τρία χρόνια, μὲ αἱματηρότερο ἐπισόδιό του τὸ «μηχανοβίτικο» κίνημα - ὁ ἀγώνας αὐτός, λοιπόν, περιγράφε-

ται στο τελευταίο μέρος του έργου).

Άς περάσουμε, τώρα, στις ήθικες συνέπειες, στα ψυχολογικά άποτελέσματα της έποποιίας του 1905.

Πρώτα - πρώτα, ο «μύθος του τσάρου» - όπως ήδη αναφέραμε - διαλύεται. Η πλατιά μάζα άνοιξε τα μάτια της και είδε την άληθινή φύση του καθεστώτος και τη ζωτική για τη χώρα ανάγκη ν' άπαλλαχτεί άπ' αυτό. Ο άπολυταρχισμός και ο τσαρισμός εκθρονίστηκαν ήθικά.

Άλλά δέν είν' αυτό όλο. Συγχρόνως, οι λαϊκές μάζες στράφηκαν επιτέλους πρós τα στοιχεία εκείνα πού, άπό χρόνια, πολεμούσαν τό καθεστώς αυτό: πρós τους πρωτοποριακούς κύκλους διανοούμενων, πρós τα πολιτικά κόμματα της άριστεράς, πρós τους επαναστάτες γενικά. Κι έτσι, καθιερώθηκε μιá σταθερή κι άρκετά πλατιά έπαφή ανάμεσα στους προωθημένους κύκλους και τη μάζα του λαού. Άπό τότε, ή έπαφή αυτή θά άπλώνεται, θά βαθάλνει, θά στεριώνεται. Τό «ρώσιχο παράδοξο» είχε ξεψυχήσει.

Κέρδος, λοιπόν, σέ δύο κύρια σημεία. Άπό τη μιá μεριά, ύπήρχε πιά όλιχό στοιχείο άπ' όπου μπορούσε νά «κρεμιστεί» μιá πιθανή εξέγερση: ή «Δούμα». Άπό την άλλη μεριά, είχε κρεμιστεί τό ήθικό εμπόδιο πού φραζε τό δρόμο σέ κάθε μεγάλης έκτασης άνταρσία: οι μάζες είχαν καταλάβει πού βρισκόταν τό κακό και ή εμπροσθοφυλακή τους θά παίρνε, επιτέλους, μέρος στον άπελευθερωτικό άγώνα.

Τό έδαφος για ά τήν επόμενη άποφασιστική επανάσταση εΐταν έτοιμο. Αυτό εΐταν και τό σημαντικό «Ένεργητικό» του σεισμού του 1905.

Τό «Παθητικό» του εΐταν, άλλήμονο, έξίσου βαρύ σέ συνέπειες.

Όλιχά, δυστυχώς, τό κίνημα του 1905 δέ μπόρεσε νά καταλήξει στη δημιουργία άξιόλογης εργατικής οργάνωσης, συνδικαλιστικής ή έστρω επαγγελματικής. Οι εργαζόμενες μάζες, δέν κατάκτησαν τό δικαίωμα οργάνωσης, άπομένοντας, έτσι, άσύνδετες κι άνοργάνωτες.

Ηθικά, ή κατάσταση αυτή τις οδηγούσε νά γίνουν,

στην επόμενη επανάσταση, άσυναίσθητα, τὸ ἀψυχομῆλο τῆς ἔριδος τῶν πολιτικῶν κομμάτων, τῆς δλέθριας ἀντιζηλίας τους, τοῦ ἀποτροπιαστικοῦ ἀγῶνα τους γιὰ τὴν ἐξουσία ὅπου οἱ ἐργάτες ὄν εἶχαν νὰ κερδίσουν τίποτα ἤ, καλύτερα, θὰ ἔχαναν τὰ πάντα.

Ἔτσι, ἡ ἀπουσία ἑνὸς καθαρὰ ἐργατικοῦ κινήματος κι ὀργάνωσης στὸ ξέσπασμα τῆς Ἐπανάστασης ἀφῆνε ὀρθάνοιχτες τίς πόρτες στὴν ὑπερίσχυση - τί λέω; - στὴ μελλοντικὴ κυριαρχία τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου πολιτικοῦ κόμματος, σὲ βάρος τῆς ἀληθινῆς δράσης καὶ τῆς πραγματικῆς ὑπόθεσης; τῶν ἐργατῶν.

Ὁ ἀναγνώστης θὰ δεῖ παραπέρα πῶς, πράγματι, τὸ τεράστιο βάρος τοῦτου τοῦ «Παθητικοῦ» θὰ εἶναι μοιραῖο γιὰ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1917: στὸ τέλος, θὰ τὴ συντρίψει.

Λίγα λόγια καὶ γιὰ τὸ τέλος τοῦ Νοσάρ - Χρουστάλιεφ, πρώτου προέδρου τοῦ πρώτου ἐργατικοῦ Σοβιέτ τῆς Ἀγίας - Πετρούπολης.

Μὲ τὴν «ἐκκαθάριση» τοῦ κινήματος (τέλη 1905), ὁ Νοσάρ πιάστηκε, πέρασε ἀπὸ δίκη, καὶ καταδικάστηκε σὲ ἐξορία, στὴ Σιδηρία. Δραπέτευσε καὶ κατάφυγε στὸ ἐξωτερικό. Ἀλλά, ὅπως κι ὁ Γκαπόν, δὲ μπόρεσε νὰ προσαρμοστῆι στὶς νέες συνθήκες ζωῆς καί, ἀκόμα λιγότερο, νὰ ἀντέξει μιὰ κανονικὴ δουλειά. Ὅπως ὅποτε, δὲ ρίχτηκε στὴν κραιπάλη, οὔτε καὶ πρόδωσε. Ἐκανε, ὅμως, στὸ ἐξωτερικό, ζωὴ ἀποδιοργανωμένη, ἐλεεινὴ καὶ τρισάθλια.

Αὐτὸ συνεχίστηκε ὡς τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1917. Μὲ τὸ ξεκίνημά της, γύρισε ἀμέσως στὸν τόπο του - ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι - κι ἔλαβε μέρος στὶς μάχες τῶν ἐπαναστατῶν, χωρὶς, ὡστόσο, νὰ παίξει πρωτεύοντα ρόλο.

Ἔστερα, ἐξαφανίστηκε. Σύμφωνα μὲ ὀρισμένες πληροφορίες, κι ἀπὸ ἀξιόπιστη πηγὴ, ξεσηκώθηκε, στὸ τέλος, ἐνάντια στοὺς μπολσεβίκους καὶ τοῦτοι τὸν τουφέκισαν.

V. — ΤΟ «ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ» (1905 - 1917)

Τὰ δώδεκα - ἀκριβῶς - χρόνια πού χωρίζαν τὴν πραγματικὴ Ἐπανάσταση ἀπὸ τὸ πρόπλασμά της, ἢ τὴν «ἐκρηξή»

ἀπὸ τὸ «σεισμό», δὲν ἔφεραν τίποτα συνταρακτικὸ ἀπὸ ἐπαναστατικὴ ἀποψη. Ἀντίθετα, ἡ ἀντίδραση θριαμβεῖσε «τ' ὄλα τὰ μέτωπα». Πρέπει νὰ σημειώσουμε, πάντως, ἐρισμένες ἀπεργίες πού ἔκαναν αἰσθησὴ καὶ μία ἀπόπειρα ἀνταρσίας στὸ σῆλο τῆς Βαλτικῆς, στὴν Κρονονάδη, πού καταπνίγηκε ἄγρια.

Ἡ πιὸ ἀξιοπρόσεκτη ἐκδήλωση αὐτῆς τῆς περιόδου εἶταν τὸ τέλος τῆς Δούμας.

Ἡ Δούμα ἄρχισε τίς συνεδριάσεις τῆς τὸ Μάη τοῦ 1906, στὴν Ἁγία - Πετρούπολη. Πλημμύρα λαϊκοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὑποδέχτηκε τὴ γέννησή τῆς. Παρ' ὄλες τίς μηχανογραφίες τῆς κυβέρνησης, ἡ Δούμα ἀνῆκε στὴν ἀντιπολίτευση: κυριαρχοῦσαν, ἀριθμητικὰ ὅσο καὶ ποσοτικά, οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ συνταγματικοῦ - δημοκρατικοῦ κόμματος. Ὁ καθηγητῆς Σ. Μουρόμιτσεφ, τοῦ πανεπιστημίου τῆς Μόσχας, ἀπὸ τὰ πιὸ ἐξέχοντα μέλη τοῦ κόμματος αὐτοῦ, ἐκλέχτηκε πρόεδρος τῆς Συνέλευσης. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀριστεροὶ βουλευτῆς - σοσιαλδημοκράτες καὶ σοσιαλεπαναστάτες «ἐργατιστῆς» - σχηματίζαν ἐπιβλητικὸ ἀριθμὸ. Ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς παρακολουθοῦσε τίς ἐργασίες τῆς Δούμας μὲ παθιασμένον ἐνδιαφέρον. Ὅλες του οἱ ἐλπίδες φτερούγιζαν πρὸς τὸ μέρος τῆς. Θὰ περίμενε κανένας τουλάχιστο εὐρεῖες, δίκαιες, ἱκανοποιητικὲς μεταρρυθμίσεις.

Ἀλλὰ, ἀπὸ τὴν πρώτη τους κιόλας ἐπαφή, μιὰ ἐχθρότητα - βουδὴ στὴν ἀρχή, ὁλοένα ἀνοιχτότερη στὴ συνέχεια - πηρουσιάστηκε ἀνάμεσα στὴ «Βουλὴ» καὶ τὴν κυβέρνηση. Τούτη ἡ τελευταία, ἐννοῦσε νὰ συμπεριφέρεται στὴ Δούμα «ἄφ' ὑψηλοῦ», μὲ περ:φρόνηση πού δὲν ἔκανε κἀν τὸν κόπο νὰ κρύψει μὲ τὸ ζόρι τὴν ἀνεγότην. Δύσκολα τὴν ἀντιγινώριζε, ἀκόμα καὶ σὰν καθαρὰ συμβουλευτικὸ ὄργανο. Ἡ Δούμα, ἀντίθετα, προσπαθοῦσε νὰ ἐπιβληθεῖ σὰ νομοθετικὸ, συνταγματικὸ ὄργανο. Οἱ σχέσεις τους γίνονταν ὁλοένα καὶ πιὸ τεταμένες.

Ὁ λαὸς ἔπαιρνε, φυσικά, τὸ μέρος τῆς Δούμας. Ἡ θέση τῆς κυβέρνησης γινόταν μειονεκτικὴ, γελοία, βλεπε ἐπικίνδυνα ἀσχημῆ. Πάντως, δὲν ὑπῆρχε ἀμεσὸς φόβος ἐπανάστασης. Κ' ἡ κυβέρνηση τὸ ἤξερε. Κ' ὕστερα, ὑπολόγιζε στὴν αστυνομία καὶ τὸ στρατό τῆς. Ἀποφάσισε, λοιπόν, νὰ λάβει δραστηκὰ μέτρα. Ὁ νέος «μὲ πυγμὴ» ὑπουργὸς τῆς, ὁ Στολίπιν, ἀνάλαβε νὰ ἐκτελέσει τὸ σχέδιό τῆς. Πῆρε γιὰ πρόφασιν ἕνα σχέδιο γιὰ «Ἐκκλήση στὸ Λαό», πού εἶχε ἐπεξεργαστεῖ ἡ Δούμα καὶ ἀναφερόταν κυρίως στὸ ἀγροτικὸ πρόβλημα.

Ένα ώραίο πρωί, οι «βουλευτές» βρήκαν τις πόρτες της Δούμας κλειστές και με στρατιωτική φρουρά. Στους δρόμους, παρέλαυναν αστυνομία και στρατός. Ή Δούμα - που ονομάστηκε «πρώτη Δούμα» - είχε διαλυθεί. Ένα επίσημο διάταγμα ανάγγειλε και «έξηγησε» στον κόσμο τη χειρονομία τούτη. Αυτό έγινε το καλοκαίρι του 1906.

Έκτός από μακριά σειρά δολοφονικές απόπειρες κι ορισμένες σκόρπιες εξεγέρσεις, από τις όποιες οι σημαντικότερες ήταν του Σβέαμποργκ και της Κρονστάνδης (και, τούτη δώ, λίγο μόλις καιρό μετά από μία προηγούμενη που είχε γίνει τον Όχτώδρη του 1905), η χώρα ήταν ήσυχη.

Όσο για τους ίδιους τους βουλευτές, δεν τόλμησαν να φέρουν αποτελεσματική αντίσταση. Και το πράμα εξηγείται εύκολα. Αντίσταση, σήμαινε ανάληψη επαναστατικής δράσης. Κ' ήταν γενική ή έντυπωση πώς, για την ώρα, δε μπορούσε να γίνει: Έπανάσταση. (Έξ άλλου, αν η κατάσταση ήταν διαφορετική, η κυβέρνηση δε θά 'χε τολμήσει να διαλύσει τη Δούμα, προπάντων με τέτιον θρασύ τρόπο. Άλλά ένιωθε τον έαυτό της πραγματικά δυνατό - και τουλάχιστο τότε, δεν έκανε λάθος διάγνωση). Η μπουρζουαζία ήταν πάρα πολύ αδύναμη για να φανταστεί μια επανάσταση που να εύνουσε τα συμφέροντά της. Κι όσο για τις εργαζόμενες μάζες και τα κόμμάτά τους, ούτε δώ ένιωθαν έτοιμοι ν' αντιμετώπισουν μια επανάσταση.

Όλοι, λοιπόν, οι βουλευτές έσχυαν το κεφάλι στη διάλυση. Κι ένας παραπάνω λόγος ήταν και το ότι το διάταγμα δεν καταργούσε τη Δούμα, αλλά προκήρυξε νέες εκλογές, σε μικρή προθεσμία, και σε κάπως διαφορετικές βάσεις. Οι «αντιπρόσωποι του λαού» περιορίστηκαν να δγάλουν ένα έγγραφο διαμαρτυρίας για την αυθαίρετη αυτή πράξη. Για να επεξεργαστούν το έγγραφο αυτό μ' όλη τους την έλευθερία, οι πρώην βουλευτές - κυρίως μέλη του συνταγματικού - δημοκρατικού κόμματος - πήγαν σε μία πόλη της Φινλανδίας (δπου ένιωθαν περισσότερο άνετα, χάρη στην κάπως ανεξάρτητη νομοθεσία του μέρους αυτού της ρώσικης Αυτοκρατορίας) : στο Βύμποργκ απ' όπου και διαφίστηκε το έγγραφο, «ή Έκκληση του Βύμποργκ». Ύστερα απ' αυτό, γύρισαν ήσυχα στα σπίτια τους.

Παρά τον ανώδυνο χαρακτήρα της «άνταρσίας» τους, δικάστηκαν από ειδικό δικαστήριο μετά από λίγον καιρό και

καταδικάστηκαν σὲ ἐλαφρές, εἰν' ἢ ἀλήθεια, ποινές. (Πάντως, ἔχασαν τὸ δικαίωμα ἐπανεκλογῆς τους στὴ Δούμα).

Ἐνας βουλευτὴς μονάχα, νεαρὸς ἀγρότης ἀπὸ τὸ νομὸ Σταυρόπολης, ὁ «ἐργατιστὴς» Ὀνίπκο, δὲν τὸ ἔβαλε κάτω. Αὐτὸς εἶταν πού κίνησε τὸ ξεσκήμα τῆς Κρονστάνδης. Τὸν ἔπιασαν ἐπιτόπου, καὶ μόλις πού γλύτωσε ἀπ' τὸ ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα. Τὸν ἔσωσαν κάποιες μεσολαβήσεις κι ὀρισμένοι φόβοι. Τελικά, πέρασε ἀπὸ δίκη καὶ καταδικάστηκε σ' ἐξορία στὴ Σιβηρία. Πέτυχε νὰ δραπετεύσει καὶ κατάφυγε στὸ ἐξωτερικόν. Γύρισε στὴ Ρωσία τὸ 1917. Μᾶς εἶναι ἀγνωστο τὸ πῶς πέθανε. Σύμφωνα μὲ ὀρισμένες σοβαρότατες ἐνδείξεις, συνέχισε τὸν ἀγῶνα σὰ μέλος τοῦ σοσιαλεπαναστατικοῦ κόμματος τῆς δεξιάς, ὀρθώθηκε ἐνάντια στοὺς μπολσεβίκους, καὶ τωφεκίστηκε.

Ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὴ διάλυση τῆς «πρώτης Δούμας», ἡ κυβέρνησις διόρθωσε τὸν ἐκλογικὸ νόμο, κατάφυγε ἀνευδοκίαστα σὲ ἄλλα προληπτικὰ μέτρα καὶ χειρισμούς, καὶ συγκάλεσε τὴ «δεύτερη Δούμα». Πολὺ μετριοπαθέστερη στὶς χειρονομίες της καί, κυρίως, πολὺ μετριοτέρη ἀπ' ὅ,τι ἡ πρώτη, ἐξακολουθοῦσε νὰ φαίνεται στὴν κυβέρνησις «πολὺ ἐπαναστατικὴ»! Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς, παρ' ὅλες τὶς μηχανορραφίες, εἶχε πάλι μεγάλον ἀριθμὸ βουλευτῶν τῆς ἀριστερᾶς. Διαλύθηκε κι αὐτὴ μὲ τὴ σειρά της. Τούτῃ τῇ φορᾷ, ὁ ἐκλογικὸς νόμος τροποποιήθηκε αἰσθητά. Ὁ κόσμος, ἄλλωστε, ἔπαψε γρήγορα νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ δραστηριότητα - ἢ, μάλλον, τὴν ἀδράνεια - τῆς Δούμας. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς σπάνιες ἐκείνες στιγμὲς ὅπου μιὰ συνταρακτικὴ ὑπόθεση ἢ μιὰ ζωηρὴ συνομιλία τραβοῦσαν τὴν προσοχὴ γιὰ λίγον καιρό.

Μετὰ ἀπὸ τὴ διάλυση καὶ τῆς δευτέρης Δούμας, σχηματίστηκε καὶ τρίτη καί, τελικά, τέταρτη Δούμα. Τούτῃ ἡ τελευταία - ἀπόλυτα πειθίγιον ὄργανο στὰ χέρια τῆς ἀντιδραστικῆς κυβέρνησης - μπόρεσε νὰ σύρει τὴ σκυθρωπὴ καὶ στείρα ὑπαρξή της ὡς τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1917.

Σχετικὰ μὲ μεταρρυθμίσεις, ὠφέλιμους νόμους, κτλ., ἡ Δούμα δὲν ἔκανε τίποτα. Ἄλλ' ἡ παρουσία της δὲν ἔμεινε καὶ χωρὶς κανένα ἀπολύτως ἀποτέλεσμα. Οἱ ἀγορεύσεις - κριτικὲς ὀρισμένων βουλευτῶν τῆς ἀντιπολίτευσης, ἡ στάση τοῦ σαριανοῦ μπρὸς σὲ καυτὰ προβλήματα τῆς στιγμῆς, ἀκόμα κ' ἡ

άνικανότητα της «Βουλής» να τὰ λύσει αφού σκόνταφε στην έπιμονή του άπολυταρχισμού να μείνει δρθιος, δλ' αυτά φανερώναν έλοένα καθαρότερα στην κλαϊτιά μάζα του πληθουςμού την άληθινή φύση του τσαρισμού, τὸ ρόλο της μπουρζουαζίας, τὸ τί έπρεπε να γίνει, τὰ προγράμματα τῶν πολιτικῶν κομμιάτων, κλπ. Για τὸ ρώσικο λαό, ἔλη αὐτή ἡ περίοδος εΐταν, κοντολογίς, ἕνα μακρὺ καὶ γόνιμο «πειραματικό μάθημα», τὸ μοναδικὸ πὸυ μποροῦσε να ἔχει με τὴν άπουσία κάθε άλλου μίεσου πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς μόρφωσης.

Δύο παράλληλες πορείες χαρακτηρίζουν προπάντων τὴν περίοδο πὸυ αναφέρομε: άπ' τὴ μία μεριά, ἡ ταχύς, ἔριστικός εκφυλισμός - «σαπίλα» εἶν' ἡ σωστή λέξη - τοῦ άπολυταρχικοῦ συστήματος' άπὸ τὴν άλλη μεριά, ἡ ραγδαία συνειδητοποίηση της μάζας.

Οἱ άναμφισβήτητες ένδειξεις τοῦ εκφυλισμοῦ τοῦ τσαρισμοῦ εΐταν γνωστές στο έξωτερικό. Ἡ στάση κ' ἡ ζωὴ της Αὐτοκρατορικῆς Αὐλῆς άνήκαν στο «κλασικό» ἔκεινο εἶδος πὸυ, γενικά, προηγείται άπ' τὴν πτώση τῶν μοναρχιῶν. Ἡ άνικανότητα κ' ἡ άδιαφορία τοῦ Νικολάου 2ου, ἡ ἡλιθιότητα καὶ τὸ πούλημα τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν δημόσιων ὑπαλλήλων του, ὁ άγοραῖος μυστικισμός πὸυ κυρίεψε τὸ «μονάρχη» καὶ τὴν οικογένειά του (ἡ διαβόητη ἱστορία τοῦ Ρασπούτιν, κλπ.), δλ' αὐτὰ τὰ φαινόμενα δέν εΐταν, στο συνολό τους, μυστικό για κανέναν στο έξωτερικό.

Πολὺ λιγότερο γνωστές εΐταν οἱ βαθιές αλλαγές στην ψυχολογία της λαϊκῆς μάζας. Κι όμως, ἕνας άνθρωπος τοῦ λαοῦ, για παράδειγμα, δέν εἶχε πιά τίποτα κοινό, τὸ 1912, με τὴ πρωτόγονη νοοτροπία του τὴν πρὶν τὸ 1905. Ὅλοένα εὐρύτερα λαϊκά στρώματα γίνονταν, καθημερινά, καθαρά άντισαρικά. Μονάχα ἡ αντίδραση, άπαγορεύοντας κάθε ἔργατική ὀργάνωση καὶ κάθε πολιτικὴ ἢ κοινωνικὴ προπαγάνδα, ἐμπόδιζε τίς μάζες να σταθεροποιήσουν τελεσίδικα τίς ἰδέες τους.

Ἔτσι, ἡ άπουσία λαμπρῶν ἑπαναστατικῶν γεγονότων δὲ σήμαινε καθόλου σταμάτημα της ἑπαναστατικῆς πορείας. Αὐτὴ, συνεχιζόταν ὑπόγεια, στα πνεύματα προπάντων, κι έντονότατα.

Στὸ μεταξύ, όλα τὰ ζωτικά προβλήματα ἔμενον μετέωρα. Ἡ χώρα βρισκόταν σὲ άδιέξοδο. **Εἶ τ α ν ἄ ν α π ὀ φ ε υ**

κτη πια ή βίαιη κι αποφασιστική έ-
παγασταση. Τò μόνο πού έλειπε εταν ή παρόρμηση
και τὰ όπλα.

Αυτὸς εταν οί συνθήκες, όταν ξέσπασε ο πόλεμος τῶ
1914. Κχι πρόσφερε γρήγορα στις μάζες τήν αναγκαία παρόρ-
μηση και τὰ απαραίτητα όπλα.

Η ΕΚΡΗΞΗ-1917

Ι. - ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΣΑΡΙΣΜΟΥ ΚΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. - "Όπως οί κυβερνήσεις τών άλλων χωρών, έτσι κ' ή κυβέρνηση του τσάρου κατόρθωσε στις αρχές του πολέμου ν' άφυπνίσει μέσα στις μάζες όλη τήν κλίμακα τών καταστρεπτικών αισθημάτων, τών παθών που όφειλονται σ' ένα ζωικό άταξισμό, τών ελλέθριων ιδεολογιών όπως ο έθνικισμός, ο σωβινισμός κτλ.

"Όπως παντού άλλου, έτσι και στη Ρωσία εκατομμύρια ανθρώπων έξαπατήθηκαν, άποπροσανατολίστηκαν, φανατίστηκαν και ύποχρειώθηκαν νά σπεύσουν προς τά σύνορα σαν κουπάδι στο σφαγείο.

Τά σοβαρά, τά άληθινά προβλήματα της σφαγής έγκαταλείφθηκαν, ξεχάστηκαν.

Οί κάποιες άρχικές «έπιτυχίες» τών ρώσικων στρατευμάτων αναθέρμαναν άκόμη περισσότερο τó «μεγάλο ένθουσιασμό του λαού».

"Όμοιος ύπήρχε κάτι τó ιδιαίτερο μέσα σέ τούτη τήν τεχνητή και κατευθυνόμενη συγχορδία· μιá «ιδέα», γερά ριζωμένη μέσα στα πνεύματα, κρυβόταν πίσω άπ' αυτό τόν «ένθουσιασμό». Βέβαια - άκουγες σχεδόν παντού, στους κόλπους του λαού και του στρατού - θα πολεμήσουμε και θα νικήσουμε. 'Αλλ' άς μη γελιέται ή κυβέρνηση! "Όταν τελειώσει ο πόλεμος, θα τής παρουσιάσουμε τó λογαριασμό. Σ' ανταμοιβή για τήν άφοσίωση και τίς θυσίες μας θ' άπαιτήσουμε τήν όριστική άλλαγή του καθεστώτος. Θα διεκδικήσουμε τά δικαίωμάτá

μας, τις ελευθερίες μας... Δέ μπορεί νά 'χουμε τά ίδια μετά τόν πόλεμο...

Καί οί στρατιώτες έλεγαν στά κρυφά άναμεταξύ τους: «Σάν τελειώσει ό πόλεμος, θά κρατήσουμε τά όπλα γιά κάθε ένδεχόμενο».

Γρήγορα όμως άλλαξε ή όψη τών πραγμάτων στή Ρωσία. Άρχισε μιá σειρά άπό ήττες καί, μαζί της, ξαναγύρισαν οί άνησυχίες, οί πικρές άπογοητεύσεις, ή έντονη δυσάρεσκεια, ή όργή του λαού.

Τό τίμημα του πολέμου ήταν πολύ βαρύ, τόσο σέ χρήμα όσο καί, προπάντων, σέ ανθρώπινες ζωές. Έκατομμύρια ύπάρξεις θυσιάστηκαν χωρίς κανένα λόγο, χωρίς τήν παραμικρή άνταμοιβή. Γιά μιá άκόμη φορά τό καθεστώς έδειχνε ξεκάθαρα τήν άνικανότητά του, τή σήψη του, τή χρεωκοπία του. Σά νά μήν έφτανε αυτό, μερικές ήττες, που κόστισαν πολύ σέ θύματα, παρέμειναν άνεξηγήτες, μυστηριώδεις, ύποπτες. Σέ λίγο όλη ή χώρα μιλούσε, όχι μόνο γιά έγκληματικές άμέλειες καί γιά κραυγαλέα άνικανότητα, αλλά άκόμη γιά ξεπούλημα τών άρχών, γιά κατασκοπία στήν άνιότατη στρατιωτική διοίκηση, γιά τή γερμανική καταγωγή της δυναστείας καί πολλών άξιωματούχων, τέλος γιά έσχάτη προδοσία της Αύλης. Κατηγορούσαν σχεδόν άπερίφραστα μερικά μέλη της αυτοκρατορικής οικογένειας γιά συμπάθειες μέ τούς γερμανούς, γι' άμεση συνεννόηση μέ τόν έχθρό. Άποκαλούσαν έξω άπ' τά όόντια τήν αυτοκράτειρα, μέ μίσος καί περιφρόνηση: «ή γερμανίδα». Ένα σιρό άνησυχητικοί καί τρομεροί ψίθυροι κυκλοφορούσαν μέσα σ'ό λαό.

Στήν άρχή, ή Αύλη δέν έδειξε ν' άνησχει ιδιαίτερα. Στή συνέχεια, πάρθηκαν μερικά μέτρα - αλλά καθυστερημένα καί άδέξια. Μέ τό νά είναι άλλωστε τελείως τυπικά, δέν έφεραν άποτέλεσμα, δέν ικανοποίησαν κανένα καί δέ ρύθμισαν τίποτα.

Γιά ν' άνωψώσει τό ψθικό τών στρατευμάτων καί του λαού, ό Νικόλαος Β' ανέλαβε άυτοπροσώπως τήν άνώτατη στρατιωτική διοίκηση, τουλάχιστο στούς τύπους. Πήγε μάλιστα στό μέτωπο. Μά ή χειρονομία αυτή δέν άλλαξε καθόλου τή γενική κατάσταση, που χειροτέρευε μέρα μέ τή μέρα καί που ό τσάρος, τελείως άνίκανος κι άδρανής, δέ μπορούσε νά τήν άντιμετωπίσει. Η άποσύνθεση εξαπλωνόταν παντού, στό στρατό καί στό έσωτερικό της χώρας.

Βλέποντας έτσι την κατάσταση, οί φιλελεύθεροι κύκλοι, αλλά και τὸ ἄμεσο περιβάλλον τοῦ τσάρου, ἄρχισαν νὰ ὀργανώνουν τὴ μιὰ συνωμοσία μετὰ τὴν ἄλλη. Ὑπῆρχαν σχέδια νὰ ὑποχρεωθεῖ σὲ παραίτηση καὶ νὰ παραχωρήσει τὴ θέση του σ' ἓνα μονάρχη πιδ «σύγχρονο» καὶ πιδ δημοφιλῆ, γιὰ παράδειγμα τὸ θεῖο του, τὸ μεγάλο δούκα Νικόλαο, γιὰ νὰ «σωθεῖ ὁ πόλεμος κ' ἡ δυναστεία», πού ὄλοι ἐνιωσαν νὰ πλησιάζει ἡ κατάρρευσὴ τῆς.

Ἡ ἀρχὴ ἐγινε μὲ τὴ δολοφονία τοῦ ραδιούργου Ρασπούτιν. Γιὰ τὸ ἐπόμενο ἄνωγ μῆμα φάνηκαν δισταγμοὶ καὶ καθυστερήσεις, ἀφοῦ κι' οἱ ἴδιοι οἱ συνωμότες δὲν κατάφεραν νὰ συμφωνήσουν ἀναμεταξύ τους.

Τέτοια λοιπὸν εἶταν ἡ κατάσταση δταν ξαφνικὰ ξέσπασε ἡ ἐκρηξὴ τοῦ Φλεβάρη.

Τὰ αἰτία τῆς δὲν πρέπει ν' ἀναζητηθοῦν τόσο στὰ στρατιωτικὰ γεγονότα, ὅτε στοὺς ψιθύρους γιὰ τὴ στάση καὶ τὴν προδοσία τῆς Αὐλῆς, ὅτε καὶ στὴν προσωπικὴ ἀνικανότητα καὶ ἀντιδημοτικότητα τοῦ τσάρου.

Αὐτὸ πού ἐξπρωξε τίς λαϊκὲς μάζες στὴν ἀπελπισία, ἡ σταγὼνα πού ἔκανε τὸ ποτήρι νὰ ξεχειλίσει, εἶταν κυρίως ἡ π λ ἦ ρ η ς ἀ π ο δ ι ο ρ γ ἄ ν ω σ η τ ῆ ς ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ῆ ς ζ ω ῆ ς - ἄ ν ὀ χ ι τ ῆ ς ζ ω ῆ ς γ ε ν ι κ ἄ - σ τ ὀ ἔ σ ω τ ε ρ ι κ ὸ τ ῆ ς χ ῶ ρ α ς. «Ἡ ἀποδιοργάνωση ἔχει πάρει τέτοιες διαστάσεις», ἠμολογοῦσε ὁ ὑπουργὸς Κριστορέιν μιλιώντας γιὰ τὴ διοίκησιν καὶ ὄλες τίς κρατικὲς ὑπηρεσίες, «πού θὰ ἴλεγε κανεὶς ὅτι θρῖσκόμαστε σὲ φρενοκομείο». Σ' αὐτὸ λοιπὸν τὸν τομέα ἡ ἀνικανότητα τῆς τσαρικήσ κυβέρνησης καὶ τὰ καταστρεπτικὰ ἐπακόλουθα τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἐπιβάλανε στὶς μάζες νὰ δράσουν γρήγορα καὶ ἀποφασιστικά.

Ὅλες οἱ ἐμπόλεμες χῶρες δοκίμασαν αὐτὴ τὴν ἐποχὴ μεγάλες δυσκολίες, ἰδίως οἰκονομικήσ φύσης. Αἰτία εἶταν ἡ ἀνάγκη νὰ τραποῦν καὶ νὰ ἀνεφοδιαστοῦν σ' ὄλα τὰ εἶδη ἐκατομμύρια ἀνθρώπων στὶς ἀτέλειωτες γραμμὲς τῶν μετώπων καί, ταυτόχρονα, νὰ ἐξασφαλιστεῖ μιὰ ἠμαλὴ ζωὴ στὸ ἐσωτερικό. Τὸ καθῆκον αὐτὸ ἀπορρόφησε παντοῦ τεράστια ποσότητα ἐνέργειας. Ἀλλὰ σ' ὄλες τίς χῶρες - ἀκόμη καὶ στὴ Γερμανία, ὅπου ἡ κατάσταση εἶταν ἰδιαίτερα δύσκολη - ἐκπληρώθηκε μὲ κάποια ἐπιτυχία. Σ' ὄλες τίς χῶρες ἐκτός ἀπ'

τή Ρωσία, όπου τίποτα δὲν προβλέφθηκε, τίποτα δὲν προλήφθηκε, τίποτα δὲν οργανώθηκε.*

Ἄς προστεθεῖ ὅτι οἱ συγχλονιστικὲς ἐπιπτώσεις αὐτῆς τῆς ὀλοκλήρωτικῆς ἀποσύνθεσης τῆς Ἐξουσίας καὶ τοῦ Κράτους θὰ ἐκδηλώνονταν νωρίτερα, ἐὰν οἱ προσπάθειες ὀρισμένων ζωντανῶν δυνάμεων τῆς χώρας - ὅπως ἡ «Ἐνωση τῶν πόλεων», ἡ «Ἐπιτροπὴ τῆς πολεμικῆς βιομηχανίας» κτλ. - δὲν κατόρθωναν ὡς ἕνα σημεῖο ν' ἀνταπεξέλθουν στὶς πιὸ πιεστικὲς ἀνάγκες τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς χώρας.

Ἡ ἐνεργητικὴ καὶ καρποφόρα δραστηριότητα αὐτῶν τῶν ὀργανισμῶν, καθὼς καὶ τῶν «ζέμστος», τῶν δῆμων κτλ. - μιὰ δραστηριότητα πού, τὸ ὑπογραμμίζουμε, ἐκτυλισσόταν κι ἐπιβάλλονταν ἀπὸ μόνη της, παρὰ τοὺς νόμους καὶ τὶς γραφειοκρατικὲς ἀντιπράξεις - εἶχε ἀκόμη ἕνα πολὺ σημαντικὸ ἠθικὸ ἀποτέλεσμα. Κάθε μέρα, στὸ στρατὸ ἀλλὰ καὶ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας, ὁ κόσμος καταλάβαινε στὴν πράξη, ὅχι μονάχα τὴν πλήρη χρεωκοπία τοῦ τσαρισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπαρξὴ στοιχείων πού εἶχαν κάθε ἰκανότητα γιὰ νὰ τὸν ἀντικαταστήσουν, κι ἀκήμη τὸν ἐπαίσχυντο τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο τὸ καθεστῶς πού ψυχόραγοῦσε, ἀπ' τὸ φόβο του γιὰ τούτα τὰ στοιχεία, ἔβαζε ἐμπόδια στὴ δράση τους, σέρνοντας ἔτσι ὀλοκλήρη τὴ χώρα στὴν καταστροφὴ.

Ὁ λαὸς κι ὁ στρατὸς ἔβλεπαν καθημερινὰ μὲ τὰ ἴδια τους τὰ μάτια ὅτι εἶταν αὐτὲς οἱ Ἐπιτροπὲς κι Ἐνώσεις πού, μὲ δική τους πρωτοβουλία καὶ μὲ μεθοδικότητα, ἐξασφάλιζαν τὴν

— — — — —

* Ὁ ἀναγνώστης δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ ξαφνιαστεῖ μ' αὐτὴ τὴ χρεωκοπία. Ἄς μὴν ξεχνᾷει ὅτι στὴ Ρωσία ἡ μ π ο ρ ζ ο ν α ζ ί α — ἀδύναμη, ἀνοργάνωτη, ριγμένη στὸ περιθώριον τῆς ζωῆς τοῦ Κράτους — δὲν εἶχε καμιὰ πρωτοβουλία, καμιὰ πραγματικὴ δύναμη, δὲν ἐκπλήρωνε κανένα ὀργανωτικὸ ρόλο στὴν ἐθνικὴ οἰκονομία· ὅτι ὁ ἐργάτης κι ὁ ἀγρότης — σκλάβοι χωρὶς γνώμη οὔτε δικαιώματα — εἶταν λιγότερο κι ἀπ' τὸ τίποτα μέσα στὴν οἰκονομικὴ ὀργάνωση τῆς χώρας καὶ δὲν ἔδιναν δεκάρα γιὰ τὸ τσαρικὸ Κράτος· καὶ ὅτι ἐπομένως ὁ λ ο ς ὁ πολιτικὸς, οἰκονομικὸς καὶ κοινωνικὸς μηχανισμὸς θρῆσκόνταν στὰ χέρια τῆς τάξης τῶν τσαρικῶν κρατικῶν λειτουργῶν. Ἀπ' τὴ στιγμή ποὺ ὁ πόλεμος ἀποπροσανατόλισε αὐτὴ τὴν τάξη κι ἀποδιοργάνωσε αὐτὸ τὸ γερασμένον μηχανισμό, τὰ π ἄ ν τ ι α κατέπεσαν.

παραγωγή, οργάνωναν τις μεταφορές, επιβλέπανε τὰ ἀποθέματα, φρόντιζαν γιὰ τὴν ἀφιξη καὶ τὴ διανομὴ τροφίμων καὶ προμηθειῶν, κτλ. Κι ἔβλεπαν ἀκόμη καθημερινὰ τὴν κυβέρνηση ν' ἀ ν τ ι τ ᾶ σ σ ε τ α ι σ' αὐτὴ τὴν ἀπαραίτητη δραστηριότητα καὶ νὰ τὴν ἐ μ π ο δ ῖ ζ ε ι, χωρὶς νὰ νιάζεται καθόλου γιὰ τὰ συμφέροντα τῆς χώρας.

Αὐτὴ ἡ «ἠθικὴ προετοιμασία» τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ πληθυσμοῦ γιὰ τὴν πτώση τοῦ τσαρισμοῦ καὶ τὴν ἀντικατάστασίν του μὲ ἄλλα στοιχεῖα, εἶχε τεράστια σημασία. Ὁλοκλήρωσε τὸ προεπικρατατικὸ προτσέσσο. Ἔβαλε τὰ τελευταῖα λιθάρια στὸ προπαρασκευαστικὸ ἔργο.

Τὸ Γενάρη τοῦ 1917 ἡ κατάστασις ἐγίνε ἀνυπόφορη. Τὸ οἰκονομικὸ χάος, ἡ ἀθλιότητις τοῦ ἐργαζόμενου πληθυσμοῦ, ἡ κοινωνικὴ ἀποδιοργάνωσις, πῆραν τέτοιες διαστάσεις πού οἱ κάτοικοι μερικῶν μεγάλων πόλεων - καὶ προπάντων τῆς Πετρούπολης - ἄρχισαν νὰ στεροῦνται ὄχι μονάχα τὰ κούσιμα, τὰ ρούχα, τὸ κρέας, τὸ βούτυρο, τὴ ζάχαρη κτλ., ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὸ ψωμί.

Μέσα στὸ Φλεβάρη ἡ κατάστασις χειροτέρευε ἀκόμη περισσότερο. Παρ' ὅλες τὶς προσπάθειες τῆς Δούμης, τῶν «ζέμιστος», τῶν δῆμων, τῶν Ἐπιτροπῶν καὶ Ἐνώσεων, ὄχι μονάχα ὁ πληθυσμὸς τῶν πόλεων ἔφτανε στὰ πρόθυρα τοῦ λιμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνεφοδιασμὸς τοῦ στρατοῦ ἐγίνε προβληματικὸς. Ταυτόχρονα, οἱ στρατιωτικὲς ἀποτυχίες φαινόντουσαν νὰ παίρνουν τὶς διαστάσεις πανιολεθρίας.

Στὰ τέλη τοῦ Φλεβάρη, εἶταν ὀλοκληρωτικὰ καὶ ὀριστικὰ ἀδύνατο γιὰ τὴν χώρα, ἀπὸ ὀλικὴ καὶ ἠθικὴ ἀποψη, νὰ συνεχίσει τὸν πόλεμο. Κ' εἶταν ὀλοκληρωτικὰ καὶ ὀριστικὰ ἀδύνατο γιὰ τὸν ἐργαζόμενον πληθυσμὸ τῶν πόλεων νὰ βρεῖ τροφίμα.

Ὁ τσαρισμὸς ἀρνιόταν πεισματικὰ ν' ἀναγνωρίσει αὐτὴ τὴν κατάστασις. Ἐπέμενε πάντα νὰ βασίζεται στὴ λειτουργία τῆς παλιᾶς μηχανῆς, πού εἶταν τελείως ξεχαρβαλωμένη. Κι ἀντὶ νὰ φάξει γιὰ κάποιον ἀντίδοτο, κατάφευγε ὅπως πάντα στὴν καταστολή, στὴν τρομοκρατία ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων πού δρούσαν καὶ τῶν μαχητῶν τῶν πολιτικῶν κομμάτων.

Ἡ Ἐπανάστασις γεννήθηκε, δυόμισθι χρόνια μετὰ τὸ «μεγάλον ἐνθουσιασμὸ», ἀπ' τὴν ἀδυναμία τοῦ λαοῦ νὰ συνεχίσει

τόν πόλεμο και νά ζει μέσα στην πείνα, απ' τή μιὰ μεριά, κι απ' τὸ τυφλὸ πείσιμα τοῦ τσαρισμοῦ, απ' τήν ἄλλη μεριά.

Στις 24 τοῦ Φλεβάρη στήν Πετροῦπολη ἀρχισαν ταραχές. Ἔχοντας προκληθεῖ κυρίως απ' τήν ἔλλειψη τροφίμων, δὲν φαινόταν ὅτι θὰ πάρουν διαστάσεις. Ἀλλά τήν ἐπομένη, στίς 25 Φλεβάρη 1917 (μέ τὸ παλιὸ ἡμερολόγιο), τὰ γεγονότα πήρην μιὰ ἀπρόσμενη δξύτητα: οἱ ἐργάτες τῆς πρωτεύουσας, νιώθοντας ἀλληλέγγυοι μ' ὅλη τὴ χώρα, βρισκόμενοι σ' ἀναβρασμὸ ἀπὸ ἀρκετὲς βδομάδες, ἀδυνατώντας νὰ θροῦν ψωμί, κατέβηκαν κατὰ μάζες στοὺς δρόμους, ἔκαναν θορυβῶδεις διαδηλώσεις κι ἀρνήθηκαν ἀπερίφραστα νὰ διαλυθοῦν.

Πάντως, αὐτὴ τὴν πρώτη μέρα, οἱ διαδηλώσεις εἴταν συγχρατημένες. Σὲ συμπαγεῖς μάζες, οἱ ἐργάτες, μαζί μέ τίς γυναῖκες και τὰ παιδιὰ τους, γέμιζαν τοὺς δρόμους φωνάζοντας: «Ψωμί! Ψωμί! Δὲν ἔχουμε νὰ φάμε! Ἄς μᾶς δώσουν ψωμί κι ἄς μᾶς τουφεκίσουν ὄλους! Τὰ παιδιὰ μας πεθαίνουν απ' τὴν πείνα! Ψωμί! Ψωμί!».

Ἡ κυβέρνηση ἔστειλε ἐναντίον τῶν διαδηλωτῶν, ἐκτός απ' τὴν ἀστυνομία ποὺ ἀδυνατοῦσε νὰ ἐπιβάλει τὴν τάξη, ἔφιππα ἀποσπάσματα κοζάκων. Ὅμως στήν Πετροῦπολη ὑπῆρχαν πολὺ λίγα στρατεύματα (ἂν ἐξαιρέσουμε τοὺς ἐφεδρους ποὺ δὲν θειροῦνταν «σίγουροι»). Κι ἐξ ἄλλου οἱ ἐργάτες δὲν ἔδειξαν νὰ φοβοῦνται: ἔτειναν τὰ στήθη στοὺς στρατιῶτες· ἔπαιρναν τὰ παιδιὰ τους στήν ἀγκυλιά και τοὺς φώναζαν: «Σκοτώστε μας ἂν τολμᾶτε! Καλύτερα νὰ πεθάνουμε ἀπὸ τριῖρα παρὰ νὰ φοβήσουμε απ' τὴν πείνα!...». Τέλος, κι αὐτὸ εἶναι τὸ σημαντικότερο, σχεδὸν παντοῦ οἱ στρατιῶτες, μέ τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη, περιδιάβαιναν ἤσυχα μέσα στὰ πλήθη χωρὶς νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ ὅπλα τους και χωρὶς ν' ἀκούνε τὰ προστάγματα τῶν ἀξιωματικῶν. Ἀλλωστε κι αὐτοὶ δὲν ἐπέμεναν πολὺ. Σ' ὀρισμένα μέρη οἱ στρατιῶτες συναδελφώνονταν μέ τοὺς ἐργάτες, μέχρι τοῦ σημείου μάλιστα νὰ τοὺς δίνουν τὰ ὅπλα τους, νὰ ξεπεξεύουν και ν' ἀνακατέβονται μέσα στὸ πλήθος. Ὅπως εἴταν φυσικό, αὐτὴ ἡ στάση τῶν στρατιωτῶν ἔδινε θάρρος στίς μάζες.

Πάντως, ἐδῶ κι ἐκεῖ, ἡ ἀστυνομία κ' οἱ κοζάκοι πυροβόλησαν ἐνάντια σὲ ὀμάδες διαδηλωτῶν ποὺ κρατοῦσαν κόκκινες σημαίες. Ὑπῆρχαν μερικοὶ νεκροὶ και τραυματίες.

Στοὺς στρατιῶνες τῆς πρωτεύουσας και τῶν περιχώρων,

τά συντάγματα τῆς φρουρᾶς δίσταζαν ἀκόμη νὰ ταχθοῦν μὲ τὸ μέρος τῆς Ἐπανάστασης. Ἄλλὰ καὶ ἡ κυβέρνησις, ἀπ' τὴν πλευρὰ τῆς, δίσταζε νὰ τὰ βγάλει ἀπ' τοὺς στρατιῶνες γιὰ νὰ τὴν καταπολεμήσουν.

Στὶς 26 τοῦ Φλεβάρη, τὸ πρωί, ἓνα νέο γεγονός ἦρθε νὰ προστεθεῖ: ἡ Δούμα διαλύθηκε μὲ κυβερνητικὸ διάταγμα.

Ἔταν ἓνα εἶδος συνθήματος ποὺ ὅλοι φαινότουσαν νὰ περιμένουν γιὰ νὰ περάσουν σὲ μιὰ ἀποφασιστικὴ δρᾶση. Τὸ νέο διαδόθηκε ἀστραπιαῖα καὶ ἔπαιξε ρόλο καταλύτη γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων. Ἀπ' τὴ στιγμὴ ἐκεῖνη οἱ διαδηλώσεις μετατράπηκαν ξεκάθαρα σὲ ἐπαναστατικὸ κίνημα. Οἱ κραυγὲς «Κάτω ὁ τσαρισμός! Κάτω ὁ πόλεμος! Ζήτω ἡ Ἐπανάσταση!» ἀντηχοῦσαν μέσα στὸ πλῆθος, ποὺ οἱ διαθέσεις τους γινοῦντουσαν ὦρα μὲ τὴν ὦρα πρὸς ἀπειλητικὲς. Σχεδὸν παντοῦ, οἱ διαδηλωτὲς ἄρχισαν νὰ ἐπιτίθενται ἀποφασιστικὰ ἐναντίον τῆς ἀστυνομίας. Πολλὰ διοικητικὰ κτίρια πυρπολήθηκαν, καὶ ἀνάμεσά τους τὸ Δικαστικὸ Μέγαρο. Οἱ δρόμοι γέμισαν μὲ ἔξοφράγματα. Σύντομα ἐμφανίστηκε καὶ ἓνας μεγάλος ἀριθμὸς ἀπὸ κόκκινες σημαίες. Οἱ στρατιῶτες κρατοῦσαν πάντα μιὰ στάση εὐμενοῦς οὐδετερότητας· μάλιστα, ὅλο καὶ πρὸς συχνά, γινοῦντουσαν ἓνα μὲ τὸ πλῆθος. Σὲ αὐξάνομενο βαθμὸς, ἡ κυβέρνηση δὲ μπορούσε νὰ ὑπολογίσει: στὰ στρατεύματά της.

Τότε ἡ κυβέρνησις ἐξέπελσε ἐναντίον τῶν ἐξεγερμένων ὅλες τὶς ἀστυνομικὲς δυνάμεις τῆς πρωτεύουσας. Οἱ ἀστυνομικοὶ σχηματίσαν βιαστικὰ ἀποσπάσματα γιὰ μαζικὲς ἐπιθέσεις. Τοποθέτησαν πολυβόλα σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς πόλης, πάνω σὲ στέγες ἢ ἀκόμη καὶ ἐκκλησίαις. Κατέλαβαν ὅλα τὰ στρατηγικὰ σημεῖα. Καὶ μετὰ ἄρχισαν μιὰ γενικὴ ἐπίθεση ἐναντίον τῶν ἐξεγερμένων μαζῶν.

Ὡλη τὴν ἡμέρα τῆς 27ης τοῦ Φλεβάρη διεξάγονταν σκληρὲς μάχες. Σὲ πολλὰ μέρη ἡ ἀστυνομία ἀπωθήθηκε. οἱ πράκτορες τῆς σφαγιάστηκαν καὶ τὰ πολυβόλα τῆς σίγασαν. Ὅμως ἀλλοῦ, οἱ ἀστυνομικὲς δυνάμεις ἀντιστέκονταν μὲ λύσσα.

Ὁ τσάρος, ποὺ βρισκόταν στὸ μέτωπο, εἰδοποιήθηκε τηλεγραφικὰ γιὰ τὴ σοβαρότητα τῶν γεγονότων. Στὸ μεταξύ, ἡ Δούμα ἀποφάσισε νὰ συνεδριάξει χωρὶς διακοπὴ καὶ νὰ μὴ ν ὑποκύψει στὶς ἀπὸπειρες δ:άλυσης της.

11. -- Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Τὰ ἀποφασιστικά γεγονότα ἔλαβαν χώρα στίς 27 τοῦ Φλεβάρη.

Ἀπ' τὸ πρωὶ κιόλας, δλόκληρα συντάγματα τῆς φρουρᾶς ἐπαψαν νὰ διστάζουν, στασίασαν, ἐγήχαν ἀπ' τοὺς στρατιῶνες μὲ τὰ ὄπλα στὸ χέρι καὶ κατέλαβαν ὀρισμένα στρατηγικά σημεῖα τῆς πόλης, μετὰ ἀπὸ σύνταμες συμπλοκές μὲ τὴν ἀστυνομία. Ἡ Ἐπανάσταση κέρδιζε ἔδαφος.

Σὲ μιὰ στιγμή, μιὰ πυκνὴ μάζα διαδηλωτῶν, ἰδιαιτέρα ἀπειλητικὴ, ἀποφασισμένη καὶ μερικὰ ἐξοπλισμένη, μαζεύτηκε στὴν πλατεία Ζηναμένσκαγια καὶ γύριω ἀπ' τὸ σταθμὸ Νικολάγιεφσκυ. Ἡ κυβέρνησις ἔστειλε ἐναντίον τους δύο ἔφιππα συντάγματα τῆς Αὐτοκρατορικῆς Φρουρᾶς, τὰ μόνον ποὺ εἶχε ἀκόμη διαθέσιμα, καθὼς καὶ ἰσχυρὰ ἀποσπάσματα πεζῶν καὶ ἔφιππων ἀστυνομικῶν. Τὰ στρατεύματα θὰ ἔπρεπε νὰ ὑποστηρίξουν καὶ νὰ δλοκληρώσουν τὴ δρᾶση τῶν ἀστυνομικῶν.

Μετὰ τίς συνηθισμένες ἀπειλές καὶ προειδοποιήσεις πρὸς τὸ πλῆθος, ὁ ἀξιωματικὸς τῆς ἀστυνομίας διέταξε τοὺς ἄντρες του νὰ πυροβολήσουν. Τότε θύμως ἐγίνε τοῦτο τὸ νέο καὶ τελευταῖο «θαῦμα»: ὁ ἀξιωματικὸς ποὺ διοικούσε τὰ συντάγματα τῆς Φρουρᾶς σήκωσε τὸ σπαθί του καί, φωνάζοντας «Ἄς ἐπιτεθοῦμε στὴν ἀστυνομία, ἐμπρός!», ἐξαπέλυσε τὰ δύο συντάγματα ἐνάντια στίς ἀστυνομικὲς δυνάμεις. Μέσα σὲ λίγα λεπτὰ αὐτὲς νικῆθηκαν, κατατροπώθηκαν, ἀποδεκατίστηκαν.

Σύντομα συντρίφτηκε καὶ ἡ τελευταία ἀντίστασις τῆς ἀστυνομίας. Τὰ ἐπαναστατημένα στρατεύματα κατέλαβαν τὸ δ-πλοστάσιο κι ὅλα τὰ στρατηγικά σημεῖα τῆς πόλης. Περιτριγυρισμένα ἀπὸ ἕνα πλῆθος ποὺ παραληροῦσε, μερικὰ συντάγματα παραδόθηκαν στὸ Ἄνάκτορον τῆς Ταυρίδας ὅπου ἔδρευε ἡ Δούμα - ἡ φτωχὴ «τετάρτη Δούμα» - καὶ τέθηκαν στὴ διάθεσὴ τῆς.

Λίγο ἀργότερα, τὰ τελευταῖα συντάγματα τῆς φρουρᾶς τῆς Πετρούπολης καὶ τῶν περιχώρων προχώρησαν στὸ κίνημα. Ὁ τσαρισμὸς δὲν διέθετε πιά ἔνοπλη δύναμις στὴν περιοχὴ τῆς πρωτεύουσας. Ὁ πληθυσμὸς εἶταν ἐλεύθερος. Ἡ Ἐπανάστασις θριάμβευε.

Τὰ γεγονότα ποὺ ἀκολούθησαν εἶναι ἀρκετὰ γνωστά.

Μιά προσωρινή κυβέρνηση, αποτελούμενη από εξέχοντα μέλη της Δούμας, σχηματίστηκε κι έπευφημήθηκε ζωηρά απ' το λαό.

Ἡ ἐπαρχία προσχώρησε μ' ἐνθουσιασμό στην Ἐπανάσταση.

Μερικά στρατεύματα πού ἀποσπάστηκαν βίαια απ' τὸ μέτωπο καὶ στάλθηκαν μὲ διαταγὴ τοῦ τσάρου ἐναντίον τῆς ἐξεγερμένης πρωτεύουσας, δὲ μπόρεσαν νὰ φτάσουν στὸν προορισμό τους. Ἀπ' τὴ μιὰ μεριά, δταν πλησίαζαν στὴν πόλη, οἱ σιδηροδρομικοὶ ἀρνιοῦνταν νὰ τὰ μεταφέρουν ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, οἱ στρατιῶτες ἔπαψαν νὰ ὑπακούουν στοὺς ἀξίωματικούς καὶ πέρασαν μὲ τὸ μέρος τῆς Ἐπανάστασης. Ἄλλοι γύρισαν στὸ μέτωπο κι ἄλλοι διασκορπίστηκαν σ' ὅλη τὴ χώρα.

Ὁ ἴδιος ὁ τσάρος, πού πήγαινε σιδηροδρομικά στην πρωτεύουσα, εἶδε τὸ τραῖνο του νὰ σταματᾷ στὸ σταθμὸ τοῦ Ντνὸ καὶ νὰ γυρίζει πίσω μέχρι τὸ Ποχόβ. Ἐκεῖ τὸν συνάντησε μιὰ ἀντιπροσωπία τῆς Δούμας καὶ μερικές στρατιωτικὲς προσωπικότητες πού εἶχαν προσχωρήσει στὴν Ἐπανάσταση. Δὲ μποροῦσε πιά ν' ἀγνοεῖ τὴν πραγματικότητα. Μετὰ ἀπὸ μερικές περιπέτειες χωρὶς σημασία, ὁ Νικόλαος Β' ὑπέγραψε τὴν παραιτήσή του γιὰ λογαριασμό δικό του καὶ τοῦ γιου του Ἀλέξιου (2 τοῦ Μάρτη).

Γιὰ μιὰ στιγμή, ἡ προσωρινὴ κυβέρνηση σκέφτηκε ν' ἀνεβάσει στὸ θρόνο τὸν ἀδερφὸ τοῦ πρώην αὐτοκράτορα: τὸ μεγάλο δούκα Μιχαήλ. Ὅμως αὐτὸς ἀπέρριψε τὴν προσφορά. Δῆλωσε ὅτι: ἡ τύχη τῆς χώρας καὶ τῆς δυναστείας ἔπρεπε νὰ ρυθμιστεῖ ἀπὸ μιὰ κανονικὰ ἐκλεγμένη Συντακτικὴ Συνέλευση.

Τὸ μέτωπο ἐπευφήμισε τὴν Ἐπανάσταση πού εἶταν πιά γεγονός.

Ὁ τσαρισμὸς εἶχε πέσει. Ἡ Συντακτικὴ Συνέλευση μπῆκε στὴν ἡμερήσια διάταξη. Μέχρι τὴ σύγκλησή της, ἡ προσωρινὴ κυβέρνηση γινόταν ἡ ἐπίσημη ἐξουσία, «ἀναγνωρισμένη καὶ ὑπεύθυνη». Ἡ πρώτη πράξη τῆς νικηφόρας Ἐπανάστασης εἶχε τελειώσει.

Ἐὰν ἀφηγηθήκαμε τὰ γεγονότα αὐτῆς τῆς Ἐπανάστασης τοῦ Φλεβάρη μὲ τρόπο ἀρκετὰ λεπτομερειακό, τὸ κάναμε γιὰ νὰ φανεῖ τὸ ἀκόλουθο κεφαλαιῶδες σημεῖο:

Γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά, ἡ δ ρ α σ η τ ω ν μ α ζ ω ν ε ἶ τ α ν α ὐ θ ὀ ρ μ η τ η καὶ ἤρθε σὰ λογικὸ καὶ μοιραῖο

επιστέγασμα μιᾶς μακρόχρονης περιόδου συγκεκριμένων διωμάτων καὶ ψυχολογικῆς προπαρασκευῆς. Ἡ ἐξέλιξις αὐτὴ δὲ ν ὀ ρ γ α ν ῶ θ η κ ε ο ὕ τ ε κ α θ ὀ δ η γ ῆ θ η κ ε ἀ π ὀ κ α ν ἔ ν α π ο λ ι τ ι κ ὸ κ ὶ μ μ α. Ἐπὸστηριζόμενη ἀπ' τὸν ἔνοπλο λαὸν - τὸ στρατὸν - ἔφτασε εἰς τὴν νίκην. Τὸ στοιχεῖο τῆς ὀ ρ γ ἄ ν ω σ η ς δὲ μποροῦσε παρὰ νὰ ἐπέμβει - καὶ πράγματι ἐπενέβη - ἀμέσως μετὰ.

(Ἄλλωστε, ἐξαιτίας τῆς καταστολῆς, ὅλοι οἱ κεντρικοὶ ὀργανισμοὶ τῶν πολιτικῶν κομμάτων τῆς ἀριστερᾶς, δρισκόντουσαν εἰς τὴν στιγμὴν τῆς Ἐπανάστασης εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὁ Μάρτιος τοῦ σοσιαλδημοκρατικῆς κόμματος, ὁ Τσερνὼφ τοῦ σοσιαλεπαναστατικῆς κόμματος, ὁ Λένιν, ὁ Τρότσκι, ὁ Λουντσαρσκυ, ὁ Λοζόφσκυ, ὁ Ρύκωφ, ὁ Μπουχάριν κτλ., ὅλοι αὐτοὶ ζούσαν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Μόνον μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ Φλεβάρη ἐξαγύρισαν εἰς τὴν Ρωσίαν).

Ἐνα ἀκόμη σημαντικὸν σημεῖον ἐθαίνει ἀπ' τὰ γεγονότα:

Γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά, ἡ ἀ μ ε σ η κ α λ ἰ σ υ γ κ ε κ ρ ι μ ἔ ν η ᾧ θ η σ η δόθηκε εἰς τὴν Ἐπανάστασιν ἀπ' τὴν ἀπόλυτην ἀδυναμίαν τῆς χώρας νὰ συνεχίσει τὸν πόλεμον - μιὰ ἀδυναμία πού, ὅπως εἶταν φυσικόν, προσέκρουσε εἰς τὸ πείσμα τῆς κυβερνήσεως. Ἡ ἀδυναμία αὐτὴ εἶταν ἐπακόλουθον τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἀποδιοργάνωσιν καὶ τοῦ χάους ὅπου εὐθίσει ὁ πόλεμος εἰς τὴν Χώραν.

III. — ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ

Ἡ ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. - Ἡ προσωρινὴ κυβερνήσις πού σχηματίστηκε ἀπ' τὴν Δούμα εἶταν, φυσικὰ, ξεκάθαρα ἀστικὴ καὶ συντηρητικὴ. Τὰ μέλη τῆς, ὁ πρίγκηπος Λδώφ, ὁ Γκούτσικωφ, ὁ Μιλιοῦκωφ καὶ ἄλλοι, ἀνῆκαν ὅλοι σχεδὸν (μὲ τὴν ἐξαιρέσιν τοῦ ἀρίστου σοσιαλιστῆ Κερένσκυ), πολιτικὰ εἰς τὸν δημοκρατικὸν συνταγματικὸν κόμμα καὶ κοινωνικὰ εἰς τὸν προνομιούχον τάξιν. Γι' αὐτοὺς ἡ κατάρρευσις τοῦ ἀπολυταρχικοῦ σήμαινε τὸ τέλος τῆς Ἐπανάστασης (ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητι αὐτὴ μόλις ἀρχίζε). Τώρα τὸ ζήτημα εἶταν ν' «ἀποκατασταθῆ ἡ τάξις», νὰ βελτιωθῆ σιγά - σιγά ἡ γενικὴ κατάστασις εἰς τὸ ἐσωτερικόν τῆς χώρας καὶ εἰς τὸ μέτωπον, νὰ δο-

θει μιά ενεργητική ώθηση και νέα όρμη στον πόλεμο και, προπάντων, να προετοιμαστεί ήσυχια ή σύγκληση της Συντακτικής Συνέλευσης, που θα καθόριζε τους νέους θεμελιώδεις νόμους της χώρας, το νέο πολιτικό καθεστώς, το νέο τρόπο διακυβέρνησης κτλ. Μέχρι τότε, ο λαός θα έπρεπε να περιμένει υπομονετικά και φρόνιμα, σαν υπάκουο παιδί, τα ευεργετήματα που οι νέοι του αφέντες θα είχαν την καλωσύνη να του παραχωρήσουν.

Αυτούς τους νέους αφέντες, ή προσωρινή κυβέρνηση φυσικά τους αντιλαμβάνοταν σαν καθωσπρέπει μετριοπαθείς άστούς, που ή εξουσία τους δεν θα 'χε να ζηλέψει τίποτε απ' τις άλλες «πολιτισμένες» χώρες.

Οι πολιτικές βλέψεις της προσωρινής κυβέρνησης δεν ξεπερνούσαν καθόλου μιá ήμαλή συνταγματική μοναρχία. Το πολύ - πολύ, όρισμένα μέλη της φαντάζονταν, με χίλιους - δυό δισταγμούς, μιá συντηρητικότερη άστική δημοκρατία.

Τό άγροτικό πρόβλημα, τό εργατικό ζήτημα κτλ, θα έπρεπε να λυθούν απ' τή μελλοντική όριστική κυβέρνηση σύμφωνα με τά δυτικά πρότυπα, που «είχαν δοκιμαστεί στην πράξη».

Σέ τελική άνάλυση, ή προσωρινή κυβέρνηση είταν λίγο ώς πολύ πεπεισμένη ότι θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τήν προπαρασκευαστική περίοδο - παρατείνοντάς την στην άνάγκη - για ν' άποκαταστήσει τήν ήρεμία, τήν πειθαρχία και τήν ύπακοή των λαϊκών μαζών, στην περίπτωση που αυτές θα εκδήλωναν πολύ έντονα τήν επιθυμία τους να ξεπεράσουν τά προβλεπόμενα όρια. Στή συνέχεια, τό ζήτημα θα είταν να εξασφαλιστούν, με διάφορους παρασκηνιακούς χειρισμούς, «όμαλές» έκλογές, για να φτάσουμε τήν επιθυμητή στιγμή σε μιá Συντακτική Συνέλευση συνετή, δεξιás άπόχρωσης και ξεκάθαρα άστική.

Είναι διασχεδαστικό να διαπιστώνει κανείς μέχρι ποιό σημείο οι «ρεαλιστές», οι «δοκιμασμένοι» πολιτικοί άντρες, οι λόγιοι, οι οικονομολόγοι και οι κοινωνιολόγοι έπесαν έξω στις προβλέψεις τους και στους ύπολογισμούς τους. Η πραγματικότητα τους ξεφουγγετέλει ως.

Θυμάμαι πού, τον Άπρίλη ή τό Μάη του 1917, παρακολούθησα στη Νέα Υόρκη τή διάλεξη ενός έπιφανούς ρώσου καθηγητή, ό όποιος έκανε μιá διεξοδική άνάλυση της πιθανής

σύνθεσης και δραστηριότητας της μελλοντικής Συντακτικής Συνέλευσης. Μιά μόνο ερώτηση έκανα στον αξιότιμο καθηγητή: Τί πρόβλεπε στην περίπτωση που η ρώσικη Έπανάσταση θά παρέκαμπε τή Συντακτική Συνέλευση; 'Αντί γι' απάντησή, ο κύριος καθηγητής είπε, μ' άρκετή περιφρόνηση και ειρωνεία, ότι ο ίδιος ήταν «ρεαλιστής», ενώ ο συνομιλητής του ήταν άσφαλώς «ένας άναρχικός που ή φαντασιόπληκτη υπόθεσή του δέν τόν ένδιέφερε». Οι μελλοντικές εξελίξεις σύντομα απέδειξαν ότι ο πολυμαθέστατος καθηγητής έπερτε τελείως έξω στις διαγνώσεις του κι ότι αυτός ήταν ο «φαντασιόπληκτος». Σέ μιá όμιλία δύο ώρων δέν είχε παραλείψει ν' αναλύσει: παρά ένα μόνο ένδεχόμενο: α υ τ ο π ο υ έ γ ι ν ε π ρ α γ μ α τ ι κ ό τ η τ α λ ί γ ο υ ς μ η ν ε ς ά ρ γ ό τ ε ρ α!...

Άς μοϋ έπιτραπεί έδω νά διατυπώσω, σχετικά μ' αυτά, μερικές προσωπικές εκτιμήσεις.

Τό 1917 οι αξιότιμοι κύριοι «ρεαλιστές», οι πολιτικοί άντρες, οι καθηγητές - ρώσοι και ξένοι - όλοι αυτοί, μ' έλάχιστες εξαιρέσεις, παρέλειψαν πεισματικά και με περιφρόνηση νά προβλέψουν τό θρίαμβο του μπολσεβικισμού στη ρώσικη Έπανάσταση. Σήμερα που αυτός ο θριαμβεύων μπολσεβικισμός είναι - από ιστορική άποψη πρόσκαιρα - ένα τετελεσμένο γεγονός, πολλοί άπ' αυτούς τούς κυρίους τόν άποδέχονται, ένδιαφέρονται γι' αυτόν και τούς άπασχολεί. Κάνοντας μάλιστα και πάλι ένα τεράστιο σφάλμα, δέχονται τή «μεγάλη θετική σημασία του» και τόν «δριστικό παγκόσμιο θρίαμβό του».

Είμαι: άπόλυτα θέβαιος ότι οι κύριοι αυτοί, με τόν ίδιο «ρεαλισμό», τήν ίδια «διορατικότητα» και περιφρόνηση αρχικά, και με τήν ίδια σπουδή στη συνέχεια, θά παραλείψουν νά προβλέψουν έγκαιρα και θ' άποδεχτούν κατόπιν έορτής τόν άληθινό κι δριστικό θ ρ ί α μ β ο τ ή ς ά ν τ ι ε ξ ο υ σ ι α σ τ ι κ ή ς ι δ έ α ς σ τ ή ν π α γ χ ό σ μ ι α Κ ο ι ν ω ν ι κ ή Έ π α ν ά σ τ α σ η .

Η προσωρινή κυβέρνηση δέν αντιλαμβάνόταν καθόλου τά άξεπέραστα έμπόδια που μοιραία θά όρθώνονταν στο δρόμο της.

Τό σοβαρότερο έμπόδιο ήταν ο ίδιος ο χαρακτήρας των προβλημάτων που έπρεπε νά αντιμετωπίσει: ή προσωρινή κυβέρνηση πριν τή σύγκληση της Συντακτικής Συνέλευσης.

(“Αλλωστε, δὲ λάμβανε καθόλου ὑπόψη τὴν περίπτωση ἧς πού ὁ ἐργαζόμενος λαός δὲν θά ’ταν διατεθειμένος νὰ περιμένει τὴ σύγκλησὶς τῆς).

Πάνω ἀπ’ ὄλα, ὑπῆρχε τὸ π ρ ό β λ η μ α τ ο ὗ π ο λ έ μ ο υ.

Ὁ λαός, ἐξαντλημένος καὶ χωρὶς ψευδαισθήσεις, συνέχισε τὸν πόλεμο παρὰ τὴ θέλησὶς του, ἢ τουλάχιστο δὲν ἐνδιαφερόταν καθόλου γιὰ τὴν ἔκβασή του. Ὅσο γιὰ τὸ στρατό, εἶταν κατάκοπος, φυσικὰ καὶ ψυχολογικά. Ἀπ’ τὴ μιὰ μεριά ἡ ἀξιοθρήνητη κατάσταση τῆς χώρας, κι ἀπ’ τὴν ἄλλη ἡ Ἐπανάστασις, τὸν συγκλόνισαν ὀριστικά.

Δύο λύσεις παρουσιάζονταν: εἴτε νὰ σταματήσῃ ὁ πόλεμος μὲ τὴ σύναψη χωριστῆς εἰρήνης, νὰ λήξῃ ἡ ἐπιστράτευση καὶ ν’ ἀφοσιωθεῖ κανεὶς ὀλοκληρωτικὰ στὰ ἐσωτερικὰ προβλήματα· εἴτε νὰ γίνῃ ὅ,τι εἶταν δυνατό γιὰ τὴ διατήρησις τοῦ μετώπου, νὰ διαφυλαχτεῖ ἡ πειθαρχία, νὰ «τονωθεῖ» τὸ ἠθικὸ τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ συνεχιστεῖ ὁ πόλεμος μὲ κάθε θυσία, τουλάχιστο μέχρι τὴ σύγκλησις τῆς Συντακτικῆς Συνέλευσις.

Ἡ πρώτη λύσις εἶταν φυσικὰ ἀπαράδεκτη γιὰ μιὰ ἀστική, «πατριωτικὴ» κυβέρνησις, πού εἶχε συμμαχήσει μὲ ἄλλους ἐμπολέμους καὶ θεωροῦσε «ἔθνικὸ δνειδός» τὴν ἐνδεχόμενη ρῆξι αὐτῆς τῆς συμμομαχίας. Ἀκόμη, σὰν «προσωρινὴ» κυβέρνησις, πίστευε ὑποχρέωσὶς τῆς ν’ ἀκολουθήσῃ ἀπαρέγκλιτα τὴ φόρμουλα: καμὶα σημαντικὴ ἀλλαγὴ πρὶν τὴ σύγκλησις τῆς Συντακτικῆς Συνέλευσις, πού θά ἔχει κάθε δικαίωμα νὰ πάρῃ ἀποφάσεις.

Ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις υἱοθέτησε λοιπὸν τὴ δευτέρη λύσις. Ἀλλὰ, μέσα στὶς δοσμένες συνθήκες, αὐτὴ εἶταν ἀνεφικτὴ.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιμείνουμε σ’ αὐτὸ τὸ σημεῖο, πού συνήθως παραμελεῖται.

Ἡ Ρωσία ἀδυνατοῦσε, ὀλικά καὶ ψυχολογικά, νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμο. Ἡ ἐπιμονὴ τῆς τσαρικής κυβέρνησις νὰ μὴν καταλάβῃ τοῦτο τὸ γεγονός, στάθηκε ἡ ἀφορμὴ τῆς Ἐπανάστασις. Κι ἐφόσον αὐτὴ ἡ ἀδυναμία ἐξακολουθοῦσε νὰ ὑπάρχει, κάθε κυβέρνησις πού δὲ θά τὴ λάβαινε ὑπόψη εἶταν λογικὸ ν’ ἀνατραπεῖ ὅπως κι ὁ τσάρος.

Βέβαια ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις ἔλιπε ν’ ἀλλάξῃ τὴν κατάσταση: νὰ βάλῃ τέλος στὸ χάος, ν’ ἀναδιοργανώσῃ τὴ

χώρα, να της έμφυσήσει μιὰ νέα πνοή, κτλ. Όμως αὐτὰ εἶταν ψευδαισθήσεις: οὔτε ὁ διαθέσιμος χρόνος, οὔτε ἡ γενικὴ κατάσταση, οὔτε οἱ διαθέσεις τῶν μαζῶν δὲν ἐπέτρεπαν τὴν πραγματοποίησή τους.

Ἡ μηχανὴ πού ἀποκαλεῖται «ἀστικὸ Κράτος» συντρίφτηκε στὴ Ρωσία τὸ Φλεβάρη τοῦ 1917. Οἱ σκοποὶ τῆς καὶ οἱ δραστηριότητές τῆς, στάθηκαν πάντα ἀντίθετα πρὸς τὰ συμφέροντα καὶ τίς ἐπιθυμίες τῶν μαζῶν. Κι ἀφοῦ αὐτὲς ἔγιναν, γιὰ τὴ στιγμὴ, κύριοι τῆς τύχης τους, ἡ μηχανὴ δὲ μπορούσε πιά νὰ ἐπιδιορθωθεῖ καὶ νὰ ξανατεθεῖ σὲ λειτουργία. Γιατὶ εἶναι ὁ λ α ὀ ς πού - με καταναγκασμὸ ἢ ἐλεύθερα - ἔξασφαλίζει τὴ λειτουργία αὐτῆς τῆς μηχανῆς, κι ὄχι ἐκεῖνοι πού κυβερνοῦν. Ὁ ἐξαρθρωμένος μηχανισμὸς δὲ μπορούσε οὔτε ν' ἀσκήσει οὔτε νὰ παλινορθώσει τὸν καταναγκασμὸ. Όμως ὁ λαός, ἁ π ὀ μ ὄ ν ο ς τ ο υ, δὲ «βάδιζε» πιά γιὰ σκοποὺς πού δὲν εἶταν δικοὶ του.

Ἐπρεπε ν' ἀντικατασταθεῖ ὁ ἐξαρθρωμένος μηχανισμὸς μ' ἕναν ἄλλο, προσαρμοσμένο στὴ νέα κατάσταση, ἀντὶ νὰ χάνεται χρόνος καὶ δυνάμεις σὲ μάταιες ἀπόπειρες γιὰ νὰ ξανατεθεῖ σὲ λειτουργία.

Ἡ ἀστικὴ κι ἐθνικιστικὴ κυβέρνησις δὲ μπορούσε νὰ τὸ καταλάβει. Ἐπέμενε νὰ διατηρεῖ, τόσο τὴ «μηχανή» ὅσο καὶ τὴν καταραμένη κληρονομιά τοῦ ἐκπτώτου καθεστῶτος: τὸν πόλεμο. Αὐτὸ ἔφτανε γιὰ νὰ τῆς στερεῖ ὄλο καὶ περισσότερο τὴ δημοτικότητά τῆς. Κι ἀφοῦ ἡ μηχανὴ εἶχε πάθει ἐμπλοκή, ἀδυνατοῦσε νὰ κάνει τὸ δικό της, νὰ ἐπιβάλλει τὴ φιλοπόλεμη θέλησή της.

Τοῦτο τὸ πρῶτο πρόβλημα τῆς στιγμῆς - τὸ πιὸ σοβαρὸ καὶ ἄμεσο - εἶταν λοιπὸν μοιραῖο νὰ μὴ βρεῖ λύση ἀπ' τὴν προσωρινὴν κυβέρνησις.

Τὸ δεύτερο φλέγον πρόβλημα εἶταν τὸ ἀ γ ρ ο τ ι κ ὸ π ρ ὀ β λ η μ α.

Οἱ ἀγρότες - τὸ 85% τοῦ πληθυσμοῦ - ἤθελαν νὰ πάρουν στὰ χέρια τους τὴ γῆ. Ἡ Ἐπανάσταση ἔδωσε σ' αὐτὲς τίς βλέψεις μιὰ ἀκατανίκητη ὀρμητή. Οἱ ἀγροτικὲς μάζες, καταπιεσμένες, ἐκμεταλειμμένες κι ἐξαπατημένες ἀπὸ αἰῶνες, δὲν ἤθελαν πιά ν' ἀκούσουν τίποτα. Ἡ θ ε λ α ν τ ῆ γ ῆ μ ἔ κ ἄ θ ε θ υ σ ί α κ ι ἄ μ ἔ σ ω ς, χωρὶς διαδικασίες καὶ ἱεροτελεστίες.

*Ήδη τὸ Νοέμβρη τοῦ 1905, στὸ ἀγροτικὸ Συνέδριο ποὺ συγκλήθηκε λίγο μετὰ τὸ Μανιφέστο τῆς 17ης τοῦ Ὀχτώβρη (ὅταν ὑπῆρχαν ἀκόμη οἱ «ἐλευθερίες») μέσα στὴν προοπτικὴ τῆς σύγκλησης τῆς Δούμας, πολλοὶ ἐκπρόσωποι ἐκφράσανε αὐτὲς τὶς βλέψεις.

«Κάθε ὑπαίτιγος γιὰ ἔξ α γ ο ρ ἄ τ ῆ ς γ ῆ ς - ἔλεγε στὸ Συνέδριο ὁ ἐκπρόσωπος τῶν ἀγροτῶν τῆς περιφέρειας τῆς Μόσχας - μὲ ἐξεγείρει. Προτείνεται ν' ἀποζημιωθοῦν οἱ χθεσινοὶ δουλοκτῆτες πού, ἀκόμη καὶ σήμερα, μὲ τὴ βοήθεια τῶν κρατικῶν ἀξιοματούχων, κάνουν τὴ ζωὴ μας ἕνα δρόμο σπαρμένο μὲ ἀγκάθια! Μήπως δὲν τοὺς ἀποζημιώσαμε κιόλας πλοῦσια μὲ τὸ σύστημα τῆς ἐνοικίσεως τῆς γῆς τους; Ἄδύνατο νὰ μετρηθεῖ τὸ αἷμα μας ποὺ πότισε τὴ γῆ τους. Οἱ γιαγιάδες μας ἔτρεφαν μὲ τὸ γάλα τους τὰ κυνηγετικὰ σκυλιὰ αὐτῶν τῶν κυρίων. Δὲν εἶναι ἀρκετὴ ἀποζημίωση αὐτό; Τόσους αἰῶνες δὲν εἴμασταν παρὰ κόκκοι ἀμμου, φύλλα στὸν ἄνεμο. Κι ὁ ἄνεμος εἶταν αὐτοί. Πρέπει λοιπὸν τώρα νὰ τοὺς ξαναπληρώσουμε; Ἐ, ὄχι! Δὲ χρειάζονται διπλωματικὲς συνομιλίες: ἕνας μόνον δρόμος εἶναι σωστός, ὁ ἐπαναστατικὸς δρόμος. Διαφορετικά, θὰ μᾶς ξαναχοροιδέψουν. Καὶ μόνον λόγος νὰ γίνεταί γιὰ ἔξαγορά, εἶναι συμβιβασμός. Σύντροφοι, μὴν ἐπαναλάβετε τὸ σφάλμα τῶν πατεράδων σας! Τὸ 1861 φάνηκαν πιδὸ πονηροὶ ἀπὸ μᾶς καὶ μᾶς ἐξαπάτησαν: μᾶς δόσανε λίγζ, γιὰ νὰ μὴν πάρει ὁ λαὸς τὰ πάντα».

«Ποτὲ δὲν τοὺς πούλησαμε τὴ γῆ - ἔλεγαν οἱ ἀγρότες τῆς περιφέρειας τοῦ Ὀρέλ - κι ἐπομένως δὲ χρειάζεται νὰ τὴν ἐξαγοράσουμε. Ἦδη ἀρκετὰ τοὺς πληρώσαμε, δουλεύοντας γιὰ μιὰ ἀπάνθρωπα χαμηλὴ ἀνταμοιβή. Ὁχι! Σὲ καμιὰ περίπτωσὴ ἔξαγορά! Οἱ κύριοι αὐτοὶ δὲν ἔφεραν τὰ χωράφια τους ἀπ' τὸ φεγγάρι, εἶναι οἱ παπούδες τους ποὺ τ' ἀποσπάσανε μὲ τὴ βία».

Ἡ ἔξαγορά θὰ εἶταν κραυγαλέα ἀδικία γιὰ τὸ λαὸ - ἔλεγαν οἱ ἀγρότες τῆς περιφέρειας τοῦ Καζάν - καὶ μάλιστα οἱ κύριοι αὐτοὶ θὰ ἔπρεπε νὰ ξαναδόσουν στὸ λαὸ, μαζὶ μὲ τὴ γῆ, καὶ τὰ μισθώματα ποὺ πῆραν μέχρι τώρα. Γιατί, στὸ βάθος, οἱ κύριοι αὐτοὶ ποτὲ δὲν ἀγόρασαν τὴ γῆ. Τὴν ἄρπαξαν πρῶτα καὶ μετὰ θέλουν νὰ τὴν πούλησουν. Αὐτὸ εἶναι κλεψιά».

Ἄμὰ ὅλοι αὐτοὶ οἱ κύριοι - ἔλεγαν μερικοὶ ἀγρότες στὸν ἐπιφανῆ διανοούμενο Ν. Ρουμπάκιν ἀνάμεσα στὸ 1897 καὶ τὸ

1906 - οί Όρλώφ, οί Ντεμίντωφ, οί Μπαλάσωφ, πήραν τή γή τους χωρίς νά πληρώσουν τίποτα, σά δώρο άπ' τούς τσάρους και τις τσαρίνες. Καί τώρα μάς λένε νά τις έξαγοράσουμε σέ τέτοιες τιμές; Δέν είναι μόνο άδικία, είναι ξεκάθαρη, κλεψιά».

Νά γιατί οί άγρότες δέν ήθελαν πιά νά περιμένουν. Σέ πάρα πολλά μέρη, έπαιρναν στα χέρια τους τή γή, διώχνοντας τούς γαιοκτήμονες πού δέν είχαν ήδη φύγει. Έτσι: έδιναν λύση στο «άγροτικό πρόβλημα» μέ τόν τρόπο τους και μέ δική τους πρωτοβουλία, χωρίς νά νιάζονται για τις συσκέψεις, τις μηχανογραφίες και τις αποφάσεις τής κυβέρνησης ή τής Συντακτικής.

Ό στρατός, πού τόν αποτελούσαν κυρίως άγρότες, είταν όπισσώποτε έτοιμος νά ύποστηρίξει μιá τέτοια άμεση δράση.

Η προσωρινή κυβέρνηση έρέθηκε ύποχρεωμένη, είτε νά ύποκύψει μπροστά σ' αυτή τήν κατάσταση, είτε ν' άντισταθεί, δηλαδή ν' άγωνιστεί ενάντια στους έξεγερμένους άγρότες κι άκόμη, σχεδόν σίγουρα, ενάντια στο στρατό. "(Όπως είταν φυσικό, προτίμησε τή στάση τής άναμονής, πού είχε κρατήσει και στο πρόβλημα τού πολέμου, ελπίζοντας νά τακτοποιήσει τά πράγματα μέ έξυπνες ν: επιδέξιες μηχανούδες. Έξόρκιζε τούς άγρότες νά περιμένουν ύπομονετικά τή Συντακτική πού, όπως έλεγαν, θά είχε δικαίωμα νά κάνει κάθε είδους νόμους κι άσφαλώς θά ίκανοποιούσε πλήρως τούς άγρότες. Μάταιος κόπος. Οί εκκλήσεις έφεραν ελάχιστα αποτελέσματα κι ή τακτική αυτή δέν είχε καμία πιθανότητα επιτυχίας. Ό άγρότης δέν είχε τήν παραμικρή έμπιστοσύνη στους άφέντες πού βρίσκονταν στην έξουσία. Τόν είχαν έξαπατήσει άρκετές φορές, ώστε νά μήν πιστεύει πιά! Τώρα ένιωθε άρκετά ίσχυρός για νά μπορεί νά π ά ρ ε ι τή γή. Γι' αυτόν, είταν πράξη δικαιοσύνης. Κι αν μερικές φορές έξακολουθούσε νά διστάζει, αίτία είταν ό φόβος μήπως τιμωρηθεί.

Τό έ ρ γ α τ ι κ ό π ρ ό β λ η μ α είταν έξίσου άλυτο μέ τό άγροτικό για μιá άστική κυβέρνηση. Οί εργατικές μάζες ζητούσαν ν' άποκτήσουν άπ' τήν Έπανάσταση τό μάζιμουμ τής εϋημερίας και τών δικαιωμάτων. Μά ή κυβέρνηση, όπως είταν φυσικό, έκανε κάθε προσπάθεια για νά περιορίσει αυτά τά δικαιώματα στο μίνιμουμ. Καί σ' αυτό τό πεδίο μάχης, μπορούσε κανείς νά προβλέψει άμεσους και σκληρούς άγώνες. Μέ ποιό όμως τρόπο θά κατόρθωνε ή προσωρινή κυ-

βέρνηση να επιβάλει τις απόψεις της;

Τὸ κ α θ α ρ ἄ ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ὸ π ρ ὅ β λ η μ α εἶταν κι αὐτὸ ἐπίφοβο, γιατί συνδεόταν στενά μὲ τ' ἄλλ.α προβλήματα, κι ἀκόμη γιατί δὲν ἄφηγε κανένα περιθώριο χρονοτριβῆς. Μέσα στὸ φόρτε τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐπανάστασης, σὲ μιὰ κατάσταση χασομική καὶ μιὰ χώρα συγκλονισμένη, ἔπρεπε καὶ πάλι νὰ ὀργανωθεῖ ἡ παραγωγή, οἱ μεταφορές, οἱ ἀνταλλαγές, τὸ χρηματοδοτικὸ σύστημα κτλ.

Τέλος, ὑπῆρχε τὸ π ο λ ι τ ι κ ὸ π ρ ὅ β λ η μ α. Στὶς δοσμένες συνθήκες, οὔτε αὐτὸ φαινόταν νὰ πλησιάζει σὲ κάποια λύση. Βέβαια ἡ προσωρινὴ κυβέρνηση εἶχε ἀναλάβει τὸ καθήκον νὰ συγκαλέσει τὸ γρηγορότερο τὴ Συντακτικὴ Συνέλευση. Ὅμως, ἀπ' τὴ μιὰ μεριά, ὑπῆρχαν χιλίες - δυὸ δυσκολίες γιὰ τὴν ἐκπλήρωση αὐτοῦ τοῦ καθήκοντος, κι ἀπ' τὴν ἄλλη, καὶ προπάντων, ἡ κυβέρνηση φ ο β ὅ τ α ν τούτη τὴ Συνέλευση. Παρ' ὅλες τὶς ὑποσχέσεις της, ἡ κρυφὴ της ἐπιθυμία εἶταν ν' ἄ ν α θ ἄ λ ε ι τὴ σύγκληση ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο καί, στὸ μεταξύ, μὲ κάποιον ἐπιδέξιο χειρισμὸ, νὰ προσπαθήσει νὰ ἐγκαθιδρύσει μιὰ «συνταγματικὴ» μοναρχία. Ἀλλά, «στὸ μεταξύ», ὀρθώθηκαν ἐναντίον της κι ἄλλα ἀξεπέραστα ἐμπόδια.

Τὸ σοβαρότερο εἶταν ἡ ἄ ν α γ ἔ ν ν η σ η τ ῶ ν ἔ ρ γ α τ ι κ ῶ ν Σ ο β ι ἔ τ, καὶ κυρίως τοῦ Σοβιέτ τῆς Πετρούπολης. Αὐτὸ ξανασυστάθηκε ἀπὸ τὶς πρῶτες κιόλας μέρες τῆς Ἐπανάστασης - ἀπὸ παράδοση κι ἀκόμη, ὅπως τὸ 1905, ἐξαιτίας τῆς ἔλλειξης ἄλλων ἐργατικῶν ὀργανισμῶν. Βέβαια, τὴ στιγμὴ ἐκείνη, οἱ ἐργάτες ἐκλέξανε γιὰ ἐκπροσώπους τους μετριοπαθεῖς σοσιαλιστὲς (μενσεβίκους καὶ σοσιαλεπαναστάτες τῆς δεξιᾶς). Παρ' ὅλ' αὐτά, ὅμως, ἡ ἰδεολογία του καὶ τὸ πρόγραμμά του ἐρχόντουσαν σὲ πλήρη ἀντίθεση μὲ τὰ σχέδια τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης καὶ, ὅπως εἶταν φυσικό, ἡ ἠθικὴ ἐπιρροὴ καὶ δραστηριότητά του ἔφτασαν στὸ σημεῖο νὰ ἀνταγωνίζονται τὴν κυβέρνηση, πράγμα καθόλου εὐνοϊκὸ γιὰ τὴν τελευταία.

Τὸ Σοβιέτ τῆς Πετρούπολης εἶταν γιὰ τὴ χώρα ἓνα εἶδος δεύτερης κυβέρνησης. Ἐδινε τὸν τόνο σ' ὅλο τὸ τεράστιο δίκτυο τῶν Σοβιέτ τῆς ἐπαρχίας καὶ συντόνιζε τὴ δράση τους. Στηριζόμενο εἶται σ' ὀλόκληρη τὴν ἐργαζόμενη μάζα τῆς χώρας, ἔγινε γρήγορα πανίσχυρο. Μὲ ὀλοένα αὐξανόμενον ρυθμὸ,

ἄρχισε νὰ ἐπιβάλλεται καὶ στὸ στρατό. Σύντομα, οἱ ἐντολὲς καὶ οἱ ὁδηγίες τῶν Σοβιέτ ἄρχισαν νὰ ἐπικρατοῦν, καὶ μάλιστα ὀλοφάνερα, ἀπέναντι στὶς διαταγὲς τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης. Μέσα σ' αὐτὲς τὶς συνθήκες, ἡ κυβέρνηση εἶταν ὑποχρεωμένη νὰ ὑπολογίσει τὰ Σοβιέτ.

Εἶναι εὐνόητο ὅτι ἡ κυβέρνηση θὰ προτιμοῦσε νὰ τοὺς κάνει πόλεμο. Ἀλλὰ μιὰ τέτοια δράση ἐνάντια στοὺς οργανωμένους ἐργάτες, τὴν ἐπαύριο μιᾶς ἐπανάστασης ποὺ διακήρυσσε ἀνοιχτὰ τὴν ἀπόλυτη ἐλευθερία τοῦ λόγου, τῆς ὀργάνωσης καὶ τῆς κοινωνικῆς δραστηριότητος, εἶταν κάτι ἀνέφικτο. Κι ἐπειτὰ, πάνω σὲ ποιά πραγματικὴ δύναμη θὰ μπορούσε νὰ στηριχτεῖ γιὰ νὰ διεξάγει αὐτὸ τὸν ἀγῶνα; Δὲν ὑπῆρχε καμία.

Ἡ κυβέρνηση λοιπὸν ἀναγκάστηκε νὰ κρύβει τὶς προθέσεις τῆς κάτω ἀπὸ μιὰ χαμογελαστὴ μάσκα, νὰ ἀνέχεται τὸν ἐπίφοβο ἀνταγωνιστὴ τῆς κι ἀκόμη νὰ «φλερτάρει» μαζί του. Αὐτὴ, ἡ ἐπίσημη κυβέρνηση, ἐνιωθε πολὺ καλὰ τὸ εὐθραυστο τῶν συμπαθειῶν ποὺ τὶς ἔδειχναν, ἡ ἐργαζόμενη μάζα κι ὁ στρατός. Καταλάβαινε ὅτι, μὲ τὴν πρώτη σοβαρὴ κοινωνικὴ σύγκρουση, οἱ δύο αὐτὲς ἀποφασιστικὲς δυνάμεις θὰ τάσσονταν ὀπισθόθετε στὸ πλευρὸ τῶν Σοβιέτ.

Βέβαια, ἡ κυβέρνηση «ἐλιπζε». Προσπαθοῦσε νὰ κερδίσει χρόνο. Ἀλλὰ ἡ ὑπαρξὴ αὐτοῦ τοῦ δευτέρου «διευθυντηρίου», τοῦ ἀνεπίσημου καὶ τόσο ἐνοχλητικοῦ, μὲ τὸ ὅποιο ἔπρεπε ἀναγκαστικὰ νὰ ἐρχεται σὲ συνεννόηση, ἀποτελοῦσε γιὰ τὴν προσωρινὴν κυβέρνηση - τὴν ἐπίσημη ἀλλὰ ἀνίσχυρη - ἕνα ἀπ' τὰ δυσκολότερα ἐμπόδια ποὺ ὄφειλε νὰ ὑπερπηθῆσει.

Ἡ βίαιη κριτικὴ, ἡ ἐντονη προπαγάνδα ἐλλῶν τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων καὶ κυρίως τῶν στοιχείων τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς (σοσιαλεπαναστατῶν τῆς ἀριστερᾶς, μπολσεβίκων, ἀναρχικῶν), δὲν εἶταν γι' αὐτὲς καθόλου εὐκαταφρόνητες. Γιὰτί, βέβαια, ἡ κυβέρνηση δὲ μπορούσε νὰ καταφύγει σὲ κατασταλτικὰ μέτρα ἐναντίον τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου. Κι ἂν τὸ ἀποτολμοῦσε, ποίος εἶταν οἱ δυνάμεις ποὺ θὰ ἐκτελοῦσαν τὶς διαταγὲς τῆς; Δὲν ὑπῆρχαν τέτοιες δυνάμεις στὴ διάθεσή τῆς!

Ἀκόμη καὶ μιὰ μπουρζουαζία ἰσχυρὴ, ὀργανωμένη κι ἐμπειρῆ, μὲ προϊστορία πολλῶν ἀγῶνων ἐνάντια σὲ διάφορους ἀντιπάλους καὶ μὲ μεγάλη ὀλικὴ δύναμη (στρατός, ἀστυνομία, χρῆμα κτλ.), θὰ συναντοῦσε τεράστιες δυσκολίες γιὰ νὰ

δόσει μιὰ ικανοποιητική λύση σ' όλα αυτά τὰ προβλήματα και νὰ ἐπιβάλει τὴ θέλησή της, τὴν ἐξουσία της και τὸ «πρόγραμμα» της μέσα σὲ παρόμοιες συνθήκες. Ὅμως μιὰ τέτοια μπουρζουαζία δὲν ὑπῆρχε στὴ Ρωσία. Σὰν τάξη μὲ συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ της, ἡ ρωσικὴ καπιταλιστικὴ τάξη ἄρισκόταν ἀκόμη στὰ σπάργανα. Ἀδύναμη, ἀνοργάνωτη, χωρὶς παράδοση οὔτε ἱστορικὴ ἐμπειρία, δὲ μπορούσε νὰ ἐλπίζει σὲ καμιὰ ἐπιτυχία. Ἔτσι, δὲν ἀνέπτυσσε καμιὰ δραστηριότητα.

Ὅφειλοντας ν' ἀντιπροσωπεύσει «κατ' ἀρχὴν» μιὰ μπουρζουαζία σχεδὸν ἀνύπαρκτη και τελείως ἀδύναμη, ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις εἶταν καταδικασμένη νὰ βλέπει τίς προσπάθειές της νὰ πέφτουν στὸ κενό. Αὐτὸ εἶταν, χωρὶς ἀμφιβολία, τὸ πρωταρχικὸ αἶτιο τῆς χρεωκοπίας της.

IV. — ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ: — Η ΜΙΣΕΡΙΑ ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ

Ἡ πρώτη και βαθύτατα ἀστικὴ «προσωρινὴ κυβέρνησις» ἔφτασε λοιπὸν, σύντομα και μοιραία, σὲ μιὰ ἀδυναμία δλοφάνερη, γελοία, θανάσιμη. Ἡ δύστυχη, ἔκανε δετὶ τῆς περνοῦσε ἀπ' τὸ χέρι γιὰ νὰ κρατηθεῖ στὴν ἐξουσία: ἐλίσσεται, ἀνέβαλε, «τραινάριζε»... Στὸ μεταξὺ, όλα τὰ φλέγοντα προβλήματα «τραινάριζαν» κι αὐτά. Ἡ κριτικὴ και, στὴ συνέχεια, ἡ γενικὴ ὀργὴ ἐναντίον αὐτῆς τῆς κυβέρνησις - φάντασμα ἔπαιρναν διαρκῶς μεγαλύτερες διαστάσεις. Πολὺ σύντομα, ἡ συνέχισις τῆς ὑπαρξῆς της ἔγινε ἀδύνατη. Ἐξήντα μόλις μέρες μετὰ τὴν πανηγυρικὴ ἐγκαθίδρυσή της, ὑποχρεώθηκε στίς 6 τοῦ Μάη νὰ παραχωρήσει τὴ θέσις της, χωρὶς ἀγώνια, σὲ μιὰ κυβέρνησις «συνασπισμοῦ» μὲ σοσιαλιστικὴ συμμετοχή. Τὸ πῶς ἐξέχον μέλος της εἶταν ὁ Α. Κερένσκυ, ἕνας μετριοπαθέστατος σοσιαλεπαναστάτης (ἢ μάλλον, «ἀνεξάρτητος» σοσιαλιστής).

Ἐίχε ἐλπίδες αὐτὴ ἡ σοσιαλ - ἀστικὴ κυβέρνησις νὰ φτάσει σὲ καλύτερα ἀποτελέσματα; Ὅπωςδὴποτε δεχι. Γιατὶ οἱ συνθήκες τῆς ὑπαρξῆς της και ἡ ἀδυναμία τῆς δράσεως της θὰ εἶταν μοιραία ἴδιες, ὅπως και στὴν περίπτωσις τῆς πρώτης προσωρινῆς κυβέρνησις. Ὑποχρεωμένη νὰ στηριχθεῖ σὲ μιὰ ἀνίσχυρη μπουρζουαζία και νὰ συνεχίσει τὸν πόλεμο, ἀνίκανη

νά δώσει μιὰ ἀποτελεσματική λύση στὰ ἔλοένα πιδ πιεστικά προβλήματα, δεχόμενη ρωμαλέες ἐπιθέσεις ἀπ' τὴν ἀριστερὰ καὶ παραδέρνοντας ἀνάμεσα σὲ κάθε εἶδους δυσκολίες, αὐτὴ ἡ δεύτερη προσωρινὴ κυβέρνησις ἐξαφανίστηκε τὸ ἴδιο ἄδοξα μὲ τὴν πρώτη καὶ σχεδὸν μέσα στὶς ἴδιες προθεσμίες (2 τοῦ Ἰουλίου). Παραχώρησε τὴ θέσιν τῆς σὲ μιὰ τρίτη κυβέρνησις, ὄχι λιγότερο «προσωρινή», ποὺ ἀποτελοῦνταν κυρίως ἀπὸ σοσιαλιστὲς καὶ μερικὰ ἀστικά στοιχεία.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ὁ Κερένσκυ, κύριος καὶ ὑπέρτατος ἀρχηγὸς αὐτῆς τῆς τρίτης καὶ, πιδ ὕστερα, μιᾶς τέταρτης κυβέρνησις (σχεδὸν ὁμοίας μὲ τὴν προηγούμενη), ἔγινε γιὰ λίγο καιρὸ ἓνα εἶδος ἐθνάρχῃ τῆς χώρας, καὶ τὸ σοσιαλεπαναστατικὸ κόμμα, σὲ στενὴ συνεργασία μὲ τοὺς μενσεβίκους, φάνηκε νὰ θριαμβεύει ὀριστικά καὶ νὰ γίνεται κύριος τῆς Ἐπανάστασις. Ἐνα ἀκόμη βήμα, καὶ ἡ χώρα θὰ εἶχε μιὰ σοσιαλιστικὴν κυβέρνησις στηριζόμενη σὲ πραγματικὲς καὶ ἰσχυρὲς δυνάμεις: τὴν ἀγροτιά, τὴν ἐργατικὴ μάζα, ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ στρώματος τῶν διανοουμένων, τὰ Σοβιέτ, τὸ στρατό, κτλ.

Ὅμως αὐτὸ δὲν πραγματοποιήθηκε.

Ὅταν ἤρθε στὴν ἐξουσία, ἡ τελευταία κυβέρνησις Κερένσκυ φαινόταν πανίσχυρη. Καὶ πράγματι μ πο ρ ο ὕ σε νὰ γί ν ει π α ν ἰ σ χ υ ρ ῃ.

Ὁ ἴδιος ὁ Κερένσκυ, δικηγόρος καὶ βουλευτὴς σοσιαλιστικῶν τάσεων, εἶταν πάρα πολὺ δημοφιλὴς, ἀκόμη καὶ μέσα στοὺς κόλπους τῶν πλατιῶν λαϊκῶν μαζῶν καὶ τοῦ στρατοῦ. Οἱ λόγοι τοῦ στὴ Δούμα, στὶς παραμονὲς τῆς Ἐπανάστασις, εἶχαν πολὺ μεγάλο ἀντίκτυπο. Ὁ ἐρχομὸς τοῦ στὴν ἐξουσία διημιούργησε τεράστιες ἐλπίδες στὴ χώρα. Μποροῦσε νὰ στηριχθεῖ ἀνεπιφύλακτα πάνω στὰ Σοβιέτ - ἄρα καὶ στὸ σύνολο τῶν ἐργαζομένων μαζῶν - γιατί, τὴ στιγμὴ ἐκείνη, ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία τῶν ἐκπροσώπων εἶταν σοσιαλιστὲς καὶ τὰ Σοβιέτ θρισκόντουσαν ὀλοκληρωτικὰ στὰ χέρια τῶν σοσιαλεπαναστατικῶν τῆς δεξιᾶς καὶ τῶν μενσεβίκων σοσιαλδημοκρατικῶν.

Τὶς πρῶτες ἐβδομάδες τῆς κυβέρνησις Κερένσκυ εἶταν ἐπικίνδυνο νὰ κριτικάρει κανεὶς δημόσια τὸν ἀρχηγό τῆς - σὲ τέτοιο βαθμὸ εἶχε τὴν ἐμπιστοσύνη τῆς χώρας. Ὅρισμένοι ἀγκιτάτορες τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς τὸ ἔμαθαν, μὲ ὀδυνηρὸ συχνα τρόπο, ὅταν προσπάθησαν νὰ μιλήσουν ἐναντίον τοῦ Κερένσκυ σὲ δημόσιους χώρους. Μερικὲς φορὲς τὰ ἐπεισόδια ἔφταναν μὲ-

χρι τὸ λυντσάρισμα.

Γιὰ νὰ ἐπωφεληθεῖ ἀπ' ὅλα αὐτὰ τὰ σημαντικὰ πλεονεκτητήματα, ὁ Κερένσκυ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκπληρώσει - ἀλλὰ μὲ χειροπιαστά ἔργα - μί α μ ό ν ο σ υ ν θ ή κ η: ἐκείνη πού ἄλλοτε διατύπωσε ὁ Νταντόν. Τοῦ χρειάζόταν τ ό λ μ η, περισσότερη τόλμη καὶ πάντα τόλμη.

Ἄλλ' ἀκριβῶς, αὐτὴ ἡ ιδιότητα τοῦ ἔλειπε τελείως.

Μέσα στίς δοσμένες συνθήκες, ἡ «τόλμη» θὰ σήμαινε γι' αὐτόν: α) τὴν ἄμεση ἐγκατάλειψη τοῦ πολέμου (μὲ μιὰ μορφή πού θὰ ἔπρεπε νὰ βρεῖ ὁ ἴδιος)· β) τὴν ἀποφασιστικὴν ρήξιν μὲ τὸ καπιταλιστικὸ καὶ ἀστικὸ καθεστῶς (ἄρα καὶ τὸ σχηματισμὸ μιᾶς καθαρᾶ σοσιαλιστικῆς κυβέρνησης)· γ) τὸν ἄμεσο προσανατολισμὸ τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τῆς χώρας πρὸς ἓνα σοσιαλιστικὸ σύστημα.

Ἄλλα τοῦτα θὰ εἶταν, ἄλλωστε, ἀπόλυτα λογικά κι' ἐνδειγμένα» γιὰ μιὰ κυβέρνησις σοσιαλιστικῶν τάσεων, μὲ σοσιαλιστικὴ πλειοψηφία, μὲ ἀρχηγὸ σοσιαλιστὴ... Ἔ, λοιπόν, δχι! Ὅπως πάντοτε, ὅπως παντοῦ ἄλλου, οἱ ρώσοι σοσιαλιστὲς κι' ὁ ἴδιος ὁ Κερένσκυ, ἀντὶ νὰ καταλάβουν τὴν ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα, νὰ ἐκμεταλλευσθῶν τὴν εὐκαιρία, νὰ προχωρήσουν πρὸς τὰ μπρὸς καὶ νὰ ἐκπληρώσουν ἐπιτέλους τὸ ἀληθινὸ τους πρόγραμμα, παρέμειναν δέσμιοι τοῦ μπάσταρδου «προγράμματός» τους (τοῦ λεγομένου «μίνιμουμ» προγράμματος), πού τοὺς ὄριζε ν' ἀγωνιστοῦν ἀπαρέγκλιτα γιὰ μιὰ ἀ σ τ ι κ ῆ δ η μ ο κ ρ α τ ί α.

Ἄντὶ νὰ προσπαθήσουν νὰ ὑπερητήσουν τίς ἐργαζόμενες μάζες καὶ τὴν ὑπόθεσις τῆς χειραφέτησός τους, οἱ σοσιαλιστὲς κι' ὁ Κερένσκυ, ἐγκλωβισμένοι μέσα στὴν πλατάρῃ ἰδεολογία τους, δὲ βρῆκαν νὰ κάνουν τίποτα καλύτερο παρὰ νὰ παίξουν τὸ παιχνίδι τοῦ ρώσικου καὶ διεθνoῦς καπιταλισμοῦ.

Ὁ Κερένσκυ δὲν τόλμησε οὔτε νὰ σταματήσῃ τὸν πόλεμο, οὔτε νὰ γυρίσῃ τὴν πλάτη στὴ μπουρζουαζία καὶ νὰ στηριχθεῖ στίς ἐργαζόμενες τάξεις, οὔτε νὰ συνεχίσει τὴν Ἐπανάστασι. (Οὔτε κἀν τόλμησε νὰ ἐπισπεύσῃ τὴ σύγκλησιν τῆς Συντακτικῆς Συνέλευσης!).

Ἦθελε νὰ συνεχίσει τὸν πόλεμο! Μὲ κάθε θυσία καὶ μὲ ὅλα τὰ μέσα!

Αὐτὸ πού τ ό λ μ η σ ε νὰ κάνει, εἶταν ἀρχικὰ μιὰ σειρά μεταρρυθμίσεων πρὸς τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση: ἐπανα-

φορά τῆς θανατικῆς ποινῆς καὶ τῶν πολεμικῶν συμβουλιῶν στὸ μέτωπο· κατασταλτικὰ μέτρα στὰ μετόπισθεν· καί, τέλος, ἓνα σωρὸ βόλτες στὸ μέτωπο γιὰ νὰ βγάλει λόγους καὶ φλογερὲς προσφωνήσεις πού ἔπρεπε, κατὰ τὴ γνάμη του, νὰ ξαναγεννήσουν στοὺς στρατιῶτες τὸν πολεμικὸ ἐνθουσιασμὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν. Ἔβλεπε δτι ὁ πόλεμος συνεχιζόταν ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο χάρις στῆ δύναμη τῆς ἀδράνειας. Καὶ ἤθελε νὰ τοῦ ἐμφυσῆσει μιὰ νέα ὁρμὴ μὲ λόγους καὶ μὲ τιμωρίες, χωρὶς νὰ λαβαίνει καθόλου ὑπόψη τὴν πραγματικότητα.

Τόσο τεράστια εἶταν ἡ ποσότητα τῶν λόγων του, ὥστε ὁ τίτλος του σὰν «ἀρχιστράτηγου» (μιὰ ἰδιότητα πού εἶχε ταυτόχρονα μὲ τὴν πρωθυπουργικὴ) γρήγορα τροποποιήθηκε ἀπ' τὸν κόσμιο σὲ «ἀρχιομιλητὴ».

Δύο περίπου μῆνες ἔφτασαν γιὰ νὰ πέσει ἡ δημοτικότητά του στὸ χαμηλότερο σημεῖο, προπάντων ἀνάμεσα στοὺς ἐργαζόμενους καὶ τοὺς στρατιῶτες, πού κατέληξαν νὰ κοροιδεῦουν τὶς ὁμιλίες του. Αὐτοὶ ἤθελαν π ρ ά ξ ε ι ς, πράξεις ε ἰ ρ ῆ ὴ ν η ς καὶ Κ ο ι ν ω ν ι κ ῆ ς Ἐ π α ν ά σ τ α σ η ς. Ἀκόμη, ἤθελαν τὴ γρήγορη σύγκληση τῆς Συντακτικῆς. (Ἡ ἐπιμονὴ μὲ τὴν ὁποία ὄλες οἱ κυβερνήσεις καθυστέρησαν τούτη τὴ σύγκληση, εἶταν ἓνας ἀπ' τοὺς λόγους τῆς ἀντιδημοτικότητάς τους. Οἱ μισολογισμοὶ τὸ ἐκμεταλλεύτηκαν μὲ τὸ νὰ ὑπόσχονται, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, τὴν ἀμεση σύγκληση τῆς Συντακτικῆς Συνέλευσης μόλις θὰ ἐρχόντουσαν στὴν ἐξουσία).

Μὲ δυὸ λόγια, τὰ αἷτια τῆς χρεωκοπίας τῆς κυβέρνησης Κερένσκυ εἶταν τὰ ἴδια μ' ἐκεῖνα πού προσάλεσαν τὴν ἀποτυχία τῶν προηγούμενων κυβερνήσεων: ἡ ἀδυναμία τῶν μετριοπαθῶν σοσιαλιστῶν νὰ σταματήσουν τὸν πόλεμο· ἡ ἀξιοθρήνητη ἀδυναμία αὐτῆς τῆς τέταρτης κυβέρνησης νὰ λύσει τὰ προβλήματα τῆς στιγμῆς· ἡ πρόθεσή της νὰ ἐγκλωδίσει: τὴν Ἐπανάσταση μέσα στὰ ὄρια ἐνὸς ἀστικοῦ καθεστώτος.

Πολλὲς περιστάσεις καὶ γεγονότα - λογικὰ ἐπακόλουθα τούτων τῶν μοιραίων ἀνεπαρκειῶν - ἤρθαν νὰ ἐπιδεινώσουν τὴν κατάσταση καὶ νὰ ἐπισηπεύσουν τὴν πτώση τοῦ Κερένσκυ.

Πρῶτα ἀπ' ὅλα, τὸ μισολογιστικὸ κόμμα, πού εἶχε συγκεντρώσει ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ πολλὰς δυνάμεις καὶ εἶχε ἓναν ἰσχυρὸ ὄργανισμὸ προπαγάνδας καὶ δράσης, δι' οὐδέποτε καθήμερινὰ σ' ἐλόκληρη τὴ χώρα, μὲ χίλιες φωνὲς καὶ γραφτὰ, μιὰ ἐπιδέξια, οὐσιώδη, ρωμαλέα κριτικὴ ἐνάντια στὴν πολιτικὴ, τὴ

στάση, και τὸ σύνολο τῶν δραστηριοτήτων τῆς κυβέρνησης (και ἀκόμη ὄλων τῶν μετριοπαθῶν σοσιαλιστῶν). Κήρυσσε τὸ ἄμεσο σταματήματα τοῦ πολέμου, τὴ λήξη τῆς ἐπιστράτευσης, τὴν ἐξακολούθηση τῆς Ἐπανάστασης. Διέδιδε τὶς κοινωνικὲς κι ἐπαναστατικὲς ἰδέες του μὲ τραμερὴ ἐνεργητικότητα. Καθημερινὰ ἐπαναλάμβανε τὶς ὑποσχέσεις του γιὰ ἄμεση σύγκληση τῆς Συνταχτικῆς και γιὰ γρήγορη κι ἐπιτυχημένη ἐπίλυση ὄλων τῶν φλεγόντων προβλημάτων ἐὰν ἔφτανε σ τὴν ἔξοσία. Χωρὶς χαλάρωση και δισταγμοὺς, χτυποῦσε διαρκῶς στὸ ἴδιο καρφί: στὴν Ἐξοσία. «Ὅλη ἡ ἐξοσία στὰ Σοβιέτ!», φώναζε ἀπ' τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ κι ἀπ' τὸ βράδυ ὡς τὸ πρωὶ. Ἡ πολιτικὴ ἐξοσία στοὺς μπολσεβίκους, κι ὄλα θὰ ρυθμιστοῦν, θὰ ἐπιλυθοῦν, θὰ πραγματοποιηθοῦν.

Ἀποκτώντας ὄλοένα περισσότερες συμπάθειες και ὄπαδοὺς μέσα στοὺς κόλπους τῶν διανοουμένων, τῶν ἐργατικῶν μαζῶν και τοῦ στρατοῦ, πολλαπλασιάζοντας μὲ τραμερὴ ταχύτητα τὸν ἀριθμὸ τῶν μελῶν του και διεισδύοντας ἔτσι σ' ὄλα τὰ ἐργοστάσια κι ἐπιχειρήσεις, τὸ μπολσεβίκικο κόμμα διέθετε ἤδη τὸν Ἰούνη σημαντικὰ ἀποθέματα μαχητῶν, ἀγκιτατόρων, προπαγανδιστῶν, συγγραφέων, ὄργανωτῶν και ἀνθρώπων τῆς δράσης. Ἀκόμη, διέθετε ὄχι εὐκαταφρόνητους ὄκονομικοὺς πόρους. Καὶ εἶχε ἐπικεφαλῆς μιὰ ἱκανὴ κεντρικὴ ἐπιτροπή, διευθυνόμενὴ ἀπ' τὸν Λένιν. Τὸ μπολσεβίκικο κόμμα ἀνέπτυξε λοιπὸν μιὰ δραστηριότητα ἐπίμονη, ἀκούραστη, πυρετώδη, και γρήγορα ἔνιωσε, τουλάχιστο ἠθικὰ, κύριος τῆς κατάστασης. Αὐτὸ ἴσχυε ἀκόμη περισσότερο στὸ μέτρο πού δὲν εἶχε ἀνταγωνιστὲς στὴν ἄκρα ἀριστερά: τὸ σοσιαλεπαναστατικὸ κόμμα τῆς ἀριστερᾶς εἶταν πολὺ πιδ ἀδύναμο και μόνο ρόλο κομπάρσου μπορούσε νὰ παίξει· τὸ ἀναρχικὸ κίνημα βρισχόταν ἀκόμη στὰ σπάργανα· κι ὄσο γιὰ τὸ κίνημα τοῦ ἐπαναστατικοῦ συνδικαλισμοῦ, εἶταν, ὄπως ἔξερουμε, ἀνύπαρχο.

Ὁ Κερέναχ, πού αἰσθανόταν τὴ θέση του ὄλο και πιδ ἐπισηφαλῆ, δὲν το λμοῦσε νὰ ἐπιτεθεῖ στοὺς μπολσεβίκους ἀποφασιστικὰ, κατὰ μέτωπο. Κατέφυγε μὲ τρόπο σπασμωδικὸ σὲ ἡμίμετρα πού, ἐνῶ εἶταν ἀνεπαρκῆ γιὰ νὰ πλήξουν τὸν ἐχθρό του, τοῦ ἔκαναν, ἀντίθετα, διαφήμιση, προσελκύοντας πάνω του τὴν προσοχή, τὴν ἐκτίμηση και, τέλος, τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν μαζῶν. Σὲ τελικὴ ἀνάλυση, αὐτὲς οἱ ἀτολμὲς

αντιδράσεις ενίσχυαν τὸν ἐχθρὸ τοῦ ἀντὶ νὰ τὸν ἀποδυναμώσουν. Καί μετὰ, ὅπως πολλοὶ ἄλλοι, ἔτσι καὶ ὁ Κερένσκυ δὲν εἶδε τὸν κίνδυνον. Ἐκείνη τῇ στιγμῇ, σχεδὸν κανένας δὲν πίστευε σὲ μιὰ μπολσεβίικη νίκη. (Εἶναι πασίγνωστο ὅτι, ἀκόμη καὶ μέσα στοὺς κόλπους τοῦ κόμματός, ὁ Λένιν εἶταν σχεδὸν ὁ μόνος ποὺ εἶχε δεβαιότητα γιὰ τὴ νίκη καὶ ἐπέμενε πάνω στὴ σκοπιμότητα νὰ προετοιμαστῆ ἡ ἐξέγερση).

Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, ὁ Κερένσκυ, ὠθούμενος ἀπ' τοὺς συμμάχους, γοητευμένος ἀπ' τὰ πολεμικά του ὄνειρα καὶ ἐνδεχομένως ἀπ' τὶς ἴδιες του τὶς φλογερὲς ἠμιλίες, ἔκανε τὸ λάθος νὰ ἐξαπολύσει στὶς 18 τοῦ Ἰούνη τὴν περίφημη ἐπίθεσίν του στὸ γερμανικὸ μέτωπο: ἡ ἐπίθεσις ἀπέτυχε καταγωδῶς καὶ μείωσε τρομερὰ τὴ δημοτικότητα του. Ἦδη στὶς 3 τοῦ Ἰούλη, ξέσπασε στὴν Πετρούπολη μιὰ ἐνοπλὴ ἐξέγερσις ἐναντίον τῆς κυβέρνησις, μὲ συμμετοχὴ τῶν στρατιωτῶν (καὶ κυρίως τῶν ναυτῶν τῆς Κρονστάνδης), καὶ μὲ τὰ συνθήματα: «Κάτω ὁ Κερένσκυ! Ζήτω ἡ Κοινωνικὴ Ἐπανάστασις! Ὁλη ἡ ἐξουσία στὰ Σοβιέτ!». Τούτῃ τῇ φορὰ ὁ Κερένσκυ κατόρθωσε - ἂν καὶ δύσκολα - νὰ δαμάσει τὴ θύελλα. Ὅμως ἔχασε καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη τῆς ἀλλοσινηῆς ἐπιρροῆς του.

Τέλος, ἓνα ἰδιαίτερο γεγονός τοῦ ἔδωσε τὴ χαρακτηριστικὴ βολή. Ὁ Κορνίλωφ, ἓνας «λευκός» στρατηγός, ἔχοντας ἀπελπιστεῖ ἀπ' τὴν ἀνοδικὴ πορεία τῆς Ἐπανάστασις καὶ τὴ διστακτικότητα τοῦ Κερένσκυ, πῆρε ἀπ' τὸ μέτωπο μερικὲς χιλιάδες στρατιῶτες (κυρίως ἀπ' τὰ στρατεύματα τοῦ Καυκάσου, ἓνα εἶδος ἀποικιακῶν στρατευμάτων ποὺ μπορούσαν πιὸ εὐκολὰ νὰ χειραγωγηθοῦν καὶ νὰ ἐξαπατηθοῦν), τοὺς εἶπε ψέματα γιὰ τὸ τί συνέβαινε στὴν Πετρούπολη καὶ τὰ ἔστειλε ἐναντίον τῆς μ' ἐπικεφαλῆς ἓναν ἀφοσιωμένο στρατηγό, «γιὰ νὰ θάλουν τέλος - ὑποτίθεται - στὶς συμμορίες τῶν ἐνοπλῶν ἐγκληματιῶν καὶ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν κυβέρνησις ποὺ ἀδυνατεῖ νὰ τοὺς ἐξοντώσει».

Γιὰ κάποιους λόγους ποὺ ἴσως γίνουν μιὰ μέρα γνωστοὶ μὲ ἀκρίβεια, ὁ Κερένσκυ δὲν προέβαλε στὸν Κορνίλωφ παρὰ μιὰ χαλαρὴ, τελειῶς ἐπιφανειακὴ ἀντίστασις. Ἡ πρωτεύουσα σώθηκε ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον χάρις στὴν ἀκατανίκητη ἀποφασιστικότητά, τὴν ὑπέριμετρη προσπάθειά καὶ τὴν ὑπέροχη αὐτοθυσία τῶν ἰδίων τῶν ἐργατῶν. Μὲ τὴ βοήθειά τῆς ἀριστερᾶς τοῦ Σοβιέτ τῆς Πετρούπολης, μερικὲς χιλιάδες ἐργάτες

έξοπλίστηκαν διαστρικά κι έφυγαν με δική τους πρωτοβουλία «στο μέτωπο», ενάντια στον Κορνίλωφ. Μιά μάχη κοντά στην Πετρούπολη έμεινε χωρίς νικητή. Οι έργάτες δέν παραχώρησαν ούτε μια σπιθαμή γής. Άλλά είχαν πολλούς νεκρούς και δέν είταν δέδαισι αν την επομένη θα είχαν άρκετούς άντρες και πολιορκόδια. Όμως, χάρη σε μια γρήγορη κι ενεργητική δράση των σιδηροδρομικών και των ύπαλλήλων των τηλεγραφείων, και με την αποφασιστική συμπάρασταση έπιτροπών στρατιωτών του μετώπου, τó γενικό έπιτελείο του Κορνίλωφ άπομονώθηκε άπ' τó μέτωπο και τή χώρα. Άπ' την Άλλη μεριά, οι στρατιώτες του Κορνίλωφ ξαφνιάστηκαν άπ' την ήρωική αντίσταση των «ληστών», των «έγκληματιών» και των «παρσιτών», ύποψιάστηκαν την άπάτη και θέλησαν τή νύχτα νά έξετάσουν τά πτώματα. Διαπίστωσαν ότι όλα είχαν τά ροζιασμένα χέρια έργατών. Τέλος, μερικές σοσιαλιστικές ομάδες του Καύκασου, που θρυσκόντουσαν τότε στην Πετρούπολη, κατόρθωσαν νά περάσουν μια αντιπροσωπία στο έχθρικό στρατόπεδο. Η αντιπροσωπία ήρθε σ' έπαφή με τούς στρατιώτες, τούς ένημέρωσε για τήν άληθινή κατάσταση, κατέστρεψε δριστικά τó μύθο των «ληστών» και τούς έπεισε νά έγκαταλείψουν τόν αδελφοκτόνο άγώνα. Τó επόμενο πρωί οι στρατιώτες του Κορνίλωφ δήλωσαν ότι είχαν εξαπατηθεί, άρνήθηκαν νά πολιορκούν ενάντια στ' αδέρφια τους τούς έργάτες και γύρισαν στο μέτωπο. Τó έγχείρημα απέτυχε.

Άμέσως ή κοινή γνώμη κατηγόρησε τόν Κερένσκυ ότι είχε έρθει σε κρυφή συνεννόηση με τόν Κορνίλωφ. Έίτε είταν άλήθεια είτε όχι, ή εκδοχή αυτή επικράτησε. Ηθικά, ή κυβέρνηση του Κερένσκυ θρυσκόταν στη δύση της και, μαζί της, οι μετριοπαθείς σοσιαλιστές γενικά. Ο δρόμος είχε ξεκαθαριστεί για μια αποφασιστική έξόρμηση του μπολσεβίκικου κόμματος.

Τότε συνέβη ένα ακόμη γεγονός, που έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στην έξέλιξη των γεγονότων. Στις νέες εκλογές των εκπροσώπων (για τά Σοβιέτ, τίς έργοστασιακές έπιτροπές, τούς πυρήνες του στρατού κτλ.), οι μπολσεβίκοι πέτυχαν συντριπτική νίκη ενάντια στους μετριοπαθείς σοσιαλιστές. Έτσι, τó μπολσεβίκικο κόμμα άπόκτησε δριστικά τόν έλεγχο κάθε έργατικής κι επαναστατικής δράσης. Με τή συμπαρά-

σταση τῶν σοσιαλεπαναστατῶν τῆς ἀριστερᾶς, κέρδισε τεράστιες συμπάθειες καὶ στοὺς ἀγρότες. Ἔιχε πιά στὰ χέρια του ἔξοχες στρατηγικὲς θέσεις γιὰ μιὰ ἀποφασιστικὴ ἐπίθεση.

Ἀπὸ κείνη κιόλας τὴ στιγμή, ὁ Λένιν μελετοῦσε τὴ σύγκληση ἐνὸς πανρωσικοῦ Συνεδρίου τῶν Σοβιετ, πού θὰ μπορούσε νὰ ἐξεγερθεῖ ἐνάντια στὴν κυβέρνηση Κερένσκυ, νὰ τὴν ἀνατρέψει μὲ τὴ βοήθεια τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ ἐγκαθιδρύσει τὴν κυβέρνηση τοῦ μπολσεβίικου κόμματος.

Οἱ προετοιμασίες γιὰ τὴν ἐκτέλεση αὐτοῦ τοῦ σχεδίου ἀρχισαν ἀμέσως, ἐν μέρει ἀνοιχτὰ καὶ ἐν μέρει καλυμμένα. Ὁ Λένιν, πού εἶταν ὑποχρεωμένος νὰ κρύβεται, διεύθυνε τὶς ἐπιχειρήσεις ἀπὸ ἀπόσταση. Ὁ Κερένσκυ προαισθανόταν τὸν κίνδυνο, ἀλλὰ τοῦ εἶταν ἀδύνατο νὰ τὸν ἀποτρέψει. Τὰ γεγονότα προχωροῦσαν μὲ ταχὺ ρυθμὸ. Σὲ λίγο θὰ παιζόταν ἡ τελευταία πράξη τοῦ δράματος.

Ἄς ἀνακεφαλαιώσουμε.

Ὅλες οἱ συντηρητικὲς ἢ μετριοπαθεῖς κυβερνήσεις, πού διαδέχτηκαν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη ἀπ' τὸ Φλεβάρη μέχρι τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1917, ἀπόδειξαν τὴν ἀ ν ι κ α ν ὀ τ η τ ᾶ τους νὰ λύσουν, μέσα στὶς δοσμένες συνθήκες, τὰ ἐξαιρετικὰ σοβαρὰ καὶ φλέγοντα προβλήματα πού ἔθετε ἡ Ἐπανάσταση στὴ χώρα: α ὕ τ ὅ ς ε ἴ τ α ν ὁ κ υ ρ ι ῶ τ ε ρ ο ς λ ὅ γ ο ς πού ἡ χώρα γκρέμισε διαδοχικά, μέσα σὸ σύντομο διάστημα ὀχτῶ μηνῶν, τὴ συντηρητικὴ ἀστικὴ κυβέρνησις συνταγματικῆς κατεύθυνσης, τὴν ἀστικὴ δημοκρατία καί, τέλος, τὴ μετριοπαθὴ σοσιαλιστικὴ ἔξουσία.

Δύο γεγονότα κυρίως σημάδεψαν αὐτὴ τὴν ἀνικανότητα: α) ἡ ἀδυναμία τῆς χώρας νὰ συνεχίσει τὸν πόλεμο καὶ τῶν κυβερνήσεων αὐτῶν νὰ τὸν σταματήσουν· β) ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη πού ἔβλεπε ἡ χώρα γιὰ τὴ σύγκληση τῆς Συντακτικῆς Συνέλευσης καὶ ἡ ἀδυναμία αὐτῶν τῶν κυβερνήσεων νὰ τὴν πραγματοποιήσουν.

Ἡ ρωμαλέα προπαγάνδα τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς γιὰ τὸ ἀμесо σταμάτημα τοῦ πολέμου, γιὰ τὴ γρήγορη σύγκληση τῆς Συντακτικῆς καὶ γιὰ τὴν ἀκέρατη κοινωνικὴ Ἐπανάσταση σὰν μόνον μέσο σωτηρίας, ἐνθάρρυνε αὐτὴ τὴν κεραυνοβόλα πορεία τῆς Ἐπανάστασης.

Ἔτσι ἡ ρώσικη Ἐπανάσταση, πού ξέσπασε στὰ τέλη Φλεβάρη τοῦ 1917, ξεπέρασε γρήγορα τὶς φάσεις μιᾶς ἀστικῆς

πολιτικής επανάστασης: τή δημοκρατική και τή μετριοπαθή σοσιαλιστική.

Τὸν Ὀχτώβρη ὁ δρόμος εἶχε ξεκαθαριστεῖ ἀπ' ὅλα τὰ ἐμπόδια, ἡ Ἐπανάσταση τοποθετήθηκε οὐσιαστικά καὶ ὀριστικά στὸ πεδίο τῆς κοινωνικῆς Ἐπανάστασης. Καὶ εἶταν ἀπόλυτα φυσικὸ καὶ λογικὸ πού, μετὰ τὴ χρεωκοπία ὄλων τῶν μετριοπαθῶν κυβερνήσεων καὶ πολιτικῶν κομμάτων, οἱ ἐργαζόμενες μάζες στράφηκαν πρὸς τὸ τελευταῖο κόμμα πού ὑπῆρχε, τὸ μόνο πού ἔμενε ὀρθιο, τὸ μόνο πού ἀντιμετώπιζε χωρὶς φόβο τὴν κοινωνικὴ Ἐπανάσταση, τὸ μόνο πού ὑποσχόταν - ἂν ἔφτανε στὴν ἐξουσία - μιὰ γρήγορη καὶ εὐστοχη ἐπίλυση ὄλων τῶν προβλημάτων: τὸ μπολσεβίκο κόμμα.

Τὸ ἀναρχικὸ κίνημα, ὡς τὸ ἐπαναλάβουμε, εἶταν ἀκόμη πολὺ ἀδύναμο γιὰ νὰ ἔχει μιὰ ἄμεση καὶ συγκεκριμένη ἐπιρροή πάνω στὰ γεγονότα. Καὶ τὸ συνδικαλιστικὸ κίνημα εἶταν ἀνύπαρκτο.

Ἀπὸ κοινωνικὴ ἀποψη, ἡ κατάσταση παρουσιάζοταν ἔτσι:

Ἕπῃρχαν τρία θεμελιώδη στοιχεῖα: α) ἡ μπουρζουαζία· β) ἡ ἐργατικὴ τάξη· γ) τὸ μπολσεβίκικο κόμμα, πού ἔπαιρνε πῶσα μαχητικὴ καὶ «πρωτοποριακὴ».

Ἡ μπουρζουαζία, τὸ ἔχουμε ἤδη πεῖ, εἶταν ἀνίσχυρη. Τὸ μπολσεβίκικο κόμμα δὲ συνάντησε πολλὰς δυσκολίες γιὰ νὰ τὴ συντρίψει.

Ἡ ἐργατικὴ τάξη εἶταν κι αὐτὴ ἀδύναμη. Ἀνοργάνωτη (μὲ τὴν πραγματικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου ὀργάνωση), ἀπειρη καί, στὸ βάθος, χωρὶς συνείδηση τοῦ ἀληθινοῦ της καθήκοντος, δὲν κατόρθωσε νὰ δράσει ἀμέσως ἀπὸ μόνη της, γιὰ δικό της λογαριασμό. Ἐμπιστεύτηκε τίς τύχες της στὸ μπολσεβίκικο κόμμα, πού πῆρε κάτω ἀπ' τὸν ἔλεγχό του κάθε δράση.

Ἄς προσθέσουμε μιὰ σημείωση πού, βέβαια, προτρέχει κάπως ἀπ' τὰ γεγονότα, ἀλλὰ θὰ ἐπιτρέψει στὸν ἀναγνώστη νὰ τὰ παρακολουθήσει καὶ νὰ τὰ κατανοήσει καλύτερα.

Ἡ ἀνεπάρκεια αὐτῆ τῆς ρώσικης ἐργατικῆς τάξης στὴν ἀρχὴ τῆς Ἐπανάστασης θ' ἀποδειχθεῖ μοιραία γιὰ

τὴν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων καὶ γιὰ ὅλοκληρη τὴν Ἐπανάσταση. (Ἔχουμε κίβλις μιλήσει γι' αὐτὸ τὸ ἐπιζήμιο «παθητικὸ» τῆς ἀποτυχημένης Ἐπανάστασης τοῦ 1905 - 6: ἡ ἐργατικὴ τάξις δὲν κατέκτησε τὸ δικαίωμα τῆς ὀργάνωσης· παρέμεινε κατατεμαχισμένη. Τὸ 1917 θὰ δοκίμαζε τὴν συνέπειες).

Τὸ μπολσεβίκικο κόμμα, ὅπως εἶπαμε, πῆρε κάτω ἀπ' τὸν ἐλεγχό του κάθε δράση. Ἄντι θίμως, ἀπλούστατα, νὰ συμπαρταθεῖ στους ἐργαζόμενους στὴς προσπάθειές τους νὰ ὀλοκληρώσουν τὴν Ἐπανάσταση καὶ νὰ χειραφετηθοῦν ἀντὶ τῶν βοηθησέων στὴν πάλη τους, ἔνα ρόλο πού τοῦ ἔδιναν οἱ ἐργάτες στὸ μυαλό τους, πού θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ ρόλος ὅλων τῶν εἰλικρινῶν ἐπαναστατῶν καὶ πού δὲν ἀπαιτεῖ καθόλου τὴν κατάληψη ἢ τὴν ἄσκηση τῆς «πολιτικῆς ἐξουσίας»*

— — — — —

* Ἡ «πολιτικὴ ἐξουσία» δὲν εἶναι μιὰ δύναμη «καθαυτὴν». Εἶναι «ισχυρὴ» στὸ μέγεθος ποὺ μπορεῖ νὰ στηριχθεῖ πάνω στὸ κεφάλαιο, στὸν κρατικὸ μηχανισμό, στὸ στρατό, στὴν ἀστυνομία. Χωρὶς αὐτὰ τὰ στοιχεῖα μένει μετέωρη, ἀνίσχυρη, ὀλίγως ἀποτελεσματικότητα. Ἡ Ρωσικὴ Ἐπανάσταση τὸ ἀπέδειξε ἀδύναμφοσβήτητα: ἡ ρώσικη μποροζοαζία, μολονότι εἶχε στὰ χέρια τὴν «πολιτικὴ ἐξουσία» μετὰ τὸ Φλεβάρη τοῦ 1917, στάθηκε ἀνίσχυρη καὶ ἡ «ἐξουσία» τῆς ἔπεσε ἀπὸ τὴν μόνη τῆς ἴδια μῆνες ἀργότερα· γὰρ, ἐξαιτίας ἀκριθῶς τῆς ἀνεπάρκειάς τῆς, δὲν διέθετε πιά καμία πραγματικὴ δύναμη: ὅτε ἔνα παραγωγικὸ κεφάλαιο, ὅτε μιὰ πιστὴ μάζα, ὅτε ἔνα σταθερὸ κρατικὸ μηχανισμό, ὅτε στρατὸ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς. Ἡ δεύτηρη καὶ ἡ τρίτη «προσωρινὴ» κυβέρνηση, ἔπεσαν παρόμοια καὶ γιὰ τὸν ἴδιον λόγον. Καὶ εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι, ἂν οἱ μπολσεβίκικοι δὲν εἶχαν ἐπισπεύσει τὴν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων, ἡ κυβέρνηση Κερένσκο θὰ δοκίμαζε τὴν ἴδια τύχη λίγο ἀργότερα.

Ἐπομένως, ἂν ἡ κοινωνικὴ Ἐπανάσταση βρεῖται στὰ πρόθερα τῆς νίκης (ἔτσι ὥστε τὸ «κεφάλαιον» — ἔδαφος, ὑτέδαφος, ἐργασίας — μέσα ἐπικοινωνίας, χοῦμα κτλ. — ν' ἀρχίζει νὰ περνάει στὸ λαὸ καὶ ἀκίμη ὁ στρατός· νὰ ταυτίζεται μὲ τὴν ὑπόθεση τοῦ λαοῦ), δὲν ὑπάρχει κανεὶς λόγος νὰ τίθεται πρόβλημα «πολιτικῆς ἐξουσίας». Ἐὰν οἱ νικημέναι τάξεις προσπαθοῦσαν, ἀπὸ παράδοσι, νὰ σχηματίσουν μία, τί σημασία θὰ μπορούσε νὰ ἔχει τὸ γεγονός; αὐτό; Ἀκίμη καὶ ἂν τὸ κατόρθωναν θὰ εἶταν μὲ κυβέρνηση — φάντασμα, χωρὶς πραγματικὸ ἀντίκροσμα, πού θὰ μπορούσε εὐκολο νὰ γερει-

στεῖ μὲ τὴν παραμικρὴν προσπάθεια τοῦ ὀπλισμένου λαοῦ. Ὅσο γιὰ τὴν Ἑπανάσταση, γιατί θὰ χρειάζοταν μιὰ «κυθέρηση», μιὰ «πολιτικὴ ἐξουσία»; Ἔνα μόνο θὰ εἶταν τὸ καθήκον τῆς Ἐπατάσεως: νὰ προχωρήσει στὸν ἴδιο δρόμο τοῦ λαοῦ, νὰ ὀργανωθεῖ, νὰ ἐθραιωθεῖ, νὰ τελειοποιηθεῖ οἰκονομικά, νὰ ὑπερασπίσει στὴν ἀνάγκη τὸν ἑαυτὸ τῆς, νὰ ἐπεκταθεῖ νὰ ἡμ-ορρήσει τὴ νέα κοινο-νικὴ ζωὴ τῶν τεράστιων μαζῶν, κλπ. Ὅμως ὅλα αὐτὰ δὲν ἔχουν καμία σχέση μὲ μιὰ «πολιτικὴ ἐξουσία». Γιατί ὁ λα εἶναι ὁμαλὲς λειτοργίες τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυ-αστατικῶν λαοῦ, τῶν διάφορων οἰκονομικῶν ἢ κοινο-νικῶν ὀργάνων του καὶ τῶν συντονιστικῶν ὁμοσπονδιῶν του, τῶν ἀμυντικῶν σχηματισμῶν του, κλπ.

Τί εἶναι στὸ βάθος μιὰ «πολιτικὴ ἐξουσία»; Τί εἶναι μιὰ «πολιτικὴ ἡ» δραστηριότητα; Πόσες φορές δὲν ἔκανα ἀπὸ τὸ ἐρώτημα αὐτὸ μέλη τῶν πολιτικῶν κομμμάτων τῆς ἀριστερᾶς, χωρὶς νὰ μοῦ δοθεῖ ποτὲ μιὰ ξεκάθαρη ἀπάντηση ἢ ὄρισμό; Πῶς θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ὀρίσει τὴν «πολιτικὴ» δραστηριότητα σὰν δραστηριότητα «καθατή», ἔξωρη καὶ γρήσιμη γιὰ τὴν κοινότητα, ταγμένη νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἕναν ὀρισμένο γῶρο; Μποροῦμε νὰ φανταστοῦμε καὶ νὰ ὀρίσομε, μὲ κάποια καθαρότητα, τὴν κοινωνικὴ δραστηριότητα, τὴν οἰκονομικὴ, τὴ διοικητικὴ, νομικὴ, διπλωματικὴ, πολιτιστικὴ... Ἀλλὰ τί εἶναι μιὰ «πολιτικὴ» δραστηριότητα; Ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ ὄρος αὐτὸς καλῶς περὶ μιὰ «πολιτικὴ» δραστηριότητα, ἀπαραίτητη γὰ ἕνα σύνολο μεγάλων διαστάσεων, γιὰ μιὰ χώρα. Τότε λοιπὸν «πολιτικὴ ἐξουσία» σημαίνει «διοικητικὴ ἐξουσία»: Εἶναι εὐνόητο πῶς οἱ δὲ αὐτὲς ἔννοιες δὲν ταυτίζονται μὲ κανένα τρόπο. Σκόπιμα εἶτε ἄθελα, εἶται συγχέεται ἡ ἐξουσία μὲ τὴν διοίκηση (παρόμοια ὅπως συγχέεται τὸ Κράτος μὲ τὴν Κοινωνία). Στὴν πραγματικότητα, ἡ «διοικητικὴ» δραστηριότητα δὲν εἶναι διαχωρισμένη — ὅτε μπορεῖ νὰ διαχωριστῆ — ἀπὸ τὸν ὁποιοδήποτε κλάδο τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητας: ἀποτελεῖ οὐσιαστικὸ στοιχεῖο τῆς λειτουργεί γὰ κάθε δραστηριότητα, σὰν ἀρχὴ τῆς ὀργάνωσης, τοῦ συντονισμοῦ, τῆς φωνο-λογικῆς συγκεντροποίησης (στὸ μέτρο ποὺ χρειάζεται νὰ ἐπάγχει, θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὁμοσπονδιακὴ: ἀπ' τὴν περιφέρεια στὸ κέντρο). Γιὰ ὀρισμένους κλάδους τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητας, μποροῦμε νὰ ἐνοήσομε μιὰ γενικὴ διοίκηση. Σὲ κάθε τομέα — ἢ σ' ἕνα σύνολο τομέων — ὀρισμένοι ἄνθρωποι ποὺ ἔχουν τὸ χάρισμα καὶ τίς γνώσεις τῆς ὀργανωτικότητας θὰ ἐκπληρῶνουν συνήθως μιὰ λειτουργία ὀργανωτικῶν, «διοικητικῶν»: μιὰ λειτουργία ποῦ, ἀπλοῦστατα, ἀποτελεῖ μέρος τῆς ὅλης δραστηριότητας στὸν τομέα αὐτό. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ποὺ θὰ εἶναι ἐργαζόμενοι ἀκριβῶς ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι, θὰ πρέπει εἶσαι νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ «διοίκηση» τῶν πραγμάτων»

(σύνδεση, συνοχή, ισορροπία, κλπ.), χωρίς τούτο να σημαίνει ότι χρειάζεται να οικοδομηθεί μιὰ «πολιτική έξουσία», άκαμπτη και ξέχωρη. Τελικά, ή «πολιτική έξουσία» σάν τέτοια, σάν κάτι ξέχωρο, παραμένει άκαθόριστη, γιατί δέν άντιποκρίνεται σέ καμιά όμαλή, πραγματική, συγκεκριμένη ανθρώπινη δραστηριότητα. Νά γιατί μιὰ «πολιτική έξουσία» μένει μετέωρη και πέφτει από μόνη της όταν οι πραγματικές λειτουργίες εκπληρώνονται φυσιολογικά, άπ' τις άντιστοιχες «όπηρεσίες». «Σάν τέτοια» ή πολιτική έξουσία δέ μπορεί νά υπάρξει, γιατί δέν υπάρχει ιδιαίτερη «πολιτική» λειτουργία μέσα σέ μιὰ ανθρώπινη κοινότητα.

Ό Ρώσος νομικός Γκολντενβάϊσερ άφηρείται στις άναμνήσεις του («Αρχείο της ερώσιμης Έπανάστασης», επιθεώρηση τών έμικρέδων πού κατέφταν πριν τόν πόλεμο στό Βερολίνο) ότι, κατά τή διάρκεια της Έπανάστασης, ζούσε σέ μιὰ πόλη της Ούκρατίας, σέ μιὰ ζώνη μέ πολλή άναταραχή κι αστάθεια. Χάρη στό παιχνίδι τών γεγονότων, ή πόλη παρέμεινε γιά μερικό καιρό χωρίς έξουσία (ούτε λευκή, ούτε κόκκινη). Ό Γκολντενβάϊσερ διαπιστώνει μ' έκπληξη ότι σ' αυτό τό διάστημα, ό πληθυσμός ζούσε, εργαζόταν και ίκανοποιούσε τις άνάγκες του τό ίδιο καλά — ή μάλιστα άκόμα καλύτερα — άπό τότε πού όπληρχε «έξουσία». Ό Γκολντενβάϊσερ δέν είναι ό μόνος πού διαπιστώνει ένα τέτοιο γεγονός. Άλλά τό άπροσδόκητο είναι ότι τόν έκπλήσσει. Μήπως είναι ή «έξουσία» πού κάνει τούς ανθρώπους νά ζούν, νά δρουν και νά συνεννοούνται γιά νά ίκανοποιησεν τις άνάγκες τους; Μήπως, μέσα στην ανθρώπινη ιστορία, φάνηκε καμιά «έξουσία» πού νά κάνει τήν κοινωρία καλύτερα οργανωμένη, άρμονική, εύτοχισμένη; Η ιστορία μās διδάσκει τό αντίθετο: οι ανθρώπινες κοινωρίες εΐταν — στό μέτρο του ιστορικά δυνατού — εύτοχισμένες, άρμονικές και προοδευτικές πάντα στις εποχές πού ή «πολιτική έξουσία» εΐταν άδύνατη (άρχαία Έλλάδα, μερικές περιόδου του Μεσαίωνα, κλπ.) και πού ό πληθυσμός εΐταν περισσότερο ή λιγότερο εργαταλειμμένος στον έαυτό του. Και άντίστροφα: μιὰ ισχυρή, πραγματική «πολιτική έξουσία» δέν έγερνε στους λαούς άλλο άπό δεινά, πολέμους, άθλιότητα, μαρσάμο, κι έλλειψη προόδου. Η «πολιτική έξουσία έπιασε ριζες μέσα στην εξέλιξη τών ανθρώπινων κοινωριών γιά λόγους ιστορικά προσδιορισμένους πού σ τ ι ς μ έ ρ ε ς μ α ς ε π α φ α ν ν ά ύ π ά ρ χ ο υ ν. Έδώ δέν μπορούμε ν' άσχοληθοϋμε μέ τό πρόβλημα αυτό, γιατί θά μās απομάκρυνε πολύ άπ' τό θέμα μας. Άς άρκεστοϋμε νά παρατηρήσοϋμε ότι στό βάθος, έδώ και χιλιετηρίδες ή «έξουσία» δέν μπορεί σσιε ποτέ νά κάνει κάτι άλλο έκτός άπό πολέμους. Αυτό φαίνεται άκόμη και στα σχολικά έγχειρίδια. Και ή σύγχρονη εποχή τό άποδειχνει μέ τόν πιο άδιαμφισβήτητο τρόπο.

Μερικοί ισχυρίζονται ότι, γιά νά μπορούσε κανείς νά «διοικήσει»,

- αντί να παίξει αυτό το ρόλο, το μπολσεβίκικο κόμμα, μόλις θρέθηκε στην εξουσία, εγκαταστάθηκε σαν **απόλυτος κυρίαρχος** γρήγορα διαφθάρθηκε· οργανώθηκε σαν νέα προνομιούχα κάστα και, στη συνέχεια, **συνέτριψε και υποδοούλωσε την εργατική τάξη** για να την εκμεταλλευθεί, με νέες μορφές, για δικό της λογαριασμό.

Έτσι, **δολόκληρη η Έπανάσταση θ' αλλοιωθεί, θα παρεκτραπεί, θα βγει απ' το δρόμο της.** Γιατί, όταν οι λαϊκές μάζες θ' καταλάβουν το σφάλμα και τον κίνδυνο, **θα είναι πολύ αργά.** Οι νέοι αφέντες θα έχουν εδραιωθεί στέρεα, διαθέτοντας επαρκείς υλικές, διοικητικές, στρατιωτικές

— — — — —
πρέπει να μπορεί να **επιβάλλει, να διατάζει, να καταφύγει σε έξαναγκαστικά μέτρα.** Έτσι η «πολιτική εξουσία» φαίνεται λοιπόν να είναι μια κεντρική διοίκηση ένω: τευάσι:ον σενόλον (χώρας), ποθ έχει στη διάθεσή της μέσα καταγκασμοί "Όμως, στην ανάγκη, μια λαϊκή διοικητική επηρσία μπορεί να καταφύγει σαν τέτοια σε παρόμοια μέτρα, και μάλιστα πολύ πιο αποτελεσματικά, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι υπάρχει ανάγκη να εγκαθιδρυθεί μια ιδιαίτερη και μόνιμη «πολιτική εξουσία».

Μερικοί λαχρρίζοντα ακόμη ότι οι λαϊκές μάζες είναι άνικανες να οργανωθούν και να δημιουργήσουν μόνες τους μια αποτελεσματική «διοίκηση». Μέσα σ' αυτό το έργο, ο αναγνώστης έλλείω ότι θα βρει αρκετές αποδείξεις γ'α το αντίθετο.

Έάν, σε περίοδο κοινωνικής Έπανάστασης, τα διάφορα πολιτικά κόμματα επιμένουν σώνει και καλά να «οργανώσουν την εξουσία», ο λαός δέν έχει παρά να ξεακολουθήσει το επαναστατικό του έργο άγρήγοτά: τα στην άομόνωση: το άσκοπο αυτό παιχνίδι γρήγορα θα τ'α καταπονήσει. Έάν μετά το Φλεβάρη και, κυρίως, μετά τον Όχτώβρη του 1917, οι Ρώσοι εργαζόμενοι, αντί να δημιουργήσουν νέους αφέντες, άπλοέστατα σενέχιζαν το καθήκον τους, βοηθούμενοι απ' άλλους τωδς επαναστάτες, επερασπιζόμενοι απ' το δικό τους στρατό, άποστηριζόμενοι απ' όλη τή χώρα, γρήγορα θα είχε εκλεφεί για πάντα ακόμη κ' η ιδέα μιας «πολιτικής εξουσίας».

Μέσα σ' αυτό το έργο ο αναγνώστης θα βρει πολιτάρισμα γεγονότα, μέχρι τώρα άγνωστα, ποθ επιβεβαιώνουν αυτές τις θέσεις.

Άς έλλίσουμε ότι η προσεχής επανάσταση θα μπορεί να βρει τον άληθινό δρόμο της και δέν θα επιτρέψει σιτούς πολιτικούς «επαναστάτες δοματίου» να τήν παρεκτρέψουν.

κι αστυνομικές δυνάμεις, και μετά από μια σύγκρουση, μαζί τους - σύγκρουση λυσσαλέα μα άνιση, που θα κρατήσει τρία περίπου χρόνια και θα μείνει για πολύ καιρό σχεδόν άγνωστη έξω απ' τή Ρωσία - ο λαός θα ύποκύψει. Ή άλγθινή Έπανάσταση, που φέρνει τή χειραφέτηση, για μία άκόμη φορά καταπνίγηκε απ' τούς ίδιους τούς «Έπαναστάτες».

V. — Η ΜΠΟΛΣΕΒΙΚΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Η ΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΚΕΡΕΝΣΚΥ. - Η ΝΙΚΗ ΤΟΥ ΜΠΟΛΣΕΒΙΚΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ. - Τόν Όχτώβρη ή λύση φαίνεται να πλησιάζει. Οι μάξες είναι έτοιμες για μία νέα επανάσταση. Αυτό άποδεικνύουν μερικά αυθόρμητα ξεσηκώματα απ' τόν Ίούλη και μετά (στήν Πετρούπολη, όπως ήδη αναφέραμε, στο Καλούγκα, στο Καζάν) και άλλα κινήματα των μαζών και στρατευμάτων έδω κι εκεί.

Τό μπολσεβίκικο κόμμα νιώθει στο έξής Ικανό να στηριχθεί σε δύο πραγματικές δυνάμεις: τήν έμπιστοσύνη των πλατειών μαζών και μία Ισχυρή πλειοψηφία στο στρατό. Έτσι, περνάει στη δράση κι ετοιμάζει πυρετώδη τήν άποφασιστική μάχη, που θέλει να διεξάγει για δικό του λογαριασμό. Ή άγκιτάτσια του λυσομανάει. Βάζει τό τελευταίο χέρι: στήν εκπαίδευση εργατικών και στρατιωτικών στελεχών για τόν άποφασιστικό άγώνα. Όργανώνει έτσι έριστικά τά στελέχη του και καταρτίζει, για τήν περίπτωση έπιτυχίας, τήν ενδεχόμενη λίστα τής νέας μπολσεβίκικης κυβέρνησης, μ' έπικεφαλής τόν Λένιν. Ό Λένιν επιθλέπει τά γεγονότα από κοντά και δίνει τίς τελευταίες του έντολές. Ό Τρότσκι, τό δραστήριο δεξι χέρι του Λένιν, που γύρισε πριν άρκετούς μήνες απ' τίς Ένωμένες Πολιτείες όπου είχε τελικά καταφύγει μετά τήν άπόδρασή του απ' τή Σιθηνία, θα μετάσχει στήν έξουσία σε καλή θέση.

Οι σοσιαλεπαναστάτες τής άριστερας όρουν σε συνεννόηση με τούς μπολσεβίκους.

Οι άναρχοσυνδικαλιστές και οι άναρχικοί είναι: όλιγάριθμοι και άσκημα όργανωμένοι, αλλά όμως πολύ δραστήριοι, και κάνουν κι αυτοί απ' τήν πλευρά τους, τι μπορούν για να ύποστηρίξουν και να ενθαρρύνουν τή δράση των μαζών έ-

ναντίον του Κερένσκυ. Πάντως προσπαθούν να προσανατολίσουν τη νέα Έπανάσταση, όχι στον πολιτικό δρόμο, προς την κατάκτηση της εξουσίας από ένα κόμμα, αλλά στον αληθινά κοινωνικό δρόμο: προς μια ελεύθερη οργάνωση και συνεργασία, αντιξουσιαστικής κατεύθυνσης.

Η συνέχεια των γεγονότων είναι βασικά γνωστή. Θ' αναφερθούμε σ' αυτήν συνοπτικά.

Αφού διαπιστώθηκε η εξαιρετική αδυναμία της κυβέρνησης Κερένσκυ, αφού αποκτήθηκε η συμπάθεια μιας συντριπτικής πλειοψηφίας των εργαζόμενων μαζών, αφού εξασφαλίστηκε η ενεργητική υποστήριξη του στόλου της Κρονστάνδης - πάντα στην πρωτοπορία της Έπανάστασης - και της πλειονότητας των στρατευμάτων της Πετρούπολης, η Κεντρική Έπιτροπή του μπολσεβίκικου κόμματος καθόρισε την εξέγερση για τις 25 Οχτώβρη (7 Νοέμβρη σύμφωνα με το νέο ημερολόγιο). Το πανρωσικό Συνέδριο των Σοβιέτ συγκλήθηκε για την ίδια μέρα.

Στη σκέψη των μελών της Κεντρικής Έπιτροπής, αυτό το Συνέδριο - όπου η τεράστια πλειοψηφία των εκπροσώπων θά εΐταν μπολσεβίκοι και θ' ακολουθούσαν τυφλά τις ντιρεκτίβες του κόμματος - θά έπρεπε, στην ανάγκη, να διακηρύξει και να στηρίξει την Έπανάσταση, να συσπειρώσει όλες τις επαναστατικές δυνάμεις της χώρας, ν' αντιμετώπισει την ένδεχόμενη αντίσταση του Κερένσκυ, κτλ.

Η εξέγερση πράγματι έγινε στις 25 Οχτώβρη το βράδυ. Το Συνέδριο των Σοβιέτ συνήλθε στην Πετρούπολη την ίδια μέρα. Αλλά δε χρειάστηκε να επέμβει.

Δεν σημειώθηκαν οδομαχίες ούτε υδοφράγματα και δεν έγινε καμιά σύγκρουση μεγάλης έκτασης.

Όλα συνέβησαν άπλά και γρήγορα.

Εγκαταλειμμένη απ' όλους, γαντζωμένη από χίμαιρες, η κυβέρνηση Κερένσκυ συνεδρίαζε στο Χειμερινό Ανάκτορο. Το υπερασπίζονταν ένα «έπιλεκτο» τάγμα, ένα γυναικείο τάγμα και μια χούφτα νεαρών ευελπίδων.

Σύμφωνα με ένα σχέδιο που καθορίστηκε σε στενή συνεργασία με το Συνέδριο των Σοβιέτ και την Κεντρική Έπιτροπή του κόμματος, όρισμένα στρατιωτικά αποσπάσματα, πιστά στους μπολσεβίκους, περικύκλωσαν το Ανάκτορο και έπιτεθήκανε στους υπερασπιστές του. Η δράση των στρατευμάτων

υποστηρίχθηκε από πολεμικά πλοία του στόλου της Βαλτικής, που ήρθαν απ' την Κρονστάνδη και παρατάχθηκαν κατά μήκος του ποταμού Νιέβα απέναντι απ' τὸ Ἀνάκτορο. Ἀνάμεσά τους, τὸ καταδρομικὸ «Ἀβρόρα».

Μετά ἀπὸ μιὰ σύντομη ἀψιμαχία καὶ μερικές κανονιές τοῦ «Ἀβρόρα», τὰ μπολσεβίκικα στρατεύματα κατέλαβαν τὸ Ἀνάκτορο.

Στὸ μεταξὺ ὁ Κερένσκυ κατόρθωσε νὰ τὸ σκάσει. Τὰ ἄλλα μέλη τῆς κυβέρνησής του συνελήφθησαν.

Ἔτσι, στὴν Πετρούπολη, ἡ «ἐξέγερση» περιορίστηκε σὲ μιὰ μικρὴ στρατιωτικὴ ἐπιχείρηση, διευθυνόμενη ἀπ' τὸ μπολσεβίκικο κόμμα. Ἡ ἔδρα τῆς κυβέρνησης ἔμεινε κενὴ καὶ ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ κόμματος ἦρθε νὰ ἐγκατασταθεῖ σὰ νικητῆς. Εἶταν σχεδὸν μιὰ ἀ ν α κ τ ο ρ ι κ ῆ ἐ π α ν ἄ σ τ α σ η.

Μιὰ ἀπόπειρα τοῦ Κερένσκυ νὰ θαδίσει ἐναντίον τῆς Πετρούπολης μὲ μερικά στρατεύματα τοῦ μετώπου (κοζάκους καί, ξανά, τὴν καυκασιανὴ μεραρχία) ἀπέτυχε γάρη στὴν ἀποφασισμένη ἐνοπλὴ ἐπέμβαση τῶν ἐργατικῶν μαζῶν τῆς Πετρούπολης καὶ προπάντων, γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά, τῶν ναυτῶν τῆς Κρονστάνδης, ποὺ ἔσπευσαν νὰ μποῦν στὴν πρώτη γραμμῆ. Σὲ μιὰ μάχη κοντὰ στὸ Γκατσίνα, σὰ περίχωρα τῆς Πετρούπολης, ἓνα μέρος τῶν στρατευμάτων τοῦ Κερένσκυ νικηθῆκε κι ἓνα ἄλλο πέρασε στὸ ἐπαναστατικὸ στρατόπεδο. Ὁ Κερένσκυ δίεφυγε καὶ πῆγε στὸ ἐξωτερικόν.

Στὴ Μόσχα καὶ ἄλλοῦ, ἡ κατάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπ' τὸ μπολσεβίκικο κόμμα πραγματοποιήθηκε μὲ μικρότερη εὐκολία.

Ἡ Μόσχα ἔζησε δέκα μέρες λυσσασιμένων συγκρούσεων ἀνάμεσα στὶς ἐπαναστατικὲς δυνάμεις καὶ τὶς δυνάμεις τῆς ἀντίδρασης. Πολλὲς συνοικίες τῆς πόλης ἔπαθαν σοβαρὲς ζημιές ἀπ' τὰ πυρὰ τοῦ πυροβολικοῦ. Τελικὰ ἡ Ἐπανάσταση ἐπικράτησε.

Σὲ μερικές ἄλλες πόλεις ἡ νίκη ἀποσπάστηκε, κι ἐκεῖ, μετὰ ἀπὸ σκληρὸ ἀγῶνα.

Ἡ ὑπαιθρος παρέμεινε γενικὰ ἡρεμῆ, ἢ μιάλλον ἀδιάφορη. Οἱ ἀγρότες εἶταν πολὺ ἀπορροφημένοι ἀπ' τὰ τοπικά τους ζητήματα: ἐδῶ κι ἀρκετὸ καιρὸ, εἶχαν ἀρχίσει νὰ δίνουν μόνοι τους μιὰ λύση στὸ «ἀγροτικὸ πρόβλημα». Στὸ μεταξὺ, δὲν ἔβλεπαν τίποτα κακὸ στὸ νὰ πάρουν οἱ μπολσεβίκοι τὴν ἐξου-

σία. Ἀπ' τῆ στιγμῆ πού εἶχαν τῆ γῆ καί δέ φοβόντουσαν πιά τὴν ἐπιστροφή τοῦ «πομέστοικου», εἶταν βασικά ἱκανοποιημένοι καί δὲ νιάζονταν πολὺ γιὰ τοὺς κατόχους τοῦ «θρόνου». Δὲν περίμεναν τίποτα κακὸ ἀπὸ μέρους τῶν μπολσεβίκων. Καί εἶχαν ἀκούσει ὅτι αὐτοὶ θέλουν νὰ σταματήσουν τὸν πόλεμο, πράγμα πού τοὺς φαινόταν ἀπόλυτα σωστό. Δὲν εἶχαν λοιπὸν κανένα λόγο ν' ἀντιταχθοῦν στὴ νέα ἐπανάσταση.

Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο πραγματοποιήθηκε αὐτὴ ἡ ἐπανάσταση δείχνει ξεκάθαρα τὸ ἄσκοπο ἐνὸς ἀγώνα γύρω ἀπ' τὴν «πολιτικὴ ἐξουσία». Ἐάν, γιὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο λόγο, αὐτὴ ὑποστηρίζεται ἀπὸ μιὰ μεγάλη μερίδα τοῦ πληθυσμοῦ καί, κυρίως, ἀπ' τὸ στρατό, εἶναι ἀδύνατο νὰ γκρεμιστεῖ ἄρα εἶναι μάταιη κάθε ἐπίθεση ἐναντίον της. Ἐάν, ἀντίθετα, ἔχει ἐγκαταλειφθεῖ ἀπ' τὴν πλειοψηφία κι ἀπ' τὸ στρατό - πράγμα πού συμβαίνει στὴ διάρκεια μιᾶς ἀληθινῆς ἐπανάστασης - τότε δὲν ἀξίζει τὸν κόπο ν' ἀσχοληθεῖ κανεὶς ἰδιαίτερα μαζί της· μὲ τὴν παραμικρὴ χειρονομία τοῦ ὀπλισμένου λαοῦ, καταρρέει σὰ χάρτινος πύργος. Πρέπει κανεὶς ν' ἀσχολεῖται, ὄχι μὲ τὴν «π ο λ ι τ ι κ ῆ» ἰσχύ, ἀλλὰ μὲ τὴν π ρ α γ μ α τ ι κ ῆ ἰ σ χ ὺ τ ῆ ς Ἐ π α ν ἄ σ τ α σ η ς, μὲ τίς ἀνεξάντλητες αὐθόρμητες καί λαυθάουσες δυνάμεις της, μὲ τὴν ἀκατανίκητη ὀρμὴ της, μὲ τοὺς τεράστιους δρίζοντες πού ἀνοίγει, μ' ὄλες τίς ἀπροσμέτρητες δυνατότητες πού κλείνει μέσα της.

Σὲ πολλὲς περιοχὲς - καί εἰδικότερα στὴν Ἀνατολὴ καί στὸ Νότο - ἡ νίκη τῶν μπολσεβίκων δὲν εἶταν ὀλοκληρωτικὴ. Σύντομα ἄρχισαν νὰ διαγράφονται ἀντεπαναστατικὰ κινήματα, πού μορφοποιήθηκαν, πῆραν διαστάσεις κι ὀδηγήσαν σ' ἓνα πραγματικὸ ἐμφύλιο πόλεμο, πού κράτησε μέχρι τὰ τέλη τοῦ 1921.

Ἐνα ἀπ' αὐτὰ τὰ κινήματα, μ' ἐπικεφαλῆς τὸ στρατηγὸ Ντενίκιν (1919), ἔγινε πολὺ ἐπικίνδυνο γιὰ τὴ μπολσεβίκικη ἐξουσία. Ὁ στρατὸς τοῦ Ντενίκιν ξεκίνησε ἀπ' τὰ βόρεια τῆς Νότιας Ρωσίας (περιοχὴ τοῦ Ντόν καί τοῦ Κοιμπάν, Οὐκρανία, Κρμαία, Καύκασος) καί, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1919, ἔφτασε σχεδὸν μέχρι τίς πύλες τῆς Μόσχας. (Ὁ ἀναγνώστης θὰ δεῖ πιὸ κάτω ἀπὸ ποῦ πήγαξε ἡ δύναμη τοῦ κινήματος, κι ἀκόμη πῶς αὐτὸς ὁ κίνδυνος μπόρεσε καί πάλι νὰ ἐξουδετερωθεῖ ἔ ξ ω ἀ π' τὰ π λ α ῖ σ ι α τ ῆ ς μ π ο λ σ ε β ῖ κ ι κ ῆ ς «π ο λ ι τ ι κ ῆ ς ἐ ξ ο υ σ ῖ α ς», πού εἶχε φτάσει

στά πρόθυρα τῆς κατάρρευσης).

Πολύ επικίνδυνο εἶταν καί τὸ κίνημα πού ἐξαπολύθηκε ἀργότερα ἀπ' τὸ στρατηγὸ Βράνγκελ στὶς ἴδιες περιοχές.

Στὸ μεταξύ, ἀρκετὰ ἀπειλητικὸ στάθηκε τὸ κίνημα τοῦ ναύαρχου Κολτσάκ στὴν Ἀνατολή.

Σὲ διάφορες περιοχές, σημειώθηκαν κι ἄλλες ἀντεπαναστατικές ἀνταρσίες μικρότερης σημασίας.

Τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ τὰ κινήματα, ὡς ἕνα βαθμῶ, ὑποστηρίχθηκαν καὶ τροφοδοτήθηκαν ἀπὸ ξένες ἐπεμβάσεις. Μερικὰ ὑποστηρίχθηκαν ἢ καὶ καθοδηγήθηκαν πολιτικά ἀπ' τοὺς μετριοπαθεῖς σοσιαλιστές: τοὺς σοσιαλεπαναστάτες τῆς δεξιᾶς καὶ τοὺς μενσεβίκους.

Ἐξ ἄλλου, ἡ μπολσεβίκικη ἐξουσία ὑποχρεώθηκε νὰ διεξάγει ἕνα μακρόχρονο καὶ σκληρὸ ἀγῶνα: 1ο) ἐνάντια στοὺς πρῶην συμμάχους τῆς, τοὺς σοσιαλεπαναστάτες τῆς ἀριστερᾶς· 2ο) ἐνάντια στὶς ἀναρχικὲς τάσεις καὶ κινήματα. Φυσικά, τοῦτα τὰ κινήματα τῆς ἀριστερᾶς καταπολέμησαν τοὺς μπολσεβίκους, ὄχι ἀπὸ ἀντεπαναστατικὴ σκοπιά, ἀλλ' ἀντίθετα ἐξ ὀνόματος τῆς «ἀληθινῆς κοινωνικῆς Ἐπανάστασης», πού εἶχε κατὰ τὴ γνώμη τοὺς προδοθεῖ ἀπ' τὸ μπολσεβίκικο κόμμα πού κυβερνοῦσε.

Γιὰ ὅλα τοῦτα τὰ κινήματα θὰ ξαναμιλήσουμε πρὸ λεπτομερειακὰ στὸ τελευταῖο μέρος τοῦ ἔργου μας. Ὅμως ἄς σημειώσουμε ἀμέσως ὅτι ἡ γένεση καί, κυρίως, ἡ ἐξάπλωση καὶ ἡ δύναμη αὐτῶν τῶν ἀντεπαναστατικῶν κινήματων, εἶταν μοιραῖο ἐπακόλουθο τῆς ἀνεπάρκειας τῆς μπολσεβίκικης ἐξουσίας, τῆς ἀνικανότητάς τῆς νὰ ὀργανώσει τὴ νέα οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ. Ὁ ἀναγνώστης θὰ δεῖ στὴ συνέχεια ποιά εἶταν ἡ π ρ α γ μ α τ ι κ ἡ ἐξέλιξη τῆς Ὀχτωβριανῆς Ἐπανάστασης, κι ἀκόμη μὲ ποιά μέσα ἡ νέα ἐξουσία κατόρθωσε τελικὰ νὰ ἐπιβληθεῖ, νὰ διατηρηθεῖ, νὰ δαμάσει τὴν καταγίδα καὶ νὰ «λύσει» μὲ τὸν τρόπο τῆς τὰ προβλήματα τῆς Ἐπανάστασης.

Σὲ τελικὴ ἀνάλυση, τὸ μπολσεβίκικο κόμμα μπόρεσε νὰ αἰσθανθεῖ ὀριστικὰ - τουλάχιστο γιὰ μιὰ δοσμένη ἱστορικὴ στιγμή - κύριος τῆς κατάστασης μονάχα τὸ 1922.

Ἡ ἔκρηξη καὶ τὰ ἄμεσα ἐπακόλουθά τῆς πῆραν τέλος. Πάνω στὰ συντρίμια τοῦ τσαρισμοῦ καὶ τοῦ φεουδαλοαστικοῦ συστήματος, ἔπρεπε ν' ἀρχίσει ἡ οἰκοδόμησις μιᾶς καινούριας κοινωνίας.

